



รายงานการวิจัย

เรื่อง

กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม
สู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่
STRATEGY FOR CULTIVATING VIRTUE AND ETHIC CONSCIOUSNESS
TOWARDS SUSTAINABLE QUALITY OF LIFE IN EDUCATION INSTITUE
AT CHIENGMAI PROVINCE

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 610761260



รายงานการวิจัย

เรื่อง

กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม
สู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่
STRATEGY FOR CULTIVATING VIRTUE AND ETHIC CONSCIOUSNESS
TOWARDS SUSTAINABLE QUALITY OF LIFE IN EDUCATION INSTITUTE
AT CHIENGMAI PROVINCE

โดย

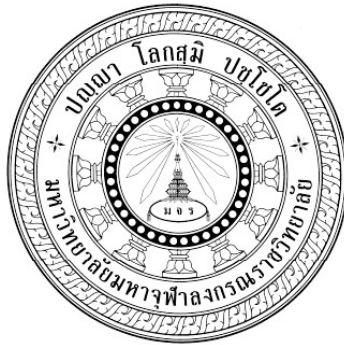
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761260

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Research Report

STRATEGY FOR CULTIVATING VIRTUE AND ETHIC CONSCIOUSNESS
TOWARDS SUSTAINABLE QUALITY OF LIFE IN EDUCATION INSTITUTE
AT CHIENGMAI PROVINCE

By

Asst. Prof. Dr. Busakorn Watthanabut
Department of Political Science , Social Science Faculty
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
B.E. 2561

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University
MCU RS 610761260

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่
ผู้วิจัย:	ผศ.ดร. บุษกร วัฒนบุตร
ส่วนงาน:	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๑
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่นักเรียนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาวิธีการปลูกฝังจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม 3) เพื่อศึกษาคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกฝังจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้ และ 4) เพื่อสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยคุณภาพ เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำให้ การศึกษาอย่างครบถ้วน จะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะ กับ กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากผู้อำนวยการ คณาจารย์ผู้ปกครอง ผู้ปกครอง และนักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 24 รูป/คน โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยจะทำการสรุปตัวอย่างแบบเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่นักเรียนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าโรงเรียนมีการสร้างกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยจัดเป็นแผนพัฒนาของโรงเรียน และในแผนปฏิบัติการประจำปี แผนพัฒนาประจำปี บริบทหลักของโรงเรียน ซึ่งแผนต่าง ๆ ลงสู่ภาคปฏิบัติจะมุ่งประเด็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลัก
2. วิธีการปลูกฝังจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม พบว่าวิธีการปลูกฝังจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม มีองค์ประกอบที่สำคัญก็คือ บวร บ้าน วัด โรงเรียน ทั้งสามส่วนนี้ต้องช่วยกัน ในส่วนของครอบครัว โรงเรียน วัด ต้องประสานให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดถึงจะสามารถที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้ โดยโรงเรียนจะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เด็กมีส่วนร่วม

3. คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้ ได้แก่ นักเรียนต้องมีความประพฤติเรียบร้อย แต่งกายดี มีวินัย มารยาทงาม มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ขยันหมั่นเพียร ใฝ่เรียนรู้

4. กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นกระบวนการพัฒนาต้องใช้ความละเอียดอ่อนและวิธีการที่เรียบง่ายและที่สำคัญต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อให้เกิดการยอมรับและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาด้วยความเต็มใจในการทำให้ดีให้เจริญ โดยใช้หลักประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดคุณงามความดีคือการทำโครงการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 3E ได้แก่ Environment , Education และ Ethic

คำสำคัญ (Keywords) : การปลูกฝังจิตสำนึก ,คุณธรรมจริยธรรม,คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน , สถาบันการศึกษา



Research Title: Strategy for Cultivating Virtue and Ethic
Consciousness Towards Sustainable Quality of
Life in Education Institute at Chiangmai Province

Researcher: Asst. Prof. Dr. Busakorn Watthanabut

Department: Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajadyalaya University

Fiscal Year: 2561/2018

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajadyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this study were 1) To study the condition for cultivating virtue in merit and ethic to students in the school at Chiangmai province 2) To study the method for cultivating virtue according to moral and ethic theory 3) To study the desirable of cultivating virtue in merit and ethic for the quality of life and 4) To create the strategies for cultivating virtue in merit and ethic to the sustainable development for quality of life in the school at Chiangmai province. The methodology of this research was Qualitative Research that aimed at the detail and content analysis with logic in this issues. The Key Informants were the 24 persons as follows : Directors , Teachers , parents and student by In-depth Interview with purpose sampling .

The research findings as followings :

1. The condition for cultivating virtue in merit and ethic to people in Thai society , element and the process for cultivating virtue in the school at Chiangmai province found that each school have process for cultivating virtue by set as school development plan and procedure plan in annual plan. The main core for the school will be set in activities and field study that aim for moral and ethic development.

2. The method for cultivating virtue according to moral and ethic theory found that each school have activities in Buddhism continuously for the participation of children.

3. the desirable of cultivating virtue in merit and ethic for the quality of life are the neat behavior of children , student dressing up , discipline , manner , just in time , energetic and yearn to know.

4. the strategies for cultivating virtue in merit and ethic to the sustainable development for quality of life in the school at Chiangmai province will be set learning project that relate with 3E as follows : Environment , Education and Ethic

Keywords : Cultivating Virtue, Ethic Conciousness , Sustainable Quality of Life, Education Institute



กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการที่
ปรึกษางานวิจัย อันประกอบด้วย พระมหาสุทนต์ อากาศโรดมตร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มจร, พระมหาบุญเลิศ อินทปัญญา โจร. รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ , พระมหาชุตีภัก
อภิณฺโฑ ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย , รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการฝ่าย
กิจการทั่วไปและผู้ทรงคุณวุฒิ , คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ประจำสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้กรุณาให้
คำปรึกษา แนะนำ ดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขงานด้วยดีเสมอมา

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไปยังผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า เป็น
ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการ
ดำเนินการวิจัย ช่วยแนะนำแก้ไขตรวจสอบแบบสอบถาม และแก้ไขข้อมูลที่บกพร่องบางส่วน ให้
สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณพระคุณเจ้า พระสงฆ์ คณาจารย์ ผู้ปกครอง ในการร่วมคิดค้นกลยุทธ์
การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาใน
จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๓๐ รูป/ ท่าน และการสนทนากลุ่มจากกลุ่มคณาจารย์ด้านสังคมศาสตร์
จำนวน 1๓ รูป / คน จากโรงเรียนทตลอง ได้แก่ โรงเรียนธรรมราชศึกษา เพื่อหาความเป็นไปได้ของ
การสร้างตัวแบบกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมและการสร้างกระบวนการของการ
วิจัยเชิงปฏิบัติการโดยนำรูปแบบกลับไปใช้ปฏิบัติการ ซึ่งให้โอกาสผู้วิจัยได้เข้าทำการเก็บรวบรวม
ข้อมูล ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ได้ให้การสนับสนุนทุนอุดหนุนสำหรับการทำงานวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงมาได้
ด้วยดี

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันจะพึงมีจากงานวิจัยฉบับ
นี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นกตเวทิตาคุณแด่ มารดาบิดา ปู่ย่า ตายาย ครูอาจารย์ ผู้มีพระคุณทุกท่านที่ชี้
ทางที่สว่างและคอยเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยอย่างเสมอมา

ผศ.ดร. บุษกร วัฒนบุตร

มิถุนายน ๒๕๖๑

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย.....	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๖
บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเรื่องกลยุทธ์.....	๗
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม.....	๑๙
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.....	๗๗
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๙๓
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๙๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๙๘
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๙๙
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๑๐๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๐๒
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๐๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑ สภาพการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่บุคคลของสังคมไทย องค์ประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันการศึกษา ในจังหวัดเชียงใหม่.....	๑๐๕
๔.๒ วิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม.....	๑๑๙
๔.๓ คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามที่ต้องการได้.....	๑๒๘
๔.๔ กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ของสถาบันการศึกษาในจังหวัด เชียงใหม่.....	๑๔๔
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๖๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สภาพการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่บุคคลของสังคมไทย องค์ประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของ สถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่.....	๑๖๑
๕.๒ วิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม.....	๑๖๒
๕.๓ คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามที่ต้องการได้.....	๑๖๓
๕.๔ กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ของสถาบันการศึกษาในจังหวัด เชียงใหม่.....	๑๖๔
๕.๕ ข้อเสนอแนะ.....	๑๖๕
บรรณานุกรม	๑๖๗
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๑๗๔

ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ ประโยชน์.....	๑๘๒
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๘๕
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์.....	๑๘๙
ภาคผนวก จ ภาพกิจกรรม.....	๑๙๒
ภาคผนวก ฉ ประวัติผู้วิจัย.....	๒๐๕

บทสรุปโครงการวิจัย



สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	แผนภูมิจริยธรรมที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ และทฤษฎีการกำเนิดของจริยธรรม.....	๑๓
๒.๒	แผนภูมิจริยธรรมที่เกิดจากภายในตัว ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ และทฤษฎีการกำเนิดขึ้นของจริยธรรม.....	๑๕
๒.๓	ภาพแสดงความหมายและองค์ประกอบตามแนวคิดของ David C.McClelland.....	๕๕
๒.๔	สมรรถนะเป็นส่วนประกอบที่เกิดขึ้นมาจากความรู้ ทักษะ เจตคติ.....	๕๗
๒.๕	กรอบแนวคิดการพัฒนาศักยภาพบุคลากร.....	๗๑
๒.๖	ระบบการพัฒนาศักยภาพบุคลากร.....	๗๒
๒.๗	แนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.....	๗๖



สารบัญตาราง

ตาราง ที่		หน้า
๒.๑	ตารางแสดงการพัฒนาทางจริยธรรม ๖ ชั้น ของโคลเบอร์ก ลอว์เรนซ์ (Kohlberg Lawrence).....	๑๑
๔.๑	องค์ประกอบในการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์.....	๑๐๐
๔.๒	ตารางสรุปปัจจัยในการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์...	๑๑๑
๔.๓	กระบวนการในการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์.....	๑๑๗
๔.๔	ตัวแบบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑.....	๑๓๗
๔.๕	องค์ความรู้ตัวแบบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑	๑๓๙



บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหา

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีประวัติความเป็นมาสืบทอดต่อกันมา ด้วยความผสมผสานกลมกลืนระหว่าง คน สัตว์ สิ่งแวดล้อม คนไทยจะเหมือนคนเอเชียโดยทั่วไปที่เล็งเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทั้งทางชีวภาพและทางกายภาพ โดยมีศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนมีฐานแนวคิดคิดในลักษณะนี้ จึงมีลักษณะหลายประการที่เป็นของตัวเองอย่างเห็นได้ชัด อันเป็นสิ่งที่หล่อหลอมอุปนิสัยของคนไทยในด้านคุณธรรมจริยธรรม ศาสนาที่สำคัญและศาสนาประจำชาติไทยคือ พุทธศาสนา ซึ่งเป็นศูนย์รวมของจิตใจ เป็นที่รวมของกิจกรรม พิธีการต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต เป็นแหล่งที่สร้างสรรค์และส่งเสริมค่านิยมประเพณีต่าง ๆ ของคนไทย และจากศาสนานี้เองเป็นพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรมละศีลธรรมของคนในด้านต่าง ๆ อันก่อให้เกิดคุณค่าที่สำคัญ การดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง คนไทยในอดีตนิยมทางสายกลาง ทำสิ่งใดก็ต้องรู้จักประมาณตน นับแต่การทำงาน การติดต่อสัมพันธ์ในวงงาน ความเป็นเพื่อนแม้จะสนิทสนมชิดเชื้อกันดี แต่ก็ต้องไม่สนิทสนมกันเกินไป ความเป็นอิสระของทุกคนยังมีอยู่ รวมถึงความซื่อสัตย์จริงใจ เป็นคุณค่าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของคนในอดีต คนซื่อสัตย์จริงใจจะได้รับการนับถืออย่างมาก คนคดโกงจะได้รับการประณาม สังคมไทยในอดีตมีลักษณะเด่นในด้านสังคมเกษตรกรรมซึ่งส่วนใหญ่พึ่งธรรมชาติ ไม่มีการแข่งขันกับใคร ช่วยกันบ้างตามสมควรลักษณะเช่นนี้ ทำให้เกิดค่านิยมหรือลักษณะนิสัยประจำชาติบางประการ เช่น การไม่เคร่งครัดเรื่องเวลา ความรู้สึกเพียงพอไม่มักได้ สันโดษ พอใจสิ่งที่ได้และมีอยู่ มุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ไม่ค่อยจำเป็นต้องวางแผนเพื่ออนาคต โดยอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหมู่บ้านมีการร่วมมือกัน เพื่อการพึ่งตนเองและช่วยเหลือกันเอง เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว มีการประนีประนอม เนื่องจากคนในหมู่บ้านรู้จักกันดี จึงอยู่กันอย่างยอมรับการประนีประนอม ไม่นิยมการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรง ถ้ามีปัญหาขัดแย้งก็จะหาหนทางแก้ไขกันเอง หรือมีคนกลางไกล่เกลี่ย โดยการรักษานิยมความสงบ ซึ่งควบคู่มากับการประนีประนอม เมื่อมีปัญหาใดเกิดขึ้น จะต้องมีการถกกันเองภายในทำให้เกิดความสงบขึ้นในหมู่บ้าน มีความเกรงใจ มีความสุภาพ ไม่ต้องการรบกวนคนอื่น และไม่ยอมให้คนอื่นเดือดร้อน มีการผูกพันกันในครอบครัว เป็นครอบครัวใหญ่ สมาชิกนับถือกันตามฐานะของแต่ละบุคคล ลักษณะของระบบครอบครัวนำไปสู่ค่านิยมเคารพอาวุโส ซึ่งรวมไปถึงการเคารพเชื่อฟังผู้มีอำนาจหน้าที่ ยึดความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ทำให้เกิดระบบพรรคพวกมีความกตัญญูรู้คุณ ระบบ

ครอบครัวร่วมกับระบบศาสนา ทำให้เกิดการกตัญญูรู้คุณผู้ที่ให้อุปการคุณแก่ตน ใครไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ ไม่เคารพครูอาจารย์ ไม่รู้คุณคน จะถูกประณามและดูถูกจากสังคมอย่างมาก

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นับว่าเป็นผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์อย่างมากสภาพความเครียดและความเป็ยงเบนทางสังคมไทยในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นจากพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด โสเภณี ฯลฯ จะมีคำกล่าวอยู่ว่าสังคมยิ่งเจริญทางวัตถุมากขึ้นเท่าใด ความเสื่อมทางจิตใจของคนยิ่งต่ำลงมากเพียงนั้น ปัญหาสังคมไทยในปัจจุบันมักหลอกลวงกันมาก คนรู้ไม่เท่าทันสังคมจะเป็นเหยื่อของคนฉลาดคนหลายคนทำงานเพื่อประโยชน์ของตนเองทุกเรื่อง แม้กระทั่งเรื่องศาสนาสังคมยังเชื่อถือฝากความหวังไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ไม่ฝึกฝนพัฒนาตนมีการแข่งขัน ทำให้เห็นแก่ตัว แดกสามัคคี มีความเจริญทางเศรษฐกิจเฉพาะกลุ่ม ช่องว่างระหว่างคนจนคนรวยมากขึ้น อันเนื่องมาจากคนไทยชอบความสะดวกสบาย เพราะธรรมชาติเคยอุดมสมบูรณ์ จึงขาดการคิดค้น พัฒนาเทคโนโลยีที่จะก่อให้เกิดความเจริญแก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมอย่างจริงจังขาดระบบการแก้ปัญหาและช่วยตนเอง ทำให้สังคมอ่อนแอไม่ชอบคิดค้นเทคโนโลยีที่เหมาะสมขึ้นเอง จึงยอมรับเทคโนโลยีของชาติอื่นมาใช้เพื่อความสะดวกสบายของตนเอง ซึ่งอาจตรงกับความต้องการ แต่ก็ไม่เหมาะสมกับสังคม ดังนั้น คนไทยจึงคอยแต่เฝ้ารอ ไม่รู้จักคิดแก้ปัญหา ไม่ศึกษาไม่ช่วยตัวเอง เป็นผลให้คนไทยมีคุณภาพลดลง อ่อนแอ สังคมอ่อนแอ ในขณะที่คนไทยมีวัฒนธรรมน้ำใจ ซึ่งเป็นเรื่องดี หากใช้ไม่เป็นอาจเสียหายได้ เช่น น้ำใจรักพวกพ้อง ญาติพี่น้อง จึงช่วยเหลือในการคัดเลือกต่างๆ ทำให้เกิดผลเสียต่อหน่วยงาน และคอยช่วยเหลือญาติลูกหลานมากเกินไป คนไทยจึงไม่เข้มแข็ง ไม่อดทน มีความสุขยาก มีความทุกข์ยาก ทำให้เกิดปัญหาอื่นมาก เพราะต้องหาหนทางสร้างสุข แก่ทุกข้ออยู่ตลอดเวลา ไม่มีความพอดีไม่อดทน เกิดการเบียดเบียนเอาไรต์เอาเปรียบแข่งขันเพื่อจะดึงเอาความสะดวกสบายมาเป็นตนและพวกพ้องให้มากที่สุดประชากรที่มีปัญหามากมีลักษณะขี้เกียจ ส่ำรวย อ่อนแอ ใจเสาะ เปราะบาง ทำให้ช่วยตัวเองไม่ได้ ไม่พัฒนา ซ้ำยังต้องมุ่งหาทางสร้างความสบายให้ตัวเองโดยอาศัยบุคคลและวัตถุเป็นที่ยึดถือ ทำให้ปัญหาสังคมเพิ่มขึ้นประชากรในโลกทั้งประเทศมหาอำนาจ หรือคนที่มีอำนาจในประเทศมุ่งรักษาอำนาจของตน จึงต้องหาผลประโยชน์จากผู้อื่นทางด้านวัตถุทั้งทางตรงและทางอ้อม เอาไรต์เอาเปรียบขึ้นในสังคม ดังนั้นสังคมจึงเต็มไปด้วยการแข่งขันและการร่วมมือ ทั้งระดับระหว่างประเทศ และในประเทศ ทำให้การดำเนินงานร่วมกันไม่ราบรื่น ขาดความสามัคคี เพราะผู้ร่วมงานจะมองผู้อื่นที่มาร่วมงานด้วยความหวาดระแวง ซึ่งปัจจุบันองค์ประกอบของสังคมขาดความสัมพันธ์กันอย่างสมดุล องค์ประกอบเหล่านี้คือ มนุษย์ สังคม และธรรมชาติ องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน อยู่อย่างไม่เกื้อกูลกัน ไม่ช่วยเหลือกัน แต่กลับทำลายกันและกัน ทำให้สังคมอ่อนแอล่มสลาย

จากการประมวลผลข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาในประเด็นของกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย การพัฒนาประเทศในอนาคตให้เป็นสังคมที่พึงปรารถนาควรมีลักษณะเป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ มีเสรีภาพ ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา คนมีความสุข ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ เศรษฐกิจสมดุล สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ประเทศมีความมั่นคง ปรารถนาในการพัฒนาประเทศควรเป็นการพัฒนา “คน” ตั้งแต่เด็กเพื่อสร้างคนให้เป็นคนที่เป็นองค์รวมมีช่วยและมีบทบาทในการพัฒนาตนเอง ครอบครัวยุบอุ่นและสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยการสอดแทรกอยู่ในทุกระบวนการเรียนรู้ ทุกระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ รวมถึงการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นด้วย โดยมีเป้าหมายจะต้องมุ่งสร้างคนที่มีความมั่นใจ มีความเป็นตัวของตัวเอง มีอิสระ ใฝ่การศึกษาที่สนองปัญหา และพัฒนาความเป็นมนุษย์ เพื่อส่งเสริมอิสรภาพปัจเจกบุคคล ส่งเสริมให้คนมีคุณธรรมต่อกัน มีค่านิยมและจริยธรรมตามศาสนาของตน มีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีขันติธรรม มีความมุ่งมั่นตั้งใจ ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรศาสนา สื่อมวลชนทั้งหลายต้องตื่นตัว ผนึกกำลังร่วมกันเพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยึดหลักคุณธรรมนำชีวิตไปสู่ความสุข และที่สำคัญต้องเป็นความสุขแบบเรียบง่ายและยั่งยืน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่นักเรียนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิธีการปลูกฝังจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกฝังจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้

๑.๒.๔ เพื่อสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่” มีการกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาประเด็นแนวคิดในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม การเรียนรู้ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อพิจารณาองค์ประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทย โดยการสังเคราะห์องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทย สำหรับการสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ได้จากทำ Snow ball ในกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา วิทยากร พระภิกษุ นักเรียน ผู้ปกครอง และนักวิชาการ โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling)¹ ในกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา วิทยากร พระภิกษุ และนักวิชาการ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 12 โรงเรียน โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling)² การจัดทำการสนทนากลุ่มกับผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง เด็กนักเรียน วิทยากร พระภิกษุ และนักวิชาการ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน รวมทั้งมีการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการกับโรงเรียนตัวอย่างในเรื่องการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

¹ผู้วิจัยจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling) จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านทรัพยากรมนุษย์ทางพระพุทธศาสนา นักวิชาการ และผู้บริหารองค์การเท่านั้น

²ผู้วิจัยจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling) จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา นักวิชาการ และผู้บริหารโรงเรียน และคณาจารย์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึงวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑ รวมเป็นระยะเวลา ๙ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ สภาพการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่บุคคลของสังคมไทย

องค์ประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันการศึกษาในจังหวัด เชียงใหม่มีอะไรบ้าง

๑.๔.๒ วิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีจริยศาสตร์เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามที่ต้องการได้

๑.๔.๔ กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม สู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่” ผู้วิจัยกำหนดความหมาย ต่างๆ ของการใช้คำในวิจัยดังนี้

กลยุทธ์ หมายถึง การวางแผนงานสู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย ภายใต้การวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เป็นการวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภัยคุกคาม/อุปสรรค ใน กรอบระยะเวลาที่ต้องการ ทั้งนี้เพื่อประกอบการวางแผนการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่ นักเรียนในการใช้วิธีการถ่ายทอด และการใช้ทรัพยากร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด

การปลูกฝังจิตสำนึก หมายถึง การสอนและปลูกฝัง สร้างความเข้าใจ ผู้สร้างแรงบันดาลใจ และยังเป็นผู้ลงมือทำในอุดมการณ์เดียวกัน เป็นบทบาทที่สำคัญมากขึ้นจากเดิมที่จะช่วยขับเคลื่อน การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรม หมายถึง ความประพฤติดีงาม เพื่อประโยชน์แก่ตนและสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจาก หลักศีลธรรมทางศาสนา ค่านิยมทางวัฒนธรรม ประเพณี หลักกฎหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพ โดยรู้จัก ไตร่ตรองว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ เป็นจริยธรรมที่นำมาปฏิบัติจนเป็นนิสัย

จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ธรรมะหมายถึง คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักประพฤติกฎปฏิบัติในศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ กฎหมาย

การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึงการปรับปรุงตัวเองให้มีความรู้และมีความสามารถเพิ่มมากขึ้น แล้วใช้ทักษะความชำนาญ ให้เกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน แล้วเปลี่ยนแปลงชีวิตใหม่ให้กลายเป็นคนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีและกลายเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึงการพัฒนาที่สามารถดำเนินไปได้อย่างมั่นคง ราบรื่น โดยไม่เกิดสภาพที่ไม่พึงปรารถนาอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนา

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทราบสภาพการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่ผู้เรียนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

๑.๖.๒ ทราบวิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม

๑.๖.๓ ทราบคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้

๑.๖.๔ นำผลการวิจัยใช้ประโยชน์ในกลุ่มโรงเรียนของภาครัฐ กลุ่มภาคเอกชน ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทย เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่” มุ่งศึกษาประเด็นแนวคิดในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม การเรียนรู้ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อพิจารณาองค์ประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยโดยการสังเคราะห์องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทย สำหรับการสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย ผู้วิจัยจะนำเสนอการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเข้ามาประกอบการทำวิจัยเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นเที่ยงตรงตามหลักระเบียบวิธีวิจัย ดังมีประเด็นที่ศึกษาประกอบไปด้วย

2.1 แนวคิดทฤษฎีเรื่องกลยุทธ์

- 2.1.1 ความหมายของการจัดการเชิงกลยุทธ์
- 2.1.2 ความสำคัญของการจัดการเชิงกลยุทธ์
- 2.1.3 ความหมายของการจัดการเชิงกลยุทธ์
- 2.1.4 กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์
- 2.1.5 การวางแผนกลยุทธ์
- 2.1.6 การกำหนดหรือทบทวนทิศทางในเชิงกลยุทธ์

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

- 2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
- 2.2.2 ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ
- 2.2.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา
- 2.2.4 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์
- 2.2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม
- 2.2.6 ทฤษฎีการเรียนรู้

2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

- 2.3.1 ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 2.3.2 ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 2.3.3 วิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 2.3.4 เป้าหมายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 2.3.5 ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 2.3.6 กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5 กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดทฤษฎีเรื่องกลยุทธ์

2.1.1 ความหมายของการจัดการเชิงกลยุทธ์

สาเหตุที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว คือ การวางแผนกลยุทธ์ เนื่องจากกลยุทธ์เป็นแนวทางที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือเกิดการได้เปรียบทางการแข่งขัน กลยุทธ์เป็นการตอบคำถามว่า องค์กรจะเข้าไปแข่งขันที่ไหน และองค์กรจะแข่งขันในธุรกิจนั้นอย่างไร ซึ่งกลยุทธ์ไม่ควรจะเป็นสิ่งที่ยุ่งยาก หรือ

สลับซับซ้อน แต่ควรจะเป็นสิ่งที่ง่าย ตรงไปตรงมาและทำให้ทุกคนในองค์กรสามารถที่จะเข้าใจได้ง่าย³ การบริหารกลยุทธ์เกี่ยวข้องกับการกำหนดแผนกลยุทธ์ขององค์กร และการนำแผนกลยุทธ์นั้นไปปฏิบัติ แผนกลยุทธ์ขององค์กรจำกำหนดจะกำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางให้องค์กรก้าวไปในทิศทางที่เหมาะสม มีแนวทางการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จเหนือคู่แข่ง เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ และเป็นเครื่องชี้ถึง⁴คุณภาพ ของการปฏิบัติงานเชิงบริหารที่มีคุณค่าต่อองค์กร ซึ่งต้องดำเนินงานไปคู่กัน แต่ไม่ได้หมายความว่า การวางแผนกลยุทธ์อย่างใดสามารถนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสม จะประกันความสำเร็จให้กับองค์กรได้ตลอดไป เพราะอาจเผชิญกับเหตุการณ์ที่ไม่ได้เป็นไปตามที่คาดหมาย ซึ่งผู้บริหารมีหน้าที่จะต้องปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

ในสถานการณ์ปัจจุบันที่การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในการประกอบธุรกิจเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว รุนแรง และมีทิศทางที่ไม่แน่นอน ทำให้การจัดการเชิงกลยุทธ์ได้ทวีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ และการเจริญเติบโตของธุรกิจ ซึ่งธุรกิจจะสามารถดำรงอยู่ได้ ผู้บริหารจะต้องมีความสามารถ และความเข้าใจทำการปรับตัว และฉกฉวยโอกาสที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ทางธุรกิจได้อย่างเหมาะสม ผู้บริหารในฐานะผู้นำจะต้องสามารถกำหนดทิศทาง และนำพาองค์กรไปสู่จุดหมายที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) จึงเป็นงานสำคัญของผู้บริหารในทุกๆ องค์กร⁵ ด้วยการวางแผนกลยุทธ์เป็นแผนที่รวมทุกอย่าง ซึ่งสามารถระบุทิศทางของการดำเนินงานในอนาคตได้ สามารถกำหนดการให้ทรัพยากรขององค์กร ให้บรรลุตามภารกิจและวัตถุประสงค์ จนสามารถแข่งขันอยู่ในตลาดได้ ทำให้องค์กรอยู่รอดในระยะยาว และได้เปรียบทางการแข่งขันในตลาด ซึ่งผู้วางแผนกลยุทธ์จะต้องสามารถไปข้างหน้ามองไปในอนาคตได้อย่างถูกต้อง เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่จะเกิดขึ้น รักษาฐานะทางการบริหาร และการแข่งขันให้เหนือกว่าองค์กรอื่น และดำรงอยู่ในธุรกิจนั้นตลอดไป⁶

การจัดการเชิงกลยุทธ์ โดยกล่าวว่า Henry Mintzberg นักคิดด้านศาสตร์การบริหารจัดการธุรกิจ ได้แสดงความคิดเห็นว่าแท้ที่จริงแล้ว แผนกลยุทธ์มักจะถูกกำหนดขึ้นในโอกาสที่ไม่เป็นทางการ เช่น เกิดจากการสนทนา ระหว่างผู้บริหาร ในห้องโถงของบริษัท ในกลุ่มทำงาน ฯลฯ และมีผลที่ได้จากการวิจัยสนับสนุน ว่ามีเพียงจำนวนเล็กน้อยที่แผนเชิงกลยุทธ์จะถูกกำหนด โดยการดำเนินการผ่านกระบวนการที่เป็นทางการ ถ้าเราได้กำหนดเป้าหมายที่ถูกต้องในความคิดแล้ว กระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่เป็นขั้นตอนเหล่านี้ จะเป็นแหล่งที่ช่วยสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กรเช่นกัน เนื่องจากองค์กรต่างๆ ที่จะประสบความสำเร็จจะใช้กระบวนการในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ เป็นเครื่องมือในการสร้างแนวคิดการที่กำหนดล่วงหน้าสำหรับสถานการณ์ต่างๆ ที่องค์กรอาจประสบในการดำเนินธุรกิจขึ้นภายในกลุ่มผู้บริหารขององค์กร⁷

³ เรวัตร์ ชาตรีวิศิษฐ์ และคณะ, **การจัดการเชิงกลยุทธ์: Strategic Management**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: ภัทรพิชญ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒-๑๗

^๔ สุพานี สฤษฏ์วานิช, **การบริหารเชิงกลยุทธ์: แนวคิดและทฤษฎี**. พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑-๒

^๕ ญัฐพันธ์ เขจรนันท์, **การจัดการเชิงกลยุทธ์ (ฉบับปรับปรุงใหม่)**. (กรุงเทพมหานคร: วี.พี.รินทร์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖-๑๗

^๖ เสนาะ ดีเยาว์, **หลักการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๙๙

^๗ ต่อศักดิ์ กิจชัยนุกูล, **ทำอย่างไรองค์กรจึงจะมีแผนเชิงกลยุทธ์ที่ดี**. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๒

จากแนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์ ผู้วิจัยได้รวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดการเชิงกลยุทธ์ ความหมายของการจัดการเชิงกลยุทธ์ กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ การวางแผนกลยุทธ์ การกำหนดทิศทางในเชิงกลยุทธ์ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน การกำหนดกลยุทธ์ระดับองค์กร กลยุทธ์ระดับธุรกิจ กลยุทธ์ระดับหน้าที่ การปฏิบัติตามกลยุทธ์ และประเมินผล และการควบคุมกลยุทธ์ ดังหัวข้อต่อไปนี้

2.๑.๒ ความสำคัญของการจัดการเชิงกลยุทธ์

การบริหารเชิงกลยุทธ์จะช่วยให้ผู้บริหารตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลง เห็นโอกาสใหม่ๆ เห็นข้อจำกัดที่อาจเกิดขึ้น ทำให้องค์กรสามารถอยู่รอดและเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงตลอดจนปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ดีกว่าคู่แข่ง ซึ่งองค์กรสามารถกำหนดแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน และประสบความสำเร็จได้ สามารถสร้างผลตอบแทนที่เหนือกว่าคู่แข่งได้ด้วยการสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขัน^๘ (Competitive Advantage) และสามารถรักษาข้อได้เปรียบนี้ไว้ได้ นอกจากนี้ผู้บริหารยังสามารถยกระดับผลการปฏิบัติงานขึ้นมาได้ด้วยการทำให้องค์กรบรรลุ ทั้งประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เพราะผู้บริหารทำงานแบบเป็นฝ่ายรุกมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ และป้องกันตัว จึงทำให้องค์กรสามารถปรับตัวได้ดีกว่าคู่แข่ง และณัฐพันธ์ เขจรนันท์^๙ ได้กล่าวอีกว่า การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์กรในด้านต่างๆ และได้สร้างแรงกดดันให้กับองค์กร การจัดการเชิงกลยุทธ์จึงเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางขององค์กร และช่วยให้ผู้บริหารปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงนั้น ทำให้นักบริหารปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น ทำให้นักบริหารสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ และทิศทางการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับสถานะความเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อนำไปสู่การจัดการความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทำให้องค์กรค้นหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดต่อองค์กร ท่ามกลางเปลี่ยนของปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ กลยุทธ์เป็นการกำหนดวิธีการหรือแนวทาง ในการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร

๒.๑.๓ ความหมายของการจัดการเชิงกลยุทธ์

การจัดการเชิงกลยุทธ์ เป็นการกำหนดการดำเนิน และการควบคุมกลยุทธ์ เพื่อการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ของบริษัท ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งจากสภาพแวดล้อมภายใน การวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก การกำหนดภารกิจ และเป้าหมายระยะยาว และการเลือกกลยุทธ์ที่ดีและเหมาะสมที่สุดของบริษัท^{๑๐} เป็นการจัดการธุรกิจอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดทิศทางขององค์กรในอนาคตไว้ ซึ่งต้องอาศัยการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาส และอุปสรรคที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เพื่อหาจุดแข็ง และจุดอ่อนในองค์กร สำหรับกำหนด

^๘ อ่างอิงแล้ว, การบริหารเชิงกลยุทธ์: แนวคิดและทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐-๑๑

^๙ อ่างอิงแล้ว, การจัดการเชิงกลยุทธ์ (ฉบับปรับปรุงใหม่). (กรุงเทพมหานคร: วี.พริ้นท์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙-๒๐

^{๑๐} ฟอจูนส์ซิติ, การจัดการกลยุทธ์. (กรุงเทพมหานคร: วี.พริ้นท์, ๒๕๕๔), หน้า ๑

ตำแหน่งทางการแข่งขันของธุรกิจ แล้วกำหนดกลยุทธ์ เพื่อให้สามารถนำไปดำเนินการต่อเพื่อให้บรรลุทิศทางตามที่กำหนดไว้¹¹

การบริหารองค์กรโดยรวมให้มีกลยุทธ์หลัก และกลยุทธ์การแข่งขัน ตลอดจนมีข้อได้เปรียบในการแข่งขันเหนือกว่ากิจการอื่นๆ โดยจะต้องมีการศึกษาและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอก และภายในองค์กร เพื่อสร้างแผนกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก และกับจุดอ่อนและจุดแข็งขององค์กรนั้นๆ เพื่อให้สามารถนำแผนกลยุทธ์นั้นไปปฏิบัติให้บังเกิดผล ตลอดจนมีการติดตามและประเมินผลเชิงกลยุทธ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อสร้างทิศทางและอนาคตที่เหมาะสม ขององค์กรอย่างยั่งยืนในระยะยาว¹² เป็นการบริหารกระบวนการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ในส่วนของการวางทิศทางหรือกลยุทธ์ ทั้งในระยะยาว ระยะกลาง ระยะสั้น ตลอดจนการกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสม และสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมโดยค้ำึงถึงจุดอ่อน จุดแข็งขององค์กรในด้านต่างๆ¹³ ที่ประกอบด้วยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และข้อมูลสำคัญของธุรกิจที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจ การวางแผนทางการดำเนินงาน และควบคุมการปฏิบัติงานเชิงกลยุทธ์ขององค์กร เพื่อที่จะสร้างความมั่นใจว่าองค์กรสามารถที่จะดำเนินการได้อย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สามารถมีพัฒนาการและสามารถแข่งขัน ในอุตสาหกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹⁴ เป็นการกำหนด แนวทางหรือวิธีทางในการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้งานบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งการกำหนดแนวทางหรือทิศทางในการดำเนินนั้น ผู้บริหารจำเป็นจะต้องทำการวิเคราะห์ และประเมินปัจจัยต่างๆ ที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อจัดทำแผนงานดำเนินงานที่เหมาะสมที่สุด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ¹⁵

สรุปได้ว่าการจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) เป็นกระบวนการกำหนดแนวทาง หรือวิธีทางในการดำเนินขององค์กรอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดภารกิจและวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งจะต้องมีการศึกษา และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในองค์กร เพื่อกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับโอกาส และอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมทั้งภายนอก และกับจุดอ่อนและจุดแข็งขององค์กรนั้นๆ การปฏิบัติ งานตามกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ การใช้อำนาจหน้าที่ในการควบคุมและประเมินกลยุทธ์ เพื่อให้สามารถนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การใช้อำนาจหน้าที่ในการควบคุมและประเมิน กลยุทธ์ เพื่อให้สามารถนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.๑.๔ กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์

องค์ประกอบของกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน¹⁶ ดังนี้

^{๑๑} อ้างอิงแล้ว, การจัดการเชิงกลยุทธ์: Strategic Management. พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ภัทรพิชญ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘

^{๑๒} อ้างอิงแล้ว, การบริหารเชิงกลยุทธ์: แนวคิดและทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๘

^{๑๓} สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, การบริหารเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร: อริรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓

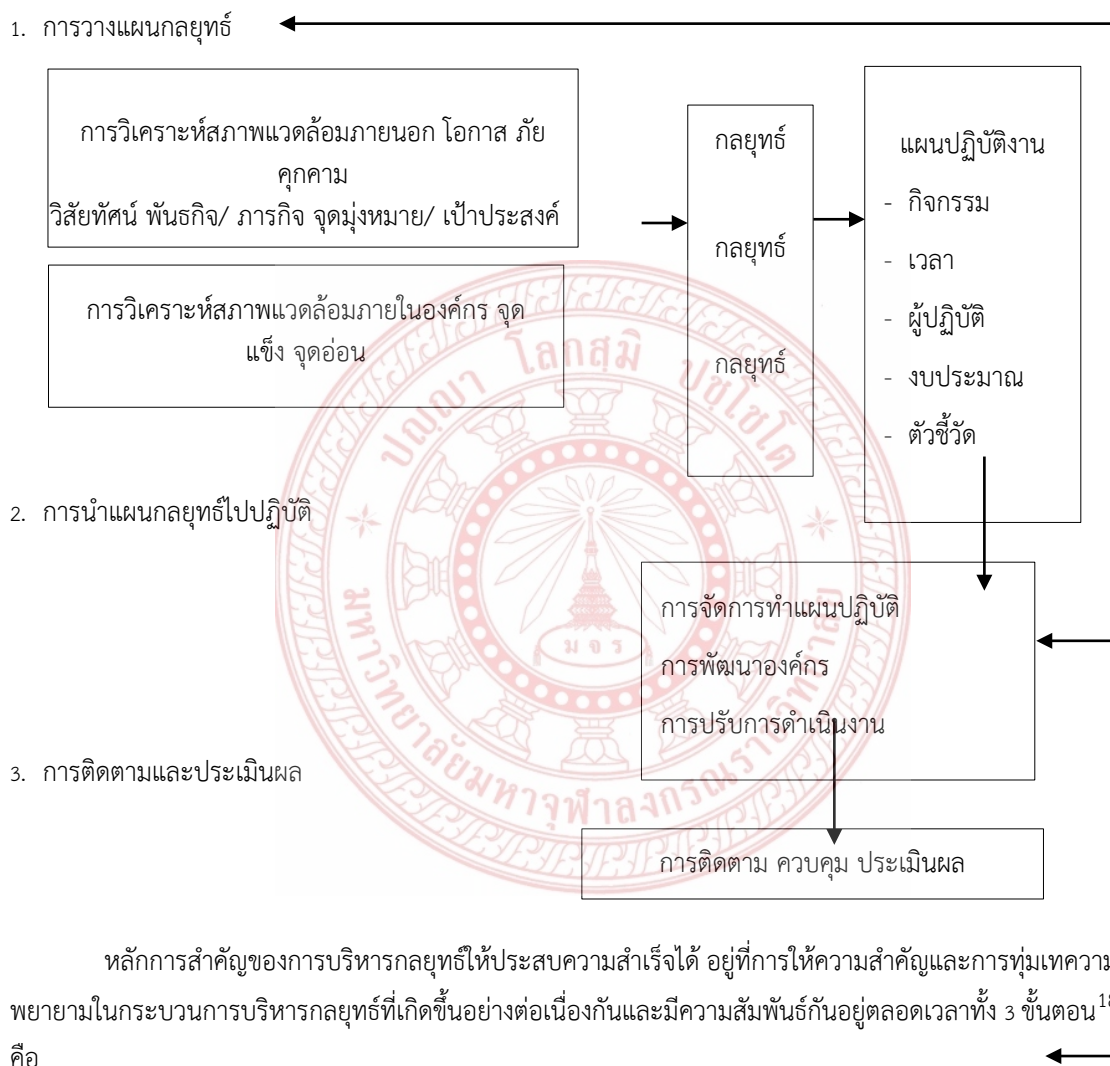
^{๑๔} อ้างอิงแล้ว, การจัดการเชิงกลยุทธ์ (ฉบับปรับปรุงใหม่). (กรุงเทพมหานคร: วิ.พรินท์, ๒๕๕๒), หน้า: ๑๗

^{๑๕} พิบูล ทีปะपाल, การจัดการเชิงกลยุทธ์. (กรุงเทพมหานคร: ออมการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐

^{๑๖} อ้างอิงแล้ว, การจัดการเชิงกลยุทธ์: Strategic Management. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: ภัทรพิชญ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘-๒๙

1. การวางแผน Strategic Formulation
2. การนำแผนไปปฏิบัติ Strategic Implementation
3. การติดตามและประเมินผล Evaluation Control

ภาพที่ 1 แสดงกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์¹⁷



หลักการสำคัญของการบริหารกลยุทธ์ให้ประสบความสำเร็จได้ อยู่ที่การให้ความสำคัญและการทุ่มเทความพยายามในกระบวนการบริหารกลยุทธ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกันและมีความสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลาทั้ง 3 ขั้นตอน¹⁸ คือ

ขั้นที่ 1 การกำหนดแผนกลยุทธ์หรือการวางแผนกลยุทธ์ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กร การตรวจสอบและวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ทั้งภายนอก และภายในองค์กร และการกำหนดกลยุทธ์ขององค์กร

ขั้นที่ 2 การนำแผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติให้บังคับเกิดผลอย่างที่ต้องการ

ขั้นที่ 3 การติดตามและประเมินผลกลยุทธ์

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔

^{๑๘} อ่างอิงแล้ว, การบริหารเชิงกลยุทธ์: แนวคิดและทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๙-๑๐

ภาพที่ 2 แสดงขั้นตอนหรือกระบวนการในการบริหารกลยุทธ์¹⁹



สรุปได้ว่า กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วยงาน 3 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Formulation) ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กร การตรวจสอบและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและภายในองค์กร เพื่อนำมากำหนดกลยุทธ์
2. การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategic Implementation)
3. การประเมินผลและการควบคุม (Evaluation Control)

2.๑.๕ การวางแผนกลยุทธ์

การวางแผนของผู้บริหารในระดับสูงขององค์กรจะทำให้องค์กรสามารถบรรลุตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมาย นโยบายที่สำคัญ และแผนงานหลักต่างๆ ในองค์กรที่มีความครอบคลุมทั่วทั้งองค์กรทำให้องค์กรสามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินการ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมาย ซึ่งจะต้องมีการกำหนดทิศทางที่แน่นอนในการกำหนดแผน เพื่อช่วยให้องค์กรสามารถดำเนินการได้เองอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการเติบโตไปในทิศทางที่เหมาะสม²⁰ เพื่อการตัดสินใจเลือกเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในอนาคตซึ่งเป็นเป้าหมายระยะยาว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายขององค์กรธุรกิจ โดยต้องมีการวิเคราะห์ถึงสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อหาโอกาสและข้อจำกัด ตลอดจนถึงสภาพแวดล้อมภายใน เพื่อหาจุดอ่อนและจุดแข็งมาใช้ในการวางแผนกลยุทธ์ ให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้เป็นขั้นตอน²¹ เป็นการวางแผนระยะยาวขององค์กร เพื่อให้ได้มาซึ่งแผนกลยุทธ์ขององค์กร ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดหรือทบทวนทิศทางในเชิงกลยุทธ์ การตรวจสอบและวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ทั้งภายนอกและภายในองค์กร และการวิเคราะห์กลยุทธ์ทางเลือก โดยการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนกลยุทธ์ เพราะจะทำให้ได้รับข้อมูลและความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผน ทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นพ้องต้องกัน ตลอดจนยอมรับในแผน²²

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙

^{๒๐} วิเชียร วิทยอดม, การบริหารเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร: ธนัชการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๙-๓๐

^{๒๑} อ่างอิงแล้ว, การจัดการเชิงกลยุทธ์: Strategic Management. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: ธงัษการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔

^{๒๒} อ่างอิงแล้ว, การบริหารเชิงกลยุทธ์: แนวคิดและทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖

การวางแผนเชิงกลยุทธ์ขององค์กรเป็นการวางแผนในระยะยาว โดยเชื่อมโยงปัจจัยภายนอกเข้ากับปัจจัยภายในบริษัท เพื่อให้บริษัทสามารถวางแผนทางปฏิบัติโดยบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ขององค์กร²³ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในธุรกิจ ในลักษณะของการวางแผนที่ต้องอาศัยวิสัยทัศน์ (Vision) ของผู้นำ ซึ่งเป็นทั้งการแก้ไข การบ่มปรามปัญหาและรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอนาคต ทั้งระยะสั้น กลาง และยาว นอกจากนี้การวางแผนกลยุทธ์ ยังเป็นการวางแผนอย่างมีระบบ “Systemic Planning” ซึ่งเป็นการวางแผนที่มีการเชื่อมโยงองค์ประกอบในด้านต่างๆ ให้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อบรรลุสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ในลักษณะองค์กรรวม²⁴ อย่างสมเหตุสมผล โดยผู้บริหารระดับสูง เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ออกมาอย่างมีประสิทธิภาพ²⁵

จากความหมายของการวางแผนกลยุทธ์ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนสมมติฐานพื้นฐาน และจัดการใหม่เกี่ยวกับภาพหรือทัศนคติของผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม รวมถึงการมองไปสู่อนาคตภายใต้การพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการใช้ความสามารถขององค์กร เพื่อระดมทรัพยากรมาใช้และการพิจารณาถึงทางเลือกต่างๆ อย่างรอบคอบและชัดเจนว่าจะสามารถนำองค์กรไปสู่ภารกิจและเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ทุกปัจจัยที่คาดว่าจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ที่จะมีผลกระทบต่อองค์กรทั้งในแง่โอกาสและอุปสรรค เพื่อจะบอกถึงทิศทางที่องค์กรกำหนดขึ้นอย่างชัดเจน เพื่อการปฏิบัติในอนาคต

สุพานี สฤษฏ์วานิช²⁶ กล่าวถึง ขั้นตอนหรือกระบวนการย่อยที่สำคัญของการวางแผนกลยุทธ์ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดหรือทบทวนทิศทางในเชิงกลยุทธ์ (Strategic Direction) ซึ่งได้ แก่ วิสัยทัศน์ (Vision) ภารกิจขององค์กร (Corporate Mission) วัตถุประสงค์หลัก (Corporate Objectives) หรือวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Objectives) เพื่อให้ทราบภาระงาน ทิศทาง และเป้าหมายที่องค์กรต้องการ
2. การตรวจสอบและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในองค์กร (Situational Audit หรือ Environmental Analysis) เพื่อให้ทราบสถานะต่างๆ ขององค์กร จึงสามารถลดความเสี่ยงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นจากสภาพการณ์ภายในองค์กรเอง และทราบถึงสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ทำให้สามารถปรับตัวและรับมือกับเหตุการณ์ และความเสี่ยงต่างๆ จากสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรได้
3. วิเคราะห์กลยุทธ์ทางเลือก (Strategic Choices) และเลือกกลยุทธ์ขององค์กรที่เหมาะสม เพื่อให้มีแนวทางหรือหนทางที่จะทำให้องค์กรบรรลุถึงภารกิจ และวัตถุประสงค์หลักขององค์กร ที่ตั้งไว้ด้วยกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด

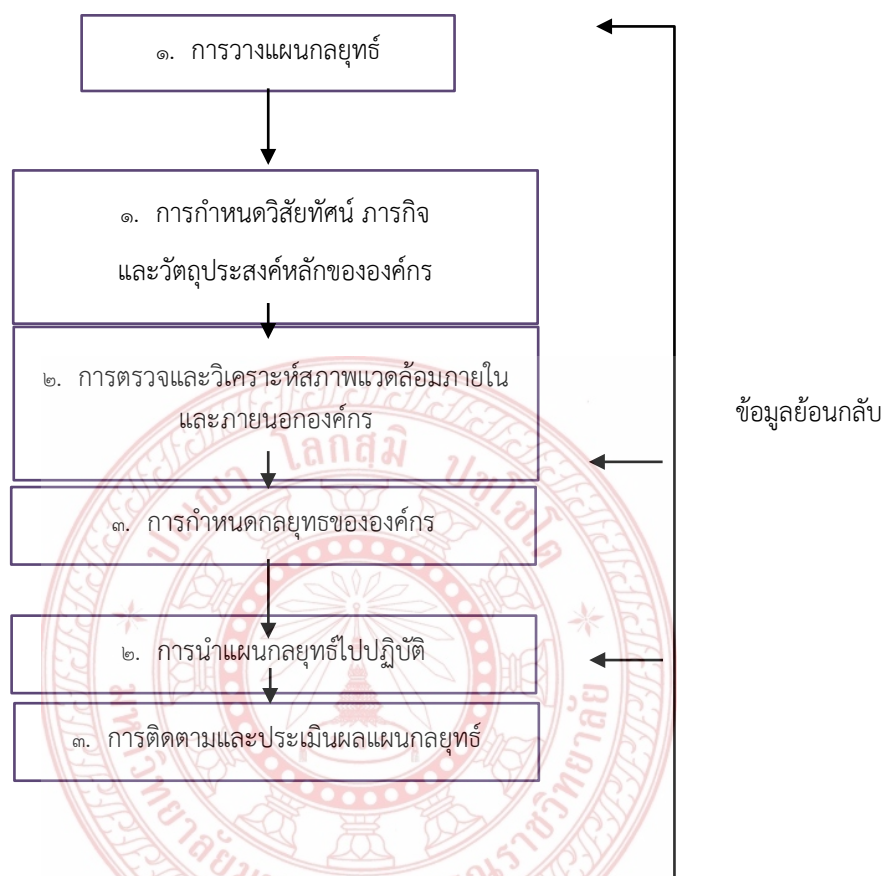
^{๒๓} สุจินดา โพธิ์ไพฑูรย์, การบริหารบริษัทข้ามชาติ: แนวคิด ทฤษฎี และแผนปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๘-๑๑๐

^{๒๔} อ่างอิงแล้ว, การบริหารเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร: อรุณรังษีพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชซิง, ๒๕๕๒), หน้า ๕-๖

^{๒๕} เขมมารี รักษ์ชูชีพ, การบริหารเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส, ๒๕๕๑), หน้า ๑

^{๒๖} อ่างอิงแล้ว, การบริหารเชิงกลยุทธ์: แนวคิดและทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖-๑๗

ภาพที่ 3 แสดงส่วนประกอบและขั้นตอนของการวางแผนกลยุทธ์²⁷



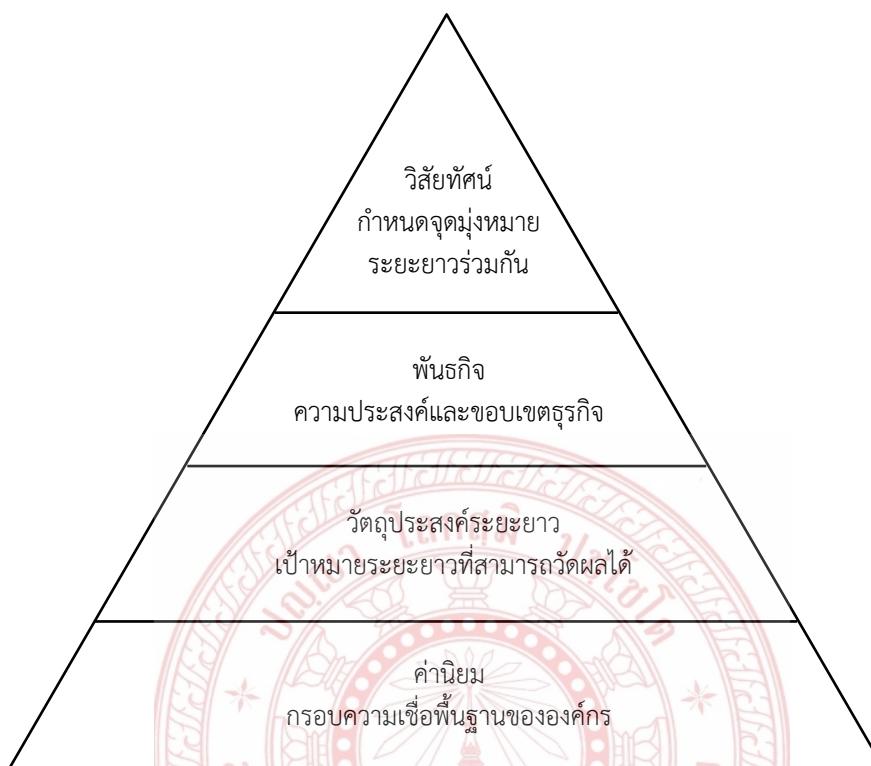
2.๑.๖ การกำหนดหรือทบทวนทิศทางในเชิงกลยุทธ์

การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม และวัตถุประสงค์ขององค์กร ถือเป็นการวางรากฐานที่มั่นคง และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กร เนื่องจากเป็นการกำหนดทิศทางร่วมกันให้กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์กรทุกคนให้เข้าใจ และยึดถือตรงกัน เพื่อทุ่มเทความพยายามไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน ซึ่งอาจแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งที่กำหนดทิศทางทั้งสิ้น²⁸ ดังนี้

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า: ๑๖-๑๗

^{๒๘} ประดิษฐ์ ภิญญโสกุล, แผนกลยุทธ์: กุญแจสู่ความสำเร็จในการบริหารงานและธุรกิจ. (กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๓-๔

ภาพที่ 4 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม และวัตถุประสงค์ขององค์กร²⁹



วิสัยทัศน์เป็นการมองภาพภายในอนาคตที่ทำให้เป็นจริงหรือพูดได้ว่ามีความสามารถที่คิดได้เสมือนความใฝ่ฝันถึงอนาคตที่ทุกคนในองค์กรสามารถเชื่อถือได้ ทั้งยังสามารถทำให้บรรลุถึงผลสำเร็จได้จริง และเสนอนาคตที่จำเป็นกว่าที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้ วิสัยทัศน์ในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่ท้าทาย และเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับองค์กร ที่จะเป็นตัวชี้แนะแนวทางการบริหารองค์กร และสร้างความทะเยอทะยานในระดับสูงในการที่จะนำองค์กรให้บรรลุเป้าหมายได้³⁰ สร้างพลังผลักดันให้แก่บุคลากรและสร้างความผูกพัน (Commitment) สร้างมาตรฐานความเป็นเลิศให้เกิดขึ้น และสามารถสร้างความดึงดูด ตลอดจนสามารถก่อให้เกิดพลังการเปลี่ยนแปลงได้ ก่อให้เกิดศรัทธาและความหวัง เกิดการกำหนดทิศทางและการเดินทางขององค์กร และเป็นธงนำของภารกิจขององค์กร³¹

ในขณะที่พันธกิจ (Mission) เป็นการแสดงความประสงค์ทางธุรกิจขององค์กรว่าจะทำธุรกิจใดในขอบเขตใด เป็นการแสดงพันธะ หรือข้อผูกพันระยะยาวที่องค์กรต้องทำเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นค่านิยมขององค์กร และแนวทางในการสร้างคุณค่าร่วมกันระหว่างองค์กรกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งหมดขององค์กร บุคลากร ลูกค้า คู่ค้า และผู้ถือหุ้น ตลอดจนจนความรับผิดชอบต่อสังคม และพันธกิจจะถูกกำหนดโดยผู้บริหารระดับสูงขององค์กร ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ขององค์กร ที่เป็นเครื่องมืออันทรงพลัง ที่จะทำให้องค์กรมีแรงบันดาลใจ

^{๒๙} อ่างอิงแล้ว, แผนกลยุทธ์: กุญแจสู่ความสำเร็จในการบริหารงานและธุรกิจ. (กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๓

^{๓๐} วิเชียร วิทยอดม, การบริหารเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ธนอักษรพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๒

^{๓๑} อ่างอิงแล้ว, การบริหารเชิงกลยุทธ์: แนวคิดและทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐-๒๑

ใจร่วมกัน ที่จะทุ่มเทสติปัญญา แรงกาย แรงใจ และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ นอกจากนี้พันธกิจที่ดี ต้องมีทัศนคติที่ชัดเจนและเป็นไปได้ นิยามสินค้าและบริการหลักที่นำเสนอ ระบุขอบเขตภูมิศาสตร์ที่จะเข้าไปดำเนิน ธุรกิจตอบสนองความต้องการของลูกค้า เป็นลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ และแสดงให้เห็นปรัชญาในการดำเนิน ธุรกิจ หรือค่านิยมขององค์กร รวมถึงการมุ่งเน้นความพยายามร่วมกัน³² ในการกำหนดพันธกิจขององค์กร องค์กร จะต้องพิจารณาและให้ความสำคัญกับลูกค้า ผลิตภัณฑ์ที่ต้องตอบสนองความต้องการของลูกค้า และต้องระบุถึงตลาด ที่สำคัญในปัจจุบัน ผู้บริหารจะต้องมีปรัชญาเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจขององค์กร รวมถึงการอยู่รอด การเจริญเติบโต และการทำกำไรขององค์กรตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้แนวความคิดต่อตนเอง บุคลากร เทคโนโลยี และภาพลักษณ์ ยังเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการนำมาพิจารณา เพื่อกำหนดพันธกิจขององค์กรด้วย³³

ส่วนค่านิยม (Values) เป็นกรอบความเชื่อซึ่งเป็นแรงผลักดันพื้นฐาน หรือวัฒนธรรมขององค์กรที่กำหนด คุณลักษณะของบุคลากร ให้สอดคล้องกับพันธกิจขององค์กร และมีผลต่อการคัดเลือกคนเข้าร่วมงานกับองค์กร การ กำหนดแนวทางการปฏิบัติงาน การจูงใจ และการพัฒนาบุคลากรต่อไป โดยมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียทุกส่วนขององค์กร สามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยมร่วมขององค์กรนี้ได้ การทำให้ค่านิยมกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม องค์กร ผู้บริหารจะต้องส่งเสริมจูงใจให้พนักงานปฏิบัติตามค่านิยม และในขณะเดียวกันก็ต้องลงโทษพนักงานที่ฝ่าฝืนค่านิยมขององค์กรด้วย³⁴

ในขณะที่วัตถุประสงค์ (Objectives) เป็นเป้าหมายในการดำเนินงาน³⁵ ที่เจาะจง เป็นการช่วยส่งเสริมองค์กร ให้ทุ่มเทกับการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุผลประกอบ วัตถุประสงค์ที่ดีจะถูกกำหนดไว้ให้เป็นปริมาณหรือจำนวน ซึ่ง ต้องสามารถวัดได้ พร้อมระบุระยะเวลาที่จะต้องการบรรลุไว้อย่างชัดเจน และยังเป็นการสร้างเกณฑ์ในการติดตาม ผลการดำเนินงานอีกด้วย โดยกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ระยะยาวหรือระยะสั้นตามแต่กรณี เป็นเป้าหมายหลักหรือ ผลลัพธ์ในระยะยาวที่องค์กรต้องการ โดยจะสัมพันธ์กับการอยู่รอด การสร้างมูลค่าขององค์กร การเจริญเติบโต และ การประสบความสำเร็จในระยะยาวขององค์กร ซึ่งวัตถุประสงค์ที่สำคัญที่กิจการควรกำหนด ได้แก่ วัตถุประสงค์ด้าน ผลกำไร วัตถุประสงค์ด้านการตลาด วัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับลูกค้า วัตถุประสงค์ด้านการผลิต วัตถุประสงค์ ด้าน วัฒนธรรม วัตถุประสงค์ด้านทรัพยากรทางการเงินและทรัพย์สินอื่นๆ วัตถุประสงค์ทางด้านผู้บริหาร วัตถุประสงค์ทางด้านพนักงาน และวัตถุประสงค์ทางด้านสังคม³⁶

³² อ่างอิงแล้ว, แผนกลยุทธ์: กุญแจสู่ความสำเร็จในการบริหารงานและธุรกิจ. (กรุงเทพมหานคร: เคสดีไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๗-๘

³³ อ่างอิงแล้ว, การจัดการเชิงกลยุทธ์ (ฉบับปรับปรุงใหม่). (กรุงเทพมหานคร: วี.พี.ริ้นท์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗๘-๑๘๐

³⁴ อ่างอิงแล้ว, แผนกลยุทธ์: กุญแจสู่ความสำเร็จในการบริหารงานและธุรกิจ. (กรุงเทพมหานคร: เคสดีไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐-๑๑

³⁵ ขจรวุฒิ นำศิริกุล, กลยุทธ์กับธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๒-๓๓

³⁶ อ่างอิงแล้ว, การบริหารเชิงกลยุทธ์: แนวคิดและทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๒-๓๓

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

2.2.1 แนวคิดจริยธรรม

จริยธรรม (Ethics) เกิดจากแนวคิดของความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งอาจมีหลักการและมาตรฐานที่กำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินการที่มีความแตกต่างกันในแต่ละบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานสามารถนำเสนอได้ดังต่อไปนี้

ความหมายของจริยธรรม

Ethics มีที่มาจากรากศัพท์ภาษาละติน คำว่า Ethos ที่หมายถึง อุปนิสัย หรือหลักของความประพฤติ ขนบธรรมเนียมที่เป็นความเคยชิน³⁷

Ethics หรือ จริยธรรม ของ The Macmillan Encyclopedia³⁸ หมายถึง หลักการที่มีความสำคัญและเหมาะสมที่สามารถใช้ตัดสินหรือเป็นเครื่องวัดนิสัยและพฤติกรรมของมนุษย์ได้ และ The Longman Encyclopedia³⁹ ได้ให้ความหมายจริยธรรมว่าเป็นกฎระเบียบของการปฏิบัติที่เป็นวิธีการดำเนินชีวิต

จริยธรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม⁴⁰ เป็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม⁴¹ เป็นการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ การครองชีวิตการใช้ชีวิตในทุกๆระดับทั้งทางกาย วาจา และใจ การปฏิบัติกรรมฐาน เจริญสมาธิ บำเพ็ญสมณะ เจริญวิปัสสนา⁴²

จริยธรรม เป็นความประพฤติ การกระทำ และความคิดที่ ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งควรเว้น ทำในสิ่งที่ควรทำ ด้วยความฉลาดรอบคอบ รู้เหตุผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล⁴³ เป็นการศึกษาและปรัชญาเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งเน้นการพิจารณาความถูกผิดเป็นสำคัญหรือมาตรฐานของคุณความดี⁴⁴ เป็นกฎที่อธิบายว่าอะไรคืออะไรที่ไม่ดี และการกำหนดหลักเกณฑ์และนิยามของพื้นฐานทางพฤติกรรมที่สอดคล้องกับศีลธรรม⁴⁵ Griffin and Ebert กล่าวถึง จริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ หรือเป็นมาตรฐาน

^{๓๗} ปรัชญา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.th.wikipedia.org/wiki/ปรัชญา>, [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘].

^{๓๘} The Macmillan Encyclopedia, (Aylesbury : Market House Books Limited, ๑๙๙๐), p. ๔๒๓.

^{๓๙} The Longman Encyclopedia, (Great Britain : William Clowes Limited, ๑๙๘๙), p. ๓๕๔.

^{๔๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙๑.

^{๔๑} พระเมธีธรรมาภรณ์, ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม จริยศาสตร์ และจริยศึกษา ความรู้คู่คุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๘๙.

^{๔๒} พระราชวรมุนี (ประยุตต์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๒๙๑.

^{๔๓} วติน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทองกวาว, ๒๕๔๑), หน้า ๗.

^{๔๔} นภาพร ชันธนาภา, จริยธรรมทางธุรกิจและความรับผิดชอบต่อสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๗), หน้า ๑.

^{๔๕} วิเชียร วิทย์อุดม, การจัดการสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนัช การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๓-๑.

หรือคุณค่าเกี่ยวกับหลักความประพฤติอย่างมีจริยธรรมของบุคคล เกี่ยวกับการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ว่า อะไรถูกอะไร ผิด หรืออะไรดี หรือไม่ดี^{๔๖} เป็นความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เพื่อก่อให้เกิดความ เจริญรุ่งเรือง เกษมสุขขึ้นในสังคมและสมาชิกของสังคม^{๔๗}

ลักษณะของจริยธรรมพิจารณาใน ๒ ความหมาย คือ ๑) เป็นลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ ซึ่งประการแรกเป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสังคมนั้นคือ พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบสนับสนุนและ ผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าเป็นการกระทำที่เหมาะสม ๒) ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสังคมนั้น เพราะเป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัด ผู้ที่มีจริยธรรมสูงคือผู้ที่มีลักษณะพฤติกรรมแรกมากกว่า^{๔๘} ในอีกความหนึ่งหมายถึง ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว ทั้งสาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำหรือไม่กระทำนั้น ตลอดจนกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านี้ด้วย^{๔๙}

ระดับของจริยธรรม แบ่งเป็น ๒ ระดับคือ ๑) ระดับผู้ครองเรือน เรียกว่า โลกียธรรม และ ๒) ระดับผู้สละ การครองเรือน โลกุตระธรรม^{๕๐} เป็นเรื่องของสิ่งที่ถูกและสิ่งที่ผิดทางด้านศีลธรรม แนวความคิดเปลี่ยนแปลง ตลอดเวลา กลุ่มที่แตกต่างกันที่อยู่ในสังคมเดียวกันอาจจะมีความเห็นที่ขัดแย้งกันเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกและสิ่งที่ผิดได้^{๕๑} ความถูกต้องที่ตั้งาม สังคมทุกสังคมจะกำหนดกฎเกณฑ์กติกา บรรทัดฐานของตนเองว่า อะไรคือ สิ่งที่ดีงาม อะไรคือ ความถูกต้อง^{๕๒} และเป็นข้อปฏิบัติ พฤติกรรมทางสังคม การแสดงออก การวางตัวในสังคม หรือแนวทางการ ดำเนินชีวิต เป็นหลักความประพฤติทั่วไป ไม่เกี่ยวข้องกับชาติศาสนาใด^{๕๓}

จริยธรรมจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่ควรประพฤติในกรณีใด สถานการณ์ใด ในโอกาสหรือเวลาใด เพื่อให้ สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ส่งเสริมให้บุคคลเป็นสมาชิกของสังคมที่กำลังพัฒนาไม่ขัดต่อการพัฒนา และ ส่งเสริมให้การพัฒนาเป็นไปด้วยดี^{๕๔} เป็นหลักของกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมและค่านิยมที่ควบคุมพฤติกรรมของบุคคลใด บุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อพิจารณาว่าสิ่งใดที่ถูกและสิ่งใดที่ผิด จริยธรรมจะสร้างมาตรฐานขึ้นมาว่าสิ่งไหน ที่ดีหรือสิ่งไหนที่ไม่ดี เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ^{๕๕} ธรรมชาติหรือหลักธรรมที่บุคคลควรประพฤติจัดว่า เป็น

^{๔๖} พิบูล ทีปะपाल, การเป็นผู้ประกอบการ, (กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕๙.

^{๔๗} ประชาญา กล้าผจญ, คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : เอลโล่การพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑๔.

^{๔๘} ดวงเดือน พันธุมนาวิณ, พฤติกรรมศาสตร์เล่ม ๒ และจิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยา-ภาษา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๓๒.

^{๔๙} ดวงเดือน พันธุมนาวิณ, ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล, (กรุงเทพมหานคร: โรง พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๓.

^{๕๐} สาโรช บัวศรี, จริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๖), หน้า ๑๕.

^{๕๑} สมยศ นาวิการ, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๖๗.

^{๕๒} สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, จริยธรรมทางวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๙), หน้า ๒.

^{๕๓} สำนักผู้ตรวจการแผ่นดิน, “จริยธรรม” “คุณธรรม” “ศีลธรรม” เหมือนหรือต่างกันอย่างไร, จดหมายข่าวจริยธรรม สำนักส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรม ฉบับปฐมฤกษ์ เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๓, หน้า ๑.

^{๕๔} สวลี ศิริโล, นานาทรรศนะเกี่ยวกับจริยธรรม, (นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖), หน้า ๒.

^{๕๕} ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, การเป็นผู้นำที่มีจริยธรรม, วารสารนักบริหาร ๒๕๔๙ เดือนกรกฎาคม-เดือน กันยายน ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๓, ๒๐-๒๕.

คุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ตึงามถูกต้อง อันเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ของสังคม และจริยธรรมจะมีได้ จำต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา อันได้แก่ศีล คือหลักหรือกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อตัดหรือฝึกหัดกาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยเป็นปกติ อาจจะเป็นไปในทางธรรมที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ สังคมให้ความชื่นชอบ และให้การสนับสนุนและผู้กระทำส่วนมากจะเกิดความภาคภูมิใจว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม⁵⁶

จริยธรรมเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ความประพฤติที่ตึงาม คุณธรรมและศีลธรรมประจำใจ เป็นธรรม เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม จะได้รับความพึงพอใจหรือภาคภูมิใจที่ได้กระทำในสิ่งที่ถูกต้อง⁵⁷ ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ การปฏิบัติ พฤติกรรม การกระทำ กายกรรม และธรรมมะ หมายถึง คำสั่งสอนในศาสนา ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ ดังนั้น คำว่า “จริยธรรม” จึงหมายถึง การปฏิบัติตามคำสอนในศาสนา หรือการประพฤติตาม กฎเกณฑ์ที่ถูกต้องดังนั้นผู้มีจริยธรรม คือ ผู้มีลักษณะที่ประพฤติดี ประพฤติชอบ มีความคิดชอบ เว้นจากการกระทำ ชั่วด้วยกาย วาจา ใจ คือประพฤติชอบด้วยกายได้แก่ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ประพฤติชอบ ด้วยวาจา ได้แก่ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ประพฤติชอบด้วยใจ ได้แก่ ไม่โลภอยากได้ของเขาไม่คิด พยาบาทปองร้ายเขา มีความคิดเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เป็นคุณค่าที่สังคมต้องการ เป็นคุณค่าที่โลก ต้องการและปรารถนาให้มีทั่วสากลจักรวาล⁵⁸ แนวทางความประพฤติของบุคคลในสังคมหนึ่งๆ ว่าพฤติกรรมใดเป็น พฤติกรรมที่ควรปฏิบัติพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ควรงดเว้น โดยพิจารณาตามกฎระเบียบขอบเขตความเชื่อของแต่ละสังคม เพื่อให้บุคคลในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างร่มเย็น⁵⁹

การสะท้อนคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับความถูกต้องตึงาม การรับผิดชอบชั่วดี ออกมาเป็นกฎระบบกฎเกณฑ์ พร้อมมาตรฐานความประพฤติที่สังคมกำหนด เพื่อแยกความประพฤติหรือพฤติกรรมที่สมาชิกปฏิบัติว่า สิ่งใดถูกต้อง ตึงามสมควรปฏิบัติ และสิ่งใดไม่สมควร⁶⁰ หลักเกณฑ์การตัดสินความถูกต้องผิดของพฤติกรรม หลักเกณฑ์การ ประเมินผลดีผลเสียของพฤติกรรม และปฏิกริยาต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมทางบวกหรือพฤติกรรม ทางลบ⁶¹ หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม หรือ ความประพฤติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ ชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตาม วัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ตึงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เ็นมนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้น ความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้ อย่างสงบเรียบร้อยและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยมีสำนึกที่จะ

⁵⁶ บุญมี แท่นแก้ว, **จริยธรรมกับชีวิต** พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

⁵⁷ อุกษชัย คุณูปการ, **หลักการและทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรม**, (พิษณุโลก : สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม, ๒๕๓๙), หน้า ๓.

⁵⁸ ลำดวน ศรีมณี, **จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก**, (นครปฐม : กองบังคับการวิชาการ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, ๒๕๔๓), หน้า ๒-๓.

⁵⁹ อ้อมเดือน สดมณี และ ธูาศุภร์ จันประเสริฐจริยธรรม, **การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม : จากแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติ, วารสารพฤติกรรมศาสตร์ ปีที่ ๑๗ พ.ศ. ๒๕๕๔ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม**, หน้า ๒๒.

⁶⁰ ชัตติยา กรรณสูตร และคณะ, **รายงานการวิจัย คุณธรรม พฤติกรรมความซื่อสัตย์ของคนไทย**, (มปท , ๒๕๔๖), หน้า ๙-๑.

⁶¹ ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ, **รายงานวิจัย พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๑), หน้า ๖.

ใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์^{๖๒} เป็นสิ่งที่ปฏิบัติแล้วเกิดความดี ความงาม ความสวย เป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องและซ้อนทับกับคุณธรรม ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ปฏิบัติแล้วเกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น จริยธรรมจะเน้นในสิ่งที่เหนือกว่าคุณประโยชน์^{๖๓} การกระทำดีใด ๆ นอกเหนือไปจากกฎหมายและ จรรยาบรรณ ส่วนนี้มีบทลงโทษไม่ได้ ได้แต่ชักชวนเกลี้ยกล่อมด้วยการอบรมเสนอแนะแต่ก็มีความสำคัญต่อการถือและปฏิบัติกฎหมายและจรรยาบรรณอย่างเต็มใจและมีความสุข^{๖๔}

จริยธรรม ในความหมายว่า ประสบการณ์และกฎเกณฑ์หน้าที่ของมนุษย์ ในการให้ความร่วมมือจัดเตรียมและสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันในสิทธิและสิ่งที่พึงกระทำที่พึงระหนักในสังคม^{๖๕} เป็นกรอบการสร้างคุณค่าที่สังคมพยายามชี้ให้เห็นว่าสิ่งใดควรกระทำรู้จักแยกแยะสิ่งดีชั่ว โดยนิสัยและพฤติกรรมที่กระทำต้องเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับในการประพฤติปฏิบัติ^{๖๖} เป็นระบบของกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ความประพฤติที่ผิดหรือถูกของคนที่ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงมาจากประสบการณ์^{๖๗} เป็นการปรับพฤติกรรมให้เข้ากับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้องหรือดีงาม^{๖๘}

จริยธรรม ในภาพรวม เป็นกฎสำหรับประเมินพฤติกรรมที่เกิดการเรียนรู้มาจากประสบการณ์^{๖๙} เป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติซึ่งบุคคลพัฒนาขึ้น โดยสังคมจะตัดสินผลของการกระทำนั้นว่าเป็นการกระทำที่ถูกหรือผิด^{๗๐} เป็นหลักแห่งความยุติธรรม ความเสมอภาคและการรู้จักใช้สิทธิหน้าที่^{๗๑} เป็นความพยายามที่จะสร้างหลักเกณฑ์ของพฤติกรรมที่ถูกต้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับแต่ละบุคคลหรือกลุ่ม^{๗๒} เป็นการแสดงให้เห็นถึงจิตสำนึกในด้านศีลธรรมของการประพฤติปฏิบัติของบุคคลในสังคมนั้น ซึ่งผลกระทบที่ย้อนกลับทำให้เห็นคุณภาพของจริยธรรมของสังคมที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์ควบคุมพฤติกรรมบุคคลในสังคม

^{๖๒} ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม** พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙-๒๐.

^{๖๓} สมบูรณ์ ชิตพงศ์, **การวัดและประเมินด้านคุณธรรมและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๖-๗.

^{๖๔} กิรติ บุญเจือ, **ปัญหาและทางแก้เกี่ยวกับการอบรมคุณธรรมจริยธรรม (รวมศีลธรรม), งานวิจัย** (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๕), หน้า ๑๗.

^{๖๕} Piaget, J., **The Moral Judgment of the Childs**, (Illinois : The Free Press, ๑๙๖๐), p. ๑.

^{๖๖} Atkinson, Conduct R. F., **An Introduction to Moral Philosophy**, (London : Mainilain, ๑๙๖๙), p. ๑๐.

^{๖๗} Brown R., **Social Psychology**, (New York : The Free Press, ๑๙๖๘), p. ๔๑๑.

^{๖๘} Good, C. V., **Dictionary of Education** ๓rd ed., (New York: McGraw-Hill, ๑๙๗๓), p. ๙๘.

^{๖๙} Bandura, A., **Social Learning Theory**, (New Jersey : Prentice-Hall, ๑๙๗๗), p. ๑.

^{๗๐} Kohlberg, L., **Review of Child Development Research**, (Connecticut : Connecticut Printers, Inc, ๑๙๖๔), p. ๑๒.

^{๗๑} Arbuthno, J., B., and Faust, D., **Teaching Moral Reasoning : Theory and Practice**, (New York : Harper & Row, ๑๙๘๑), p. ๒๒.

^{๗๒} Pojman, L. P., **Ethics : Discovering Right and Wrong** ๒nd ed., (California : A Division of Wads Worth, Inc., ๑๙๙๕), p. ๔.

นั่นนั่นเอง⁷³ เป็นการกระทำที่มีความถูกต้องเหมาะสมที่เกี่ยวข้องกับค่าความนิยมของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ศีลธรรมและการประพฤติที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเองและสังคมและสิ่งแวดล้อม⁷⁴ เป็นสิ่งเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต โดยที่สามารถแยกแยะสิ่งที่ดีหรือไม่ดีออกจากกันได้⁷⁵ เป็นปทัสถาน หรือ หลักการยอมรับของพฤติกรรม เป็นมาตรฐานทางเลือกบนหลักศีลธรรม เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองและความสัมพันธ์ระหว่างเรากับบุคคลอื่น⁷⁶ และเป็นหลักเกณฑ์บนค่านิยม ที่เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติของบุคคลหรือสังคม ในด้านศีลธรรม⁷⁷

ความสำคัญของจริยธรรม

จริยธรรมนับว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ทุกคน ถ้าคนใดขาดจริยธรรมอาจมี ผลร้ายต่อตนเองและสังคม สังคมที่มีคนขาดจริยธรรมมาก ย่อมเป็นสังคมที่วุ่นวาย ไร้ความสุข⁷⁸ ให้ความสำคัญต่อจริยธรรมว่า “จริยธรรมมีประโยชน์สำหรับผู้ที่ใฝ่จริยธรรมอยู่แล้ว เขาต้องการรู้ทิศทาง รู้รายละเอียดของการปฏิบัติ แล้วจะได้มี เครื่องช่วย มีอุปกรณ์ มีเสบียงเตรียมไว้พร้อมเพื่อจะนำไปใช้ประโยชน์แก่ส่วนรวมของสังคมและประเทศชาติสืบต่อไป” ทั้งนี้จริยธรรม จำเป็นจะต้องสนองความต้องการที่ถูกต้องทั้งของบุคคลและสังคมจึงจะเกิดจริยธรรมได้ การขาดจริยธรรมมักจะพุ่งเล็งไปด้านบวกคือจะทำอย่างไรให้คนมีจริยธรรมอย่างนั้นอย่างนี้แต่ลืมหลักที่พระพุทธศาสนา สอนไว้คือ ต้องมอง ที่สาเหตุที่เป็นด้านลบที่จะต้องกำจัด จากการเริ่มด้วยรู้ว่าอะไรเป็นเหตุของปัญหาของการขาด จริยธรรมเสียก่อน มิใช่มันึกแต่จะสร้างคุณธรรมจริยธรรมขึ้นขึ้นนั้น

ความสำคัญของจริยธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมมาก โดยสรุปความสำคัญ ของจริยธรรม⁷⁹ ได้ดังนี้ คือ

๑. ช่วยให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความราบรื่นและสงบไม่พบอุปสรรค ถ้าคนในสังคมทุกคนมีคุณธรรมและ จริยธรรม สังคมของเราก็จะสงบสุขตามไปด้วยทุกคนจะใช้เวลาที่มิทั้งหมดช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญมั่นคงเป็น ปึกแผ่นเป็นอารยประเทศ ไม่ต้องแบ่งเวลาไปคอยระมัดระวังอันตรายใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของคนแล้ว

๒. ช่วยให้คนเรามีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา คุณธรรมและจริยธรรมที่มีอยู่ในตัวแต่ละคนจะเตือนสติให้ รักษาเกียรติยศชื่อเสียงของตนเองและวงศ์ตระกูล ไม่ไปเบียดเบียนผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อ เพื่อแผ้วช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาส กว่า สังคมก็จะสงบสุขประเทศชาติก็จะมั่งคั่งมั่นคง

⁷³ Hinman, M., *Ethics : A Pluralistic Approach to Moral Theory*, (San Diego: Harcourt, ๑๙๙๘), p. ๕.

⁷⁴ Thiroux, J., *Ethics : Theory and Practice*, (New Jersey : Prentice-Hall, ๑๙๙๘), p. ๑๔.

⁷⁵ MacKinnon, B., *Ethics : Theory and Contemporary Issues* ๓rd ed., (Belmont, Calif : Wadsworth, ๒๐๐๑), p. ๔.

⁷⁶ Donald R. Cooper., and Pamela S. Schindler, *Business Research Methods* ๑๒th ed., (Irwin : McGraw-Hill, ๒๐๑๔), p. ๒๘.

⁷⁷ Aaker, D. A., and others, *Marketing Research*, (New York : John Wiley & Sons, ๒๐๐๑), p. ๑๘.

⁷⁸ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *การพัฒนาจริยธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ ๕), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๑.

⁷⁹ วุฒิน อินทสระ, *จริยศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บรรณาการ, ๒๕๓๙), หน้า ๖-๗.

๓. ช่วยสร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่บุคคลในชาติ โดยจะเป็นตัวกำหนดการประพฤติปฏิบัติของบุคคลให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าถูกต้อง กฎเกณฑ์นั้นจะมาจากความพอใจของคนเพียงคนเดียวไม่ได้ คนเมื่ออยู่ในสังคมต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นญาติ พี่น้องหรือเพื่อนฝูงร่วมสังคมเดียวกันจะอยู่คนเดียวย่อมเป็นไปได้ เมื่อบุคคลประพฤติตามคุณธรรมและจริยธรรมของสังคมชีวิตก็จะมีระเบียบไม่ต้องพบกับอุปสรรค ถ้าทุกคนปฏิบัติเหมือนกันสังคมและประเทศชาติก็จะเป็นระเบียบตามไปด้วย

๔. ช่วยควบคุมไม่ให้คนชั่วมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นนับว่า เป็นคุณแก่สังคม เพราะนอกจากจะเป็นตัวอย่างโดยการชี้ทางอ้อมแล้วยังจะออกปากแนะนำสั่งสอน โดยตรงได้อีกด้วย เช่น แนะนำให้แสดงความรับผิดชอบต่อ สังคม อย่าเห็นแก่ตัว อย่าเห็นแก่ได้จนสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ มิฉะนั้นผู้ที่คอยยึดเราเป็นตัวอย่างอาจหมดความศรัทธา และหมดกำลังใจสร้างคุณธรรมและจริยธรรม หันกลับไปทำความชั่วเช่นเดิมได้อีก

๕. ช่วยทำให้มนุษย์นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ร่ำเรียนมาสร้างสรรค์ แต่สิ่งที่มีคุณค่า ถ้ามนุษย์นำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการประกอบอาชีพที่สุจริต ย่อมสร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้แก่คนทั่วไปรวมทั้งสังคมและประเทศชาติ แต่ในทางตรงข้ามถ้ามนุษย์ขาดคุณธรรมและจริยธรรม ก็จะทำให้ความรู้และประสบการณ์ที่มีไปเบียดเบียนเอาเปรียบผู้อื่น สร้างความเสียหายให้สังคมและประเทศชาติ เพียงหวังให้ตนเองมีทรัพย์สินมีความสุขผู้อื่นจะทุกข์อย่างไรก็ไม่คำนึงถึง

๖. ช่วยควบคุมความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจของคนให้เติบโตไปพร้อมๆ กัน ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมีสูงมาก ถ้ามนุษย์นำความเจริญนี้ มาใช้ในทางที่ผิด เช่น สร้างอาวุธมาประหารกันจนคนล้มตายลงเป็นจำนวนมาก โดยหวังความเป็นใหญ่ความมีอำนาจ ความเดือดร้อนก็จะเกิดแก่คนทั่วไป แต่ถ้าผู้ผลิตเทคโนโลยีมีคุณธรรมและจริยธรรมเหตุการณ์เหล่านี้ก็จะไม่เกิด สิ่งที่จะได้รับการสร้างหรือผลิตขึ้นมาจะมุ่งแต่ประโยชน์ที่จะเกิดแก่คนทั่วไป เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร ดาวเทียม ฯลฯ เพราะมีจิตใจที่สงบสุขจึงสร้างสรรค์แต่สิ่งที่มีคุณค่าต่อคนในสังคมและประเทศชาติ

นอกจากนั้น จริยธรรม^{๘๐} สามารถหลอมรวมบุคคลที่เข้ามาปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีจิตสำนึกรับผิดชอบ ชื่อสัตย์สุจริต ครองตนอยู่ในความดีงามถูกต้อง รวมถึงมีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้ออาทร เอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกัน อันเป็นผลทำให้องค์การดังกล่าวมีสภาพน่าอยู่และมีความสุข บุคลากรขององค์การมีความภาคภูมิใจและพึงพอใจ เกิดความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ มีความกระตือรือร้นและทุ่มเทสติกำลังความสามารถในการปฏิบัติงาน รวมทั้งสามารถผลักดันและผลิต ผลงานที่ดีมีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้บริหารต้องสามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือเทคนิควิธีการต่าง ๆ เช่น การสร้างภาวะผู้นำต้นแบบ การฝึกอบรม การจัดทำประมวลจริยธรรม และการปฏิญาณตน การตรวจสอบจริยธรรม และการบริหารทรัพยากรบุคคล ต้องใช้บูรณาการร่วมกันอย่างกลมกลืน เพราะจะทำให้เกิด “องค์การที่มีศักดิ์ศรี” ความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานนั้น ๆ

สรุป ความสำคัญของจริยธรรมสิ่งสำคัญก็คือ สามารถลดปัญหาและขจัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นแก่บุคคล สังคม และประเทศชาติได้ เมื่อประพฤติตนอยู่ในกฎหรือหลักเกณฑ์ของสังคมที่ยอมรับและเป็นสิ่งปฏิบัติที่ไม่กระทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

ประเภทของจริยธรรม

^{๘๐} ปานจิต จินดากุล, การสร้างองค์การที่มีศักดิ์ศรีและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาพลเรือน, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒.

การประพฤติของคนมีได้หลายระดับแยกตามสภาพจิตใจและจะได้รับผลมากน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาของบุคคลผู้นั้น บางคนอาจปฏิบัติได้ระดับสูงสุด แต่บางคนก็ปฏิบัติได้ตามระดับมาตรฐานขั้นต่ำที่มนุษย์ควรปฏิบัติเท่านั้น

พระราชวรมณี^{๘๑} แบ่งจริยธรรมเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. จริยธรรมภายใน ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิด

๒. จริยธรรมภายนอก เป็นพฤติกรรมภายนอกที่สังเกตเห็นได้แสดงออกโดยไม่ได้อยู่ภายใต้เงื่อนไขใดๆ

ประเภทจริยธรรมแบ่งเป็น ๔ ประเภท^{๘๒} คือ

๑. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง ลักษณะของความรู้ที่บุคคลต่าง ๆ สามารถ บอกได้ว่า ควรทำหรือบอกได้ว่า พฤติกรรมใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม เช่น การที่เรา รู้ ว่ามารยาทที่ดีนั้นเป็นอย่างไร หรือ รู้ว่าเราต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่อย่างไร เป็นต้น ความรู้เชิงจริยธรรมนี้ ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของ คนด้วย

๒. ทัศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ ความชอบหรือไม่ชอบ ทำดีเป็นลักษณะทำถูกต้อง ทำชอบเป็นลักษณะทำถูกใจ การ ตัดสินความดีความชอบโดยถือเอาเกณฑ์ของความถูกต้อง และความถูกต้องของบุคคลมา ประเมินค่าจริยธรรม จึงเป็นทัศนคติเชิงจริยธรรม เช่น การที่เราไม่พอใจคนที่แย่งที่นั่งคนแก่บนรถเมล์ หรือ ไม่ช่วยคนที่ถือของพะรุงพะรัง

๓. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมใด พฤติกรรมหนึ่งของบุคคลลงไป จะต้องประกอบด้วยเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้น เฉพาะหน้านั้น และเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเกิดจากประสบการณ์และสติปัญญา ของบุคคลนั้น

๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่คนแสดงถึงพฤติกรรมที่สังคมชื่น ชอบหรือองการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบและค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุนมีหลายประการ เช่น การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น

จำแนกจริยธรรม เป็น ๒ มุมมอง^{๘๓} คือ

๑. จริยธรรมตามหลักนิติรัฐ ยึดหลักการว่า พฤติกรรมการบริหารงานใดได้ดำเนินการถูกต้องตามตัวบทกฎหมายถือว่าการบริหารงานนั้นถูกต้องตามหลักจริยธรรม แต่ก็มีปัญหาเพราะกฎหมายมักจะเกิดขึ้นภายหลังจึงไม่เพียงพอในการกำกับพฤติกรรมการบริหารงานให้อยู่ในกรอบของจริยธรรมได้ทุกกรณี

๒. จริยธรรมตามมาตรฐานจริยธรรม ยึดหลักการการแสวงหาความดีที่ยึดถือว่าควรเป็นอย่างไร แล้วนำมาใช้เป็นมาตรฐานจริยธรรม เพื่อกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติ แต่ขาดบังคับการลงโทษเมื่อมีการละเมิดแบ่งตามเกณฑ์จริยธรรม^{๘๔} ดังนี้

๒.๑ จริยธรรมธรรมชาติ คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่เป็นไปเองโดยธรรมชาติ แม้ในสัตว์เดียรฉานก็มี เช่น แมร์กลูก จริยธรรมนี้ส่งผลต่อส่วนรวมดีมากเพราะจะเป็นไปเองโดยเคร่งครัด

^{๘๑} พระราชวรมณี, พุทธจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๓), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๘๒} ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม, รายงานการวิจัยเรื่องจริยธรรมของเยาวชนไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๐), หน้า ๔-๖.

^{๘๓} อีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, นักการเมืองไทย : จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘.

^{๘๔} แสง จันทร์งาม, จริยธรรมและภาวะที่ไร้จริยธรรมจะมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์โลกอย่างไร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๑.

๒.๒ จริยธรรมบังคับ คือ การงดเว้นชั่วทำดีของคน เพราะถูกอำนาจบางอย่างบังคับให้ทำเช่น ไม่ดีมี
 เหล่าเพราะไม่มีเหล่าจะดีมี จริยธรรมแบบนี้ยังไม่ดีเพราะถูกบังคับให้ทำ

๒.๓ จริยธรรมเจตนา คือ เว้นชั่วและทำดีด้วยเจตนา คือ ความตั้งใจของตนเองโดยไม่มีใคร มาบังคับ
 จริยธรรมประเภทนี้จัดว่าดีแท้

แหล่งกำเนิดของจริยธรรม

การเกิดขึ้นของจริยธรรมที่จะเป็นเครื่องมือในการกำกับหรือควบคุมความประพฤติของคนนั้น มี
 แหล่งกำเนิดจาก ๔ ส่วนด้วยกัน^{๘๕} คือ

๑. แหล่งกำเนิดจากภายในตัวบุคคล

๑.๑ คุณธรรมอันเกิดจากพุทธิปัญญา (Intellectual virtue) เป็นคุณธรรมในระดับปัจเจกบุคคล ผู้ที่มี
 สติปัญญาจะสามารถพัฒนาจริยธรรมได้ด้วยหลักของการคิดไตร่ตรองถึงการกระทำนั้น คือ คิดก่อนพูดก่อนทำ หรือ
 ชั่งน้ำหนักผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นต้น

๑.๒ คุณธรรมอันเกิดจากศีลธรรมจริยธรรม (Moral virtue) เป็นคุณธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติจริง
 ด้วยการเรียนรู้จากการอยู่ร่วมกัน เป็นการแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้อง ซึ่งนำไปสู่สภาวะของความเป็นสุข

๒. แหล่งกำเนิดภายนอกตัวบุคคล

๒.๑ คุณธรรมจริยธรรมตามหลักนิติรัฐ ยึดหลักการบริหารงานใดได้ดำเนินการถูกต้องตามตัวบท
 กฎหมายถือว่า การบริหารงานนั้นถูกต้องตามหลักจริยธรรม แต่เนื่องจากจริยธรรม ที่ต้องปฏิบัติมีมากมาย กฎหมาย
 ที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงไม่เพียงพอในการกำกับพฤติกรรมบริหารงานให้อยู่ในกรอบของจริยธรรมได้ทุกกรณี

๒.๒ คุณธรรมจริยธรรมตามมาตรฐานจริยธรรม ยึดหลักความพยายามแสวงหาว่า ความดีที่ควร
 ยึดถือควรเป็นอย่างไร แล้วนำมาใช้เป็นมาตรฐานจริยธรรม กำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติ ความครอบคลุมกว้างขวาง
 กว่าจริยธรรมตามหลักนิติรัฐ แต่แนวคิดนี้ก็ยังมีจุดอ่อนที่สำคัญคือ ขาดบทบังคับลงโทษเมื่อมีการละเมิด

๓. แหล่งกำเนิดคุณธรรมจริยธรรมในวิชาชีพทางการศึกษา

๓.๑ แหล่งศาสนา ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของคำว่า จริยธรรม ศีลธรรม และคุณธรรม จนกลายเป็น
 บทบัญญัติที่เป็นกฎ ระเบียบ จรรยาบรรณในวิชาชีพต่างๆ

๓.๒ แหล่งปรัชญา โดยเฉพาะสาขาที่เป็นคุณค่าวิทยา ซึ่งได้แก่ ศีลธรรม จริยศาสตร์
 สุนทรียศาสตร์ และปรัชญาการศึกษา

๔. แหล่งจริยธรรม ประเพณีทางสังคม เช่น กฎหมาย ค่านิยม วิถีประชา ภาษา ภูมิปัญญา และ
 วัฒนธรรม เป็นต้น

Aristotle กล่าวถึงแหล่งกำเนิดของจริยธรรมว่า เป็นหลักการที่มนุษย์ในสังคมควรยึดถือปฏิบัติเพื่อการ
 อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดคุณธรรมและจริยธรรมขึ้นในสังคมตลอดมา เนื่องจากมี
 ความพยายามที่ต้องการสร้างหลักคุณธรรมและจริยธรรมที่เป็นสากลให้บุคคลเกิดความรู้สึกในเรื่องของคุณธรรมและ
 จริยธรรมในแนวทางที่สอดคล้องกับพฤติกรรม^{๘๖}

แหล่งกำเนิดของคุณธรรมจริยธรรมแบ่งออกได้เป็น ๒ ประการ คือ

^{๘๕} สุภัทร ปัญญาที่ป, *กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม*, ๒๕๔๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :
<https://sites.google.com/.../kickrrm-sng-seim-khunthrr...> [๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘].

^{๘๖} จำเริญรัตน์ เจือจันทร์, *จริยศาสตร์: ทฤษฎีจริยธรรมสำหรับนักบริหารการศึกษา พิมพ์ครั้งที่ ๑*,
 (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓-๑๔.

๑. แหล่งกำเนิดภายในตัวบุคคล ได้แยกแยะแหล่งที่เกิดของคุณธรรมว่า เป็นคุณธรรมอันเกิดจากปัญญา และคุณธรรมอันเกิดจากศีลธรรมและจริยธรรมว่า คุณธรรมอันเกิดจากปัญญานั้นเป็นคุณธรรมในระดับปัจเจกบุคคล กล่าวคือ ผู้ที่มีสติปัญญามักจะสามารถพัฒนาจริยธรรมได้ด้วยหลักของการคิดไตร่ตรอง ส่วนคุณธรรมอันเกิดจากศีลธรรมและจริยธรรมนั้น เป็นคุณธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติจริงด้วยการเรียนรู้จากการอยู่ร่วมกัน เป็นการแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องซึ่งนำไปสู่สภาวะของความเป็นสุข

แหล่งกำเนิดนี้กล่าวถึงพื้นฐานของมนุษย์ที่ได้มาจากธรรมชาติเป็นตัวกำหนด ซึ่งแบ่งแยกออกเป็น ๒ ประการ คือ

๑.๑ ตัวกำหนดมาจากพันธุกรรมที่ส่งทอดมาจากบรรพบุรุษ มนุษย์เกิดมาพร้อมด้วยคุณภาพของสมองที่จะพัฒนาขึ้นเป็นความเฉลียวฉลาดด้านปัญญาโดยได้รับการถ่ายทอดส่วนนี้มาจากบรรพบุรุษโดยผ่านกระบวนการทางพันธุกรรม การพัฒนาของสมองจะดำเนินไปตามรหัสพันธุกรรมที่กำหนดไว้ตั้งแต่เกิด แม้ว่าการพัฒนาด้านการคิดและสติปัญญาจะเจริญพัฒนาต่อมาภายใต้อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูและสิ่งแวดล้อม แต่คุณภาพของสมองที่บุคคลได้รับจะเป็นพื้นฐานเบื้องต้น ดังเช่น ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ธรรมได้ด้วยตนเองด้วยปัญญาของพระองค์ แต่การเกิดมโนธรรมในมนุษย์ พระองค์ได้ทรงแบ่งประเภทของบุคคลออกเป็นดอกบัวประเภทต่าง ๆ บุคคลที่เป็นประเภทดอกบัวที่อยู่บานชู่อ่อนน้ำ คือ บุคคลที่สามารถเรียนรู้และประจักษ์ในความดีและความชั่วด้วยปัญญานั้นเอง ส่วนบุคคลที่เป็นประเภทดอกบัวประเภทอื่น ๆ ก็อาจสามารถรู้ผิดชอบชั่วดีได้ด้วยการอบรมสั่งสอนตามระดับความสามารถของสติปัญญา นอกจากนี้ สัญชาตญาณแห่งชีวิต(Life instinct) ของมนุษย์ ทำให้มนุษย์คิดหาแนวทางในการที่จะมีชีวิตอยู่รอด และการมีสติปัญญาในระดับที่สูง ทำให้มนุษย์สามารถคิด พิจารณา และแยกแยะเหตุและผลได้เพื่อมีชีวิตอยู่รอดได้อย่างยั่งยืน

๑.๒ ตัวกำหนดมาจากสภาพจิต จากแนวความคิดที่ว่าจริยธรรมมีแหล่งกำเนิดจากความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ซึ่งเกิดขึ้นจากมโนธรรมที่อยู่ในความรู้สึกนึกคิด ดังนั้น แหล่งกำเนิดของคุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นคุณภาพของสมองในการคิด และคุณภาพของจิตที่สามารถแยกแยะความถูก ความผิดได้เป็นพื้นฐาน สภาพของจิตนั้นทำให้บุคคลจดจำสิ่งที่เป็นเคียดแค้น บาดหมางใจหรือรู้สึกผิดตลอดเวลาที่การตัดสินใจที่พลาดพลั้งไป ดังนั้นสภาพจิตก่อให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกที่อาจนำไปสู่การมีคุณธรรมและจริยธรรมและการขาดคุณธรรมและจริยธรรมได้เท่า ๆ กัน

แต่อย่างไรก็ตามคุณธรรมและจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับสติปัญญา นักบริหารการศึกษาที่มีคุณสมบัติด้านสติปัญญาย่อมได้เปรียบในด้านความคิดและการแสวงหาเหตุผล และสามารถพิจารณาผลที่จะบังเกิดขึ้นจากการกระทำของตนได้ นักบริหารที่มีสติปัญญาในระดับสูงจะเป็นผู้ที่สามารถคิดแก้ปัญหาโดยยึดหลักเหตุผลที่ให้ประโยชน์สุขแก่ตนเองและไม่ทำให้ตนเองได้รับความเดือดร้อนในภายหลังได้ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นผลประโยชน์ที่ยังความสุขมาให้อย่างยิ่ง

๒. แหล่งกำเนิดภายนอกตัวบุคคล ในการที่บุคคลนั้นจะทำความดี หรือละเว้นการกระทำที่ไม่น่าพึงปรารถนามากน้อยเพียงใดนั้น สาเหตุที่สำคัญคือ คนรอบข้าง กฎระเบียบ สังคม วัฒนธรรมและสถานการณ์ที่บุคคลประสบอยู่ นอกจากสภาพแวดล้อมในการทำงาน การมีหรือการขาดแคลนสิ่งเอื้ออำนวยในการทำงาน ตลอดจนบรรยากาศทางสังคมในที่ทำงาน กลุ่มเพื่อนและวัฒนธรรมในองค์กร จะมีผลต่อพฤติกรรมการทำงาน และสุขภาพจิต ตลอดจนความสุขความพอใจในการทำงาน

สรุปได้ว่าจริยธรรม อาจแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ จริยธรรมแบบสมัครใจ หมายถึงการที่บุคคลยอมรับหลักเกณฑ์หรือบรรทัดฐานที่สังคมยึดถือปฏิบัติด้วยความเต็มใจ และจริยธรรมแบบภาคบังคับ คือการที่บุคคลที่อยู่ในสังคมนั้นต้องประพฤติปฏิบัติเพราะถ้าไม่ปฏิบัติจะต้องได้รับการลงโทษจากสังคมหรือกฎหมายของบ้านเมือง

ประโยชน์ของจริยธรรม

จริยธรรมจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อนำไปปฏิบัติ เพราะจริยธรรมเป็นหลักสำคัญ สำหรับการปฏิบัติ การศึกษา เพื่อเข้าใจหรืออธิบายได้เท่านั้นไม่มีประโยชน์ แต่การนำ จริยธรรมไปใช้ปฏิบัติ นั้น จะเป็นประโยชน์ได้ ดังนี้

ความสำคัญของและจริยธรรมอาจแบ่งออกได้เป็น ๓ ระดับ^{๘๗} คือ

๑. ระดับการดำรงชีวิต จริยธรรมจะเป็นตัวนำที่ทำให้บุคคลได้กำหนดพฤติกรรมของตนเองเพื่อทำให้เกิดความสุข

๒. ระดับสังคม สุขของบุคคลที่อยู่ในกลุ่มเพื่อนและสังคม คือ การได้รับการยอมรับ บุคคลต้องอาศัยคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีและส่งเสริมชื่อเสียง เกียรติคุณของบุคคล และในฐานะผู้ประกอบการวิชาชีพ เช่น จริยธรรมจะเป็นอุดมการณ์หรือจุดมุ่งหมายอันสูงสุดสำหรับวิชาชีพนักกฎหมายในอันที่จะให้เกียรติธรรม การดำรงไว้ซึ่งความสุขของสังคม และการใช้เหตุผลยิ่งกว่าการกระทำตามอำเภอใจ

๓. ระดับโลก คุณธรรมและจริยธรรมอาจกล่าวได้ว่าเป็นหลักธรรมที่คุ้มครองโลกให้อยู่รวมกันได้อย่างสันติสุข โดยเฉพาะในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมก่อให้เกิดการแพร่กระจายในด้านข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการไหลของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ในยุคนี้เป็นยุคของการแข่งขันและท้าทายความสามารถในการดำเนินการบริหารทุกสาขารวมทั้งธุรกิจการค้าในระบบโลกสากล

จริยธรรมเป็นสิ่งที่พึงประพฤติปฏิบัติตามที่ได้อัดฉีดใจเลือกสิ่งที่เหมาะสมแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ราบรื่นระหว่างบุคคล สังคม และการทำกิจกรรมใด ๆ ย่อมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อันเป็นคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตที่เป็นปกติสุขทั้งส่วนตัวและส่วนรวมจริยธรรมมีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์^{๘๘} ดังนี้

๑. จริยธรรมช่วยให้รู้จักตนเอง มีสำนึกต่อบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนที่มีทั้งต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อสังคม ต่อประเทศชาติและหน้าที่การงานของตน

๒. จริยธรรมเป็นวิถีแห่งปัญญา ทำให้เป็นผู้รู้จักใช้สติปัญญาในการคิดแยกแยะหาเหตุผลด้วยความเชื่อที่ว่าการทำความดีเป็นสิ่งที่ถูกต้อง จึงสามารถแก้ปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผลตามหลักจริยธรรม

๓. จริยธรรมช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพกายใจดี ย่อมก่อให้เกิดความสมบูรณ์ของชีวิต

๔. จริยธรรมช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างเป็นระบบ มีระเบียบ สังคมอบอุ่น มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ชีวิตมีความสุข

๕. จริยธรรมช่วยสร้างสันติภาพในสังคมและในโลก

๖. จริยธรรมช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในการปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ มีความสามารถในการครองคน ครองงาน ครองตนและครองเรือน

๗. จริยธรรมช่วยให้มีเครื่องยึดเหนี่ยวและเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อป้องกันการเบียดเบียนเอาัดเอาเปรียบในทางส่วนตัวและส่วนรวม

๘. จริยธรรมช่วยให้คนเรามีความหนักแน่น ต่อสู้ ขยัน อดทน พึ่งพาตนเองได้ ไม่รอโชคชะตาถลันตาล

๙. จริยธรรมทำให้สามารถกำหนดเป้าหมายชีวิต โดยดำเนินและพัฒนาชีวิตให้สำเร็จตามเป้าหมาย

๑๐. จริยธรรมช่วยให้สามารถแก้ปัญหาชีวิตและทำให้ความทุกข์หมดไปได้ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคุณค่าการมีจริยธรรมของมนุษย์ควรเริ่มจากระดับบุคคล เปรียบเสมือนการโยนก้อนหินก้อนเล็ก ๆ ลงในน้ำจะเห็นวงกระเพื่อม

^{๘๗} จำเจริญรัตน์ เจือจันทร์, จริยศาสตร์: ทฤษฎีจริยธรรมสำหรับนักบริหารการศึกษา พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ ๒๕๔๘), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๘๘} พิภพ วังเงิน, จริยธรรมวิชาชีพ, (กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์อมรรการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

จากด้านในออกสู่ด้านนอกเป็นวงกว้างขึ้นนั้นเพราะว่าเมื่อบุคคลสามารถเข้าใจตนเอง เข้าใจความต้องการว่าชีวิตต้องการอะไร ด้วยสติปัญญาจะสามารถดำเนินชีวิตของตนได้เป็นอย่างดี รวมถึงการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น สิ่งแวดล้อมโดยไม่สร้างปัญหาหรือสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด ซึ่งการกระทำใด ๆ ของบุคคลหนึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทั้งด้านดีและไม่ดีต่อสิ่งรอบข้างได้เสมอ ฉะนั้นจริยธรรมจึงมีความสำคัญที่ทรงคุณค่าและเป็นประโยชน์ที่ควรอย่างยิ่งที่จะนำไปใช้กับทุกหน่วยทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นวงการราชการ วงการการเมือง วงการการศึกษา วงการธุรกิจ และวงการวิชาชีพต่าง ๆ

การดำรงชีวิตตามปกติสุขของมนุษย์จะมีปัญหาถ้ามนุษย์เกิดความวิตกกังวลและสับสนในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรม และเรียกร้องสิ่งนี้เพื่อความอยู่รอดร่วมกันอยู่ตลอดเวลา จะพบว่าความไม่มีคุณธรรมและจริยธรรมของประเทศหนึ่งอาจทำลายล้างสันติสุขของทุกประเทศในโลกนี้ได้ แต่ทว่าความมีคุณธรรมและจริยธรรมต้องได้รับการปลูกฝังด้วยการอบรมสั่งสอนให้คิดแน่นอนอยู่ในระบบความคิด ซึ่งต้องใช้ระยะเวลายาวนานพอสมควร

๑. ต่อตนเอง คนที่มีจริยธรรมย่อมมีเครื่องมือที่ช่วยให้คิดให้กระทำในสิ่งที่ดี สร้างประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม มีสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและตั้งใจให้ทำแต่สิ่งดี ๆ มีความเจริญต่อตนเอง เช่น คนที่ยังเรียนมีความรับผิดชอบย่อมประสบความสำเร็จใน การเรียน ในทางตรงกันข้าม คนที่เกียจคร้านและขาดความขยันหมั่นเพียร ก็จะสอบตก เป็นต้น หรือพนักงานขายของที่มีวาจาสุภาพอ่อนน้อมต่อลูกค้า ย่อมจะได้รับคำชม มากกว่าผู้ที่มีการวาทะพาดคาย ไร้มารยาท

๒. ต่อสังคม คนที่มีจริยธรรม ย่อมทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและแก่ ผู้อื่น อย่างน้อยการไม่ทำชั่วก็เป็นการช่วยให้สังคมไม่ต้องแก้ไขปัญหา ถ้าคนในสังคมมี จริยธรรมดีสังคมนั้นก็จะมี ความเจริญก้าวหน้าได้เช่นกัน คนดีจึงเป็นผู้รักษาสังคมด้วยการ ไม่ทำลายสังคมไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรของประเทศ สภาพแวดล้อม หรือการประพฤติ ทุจริตต่าง ๆ

๓. ด้านการรักษาจริยธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความค่าทั้งทางกาย ใจ และสังคมดังกล่าวมาแล้ว จะรักษาไว้ได้ก็ด้วยการปฏิบัติ ถ้าไม่ปฏิบัติแล้วก็จะเป็นเพียงตัวหนังสือ หรือคำพูดเปล่า ๆ จะช่วยใครไม่ได้ทั้งสิ้น การศึกษาจริยธรรมและนำไปปฏิบัติ จึงเป็นการรักษาจริยธรรมให้คงอยู่

๔. การพัฒนาบ้านเมืองต้องพัฒนาจิตใจคนก่อนหรืออาจพัฒนาควบคู่กันไปกับการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ สังคม เพราะการพัฒนาที่ไม่มีจริยธรรมที่เป็นแก่นนำจะสูญเปล่าและเกิดผลเสียเป็นอันมาก

องค์ประกอบของจริยธรรม

องค์ประกอบของจริยธรรมในพฤติกรรม^{๘๙} คือ

๑. องค์ประกอบด้านความรู้ ได้แก่ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงามสามารถตัดสินใจแยกความถูกผิดได้ด้วยความคิด

๒. องค์ประกอบด้านอารมณ์และความรู้สึก ได้แก่ ความพึงพอใจศรัทธาเลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติ

๓. องค์ประกอบด้านพฤติกรรมการแสดงออก หรือพฤติกรรมที่บุคคลตัดสินใจ ที่กระทำถูกหรือ ในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ กัน

องค์ประกอบจริยธรรมแนวทางความเชื่อและการปฏิบัติ^{๙๐} คือ

^{๘๙} วีระพร อูวรรณโณ, **จริยธรรมกับการศึกษา**. (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๕๔.

^{๙๐} พระเมธีธรรมมาภรณ์, **ความรู้คู่คุณธรรม รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๗๗.

๑. ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มีส่วนกำหนดโครงสร้างของจริยธรรมเช่น ถ้ามีความเชื่อว่ามนุษย์เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว ระบบจริยธรรมจะเป็นไปในลักษณะห้ามมนุษย์เอาเปรียบกัน ถ้ามีความเชื่อว่ามนุษย์มีธาตุแห่งความเป็นพุทธะซ่อนอยู่ ระบบจริยธรรมจะส่งเสริมให้พัฒนาศักยภาพนั้นเพื่อความเป็นพุทธะเบ่งบานเต็มที่

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับอุดมคติหรือความดีสูงสุด ให้ความหมายหรือความสมเหตุสมผลแก่ระบบจริยธรรม เช่น ชาวพุทธฝ่ายมหายานบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ เพราะเชื่อว่าวิถีชีวิตเช่นนั้น ช่วยให้ตนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ในกรณีนี้ ความเป็นพระพุทธเจ้าจึงเป็นอุดมคติของเขา

๓. ระเบียบปฏิบัติหรือแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต ที่ชี้แนะว่า อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ทั้งนี้เพื่อพาชีวิตไปสู่จุดหมายสูงสุดหรืออุดมคติ คนส่วนมากมักคิดกันว่า แนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติที่เท่านั้นเป็นจริยธรรมที่แท้จริงจริยธรรมยังประกอบด้วยสิ่งที่กล่าวในข้อ ๑ ข้อ ๒ และข้อ ๔

๔. เหตุจูงใจให้คนปฏิบัติดีและเลิกละการปฏิบัติผิด เหตุจูงใจที่ทำให้คนดำเนินตามหลักจริยธรรมหรือกฎศีลธรรม มี ๓ ประการ คือ

๔.๑ ผลประโยชน์ส่วนตน เป็นเหตุจูงใจให้คนทำดีมีจริยธรรม เพราะถ้าไร้จริยธรรม สังคมอาจตำหนิหรือคว่ำบาตร กฎหมายอาจลงโทษ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน คนเราจึงมีจริยธรรมทั้งนี้เพราะเล็งเห็นผลตอบแทนในชาตินี้หรือหวังสวรรค์ในชาติหน้า

๔.๒ ความเคารพกฎกติกาจนเป็นนิสัย ทำให้คนอยู่ในระเบียบวินัย และดำเนินตามหลักจริยธรรม คนเราถูกฝึกตั้งแต่เล็กให้เชื่อฟังกฎกติกา เรายึดรักษาสัญญาเพราะเราเห็นว่าสัญญาต้องเป็นสัญญา ชาวคริสต์มีศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าจึงปฏิบัติตามพระบัญญัติ ชาวพุทธมีศรัทธาในพระพุทธเจ้าจึงรักษาศีล

๔.๓ ความมีน้ำใจต่อผู้อื่น รวมถึงความรักเคารพผู้อื่น ทำให้คนเรารักษาคำมั่นสัญญา หรือละเว้นการเบียดเบียน ขอนี้เองสามารถกล่าวได้ว่า คนเราดีเพราะมีคุณธรรมประจำใจ

องค์ประกอบของจริยธรรมสังคมแลสิ่งแวดล้อมแบ่งได้ ๓ ประการ^๑ คือ

๑. ผู้ประพฤติเอง โดยที่พฤติกรรมแสดงออกให้ปรากฏ ในความเรียบร้อยของกาย วาจา ใจ เพียงใดหรือไม่ และตระหนักต่อไปว่าผู้ประพฤตินั้นอยู่ในสังคมอย่างไร หากการเลี้ยงชีพของเขาและครอบครัว ก็ต้องเป็นไปในทางสุจริต

๒. อาศัยกฎหรือระเบียบ ซึ่งเป็นแนวทางหรือหลักธรรมในการประพฤติปฏิบัติ เป็นกุศลหรืออกุศล ทำให้ตนหรือผู้อื่นเดือดร้อนหรือไม่ จึงสามารถแยกแยะว่าเป็นคนมีจริยธรรม

๓. อาศัยมวลชนหรือสังคม สิ่งแวดล้อมและสังคมที่อยู่เป็นเครื่องตัดสินความเรียบร้อยไตรทวารเป็นพื้นฐาน ประพฤติในกุศล สังคมไม่เดือดร้อน ประเทศรุ่งเรืองก้าวหน้า จัดว่าเป็นผู้ประพฤติกจริยธรรมสมบูรณ์

องค์ประกอบจริยธรรมเกี่ยวกับกฎเหตุผล^๒ คือ

๑. การประเมินความถูกผิดของพฤติกรรม คือ หลักเกณฑ์ในการตัดสินความถูกผิด ดีชั่ว ควรไม่ควรทำของพฤติกรรม

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับผลกรรม บุคคลจะประเมินตามความเชื่อของตนเองว่า พฤติกรรมหนึ่ง ๆ จะนำไปสู่ผลอะไรบ้าง ผลแต่ละอย่างมีโอกาสเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใดและมีความน่าปรารถนามากน้อยเพียงใด

^๑ บุญมี แทนแก้ว, **ประวัติและผลงานนักจริยธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๑), หน้าบทนำ.

^๒ ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ, **พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม, งานวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๑), หน้า ๖-๙.

๓. ปฏิกริยาทางจริยธรรม เป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการกระทำต่าง ๆ ทั้งที่เป็นการกระทำของตนเอง และการกระทำของผู้อื่น ปฏิกริยานี้แสดงออกมาเป็นความรู้สึกเช่น ชื่นชม ละอาย ฯลฯ และแสดงออกมาเป็นปฏิกริยาทางจริยธรรม และเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมทั้งที่เป็นของตนเองและของผู้อื่น

๔. ปทัสถานตามการรับรู้ การรับรู้ว่าคุณค่าอื่น ๆ ในสังคมมีพฤติกรรมอะไรมาอย่างน้อยเพียงใด และการคาดการณ์ว่าคุณค่าอื่น ๆ ในสังคมมีแนวโน้มที่จะทำพฤติกรรมอะไรมาอย่างน้อยเพียงใด เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของพฤติกรรมจริยธรรมปทัสถานตามการรับรู้ มีผลต่อความเชื่อเกี่ยวกับผลกระทบและปฏิกริยาทางจริยธรรม และส่งผลถึงศักยภาพพฤติกรรม

๕. ศักยภาพพฤติกรรม การประเมินศักยภาพของการเกิดหรือไม่เกิดพฤติกรรมหนึ่งๆ ศักยภาพพฤติกรรมเป็นผลจากการประเมินความถูกต้องของพฤติกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับผลกระทบ ปฏิกริยาทางจริยธรรม และการรับรู้ปทัสถานพฤติกรรมของบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การส่งเสริม ป้องกัน และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้อย่างตรงเป้าหมายและอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบจริยธรรมข้อตกลงสังคม^{๒๓} ได้ดังต่อไปนี้

๑. ระเบียบวินัย (Disciplines) สังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ย่อมเดือดร้อนระส่ำระสาย ขาดผู้นำผู้ตาม ขาดระบบที่กระชับความเข้าใจเป็นแบบแผนให้ยึดถือ การหย่อนระเบียบวินัยย่อมเกิดการละเมิดสิทธิ และหน้าที่ตามบทบาทแต่ละคน ไม่เป็นไปตามข้อตกลงได้แก่ กฎหมายจารีต ประเพณี

๒. สังคม (Society) การรวมกลุ่มประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีงามของประชาชนที่ขยายวงกว้างเรียกว่า สังคม และกระทำในสิ่งที่สังคมยอมรับ

๓. อิสระเสรี (Autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุข อยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรมและปกครองตนได้ มีสำนึกมโนธรรมที่แท้จริง

องค์ประกอบของจริยธรรมใน ๓ มิติ ถ้าบุคคลในหน่วยงานมีจริยธรรม^{๒๔} คือ

๑. หน่วยงานปลอดการทุจริต

๒. หน่วยงานปลอดจากการทำผิดวินัย และ

๓. หน่วยงานปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพนิยมและจรรยาบรรณ

นอกจากองค์ประกอบของจริยธรรมดังกล่าว ที่สำคัญจากการปราศจากการคอร์รัปชัน การฉ้อราษฎร์บังหลวง ด้วยการทำให้เสียหาย การทำลาย หรือละเมิดจริยธรรม ธรรมเนียมปฏิบัติ และกฎหมาย ต้องคำนึงถึงพฤติกรรมต่อไปนี้

๑. พฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากการไม่ปฏิบัติตาม กฎหมายอย่างโจ่งแจ้งหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายน้อยลง

^{๒๓} ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๔**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐.

^{๒๔} เสน่ห์ จัยโต และ กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย, **ตัวแบบธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ความเป็นเลิศ, งานวิจัย**, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒.

๒. พฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากการปฏิบัติที่น้อยกว่า หรือไม่เท่าที่กฎหมายกำหนดหรือปฏิบัติเช่นนี้น้อยลง

๓. พฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากการปฏิบัติที่มากกว่าที่ กฎหมายกำหนด หรือปฏิบัติเช่นนี้น้อยลง

๔. พฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากการปฏิบัติตาม เจตนารมณ์ของกฎหมาย แต่ใช้วิธีการที่ผิดกฎหมายหรือปฏิบัติเช่นนี้น้อยลง

จริยธรรมของบุคคลมีองค์ประกอบ ๓ ประการ เอกสารการประชุมเกี่ยวกับจริยธรรมไทย สรุปร^๕ คือ

๑. ด้านความรู้ คือ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินใจแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยการคิด

๒. ด้านอารมณ์ความรู้สึก คือ ความพึงพอใจ ความศรัทธา เลื่อมใส ความนิยมยินดี ที่จะรับจริยธรรมมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติงาน

๓. ด้านพฤติกรรม คือ การกระทำหรือการแสดงออกของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่ง เชื่อว่าเกิดจากอิทธิพลของทั้ง ๒ องค์ประกอบข้างต้น

การพัฒนาคนในด้านจริยธรรมต้องพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน เพราะพฤติกรรมของคนที่แสดงออกมาทั้งทางกายและทางวาจานั้น จะมีความสัมพันธ์กับทางจิตใจและสติปัญญา โดยเริ่มจากการพัฒนาองค์ประกอบสำคัญอันดับแรกได้แก่ ปัญญา หรือความรู้จะส่งเสริมให้บุคคลแสดงพฤติกรรมในทางที่ถูกต้อง ควบคุมอารมณ์ และความรู้สึก

นอกจากนั้นนักวิชาการยังจำแนกองค์ประกอบจริยธรรม ออกเป็น ๓ ประการ^๖ คือ

๑. ความรู้เหตุนุ้ผล หมายถึง ความเข้าใจในความถูกต้อง คือ รู้ว่าอะไรถูกต้อง สามารถตัดสินใจแยกแยะความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยการคิด

๒. อารมณ์ความรู้สึกสำนึกผิดชอบชั่วดี ความเชื่อ คือ ความพึงพอใจ ความศรัทธา ความเลื่อมใส ความรู้สึกชื่นชมยินดี ความนิยมที่จะรับมาเป็นแนวทางปฏิบัติ

๓. ด้านพฤติกรรมการแสดงออก หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลตัดสินใจได้ว่ากระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ

Brown ใน ประทีป มากมิตร ได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมเป็น ๓ มิติ คือ

๑. ด้านความรู้ (Knowledge) ได้แก่ ความรู้ทางจริยธรรม ค่านิยมทางจริยธรรม ความเชื่อทางจริยธรรม การตัดสินใจทางจริยธรรม และการใช้เหตุผลทางจริยธรรม

๒. ด้านการกระทำ (Conduct) หมายถึง พฤติกรรมภายนอกที่แสดงให้เห็นปรากฏในภาพการณ์ต่าง ๆ ได้แก่พฤติกรรมทางจริยธรรม และการกระทำทางจริยธรรม

๓. ด้านความรู้สึก (Feeling) หมายถึง ความรู้สึกหรือปฏิกิริยาที่มีต่อพฤติกรรมทางจริยธรรม ความรู้สึกทางจริยธรรม และทัศนคติทางจริยธรรม และ

Hoffman ได้จำแนกองค์ประกอบจริยธรรม โดยเชื่อว่า จริยธรรม เป็นกระบวนการสัมพันธ์ของ ๓ องค์ประกอบที่มีอิสระจากกัน

^๕ กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ , **แนวทางพัฒนาจริยธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ เอกสารประกอบการประชุม, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^๖ เนตรพัฒนา ยาวีราช, **จริยธรรมธุรกิจ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ทริบเพิลกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

๑. ความคิดทางจริยธรรม ได้แก่ กระบวนการคิดประเมินค่าพฤติกรรม จริยธรรม การตัดสินใจทางจริยธรรม การใช้เหตุผลทางจริยธรรม เป็นต้น

๒. ความรู้สึกทางจริยธรรม ได้แก่ ความรู้สึกทางจริยธรรม ทศนคติทางจริยธรรม ปฏิกริยาทางจริยธรรม เป็นต้น

๓. พฤติกรรมทางจริยธรรม หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมแสดงออกทางจริยธรรม ได้แก่ การปฏิบัติทางจริยธรรม การกระทำทางจริยธรรม เป็นต้น

สรุป องค์ประกอบของจริยธรรม สามารถแบ่งเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ ๆ คือ จริยธรรมภายใน ได้แก่ ความรู้ ทศนคติ ความเชื่อผลแห่งกรรม และหลักธรรมที่เกิดจากการปลูกฝังอบรม และจริยธรรมภายนอก ได้แก่ พฤติกรรมหรือความประพฤติที่แสดงออกตามหลักเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ โดยแสดงออกมาเป็นความรู้สึกทางกาย และวาจาตามสภาพการณ์ของสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า **จริยธรรม** คือ แนวทางหรือกฎเกณฑ์อันเป็นหลักสำคัญของสังคมที่กำกับพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองสังคมและประเทศชาติ กล่าวได้ว่าบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนในกรอบของสังคมก็จะได้รับการยอมรับนับถือ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและส่งผลให้สังคมประเทศชาติเจริญก้าวหน้า

จริยธรรม มีพัฒนาการเป็นลำดับจากวัยทารกจนถึงตลอดชีวิต การพัฒนามีลักษณะทฤษฎีที่สำคัญ ดังนี้⁹⁷

๓. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive theory) จริยธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคล ซึ่งมีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้จริยธรรมก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ

ทฤษฎีของเพียร์เจต⁹⁸ การพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์มี ๓ ชั้น คือ

๑. ชั้นก่อนจริยธรรม (ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง ๒ ปี) ยังไม่เกิดจริยธรรม แต่สามารถเรียนรู้จากประสาทสัมผัสและมีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นต้น

๒. ชั้นเชื่อฟังคำสั่ง (อายุ ๒-๘ ปี) เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ มีการคิดก่อนปฏิบัติการตามคำสั่ง ซึ่งในขณะแรกเริ่มจะไม่คำนึงถึงเหตุผลของคำสั่งนั้น

๓. ชั้นยึดหลักแห่งตน (อายุ ๘-๑๐) เกิดหลักความคิดพัฒนาการทางสติปัญญา สูงขึ้นตามประสบการณ์ทางสังคม คลายความเกรงกลัวอำนาจภายนอก เริ่มมีความคิดเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น

ทฤษฎีของเพียร์เจตทั้ง ๓ ชั้น ในการพัฒนาจริยธรรมนี้ เป็นที่ยอมรับ มีผู้ศึกษาแนวทางต่อมา คือ โคลเบอร์ก ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น ๖ ชั้น ๓ ระดับ ดังต่อไปนี้

^{๙๗} ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๔**, (กรุงเทพฯ มหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๑-๓๒.

^{๙๘} ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๔**, (กรุงเทพฯ มหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๑-๓๒.

ตารางที่ ๒ เปรียบเทียบระดับของจริยธรรม และขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม

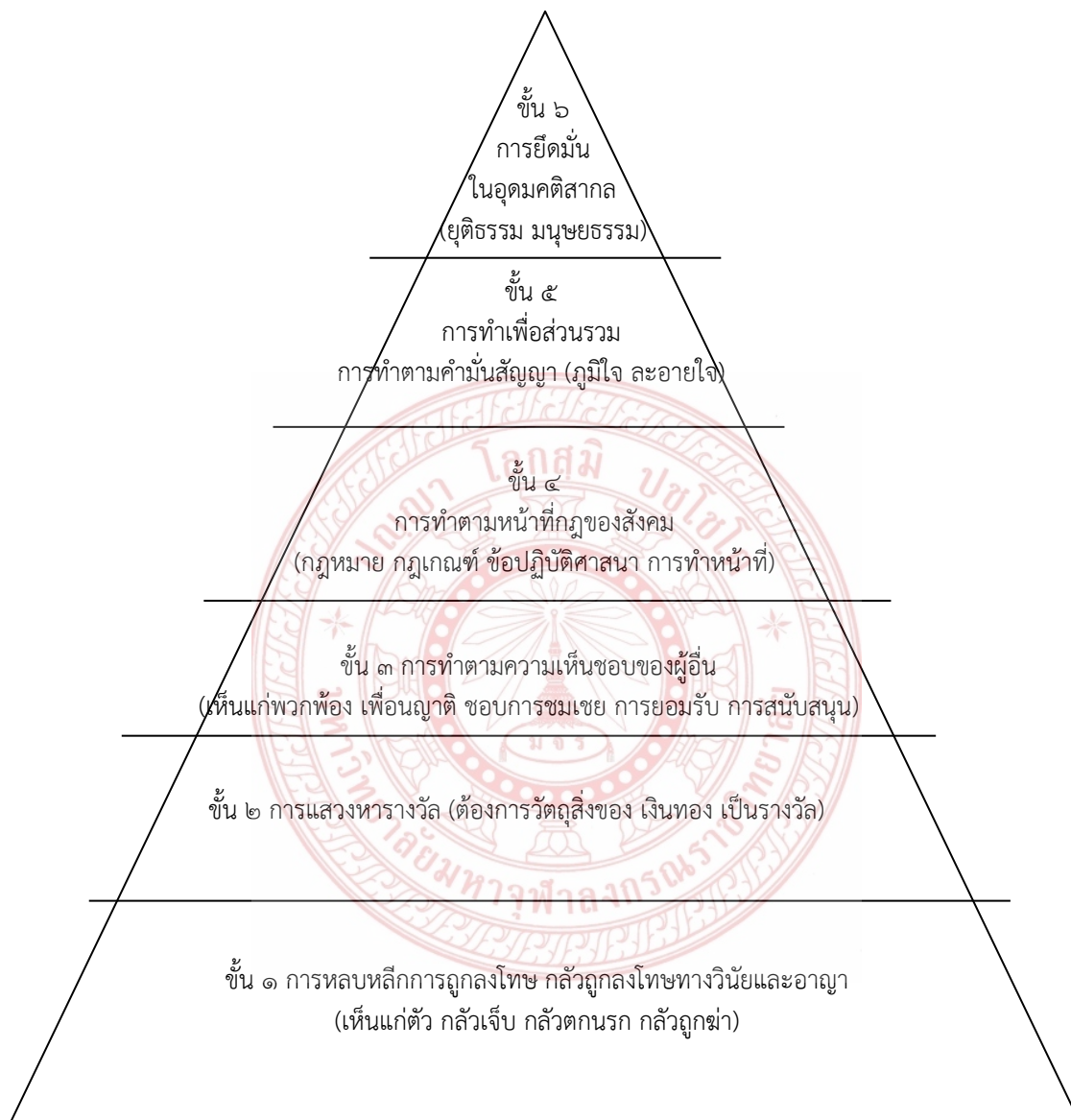
ระดับของจริยธรรม	ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม
<p>๑. ก่อนเกณฑ์ (๒-๑๐ ปี) คือ การกระทำตามสิ่งที่คนต้องการเป็นผู้ใหญ่ หนีการลงโทษ และแสวงหารางวัล</p> <p>๒. ตามเกณฑ์ (๑๐-๑๖ ปี) คือ การกระทำตามสังคม ระเบียบ ประเพณี กฎหมาย ศาสนามีการเลียนแบบ และทำตามเพื่อให้ผู้อื่นเห็นชอบ ต่อมาจึงคำนึงถึงบทบาท และหน้าที่ของตนในสังคม</p> <p>๓. เหนือกฎเกณฑ์ (๑๖ ปีเป็นต้นไป) คือ การวิเคราะห์ด้วยตนเองก่อนตัดสินใจ โดยคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น ในส่วนที่เป็นสากล อยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ในสังคมของตน มีจริยธรรมในขั้นสูงสุด</p>	<p>๑. การเชื่อฟังและการลงโทษ (๒-๗ ปี) (Obedience and Punishment)</p> <p>๒. การแสวงหารางวัล (๘-๑๐ ปี) (Exchange)</p> <p>๓. การทำตามความคิดเห็นชอบของผู้อื่น (Conformity)</p> <p>๔. การทำตามหน้าที่ในระบบสังคม</p> <p>๕. การทำตามกฎเกณฑ์และข้อสัญญา (Social-System)</p> <p>๖. การยึดมั่นในธรรมตามหลักสากล (Contract) (Universal)</p>

ทั้งนี้จุดประสงค์หลักของเพียเจต์ คือ การสำรวจธรรมชาติในการตัดสินใจของเด็ก ได้ทำวิจัยในเจนีวา โดยศึกษาเด็กเป็นรายบุคคลในเรื่อง ๑) เจตคติของเด็กที่มีต่อกฎ ๒) การตัดสินใจของเด็กเกี่ยวกับความถูกต้องและความผิด ๓) การประเมินค่าความยุติธรรมในการตัดสินใจ โดยเพียเจต์ เริ่มกำหนดว่า ความงอกงามในการตัดสินใจด้านคุณธรรมมีลำดับพัฒนาการเป็นระยะ ๆ ขึ้นอยู่กับการวางรูปแบบในความก้าวหน้าในการเรียนรู้ มากกว่าการเรียนรู้กฎโดยการให้รางวัลและการลงโทษคือ การลอกเลียนแบบอย่างเท่านั้น

ทฤษฎีของ โคลเบอร์ก คือ ทฤษฎีพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นแนวทางการคิดที่มีต้นกำเนิดมาจาก เพียเจต์ (Piaget, ๑๘๙๖) และผู้ที่นำเอาแนวความคิดนี้มาพัฒนาอย่างกว้างขวางเป็นที่ยอมรับกันอย่างมากคือ โคลเบอร์ก (Kohlberg, ๑๙๖๔) ซึ่งเขาได้ทำการศึกษาบุคคลต่างเชื้อชาติและวัฒนธรรมทั้งในทวีปยุโรปเอเชียและอเมริกา ผลการศึกษามนุษยชาติทำให้สามารถแบ่งระดับการพัฒนาการทางจิตใจและใช้เหตุผลออกเป็น ๓ ระดับ และแต่ละระดับแบ่งออกเป็น ๒ ชั้น^{๙๙} ดังภาพที่ปรากฏต่อไปนี้

^{๙๙} ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ., คู่มือการพัฒนาและส่งเสริมการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมข้าราชการพลเรือน สำหรับคณะกรรมการจริยธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี : กลุ่มโรงพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการ สำนักงาน ก.พ., ๒๕๕๔), หน้า ๘-๑๒.

ภาพประกอบที่ ๑ โครงสร้างทางจิต ๖ ชั้น ของจริยธรรมในมนุษย์



ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Reconvention) เป็นระดับที่บุคคลยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจการกระทำ การจะทำได้มักคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับเป็นใหญ่ โดยมีได้คำนึงถึงว่าการกระทำนั้นจะส่งผลต่อผู้อื่นอย่างไร ระดับนี้แบ่งออกได้เป็น ๒ ชั้น

ชั้นที่ ๑ หลักการเชื่อฟังคำสั่งและหลบหลีกการถูกลงโทษ บุคคลที่มีการตัดสินใจอยู่ในขั้นนี้ จะตัดสินใจการกระทำว่าดี-เลว ถูก-ไม่ถูก โดยพิจารณาที่ผลการกระทำว่าจะส่งผลต่อตนเองอย่างไร หลบหลีกการถูกลงโทษทางกายเพราะกลัวได้รับความเจ็บปวด ยอมทำตามคำสั่งผู้มีอำนาจทางกายเหนือตนผู้ที่ใช้หลักการตัดสินใจขั้นนี้มักเป็นเด็กอายุ ๒-๗ ปี

ชั้นที่ ๒ หลักการแสวงหารางวัล บุคคลที่มีการตัดสินใจอยู่ในขั้นนี้ เป็นผู้ที่ยึดถือว่าการกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่สนองความต้องการของตนและทำให้เกิดความพอใจ การสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นไปในลักษณะ

แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การกระทำแบบตีมาตีตอบ ร้ายมาร้ายตอบ เข้าทำนอง“ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” ผู้ใช้หลักการตัดสินใจขั้นนี้มักเป็นเด็กอายุ ๗-๑๐ ปี ผู้ใหญ่ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมจะยกขั้นนี้จะมีเหตุผลในการทำหรือไม่ ทำอะไร เช่น ทำแล้วไม่คุ้ม ทำหน้าที่ที่ต้องขอสิ่งตอบแทนมิฉะนั้นจะไม่ทำ

ระดับตามกฎเกณฑ์ (Convention) เป็นระดับที่บุคคลเรียนรู้ที่จะกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อยของตน กระทำตามกฎหมายหรือกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ของศาสนา รู้จักที่จะเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสมเมื่ออยู่ในสังคม ระดับนี้แบ่งออกได้เป็น ๒ ชั้น

ชั้นที่ ๓ หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ พฤติกรรมที่ดีตามที่ชนะของผู้ใช้หลักการตัดสินใจขั้นนี้ก็คือ การทำให้ผู้อื่นพอใจและยอมรับ ลักษณะที่เด่นก็คือ การคล้อยตามและส่วนผู้ใหญ่ที่จริยธรรมหยุดชะงักในขั้นนี้จะเป็นผู้กระทำการใด ๆ โดยเห็นแก่พวกพ้อง เครือญาติ และเพื่อนฝูงมากกว่าจะตัดสินใจกระทำสิ่งใดเพื่อส่วนรวม พยายามทำตนให้ผู้อื่นรักหรือมองเห็นว่าน่ารักผู้ใช้หลักขั้นนี้มักเป็นเด็กอายุประมาณ ๑๐-๑๓ ปี

ชั้นที่ ๔ หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม ตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ของสังคม บุคคลจะเริ่มมองเห็นความสำคัญของกฎเกณฑ์ระเบียบต่างๆ เห็นความสำคัญของการทำตามหน้าที่ตน แสดงการยอมรับ เคารพในอำนาจและมุ่งรักษาไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ทางสังคม ผู้มีหลักการตัดสินใจขั้นนี้ มักเป็นเด็กช่วงอายุ ๑๓-๑๖ ปี และผู้ใหญ่โดยทั่วไป หากจริยธรรมหยุดชะงักในขั้นนี้ บุคคลจะกระทำการใด ๆ โดยอ้างกฎระเบียบเป็นสำคัญ โดยไม่สนใจประโยชน์ส่วนรวม

ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post Convention) ในระดับนี้ การตัดสินใจพฤติกรรมใดๆ เป็นไปตามความคิดและเหตุผลของตนเอง แล้วตัดสินใจไปตามที่ตนคิดว่าเหมาะสม ระดับนี้แบ่งออกเป็น ๒ ชั้นเช่นกัน

ชั้นที่ ๕ หลักการทำตามค่านิยมสัญญา ขั้นนี้ยึดประโยชน์และความถูกต้องเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก เป็นการกระทำที่เป็นไปตามข้อตกลงและยอมรับกันของผู้ที่มีจิตใจสูง โดยจะต้องนำเอากฎเกณฑ์ของสังคม กฎหมาย ศาสนา และความคิดเห็นของบุคคลรอบด้านมาร่วมในการพิจารณาความเหมาะสมด้วยใจเป็นกลาง เข้าใจในสิทธิของตนและเคารพในสิทธิของผู้อื่น สามารถควบคุมตนเองได้มีความภาคภูมิใจเมื่อทำดีและละอายใจตนเองเมื่อทำชั่ว ผู้มีการตัดสินใจโดยใช้หลักนี้มักเป็นผู้ที่มีอายุมากกว่า ๑๖ ปีขึ้นไป

ชั้นที่ ๖ หลักการยึดอุดมคติสากล มีลักษณะแสดงถึงความเป็นสากลนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตน มีความยึดหยุ่นทางจริยธรรมเพื่อจุดมุ่งหมายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่มีหลักธรรมประจำใจของตนเอง มีความเกลียดกลัวความชั่ว เลื่อมใสศรัทธาในความดีงาม ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ผู้มีหลักการตัดสินใจขั้นนี้ส่วนมากเป็นวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง

หลักการตัดสินใจทั้ง ๖ ขั้นนี้ ครอบคลุมพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งพัฒนาการถึงขีดสูงสุด และมีลักษณะเป็นสากล คือบุคคลไม่ว่าจะอยู่ในประเทศใด เชื้อชาติใด หรือวัฒนธรรมใดก็มีแนวโน้มว่าเจริญโดยผ่านกระบวนการเหล่านี้ตามลำดับขั้น จากขั้นต่ำไปหาขั้นสูง โดยไม่ข้ามขั้นตอนใดเว้นแต่บุคคลอาจพัฒนาในอัตราที่เร็วช้าแตกต่างกัน สำหรับแนวปรัชญาและวัฒนธรรมไทย มีความคล้ายคลึงกันในลำดับขั้นของการพัฒนาจะแตกต่างกันก็ตรงที่แบ่งรายละเอียดมากกว่ากันเท่านั้นซึ่งถ้านำมาเทียบเคียงกันจะได้ดังนี้

ตารางที่ ๓ เปรียบเทียบการตัดสินใจและใช้เหตุผลแบบไทยและทฤษฎีของโคลเบิร์ต^{๑๐๐}

หลักการตัดสินใจและใช้เหตุผลแบบไทย	หลักการตัดสินใจและใช้เหตุผลตาม
-----------------------------------	--------------------------------

^{๑๐๐} ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ., **คู่มือการพัฒนาและส่งเสริมการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมข้าราชการพลเรือน สำหรับคณะกรรมการจริยธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี : กลุ่มโรงพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการ สำนักงาน ก.พ., ๒๕๕๔), หน้า ๘-๑๒.

	ทฤษฎีของโคลเบอร์ก
ระดับ ๑ หลักเพื่อประโยชน์ตนเองเพื่ออึดตา	ขั้น ๑ หลักการเชื่อฟังคำสั่งและหลบหลีกการ ถูก ลงโทษทางกาย ขั้น ๒ หลักการแสวงหารางวัล
ระดับ ๒ หลักทำเพื่อผู้อื่นในวงแคบ	ขั้น ๓ หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ
ระดับ ๓ หลักเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่	ขั้น ๔ หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม
ระดับ ๔ หลักอุดมการณ์อันเป็นสากล	ขั้น ๕ หลักการทำตามค่านิยมสัญญา ขั้น ๖ หลักอุดมคติสากล

โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้เขียนบทความนำเสนอเหตุผลเชิงจริยธรรมที่สูงกว่าขั้นที่ ๖ ไว้หลายบทความเกี่ยวกับเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นที่ ๗ โดยเรียกว่า “Ultimate faith” เป็นการที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำการใดโดยความเชื่อถือศรัทธาขั้นปรารถนาในความเกี่ยวเนื่องของชีวิตใกล้เคียงกับหลักพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิด

โคลเบอร์ก ได้ทำการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่อง และพบว่าบุคคลจะสามารถพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่ ๖ เมื่อการพัฒนาความคิด สติปัญญาสมบูรณ์ ซึ่งอย่างรวดเร็วที่สุดคือ อายุ ๑๓ ปี และมีเพียง ๒๕% ของมนุษย์ในโลกเท่านั้นที่สามารถพัฒนาเกินขั้นที่ ๔ (Kohlberg and Ryncacz, ๑๙๙๐)

จากที่กล่าวมาพบข้อสรุปที่น่าเชื่อได้ว่า สติปัญญาของบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรมอย่างมาก เป็นส่วนสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อพัฒนาการทางจริยธรรมอีกด้วย แต่ความคิดตามทฤษฎีนี้แท้จริงสติปัญญาเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้จริยธรรมของบุคคลพัฒนาไปได้ด้วยดีจะต้องมีสิ่งกระตุ้นหรือสถานะจากภายนอกร่วมด้วย ซึ่งทั้งเพียร์เจท์ (Piaget) และโคลเบอร์ก (Kohlberg) ต่างก็มองพัฒนาการทางจริยธรรมว่าเป็นผลผลิตของอิทธิพลระหว่างพัฒนาการของสติปัญญา (Cognitive development) กับประสบการณ์ทางสังคม (Social experience) และสามารถวิเคราะห์จริยธรรมของโคลเบอร์ก¹⁰¹ ที่สำคัญ คือ

๑. หลักจริยธรรม เป็นข้อปฏิบัติหรือแนวทางเมื่อต้องเผชิญกับทางเลือกในคุณธรรมหลายทางและการปฏิบัติคุณธรรมต่าง ๆ

๒. การตัดสินใจที่เป็นมาตรฐานจนยึดเป็นกฎเกณฑ์ในการแก้ปัญหาขัดแย้งต่าง ๆ ได้ตามความต้องการหลักคุณธรรมจึงต้องเป็นไปตามหลักสากลและเป็นค่านิยมที่ได้รับการยอมรับนับถือโดยทั่วไป

ดังนั้นเมื่อมีข้อขัดแย้งกันเรื่องคุณงามความดี หลักจริยธรรมทั้ง ๒ หลัก ดังกล่าวนี้จะสามารถแก้ปัญหาขัดแย้งเหล่านั้นได้ และเป็นหลักที่ดีความคุณธรรมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือในแนวเดียวกัน

ทฤษฎีของอิมมานูเอล คานท์¹⁰² (Immanuel Kant) เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน ระหว่างปี ค.ศ. ๑๗๒๔-๑๘๐๔ เป็นนักเหตุผลนิยม เป็นผู้นำทฤษฎีเหตุผลนิยม (Rigorism) หมายถึง สิทธิที่ยึดมั่นในคุณธรรม ได้ริเริ่มจริยธรรมแบบหน้าที่นิยม (Deontologism) หรือในเหตุผลอย่างเคร่งครัด อาจเรียก Moral purism หรือ Formal Ethics

จากแนวความคิดของคานท์ ถือว่า มโนธรรมเป็นเหตุผลภาคปฏิบัติ มั่นบ่งบอกถึงกฎศีลธรรมในตัวเอง คือ เป็นที่รู้จักแล้วว่าหลักศีลธรรมนั้นรู้จักกันตัวเอง รู้ขึ้นในใจของตนเอง มันเป็น apriorical เป็นสิ่งที่มีมาก่อน ไม่ใช้มีขึ้นหรือประจักษ์เพราะประสบการณ์ (Not empirical) เป็นสิ่งที่มีตนเป็นพยาน (Self evident)

^{๑๐๑} ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔.

^{๑๐๒} วิทย์ วิศทเวทย์, **จริยศาสตร์เบื้องต้นมนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑๘-๑๓๕.

ตามแนวคิดของคานท์ มีความเห็นว่า ดี ชั่ว ผิด ถูก ที่เป็นศีลธรรมนั้น เป็นสิ่งถาวรตายตัว ค่าของจริยธรรมเป็นสิ่งที่มิจริงตายตัว จะถือเอาผลของการกระทำมาตัดสินไม่ได้ ทฤษฎีนี้จะยึดถือกฎระเบียบเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐาน การพิจารณาตัดสินคุณค่าจะนำไปตามหน้าที่ที่ระบุไว้เป็นข้อกำหนดนั้น จะแปรเปลี่ยนโดยเลียงไปใช้เหตุผลจากการกระทำไม่ได้ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์เพียงใดก็ตาม สิ่งที่คานท์เชื่อว่าเป็นการกระทำที่ดีนั้น ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่คิดว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยปราศจากเงื่อนไข นอกจากการมีเจตนาที่ดี ดังนั้นการทำตามหน้าที่จึงเป็นเจตนาดี ไม่ใช่การกระทำตามแรงกระตุ้นของสัญชาตญาณและความรู้สึกตามอารมณ์ปรารถนา แต่ทำตามเจตนาที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่ การกระทำที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวถือว่าไม่ได้ทำตามหน้าที่ ผู้ทำตามหน้าที่ต้องไม่คำนึงถึงตนเองและคนใกล้ชิด ชีวิตที่สมบูรณ์คือ ชีวิตที่อยู่กับศีลธรรม ต้องกระทำตามหน้าที่โดยไม่คาดหวังผลไม่ว่าจะเป็นคุณหรือโทษ แต่ให้ทำตามเหตุผลคือ กฎศีลธรรม ปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยไม่ทำตนให้เหนือผู้อื่น มีอิสระจากกระแสนอารมณ์ที่ผลักดันให้กระทำ คนที่เป็นอิสระคือ คนที่หลุดพ้นจากกระแสของแรงขับ ด้วยความอยากได้ผลประโยชน์มาขึ้นอยู่กับเหตุผลหรือปัญญา

กฎศีลธรรมเป็นความถูกต้อง เป็นหลักสากล ถ้าเหตุผลเป็นสากลคนก็จะทำตามหลักสากลด้วย ปรัชญาของคานท์มีจุดเด่นที่สุดคือ การสอนให้คนสำนึกในหน้าที่ สอนไม่ให้คนยกตัวเองเหนือกฎ ซึ่งเป็นกฎศีลธรรมที่ไม่มีข้อยกเว้นสำหรับผู้ใดแม้แต่ตนเอง ทุกคนมีค่าของตนเองเท่ากับผู้อื่น จุดหมายในการดำรงชีวิตค่อนข้างเป็นอุดมคติตายตัว ไม่ให้ความสำคัญแก่ความรู้สึกของมนุษย์ แต่เคร่งครัดตายตัวในหลักจริยศาสตร์ จงใจให้เป็นกฎสากลโดยไม่ว่าผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำให้มีส่วนในการตัดสินการกระทำว่าถูกหรือผิด คานท์มองโลกในแง่เดียวคือ คิดว่าคนมิได้มีชีวิตอยู่เพื่อความสุข แต่มีชีวิตอยู่เพื่อศีลธรรมอันบริสุทธิ์ การใช้ชีวิตตามเหตุผลหรือการใช้ชีวิตทางศีลธรรมทำให้ตนเป็นคนโดยสมบูรณ์ ถือเอาหน้าที่เป็นความคิดรวบยอดทางจริยศาสตร์ ถือว่าการทำหน้าที่เพื่อหน้าที่และหน้าที่ที่สำคัญที่สุดนี้เรียกว่า deontology ไม่ใช่ teleology และคานท์ ยังกล่าวว่า คุณธรรมเป็นสิ่งที่อยู่ในการควบคุมของเรา ส่วนความสุขนอกเหนือการควบคุมของเรา แต่มันขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกหลายประการ ดังนั้น คุณธรรมจริยธรรมจึงไม่รวมเอาความสุขไว้ด้วย และความสุขก็ไม่จำเป็นต้องมี คุณธรรมเป็นเหตุปัจจัย มันไม่ได้มีความสัมพันธ์แบบเป็นเหตุผลของกันและกัน

2.2.2 ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม^{๑๐๓} เป็นทฤษฎีที่เสนอจิตลักษณะ ๘ ประการ ที่อาจเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี เก่งและมีสุข ของคนไทย ทฤษฎีนี้มีพื้นฐานจากผลการวิจัย ๑๒ เรื่อง และทฤษฎีนี้ได้รับการตรวจสอบและมีผลการวิจัยที่สนับสนุนมาตลอดจนกระทั่งปัจจุบัน ทฤษฎีนี้ถูกนำเสนออยู่ในรูปของต้นไม้ที่ประกอบด้วย ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นราก ลำต้น และดอกและผลของต้นไม้

ภาพประกอบที่ ๒ ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมระบุจิตลักษณะ ๘ ประการที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนไทย^{๑๐๔}

^{๑๐๓} ดวงเดือน พันธุนาวัน, รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๑๙-๒๖.

^{๑๐๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.



ส่วนแรก คือ ราก ประกอบด้วยรากหลัก ๓ ราก ซึ่งแทนจิตลักษณะพื้นฐานสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่

- ๑) สุขภาพจิต หมายถึง ความวิตกกังวล ตื่นเต้น ไม่สบายใจของบุคคลอย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์
- ๒) ความเฉลียวฉลาด หรือสติปัญญา หมายถึง การรู้การคิดในขั้นรูปธรรมอาทร เห็นอกเห็นใจ และสามารถคาดหรือทำนายความรู้สึกของบุคคลอื่น และ

๓) ประสบการณ์ทางสังคม

จิตลักษณะทั้ง ๓ ประการนี้จะเป็นจิตลักษณะพื้นฐานของจิตลักษณะ ๕ ตัวบนลำต้น และเป็นจิตลักษณะพื้นฐานของพฤติกรรมของบุคคลในส่วนที่เป็นดอกและผลด้วย ดังนั้นบุคคลจะต้องมีจิตลักษณะทั้ง ๓ ประการนี้ในปริมาณสูงเหมาะสมตามวัย จึงจะทำให้จิตลักษณะอีก ๕ ตัวบนลำต้นพัฒนาได้อย่างดี และมีพฤติกรรมที่น่าปรารถนามากด้วย

ส่วนที่สอง คือ ส่วนที่เป็นลำต้น อันเป็นผลจากจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก ๓ ประการประกอบด้วยจิตลักษณะ ๕ ประการ ได้แก่

- ๑) ทัศนคติ ค่านิยม และ คุณธรรม ทัศนคติ หมายถึง การเห็นประโยชน์-โทษของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความพอใจ-ไม่พอใจต่อสิ่งนั้น และความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติในทฤษฎีของ Ajzen และ Fishbein (๑๙๘๐) ส่วนคุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ส่วนรวมเห็นว่า ดีงาม ส่วนใหญ่แล้วมักเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ เป็นต้น และ ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญ เช่น ค่านิยมที่จะศึกษาต่อในระดับสูง ค่านิยมในการใช้สินค้าไทย ค่านิยมในด้านการรักษาสุขภาพ เป็นต้น

- ๒) เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เจตนาของการกระทำที่ทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางเหตุผลเชิงจริยธรรมของ Kohlberg

- ๓) ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกล ว่าสิ่งที่กระทำลงไปในปัจจุบันจะส่งผลอย่างไร ในปริมาณเท่าใด ต่อใคร ตลอดจนความสามารถในการอดได้รอได้ สามารถอดเปรี้ยวไว้กินหวานได้

๔) ความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง ความเชื่อว่าผลที่ตนกำลังได้รับอยู่ เกิดจากการกระทำของตนเอง มิใช่เกิดจากโชคเคราะห์ความบังเอิญหรือการควบคุมของคนอื่น เป็นความรู้สึกในการทำนายนายได้ควบคุมได้ของบุคคล ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎี Locus of control ของ Rotter และ

๕) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมานะพยายามฝ่าฟันอุปสรรคในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ย่อท้อ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีแรงจูงใจของ McClelland

จิตลักษณะทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นสาเหตุของพฤติกรรมที่น่าปรารถนาที่เปรียบเสมือนดอกและผลบนต้นไม้ นอกจากนี้ ดวงเดือน พันธุมนาวิณ ยังเสนอว่า ควรใช้จิตลักษณะทั้ง ๕ ประการบนลำดับต้นร่วมกับจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก ๓ ประการ ในการอธิบาย ทำนายนาย และพัฒนาพฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า จะต้องใช้จิตลักษณะหลายตัวพร้อมกันในการศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมที่น่าปรารถนาของบุคคล การใช้จิตลักษณะเพียงตัวเดียวหรือน้อยตัว จะไม่ช่วยให้นักวิจัยและนักพัฒนาเข้าใจการกระทำของบุคคลได้อย่างน่ามั่นใจ

ส่วนที่สาม คือ ส่วนของดอกและผล เป็นส่วนของพฤติกรรมของคนดีและเก่ง ซึ่งแสดงพฤติกรรมการทำงานที่ดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนดี และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนเก่ง พฤติกรรมของคนดีและเก่งสามารถแบ่งเป็น ๒ ส่วนด้วยกัน คือ

หนึ่ง พฤติกรรมของคนดี ประกอบด้วย ๒ พฤติกรรมหลัก ได้แก่

๑) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่เป็นการทำร้ายหรือทำลายตนเอง เช่น พฤติกรรมดูแลสุขภาพของตนเอง พฤติกรรมการบริโภคสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ติดยาเสพติด พฤติกรรมไม่เล่นการพนัน เป็นต้น และ

๒) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งเป็นพฤติกรรมของสองพฤติกรรมของคนดีและเก่ง ประกอบด้วย ๒ พฤติกรรมหลัก ได้แก่

๒.๑) พฤติกรรมรับผิดชอบ เช่น พฤติกรรมการเรียนการทำงาน พฤติกรรมอบรมเลี้ยงดูเด็ก พฤติกรรมการปกครองของหัวหน้า และพฤติกรรมเคารพกฎหมาย เป็นต้น และ

๒.๒) พฤติกรรมพัฒนา เช่น พฤติกรรมพัฒนาตนเอง (เช่น พฤติกรรมใฝ่รู้ พฤติกรรมรักการอ่าน เป็นต้น) พฤติกรรมพัฒนาผู้อื่น (เช่น พฤติกรรมการสนับสนุนให้ผู้อื่นปลอดภัยในการทำงาน พฤติกรรมการเป็นกัลยาณมิตรพฤติกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนป้องกันโรคเอดส์ เป็นต้น) และพฤติกรรมพัฒนาสังคม (เช่น พฤติกรรมอาสา เป็นต้น)

นอกจากนั้น ดวงเดือน พันธุมนาวิณ ได้เสนอหลักการพัฒนาบุคคลตามทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะธรรมไว้ ๕ ประการ ได้แก่

๑. พัฒนาจิตและพฤติกรรมพร้อมกัน แต่ในสัดส่วนที่ต่างกันตามวัย

๒. การพัฒนาบุคคลต้องอยู่บนพื้นฐานองค์ความรู้ทางการวิจัย

๓. การพัฒนาเพียงแต่ “ความรู้” และ “ทัศนคติ” ไม่เพียงพอ ที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมที่น่าปรารถนาได้

๔. การพัฒนาบุคคลเพื่อจะให้ให้มีพฤติกรรมที่น่าปรารถนาจะต้องพัฒนาทั้ง “ทางเสือ” และ “เครื่องยนต์”

๕. การพัฒนาต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้านจิตลักษณะ

Lennick และ Fred Kiel¹⁰⁵ ใน ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สำนักงาน ก.พ. ได้กล่าวถึง ทฤษฎีของ เลนนิก และ เฟรด ไคเอล ที่ชื่อว่าทฤษฎี “ความเฉลียวฉลาดเชิงจริยธรรม” เนื่องจากเร็วกว่าปีที่ผ่านมา มีการศึกษามากมายที่ทำให้สรุปได้ว่า มนุษย์ในโลกนี้รู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด แต่ยังมีกรกระทำที่ไม่ถูกต้องของมนุษย์โดยเฉพาะ ผู้นำทำให้เกิดวิกฤตของโลกหลายครั้งหลายครา ซึ่งสาเหตุมาจากการขาดจริยธรรมของผู้นำ โดยเฉพาะคุณลักษณะด้านคุณธรรม ความกล้ายืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้องแม้มนุษย์จะมีค่านิยมที่ตนยึดถือนำทางชีวิต ค่านิยมเป็นเครื่องสะท้อนให้มนุษย์รับรู้และตีความหมายสิ่งต่าง ๆ และเหตุการณ์รอบตัวของเรา แต่จากงานวิจัยต่าง ๆ ในหลายทศวรรษที่ผ่านมาพบว่า ค่านิยมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกภายนอกในระดับน้อย ปีรชญาทั้ง ๓ สาขา คือ สาขาประจักษ์นิยม (Pragmatic) สาขาปัญญานิยม (Intellectual) และ สาขามนุษยนิยม (Humanistic) ได้อธิบายการกระทำ การคิด ความรู้สึกของมนุษย์ในวิถีทางที่แตกต่างกัน ในขณะที่ปรัชญาสาขาประจักษ์นิยมเชื่อในเรื่องอัตลประโยชน์ ค่านิยม และความเชื่อของมนุษย์ว่า ขึ้นกับความรับผิดชอบของบุคคลต่อเหตุการณ์ที่เข้ามาในชีวิต เป็นเรื่องการจัดการตนเอง (Self-management) และปรัชญาสาขามนุษยนิยม เน้นสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ให้ความสำคัญกับค่านิยม สัมพันธภาพระหว่างคนใกล้ชิด เช่นครอบครัว เพื่อนสนิทมากกว่าสัมพันธ์ภาพอื่น ๆ ส่วนในสภาพการทำงาน ค่านิยมความจงรักภักดีต่อหน่วยงานจะมีคุณค่ามาก ในการทำงานสมรรถนะทางมนุษย์สัมพันธ์จะสำคัญที่สุด Lennick และ Fred Kiel ได้ทำการวิเคราะห์ Moral Intelligence (MI) ที่บุคคลโดยเฉพาะผู้นำต้องมี เพื่อนำพาองค์กรและสังคมไปสู่ความสำเร็จและเป็นสุข ซึ่ง MI นี้จะเปรียบ เสมือนเป็นเข็มทิศที่จะนำพาบุคคลให้กระทำตามอุดมการณ์ ค่านิยม และความเชื่อของตนเอง โดยข้อค้นพบของเขาได้จากการศึกษาผู้นำองค์กรของธุรกิจชั้นนำของโลกที่ประสบความสำเร็จว่า จะต้องมีความยึดมั่นในหลักการ อุดมการณ์ ซึ่งเป็นสากลทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด ซึ่งได้แก่

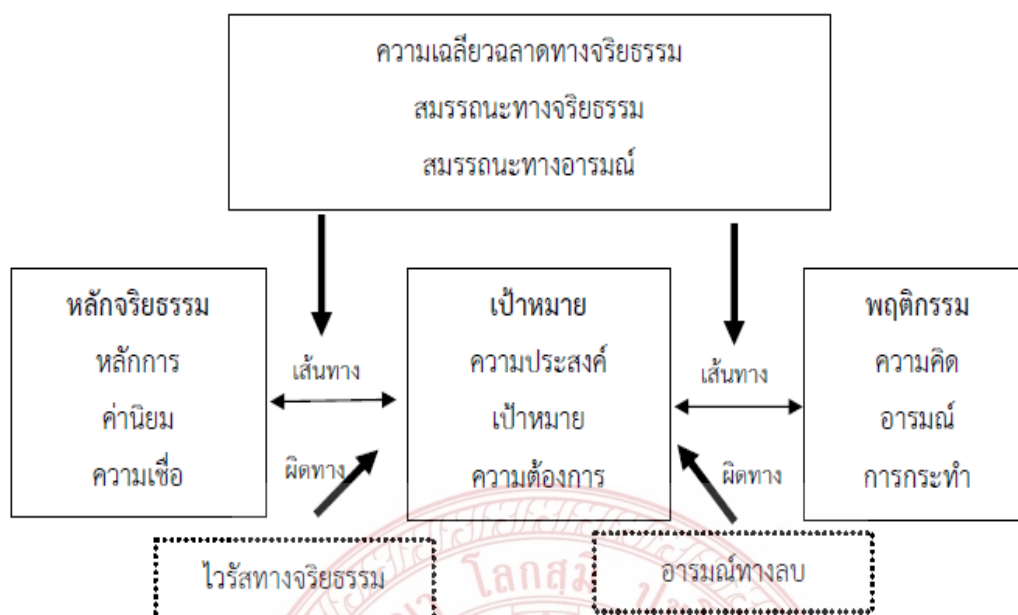
๑. ความกล้ายืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง ยึดมั่นในคุณธรรมขั้นสูง
๒. ความรับผิดชอบ
๓. ความเอื้ออาทร
๔. การให้อภัย

ทั้งสองคนได้คิดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับเส้นทางจริยธรรมของมนุษย์ ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ทำงานด้านจริยธรรมของหน่วยงานเข้าใจได้ชัดเจนว่า หลักจริยธรรมข้าราชการมีที่มาอย่างไรเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรมอย่างไร

ภาพประกอบที่ ๓ กรอบแนวคิดเส้นทางจริยธรรม¹⁰⁶

^{๑๐๕} ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ., คู่มือการพัฒนาและส่งเสริมการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมข้าราชการพลเรือน สำหรับคณะกรรมการจริยธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี : กลุ่มโรงพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการ สำนักงาน ก.พ., ๒๕๕๔), หน้า ๑๒-๑๔.

^{๑๐๖} ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ., คู่มือการพัฒนาและส่งเสริมการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมข้าราชการพลเรือน สำหรับคณะกรรมการจริยธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี : กลุ่มโรงพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการ สำนักงาน ก.พ., ๒๕๕๔), หน้า ๑๒-๑๔.



ซึ่งหลักการ หรืออุดมคติ หรือคุณธรรมซึ่งเป็นสากลนี้ นักมนุษยวิทยา คือ Donald E. Brown พบว่ามีอยู่ทุกสังคมและวัฒนธรรม เป็นสมรรถนะที่ทำให้มนุษย์สามารถแบ่งแยกความถูกต้องออกจากความผิด ความตระหนักในความรับผิดชอบ American Humanist Association และสหประชาชาติได้อธิบายเกี่ยวกับความถูกต้องที่มวลมนุษยชาติต้องกระทำ ได้แก่

๑. การรักษาพันธะสัญญาที่มีต่อส่วนรวมมากกว่าตนเอง
๒. การเคารพตนเองอย่างมีมนุษยธรรม มีวินัยในตนเองและพร้อมรับผิดชอบต่อตนเอง
๓. เคารพและห่วงใยบุคคลอื่น ซึ่งเป็น “Golden Rule”
๔. ห่วงใย ปกป้องรักษาสິงมีชีวิตอื่นและสิ่งแวดล้อม

๒.๗ แนวคิดจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา

จิตสาธารณะตามแนวพระพุทธศาสนาหมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลที่ตระหนักรู้เห็นคุณค่า และพร้อมจะมีส่วนร่วมในเรื่องที่ก่อให้เกิดประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะคือ

1. ลักษณะของความคิด คือ คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม คำนึงความสำคัญของสิ่งอันเป็นของที่ต้องใช้หรือมีผลกระทบร่วมกันในชุมชน
2. ลักษณะของความรู้สึก คือ มีความรักและความรู้สึกเป็นเจ้าของสิ่งสาธารณะ มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่นหรือสังคม
3. ลักษณะของการกระทำคือ เอาใจใส่เป็นธุระอุทิศตนทำงานเพื่อสังคมส่วนรวม หรือพยายามผลักดันให้เกิดผลที่ก่อให้เกิดประโยชน์ของส่วนรวม ด้วยการรับผิดชอบและเคารพสิทธิในการใช้สาธารณสมบัติ ซึ่งเนื้อหาของจิตสาธารณะตามแนวพระพุทธศาสนาจะประกอบด้วยหลักธรรมในเรื่องสามัคคีธรรม ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ทาน จาคะ กรุณา อุตถจริยา และสาธารณโภคี

พระพุทธศาสนามีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ให้สามารถกระทำการสิ่งต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการกระทำที่เป็นอิสระของบุคคลอันเป็นผลมาจากเจตนา (เจตจำนง) ที่เป็นอิสระหรือการริเริ่มเองได้ของ

ความคิดนึกปรุงแต่ง (สังขารขันธ) มีใน พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๒ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๔ อังคุตตรนิกาย ปัญจก-
นิกกนิบาต อุตตการีสุตต ความว่า

ครั้งนั้นแล พราหมณ์คนหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้น
ผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระโคตมผู้เจริญ ก็ข้าพระองค์มีวาทยะอย่างนี้ มีทิวาอย่างนี้ว่า การทำเพื่อตนไม่มี การทำเพื่อผู้อื่นไม่มี พระผู้มีพระ
ภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เราอย่าได้เห็นหรือได้ฟังคำของบุคคลผู้กล่าวว่า เรามีวาทยะอย่างนี้ มีทิวาอย่างนี้ ก็บุคคล
เมื่อก้าวไปเองได้ ถอยกลับเองได้ โฉนเล่าจักกล่าวอย่างนี้ว่า การทำเพื่อตนไม่มี การทำเพื่อผู้อื่นไม่มี ดูกรพราหมณ์
ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อารัพภธาตุ(ความเพียรเป็นเหตุปรารถนา) มีอยู่หรือ ฯ

อ. อย่างนั้น ท่านพระโคตม ฯ

พ. เมื่ออารัพภธาตุมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความปรารถนาย่อมปรากฏหรือ ฯ

อ. อย่างนั้น ท่านพระโคตม ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ การที่เมื่ออารัพภธาตุมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความปรารถนาย่อมปรากฏ นี้แหละเป็นการทำ
เพื่อตน นี้แหละเป็นการทำเพื่อผู้อื่น ของสัตว์ทั้งหลายดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน นิกมธาตุ
(ความเพียรเป็น

เครื่องก้าวออก) มีอยู่หรือ ฯลฯ ปรักกมธาตุ (ความเพียรเป็นเครื่องก้าวไปข้างหน้า) มีอยู่หรือ ฌามธาตุ (ความเพียร
เป็นกำลัง) มีอยู่หรือ อธิธาตฺ (ความเพียรเป็นเครื่องทรงไว้) มีอยู่หรือ อุปกมธาตุ (ความพยายาม) มีอยู่หรือ

อ. อย่างนั้น ท่านพระโคตม

พ. ดูกรพราหมณ์ เมื่ออุปกมธาตุมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความพยายามย่อมปรากฏหรือ

อ. อย่างนั้น ท่านพระโคตม

พ. ดูกรพราหมณ์ การที่เมื่ออุปกมธาตุมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความพยายามย่อมปรากฏ นี้แหละเป็นการ
กระทำเพื่อตน นี้แหละเป็นการทำเพื่อผู้อื่นของสัตว์ทั้งหลาย ดูกรพราหมณ์ เราอย่าได้เห็นหรือได้ฟังคำของบุคคลผู้
กล่าวว่าเรามีวาทยะอย่างนี้ มีทิวาอย่างนี้ ก็บุคคลเมื่อก้าวไปเองได้ ถอยกลับเองได้ โฉนเล่าจักกล่าวอย่างนี้ว่า การทำ
เพื่อตนไม่มี การทำเพื่อผู้อื่นไม่มี

อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์แจ่ม
แจ้งยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอก
ทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า คนมีจักซุกจิกเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้า
พระองค์นี้ ขอถึงพระโคตมผู้เจริญ กับทั้ง

พระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระโคตมผู้เจริญโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ
ตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

จริยธรรม คุณธรรม ค่านิยม วัฒนธรรม มีพื้นฐานที่พัฒนามาตามหลักความเชื่อที่
พระพุทธศาสนาวางไว้เป็นหลักให้มนุษย์ใช้เป็นแบบแผน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้ยึดมั่นและเคารพตนเอง การ
ศรัทธาในพระพุทธศาสนานอกจากจะเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตอย่างถูกต้องแล้วยังถือ ว่าเป็นหลักการทำให้
มนุษย์เข้าถึงเป้าหมายชีวิตที่แท้จริง อันจะนำพาชีวิตให้มีความสุขและเจริญรุ่งเรือง เพราะคนดีเป็นบุคคลที่สมบูรณ์
ด้วยศีล เป็นบัณฑิตผู้รักษาอินทรีย์พร้อมด้วยองค์คุณในหมู่มนุษย์ผู้ฝึกตนแล้ว เป็นบุคคลผู้ประเสริฐ สัตบุรุษย่อมมี

ชื่อเสียงขจรไปทั่วทิศ มีความชอบธรรมนำความเจริญมาให้ พระพุทธศาสนาวางหลักศรัทธาไว้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติไว้ ๔ ประการ^{๑๐๘} คือ

๑. กัมมสัทธา (ความเชื่อเรื่องกรรม) คือ การกระทำ ให้เชื่อกฎแห่งกรรมว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง เชื่อว่าเมื่อกระทำอะไรโดยมีเจตนาคือ ทั้งที่รู้ ย่อมเป็นกรรมคือ ความชั่ว หรือความดีที่มีขึ้นในตน ผลกรรมที่ทุกคนกระทำและผู้กระทำกรรมย่อมประสบได้ด้วยตนเอง การเชื่อหลักของกรรมดี การเชื่อในผลของกรรมดีและเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีกรรมเป็นของตนเอง

๒) วิปากสัทธา (ความเชื่อเรื่องวิบาก) คือ ผลของกรรม อันเกิดจากการกระทำ เชื่อว่า กรรมที่ทํานั้นมีผลจริง ผลดีก็ต้องมีเหตุจากการทำดีคือ กรรมดี และผลชั่วเกิด จากเหตุชั่วคือ กรรมชั่ว

๓) กัมมัสสกตาสัทธา (ความเชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน) คือ ทุกคนเป็นเจ้าของกรรม ที่ตนได้ทำลงไปและจะต้องเสวยวิบากกรรมที่ตนได้กระทำ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสรับรองเอาไว้ว่า “ตนทำกรรมเอง ก็เศร้าหมองเอง ตนไม่ทำบาปเอง ก็บริสุทธิ์เอง ความบริสุทธิ์และไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะทำให้คนอื่นบริสุทธิ์ไม่ได้”

๔) ตถาคตโพธิสัทธา (ความเชื่อเรื่องการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า) คือ เชื่อว่าพระพุทธเจ้า เป็นผู้ที่ค้นพบสัจธรรมจริง

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาจะทำให้ข้าราชการเป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบ ตามลักษณะของธรรมเพื่อความ เป็นมนุษย์ ประกอบด้วยธรรมกำหนดคุณสมบัติของคนดี ได้แก่ สปัปฺริสสรรม สังคหัตถ พรหมวิหาร นาถกรณธรรม^{๑๐๙} เป็นต้น

สปัปฺริสสรรม ๗ ประกอบด้วยหลักธรรม ดังนี้

๑. ฉัมมัญญุตตา หมายถึง การรู้เท่าทันกฎหรือหลักความจริงของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่หรือดำเนินกิจการงานต่าง ๆ รู้และเข้าใจในสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผลเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่และความรับผิดชอบ

๒. อัถถัญญุตตา หมายถึง การรู้ความมุ่งหมายและผลประโยชน์ที่เป็นสาระของชีวิต เข้าใจความต้องการของตนและของกิจการที่ตนทำ รู้แนวทางบรรลุถึงผลหรือเป้าหมาย ประโยชน์สูงสุดของส่วนรวม

๓. อัถตัญญุตตา หมายถึง การรู้จักตนตามสภาวะและความสามารถเป็นอย่างไร มีลักษณะแบบไหน และนำมาประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมกับตน และกระทำให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของตนก็จะทำให้สัมฤทธิ์ผล

๔. มัตตัญญุตตา หมายถึง การรู้จักประมาณความพอดีตามฐานะของตน ในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติกิจการงานต่าง ๆ ด้วยความเข้าใจในวัตถุประสงค์เพื่อผลที่ดียิ่งอย่างแท้จริง

๕. กาลัญญุตตา หมายถึง การรู้จักกาลเวลาอันเหมาะสมที่พึงกระทำการใด ๆ ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยในการประกอบกิจการต่าง ๆ

๖. ปริสัจญุตตา หมายถึง การรู้จักชุมชน ด้วยการประพฤติในระเบียบวินัยและวัฒนธรรมรักและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมองค์กรของตน เข้าใจและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมในแต่ละสังคมหรือชุมชน

๗. ปุคคัลญุตตา หมายถึง การรู้จักบุคคล ปฏิบัติตามต่อบุคคลอื่นตามสถานะ คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล และคุณธรรมที่แตกต่าง

^{๑๐๘} พระเทพเวที (ประยูรย์ปยุตโต), พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖๔.

^{๑๐๙} ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

สังคหวัตถุ ๔ ประกอบด้วยหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผูกไมตรี เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน คือ

๑. ทาน คือ การให้ปันด้วยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละตามความสามารถ เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว

๒. ปิยวาจา คือ การกล่าววาจาสุภาพเป็นประโยชน์ สร้างสามัคคี รักใคร่เกื้อกูลกัน เหมาะสำหรับการกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างมาก

๓. อุตถจริยา คือ ทำประโยชน์แก่สังคม การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤตินสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

๔. สมานัตตตา คือ ทำตนให้เข้ากับผู้อื่นได้อย่างเสมอภาค มีสุขร่วมกัน มีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย

พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ ดังนี้

๑. เมตตา คือ ความรักความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข และความสุขอันเกิดจากการทำงานที่ปราศจากโทษ

๒. กรุณา คือ ความสงสารความอยากช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ จากความไม่สบายกายไม่สบายใจ โดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น

๓. มุทิตา คือ ความยินดีความเบิกบานใจเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี มีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้น

๔. อุเบกขา คือ ความมีใจเป็นกลาง มั่นคง เทียบธรรมคุณตราขัง การวางใจเป็นกลางพิจารณาเห็นว่าเป็นไปตามกฎแห่งกรรม

นาถกรรมธรรม ๑๐ ธรรมสร้างที่พึงแก่ตนเองได้ตามคติที่ว่า ตนและเป็นที่พึ่งแห่งตนดังนี้

๑. ศีล คือ ความประพฤติดีงามสุจริต รักษาระเบียบวินัย มีอาชีพบริสุทธิ์ เป็นที่พึ่งเบื้องต้น แห่งธรรมทั้งหลาย มีทั้งระดับแนะนำกับระดับแผนบัญญัติไม่ให้ละเมิด เบญจศีลมีเบญจธรรมคู่กัน

๒. พหุสัจจะ คือ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้ง เข้าใจชัดเจนในสิ่งที่ศึกษาสดับด้วย

๓. กัลยาณมิตรตา คือ ความมีกัลยาณมิตร การคบคนดีเป็นมิตร ตามคติคบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผลได้ที่ปรึกษา และผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี

๔. โสวัจสสตา คือ ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย รับฟังเหตุผล ข้อเท็จจริงเพื่อนำมาปรับปรุง

๕. กิงกรณียะสุทักขตา คือ ความเอาใจใส่ช่วยขวนขวายในกิจใหญ่ทุกอย่างของเพื่อนร่วมหมู่คณะ รู้จักพิจารณาไตร่ตรอง สามารถจัดทำให้สำเร็จเรียบร้อยลุล่วงด้วยดี

๖. ธรรมกามตา คือ ความเป็นผู้ใคร่ธรรม ค้นหาความจริง คือ รักธรรม ใฝ่ความรู้ใฝ่ความจริง รู้จักพูดรู้จักฟัง ทำให้เกิดความพอใจ นำร่วมปรึกษาสนทนา ชอบศึกษา ยินดีปรีดาในหลักธรรมหลักวินัยที่ละเอียดลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้น

๗. วิริยารัมภภา คือ ความบากบั่น ขยันหมั่นเพียร คือ เพียรละความชั่ว ประกอบความดีมีใจแก่กล้า บากบั่นก้าวหน้า ไม่ย่อท้อ ไม่ทอดทิ้งธุระหน้าที่

๘. สันตุฎฐี คือ ความมีสันโดษ ยินดี มีความสุขความพอใจด้วยปัจจัย ๔ ที่หามาได้ด้วยความเพียรอันชอบธรรมของตน

๙. สติ คือ ความมีสติ รู้จักกำหนดจดจำระลึกรู้ตัวอยู่เสมอในกิจที่ทำโดยไม่มีประมาท

๑๐. ปัญญา คือ ความมีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้จักคิดพิจารณาโดยวิจาร์ณญาณ เข้าใจภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

จริยธรรม หมายถึง พรหมจรรย์ ในทางศาสนาหมายถึง “มรรค” คือ วิชาการปฏิบัติสายกลาง บางครั้งเรียกว่า “ไตรสิกขา” คือ สิ่งที่ต้องสำเนียง ไคร่ครวญ ไตร่ตรอง หรือการศึกษา ๓ ประการ อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๑๐}

องค์ประกอบของ มรรค หรือจริยธรรม คือ

๑. สัมมาทิฐิ คือ ปัญญาอันเห็นชอบ ได้แก่ เห็นในอริยสัจสี่ เข้าใจสภาวะธรรมตามเหตุปัจจัย มีทุกข์เป็นต้น

๒. สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริโดยชอบ ได้แก่ ดำริออกจากกาม ไม่พยาบาท ไม่เบียดเบียน

๓. สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ ได้แก่ เว้นจากวจีทุจริต ๔ อย่าง ได้แก่ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดหยาบคาย และการพูดเพ้อเจ้อ

๔. สัมมากัมมันตะ คือ การทำงานชอบ ได้แก่ เว้นจากกายทุจริต ๓ อย่าง คือ เว้นจากการฆ่า เว้นจากการถือเอาของผู้อื่น และเว้นการประพฤติผิดในกาม

๕. สัมมาอาชีวะ คือ เลี้ยงชีวิตชอบ ได้แก่ เว้นจากการเลี้ยงชีวิตในทางที่ผิด ใช้ปัญญาตรวจตรา รักษาไว้โดยชอบธรรม คบคนดีเป็นมิตร และเลี้ยงชีวิตพอเหมาะ

๖. สัมมาวายามะ คือ เพียรชอบ ได้แก่ เพียรในสี่สถาน คือ ระวังอกุศลที่ยังไม่เกิด ละกำจัดอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างกุศลที่ยังไม่เกิด และรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้ว

๗. สัมมาสติ คือ ระลึกชอบ ได้แก่ ระลึกในสติปัฏฐานทั้ง ๔ อย่าง มีการระลึกในร่างกาย เป็นต้น

๘. สัมมาสมาธิ คือ ตั้งใจชอบ ได้แก่ เจริญฌาน ๔ เช่น ปฐมฌาน เป็นต้น

ทั้งนี้มีอุปกิเลส คือ โทษเครื่องเศร้าหมองหรือเครื่องกีดกั้นในการประพฤติหลักจริยธรรม อันเป็นเหตุให้เกิดความไม่บริสุทธิ์ ความเสียหายตั้งแต่เหตุเล็กน้อยและอาจลุกลามให้เกิดรุนแรงได้ ๑๖ อย่างคือ

๑. อภิชฌาวิสมะโลภะ คือ ละโมบไม่สมน้ำเสมอ คือ ความเพ่งเล็ง เอาแต่ได้ไม่มีประมาณ

๒. โทสะ คือ ความร้ายกาจ ปิดบังไม่ไหว แสดงออกมาทั้งทางกายและวาจา

๓. โกรธะ คือ โกรธ แสดงความขุ่นเคืองออกมาทางสีหน้าและแววตา

๔. อุปนาหะ คือ ความผูกโกรธไว้ ไม่หายโกรธ เช่นเดียวกับพยาบาทแต่อยู่ในใจ (เหมือนไฟสุ่มขอน)

๕. มกฺขะ คือ ลบลู่คุณท่าน ไม่กตเวที แล้วยังลบลู่ท่านอีก

๖. ปลาสะ คือ การตีเสมอ คือ ยกตนเทียมท่าน โดยที่ท่านเป็นผู้อาวุโสกว่า

๗. อิสสา คือ ริษยา เห็นเขาดีกว่าตนอยู่ไม่ได้ พยายามทำให้เขาเสียหายแล้วตนเองมีสุข

๘. มัจฉริยะ คือ ความตระหนี่ หวงแหน ไม่ช่วยเหลือแม่ผู้เคยให้ความช่วยเหลือ

๙. มายา คือ ความเจ้าเล่ห์ พุดจาหรือทำกิริยาใด ๆ ลวงตาคน

๑๐. สาถยยะ คือ การโอ้อวด มักจะพุดจาเกินความจริง ชอบยกตนข่มผู้อื่น

๑๑. ถัมภะ คือ หัวดี เป็นเด็กหรือเป็นลูกน้องเขา แต่ใช้ยากสอนยาก

๑๒. สารัมภะ คือ การแข่งดี แข่งดีให้เกินหน้าเขาโดยไม่สุจริตใจ

๑๓. มานะ คือ การถือตัว ทะนงตัวว่าเสมอเขาหรือดีกว่าเขา

๑๔. อติมานะ คือ ดูหมิ่น ล่วงเกินด้วยกายและวาจาให้ท่านหรือผู้อื่นได้เห็นประจักษ์

๑๕. มทะ คือ ความมัวเมา เช่น เมายศ เมารูป เมาทรัพย์ และเมากามารมณ์

^{๑๑๐} บุญมี แทนแก้ว, จริยธรรมกับชีวิต พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๒), หน้า ๒-๒๐.

๑๖. ปมาทะ คือ ความเลินเล่อ เช่น วางของมีค่าไว้ ไม่ปิดประตูหน้าต่าง ไม่ปิดไฟหรือน้ำ หรือประมาทว่าอายุยังน้อยไม่ปฏิบัติคุณงามความดีสะสมไว้

องค์ประกอบของไตรสิกขา หรือพรหมจรรย์ หรือจริยธรรม

๑. สीलสิกขา (ศีล) หมายถึง การศึกษาวิธีการที่จะปฏิบัติให้กายและวาจาเรียบร้อย ทำตนเองให้ปกติไม่ให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

๒. สมานสิกขา หมายถึง การรวมกระแสจิตหรือทำให้แน่วแน่ในสิ่งเดียว เพื่อไม่ให้จิตกระสับกระส่ายตื่นรนไปตามอารมณ์นั้น ๆ

๓. ปัญญาสิกขา คือ การศึกษาให้เข้าใจในเรื่องปัญญา(รู้ทั่วถึง รอบรู้) อย่างแจ่มแจ้งแล้วนำไปใช้ให้ถูกต้อง จากการคิดใคร่ครวญพิจารณาด้วยเหตุผล การสดับตรับฟัง และการฝึกฝนอบรม ปฏิบัติ

ไตรสิกขา เป็นการศึกษา ๓ อย่าง^{๑๑๑} คือ

๑. ศีล คือ ความมีระเบียบในการดำเนินชีวิต และในการอยู่ร่วมสังคมหรือ ความมีวินัยและการปฏิบัติ ตามกฎเกณฑ์กติกาในการอยู่ร่วมกันเพื่อให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมชีวิตและสังคมจะได้เรียบร้อยราบรื่นไม่สับสนวุ่นวาย เอื้อโอกาสการทำอะไรให้ได้ผลดีและมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น มีหลายระดับตามความเหมาะสมกับชีวิตและสังคม

ศีล ๕ กำหนดให้ไม่เบียดเบียนทำร้าย ไม่ละเมิดต่อชีวิตและร่างกาย กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน คู่ครองของกันและกัน ไม่ใช้วาจาทำร้ายหลอกลวงกัน และไม่คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยด้วยความสูญเสีย สติสัมปชัญญะเนื่องจากยาเสพติดที่ทำให้เกิดความประมาทและไม่น่าไว้วางใจ ซึ่งเป็นมาตรฐานอย่างต่ำสำหรับจัดระเบียบชีวิตและสังคมมนุษย์ขั้นพื้นฐานต่อการสร้างสรรค์สิ่งดีงามหรือการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่และสังคมให้ดีขึ้น

ศีล ๘ เป็นเครื่องเสริมทั้งด้านเวลาและงานในการบำเพ็ญจิตภาวนาและปัญญาภาวนา นอกจากนั้นยังมีศีลที่ใช้ในการฝึกอินทรีย์คือ ฝึกให้รู้จักใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เพื่อไม่ก่อให้เกิดโทษและความเสียหายเดือดร้อนหรือความลุ่มหลงมัวเมา และศีลในการเสพหรือบริโภคสิ่งต่าง ๆ ให้ได้คุณค่าแท้ไม่หลงไปในคุณค่าเทียม

โดยรวมการมีสภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันที่จัดระเบียบไว้ด้วยดีเรียกว่า “ศีล” ส่วนการจัดระเบียบชีวิตและการอยู่ร่วมกันให้เรียบร้อยรวมทั้งตัวระเบียบนั้นเรียกว่า “วินัย” ส่วนข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการจัดสภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมให้มีระเบียบเรียกว่า “สิกขา” และในส่วนของ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการฝึกฝนขัดเกลาพฤติกรรมเพื่อสร้างเสริมสภาพชีวิตให้สอดคล้องเกื้อกูลต่อการปฏิบัติในแนวทางที่จะเข้าถึงจุดหมายที่ต้องการยิ่งขึ้นไปเรียกว่า “วัตร” ทั้งหมดรวมเรียกว่า “ศีล”

๒. สมานิ หมายถึง การฝึกฝนอบรมจิตให้สงบแน่วแน่นิ่ง เพื่อให้เป็นจิตใจที่สามารถทำงานหรือใช้การได้ดีในการพิจารณาต่อการพัฒนาคุณธรรมทั้งหลายที่เจริญเพิ่มพูนด้วยในจิตนั้น เมื่อจิตสงบมั่นคงก็อยู่ในสภาพโปร่งเบา เบิกบาน สดชื่น ทำให้บุคคลมีสมรรถภาพจิต คุณภาพจิต และสุขภาพจิต

๓. ปัญญา หมายถึง การมีความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ตามระดับการพัฒนาหลาย

ชั้น

ขั้นเริ่มต้น คือ การรู้เข้าใจสิ่งที่เล่าเรียน สดับตรับฟังหรือข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ และประสบการณ์อย่างถูกต้องตรงความเป็นจริง ไม่ปรุงแต่งด้วยความชอบชังเอนเอียงด้วยอคติต่าง ๆ

^{๑๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). ปฏิบัติธรรม คืออย่างไร. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dharma-gateway.com/monk/.../lp-prayuth-๓๓.ht...> [๑๓ มี.ย.๒๕๕๘].

ชั้นกลาง คือ การพิจารณาวินิจฉัยและการคิดการต่าง ๆ ได้ถูกต้องชัดเจน โดยไม่ถูกกิเลสเช่น ความเห็นแก่ได้และความเกลียดโกรธเป็นตัวครอบงำชักจูง หรืออีกด้านหนึ่งเป็นการมองเห็นสิ่งทั้งหลายถึงเหตุปัจจัยต่าง ๆ จนสามารถเชื่อมโยงความรู้ในสิ่งทั้งหลายมาใช้ไขปัญหาและทำการสร้างสรรค์จัดการดำเนินการงานต่าง ๆ

ชั้นสูงสุด คือ ความรู้เท่าทันความเป็นจริงของโลกและชีวิต ที่ทำให้หายติดข้องหมกมุ่นในสิ่งทั้งหลาย ซึ่งส่งผลย้อนกลับไปยังจิตใจ ทำให้เกิดความเป็นอิสระหลุดพ้นเป็นอยู่ด้วยความปลอดโปร่งโล่งเบาเบิกบานผ่องใสอย่างแท้จริง

บุญกิริยาวัตถุ ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา หรือบางครั้งเรียกว่า บุญสิกขา ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม^{๑๑๒} มีบุญกิริยาวัตถุสองประเภทคือบุญกิริยาวัตถุ ๓ และบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ดังนี้

บุญกิริยาวัตถุ ๓ หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญ เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี หลักการทำความดีทางทำความดี ได้แก่

๑. ทานมัย คือ การทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ
๒. ศีลมัย คือ การทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย
๓. ภาวนามัย คือ การทำบุญด้วยการเจริญภาวนาด้วยการฝึกอบรม

บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญ ทางทำความดี

๑. ทานมัย คือ การทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ
๒. ศีลมัย คือ การทำบุญด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติดี
๓. ภาวนามัย คือ การทำบุญด้วยการเจริญภาวนาคือฝึกอบรมจิตใจ
๔. อปจายนมัย คือ การทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม
๕. เวชยวัจจมัย คือ การทำบุญด้วยการช่วยขวนขวายรับใช้
๖. ปัตติทานมัย คือ การทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น
๗. ปัตตนาโมทนามัย คือ การทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น
๘. ฌัมมัสสวนมัย คือ การทำบุญด้วยการฟังธรรมศึกษาหาความรู้
๙. ฌัมมเทสนามัย คือ การทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้
๑๐. ทิฏฐชุกัมม คือ การทำบุญด้วยการทำความเห็นให้

ทั้งนี้ข้อ ๔ และข้อ ๕ จัดเข้าในศีลมัย ส่วนข้อ ๖ และข้อ ๗ จัดเข้าในทานมัย สำหรับ ข้อ ๘ และข้อ ๙ ในภาวนามัย และสำหรับข้อ ๑๐ จัดอยู่ได้ทั้งทาน ศีล และภาวนา ดังรายละเอียดโดยย่อดังนี้

๑. ทาน หมายถึง การให้ การสละแบ่งปัน คือ ๑) อามิสทาน การให้ เงินทอง ข้าวของเครื่องใช้หรือสิ่งอื่นใด ๒) วิทยาทาน การให้ความรู้ เรียกว่า หรือ ธรรมทาน ช่วยเหลือให้เขามีปัญญา สามารถแก้ไขปัญหาคำเนินชีวิตต่อไปได้ ๓) อภัยทาน เปิดโอกาสให้ผู้ทำผิดได้ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่เผลอทำผิดหรือพลาดไปได้เริ่มต้นใหม่

๒. ศีลมัย หมายถึง ทำความดีด้วยการรักษาศีล การรักษา กาย วาจา ใจ ให้เป็นปกติ ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาเช่น การรักษาศีล ๕ การรักษาศีล ๘ เป็นการลด ละ เลิกความชั่วมุ่งให้ กระทำความดี โดยการปฏิบัติเบญจธรรม อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต มิให้ตกต่ำลง

๓. ภาวนามัย หมายถึง การทำความดีด้วยการเจริญภาวนา มุ่งพัฒนาจิตใจและปัญญา ทำให้จิตใจสงบเห็นคุณค่าสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง ซึ่งในข้อนี้หลายคนอาจจะเป็นประจำอยู่แล้ว เช่น นั่งสมาธิ วิปัสสนา แต่

^{๑๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๔๖). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ ๑๒). หน้า ๘๘-๘๙

หลายคนอาจจะคิดว่าเป็นเรื่องยากเกินกำลัง ดังนั้น อาจจะทำงานง่าย ๆ ด้วยวิธีการสวดมนต์สั้น ๆ อาทิ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ก่อนนอนก็ได้ หรือ นั่งสมาธิกล่าวคำแผ่เมตตา สวดคาถาพระพุทธเจ้าขนะมาร คาถาชินบัญชร เป็นต้น การสวดมนต์เป็นประจำ อย่างน้อยก็เป็นการน้อมนำจิตใจของเรา ไปสู่สิ่งที่เป็นมงคลในชีวิต เป็นการเตือนสติให้เรา ยึดมั่นในการประพฤติปฏิบัติชอบ ตามสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรานับถือ และผลบุญข้อนี้จะทำให้เกิดปัญญาแก่ผู้ปฏิบัติ

๔. อปจายนมัย ทำบุญด้วยการให้ความเคารพ มีความอ่อนโยน สุภาพอ่อนน้อม ให้เกียรติแก่กัน เคารพยกย่องท่านผู้มีความเป็นผู้ใหญ่ ผู้สูงด้วยคุณธรรมความดี

๕. ไวยาวัจฉมัย ทำบุญด้วยการช่วยเหลือ รับใช้ บริการ คนไม่มีเงินก็ลงแรงช่วยกันในเวลาว่างงาน ส่วนรวม โดยเฉพาะสังคมไทยสมัยก่อนมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด เวลาว่างงานวัด

๖. ปัตติทานมัย ทำบุญด้วยการให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในบุญหรือในการทำบุญด้วย เวลาเราทำความดีอะไรสักอย่างก็ไม่หวงแหนไว้ เราเปิดโอกาสให้คนอื่นได้มีส่วนร่วมบุญด้วยการทำความดีด้วยกัน

๗. ปัตตานุโมทนามัย ทำบุญด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญ คือพลอยชื่นชมยินดี หรือแสดงความยินดี ยอมรับ เห็นชอบในการดำเนินการนั้น

๘. ธรรมสวนมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรม ทำให้เรามีหลักในการประพฤติปฏิบัติและดำเนินชีวิตที่ดี ความก้าวหน้าในธรรม ซึ่งจะทำให้รู้หลักมองเห็นช่องทางแม้แต่ในการทำบุญเพิ่มขึ้นอีก

๙. ธรรมเทศนามัย การแสดงธรรมให้ผู้อื่นฟังก็เป็นบุญ ต้องตั้งใจให้ถูกต้อง ท่านว่าถ้ามีเจตนาหาลาภหาเสียง ถือว่าเจตนาไม่ดี มุ่งที่ผลส่วนตัว จะไม่มีผล

๑๐. ฎีกุชุกรมัย ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง คือให้ถูกต้อง ควรพิจารณาตรวจสอบกิจกรรมทุกอย่างว่า เราทำด้วยความรู้เข้าใจถูกต้องหรือเปล่า

บุญกิริยาในความหมายของท่านและภาวานา^{๑๕๓} คือ

ทาน คือ การให้ การเพื่อแบ่งปัน เพื่อช่วยเหลือกัน เพื่อยึดเหนี่ยวสังคม และเพื่อส่งเสริมความดีงาม และการกระทำสิ่งที่ดี พร้อมกันนั้นก็เป็นที่เครื่องฝึกหัดขัดเกลาทั้งพฤติกรรมภายนอกทางกาย วาจา และฝึกฝนอบรม จิตให้เจริญยิ่งขึ้นในคุณธรรม ซึ่งผู้มีจิตน้อมนำในการให้ทานย่อมก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นดังนี้

๑. เป็นที่รักของเพื่อนร่วมงานและสังคมรอบข้าง
๒. เป็นที่ได้รับการยอมรับนับถือมีชื่อเสียง
๓. เป็นผู้ที่มีอุปนิสัยเดียวกันต้องการคบหา
๔. เป็นการสละละความตระหนี่ถี่เหนียวและมีจิตอาสา
๕. ก่อให้เกิดความยึดเหนี่ยวในองค์กรมากขึ้น
๖. ช่วยส่งเสริมความดีและการทำดีมากขึ้น

ภาวานา แปลว่า การฝึกฝนอบรม การเจริญ หรือการทำให้เป็นให้มีขึ้นมาและการพัฒนาองคกรม บริบูรณ์ มีประโยชน์ดังนี้

๑. เป็นที่ตั้งความดี ทำให้มีผลการปฏิบัติงานส่วนรวมดีขึ้น
๒. สามารถแก้ไขพฤติกรรมที่เคยมีปัญหาเช่น อบายมุข สิ่งเสพติด การผิดทำนองครองธรรม
๓. เกิดความรับผิดชอบสำนึกขจัดต่อหน้าที่การงานและสังคม
๔. ทำให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจต่อความทุกข์ความชั่วในทางที่ผิดศีลธรรมประเพณี
๕. ทำให้ผู้เจริญภาวานามีความสุขอยู่ในปัจจุบัน

^{๑๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมะฉบับเรียนลัด. (นครปฐม : วัดญาณเวศกวัน, ๒๕๕๐)

ศีล^{๑๑๔} คือ เจตนาที่เป็นเหตุจูงใจ การสำรวมระวัง หรือการไม่ล่วงละเมิด รวมความคือ ความตั้งกายกรรม วาจกรรม มโนกรรม เป็นที่ตั้งของกุศลธรรมทั้งหลายที่ไม่โน้มเอียงไปในอภิชฌา คือ ความโลภอยากได้สมบัติผู้อื่นมาเป็นของตน พยาบาทปองร้ายหมายทำลายล้าง และมีจณาภิภูริเห็นผิดทำนองคลองธรรม ศีลบังเกิดประโยชน์กับผู้ปฏิบัติดังนี้

๑. เพื่อความตั้งอยู่ด้วยดี
๒. เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
๓. เพื่อข่มบุคคลทั้งหลายที่เก้อยากคือ ผู้ประพฤตีสั่งไม่ตีผิดธรรมเนียมของคลองธรรม
๔. เพื่อความเป็นอยู่ผาสุกของบุคคลที่มีศีลเป็นที่รัก
๕. เพื่อความสำรวมระมัดระวังอาสวะคือกิเลสดอกสันดานทั้งหลายที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
๖. เพื่อความเลื่อมใสของบุคคลทั้งหลายที่ยังไม่เลื่อมใส
๗. เพื่อความที่บุคคลทั้งหลายที่เลื่อมใสแล้วมีความเลื่อมใสมากขึ้น
๘. เพื่อความตั้งอยู่ของพระสัทธรรม
๑๐. เพื่อปฏิบัติภารกิจจัดโทษทางกายวาจาโดยตรง ทำให้เกิดความเรียบร้อยดีงามทางการประพฤติใน

หมู่

หลักธรรมแห่งพระราชาและผู้สนองปฏิบัติราชการต่างพระเนตรพระกรรณ ทศพิธราชธรรม คือ ธรรมของพระราชา มีข้อปฏิบัติรวม ๑๐ ประการ ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ได้กับ หลักการบริหารอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรมได้ ดังนี้

๑. ทาน คือ การให้ทานทรัพย์สินสิ่งของ
๒. ศีล คือ ความประพฤติที่ดีงาม
๓. บริจาคะ คือ การบริจาค การยอมสละผลประโยชน์ส่วนตน เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม
๔. อาชวะ คือ ความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น ความเป็นกลาง คือ ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ
๕. มัทวะ คือ ความสุภาพอ่อนโยนต่อปวงชนทั้งปวง มีสัมมาคารวะ
๖. ตบะ คือ มีความเพียร ไม่เกียจคร้าน มีความพยายามแสวงหาแนวทางสู่ความสำเร็จ
๗. อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ การทำจิตใจให้ผ่องใส มีสติและรู้เหตุผลอยู่ตลอดเวลา
๘. อวิหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียนข่มเหง ความไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น
๙. ชันติ คือ ความอดทน ความคงสภาพให้สามารถต่อสู้กับอุปสรรคได้โดยไม่ท้อถอย
๑๐. อวิโรธนะ คือ ไม่ประพฤติผิดในธรรม ไม่ผิดพลาด เป็นผู้ที่ทำแต่ความดีและได้ผลลัพธ์ของการ

กระทำที่ดี

จักรวรรดิวัตร คือ หลักธรรมที่พระมหากษัตริย์และข้าราชการของพระองค์ใช้ในการดำเนินนโยบาย การบริหารบ้านเมือง มีหลักปฏิบัติ ๑๒ ประการ ซึ่งนำไปประยุกต์ใช้ให้ตรงตามกับบทบาทหน้าที่ได้ ดังนี้

๑. การอบรมผู้ปกครองให้อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม
๒. การผูกสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ
๓. การให้รางวัลอันสมควรแก่ผู้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม
๔. การเกื้อกูลผู้ทรงศีล เครื่องพรต และไทยธรรม และอนุเคราะห์คหบดี ด้วยความช่วยเหลือให้สิ่งที่

จำเป็นสำหรับอาชีพ

^{๑๑๔} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลปรินายก, ศีล สมาธิ ปัญญาในพระพุทธศาสนา. (พิมพ์ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๖)

๕. การอนุเคราะห์ให้เลี้ยงชีพได้ตามควรแก่อัตภาพ
๖. การให้ความอุปการะแก่ผู้ทรงศีลที่ประพฤติชอบ
๗. การห้ามการเบียดเบียนสัตว์
๘. การชักนำให้บุคคลทั้งหลายตั้งอยู่ในธรรม ขจัดการทำบาป และความไม่เป็นธรรม
๙. การให้การสงเคราะห์แก่ผู้ที่ขัดสนไม่พอเลี้ยงชีพ
๑๐. การเข้าหาผู้ทรงศีลในโอกาสอันควร เพื่อศึกษาถึงบุญบาป
๑๑. การตั้งวิริยจิตไม่ให้เกิดธรรมราคะด่างฤชณา
๑๒. การระงับความโลภ ห้ามจิตใจไม่ให้ปรารถนาลาภที่ไม่ควรได้

โลกบาลธรรม^{๑๑๕} เป็นธรรมที่คุ้มครองรักษาระมัตระวังให้บุคคลตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต มี ๒ ประการ คือ

๑. หิริ ความละอายแก่ใจ
๒. โอตตปปะ ความเกรงกลัว

หิริ หมายถึง ความละอายแก่ใจ ความละอายต่อบาป ต่อการทำความชั่วความผิด ต่อการประพฤติทุจริตทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง และความละอายใจตัวเองที่จะละเว้นไม่ทำความดี ทำให้คนเราอยู่กันอย่างสงบสุข ทำให้ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่โลกและสรรพสัตว์ทั้งปวง

โอตตปปะ หมายถึง ความเกรงกลัว ความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความทุจริตที่ทำไว้ โอตตปปะ เป็นอาการของจิตที่หวั่นไหวเมื่อจะทำความชั่ว เพราะกลัวความผิดที่จะตามให้ผลในภายหลัง เกิดขึ้นได้ เพราะคิดถึงโทษหรือความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นจากการทำชั่ว จากการประพฤติทุจริตของตน

หิริ โอตตปปะ เป็นธรรมะที่สร้างสมขึ้นได้ เกิดขึ้นด้วยการพิจารณาถึงฐานะของตนเอง ๔ ประการ คือ

๑. พิจารณาถึงชาติกำเนิดของตนเองว่า ตัวเราเกิดในตระกูลที่ประกอบอาชีพสุจริต เราจึงไม่ควรผิดศีลเลี้ยงชีพในทางที่ผิด ให้เป็นที่เสื่อมเสียแก่วงศ์ตระกูล
๒. พิจารณาถึงอายุของตนเองว่า คนมีอายุเช่นเรา ได้รับการสั่งสอนอบรมมาแล้ว ทั้งยังได้เรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตว่า อะไรดีอะไรชั่ว ถ้าเรายังผิดศีล ก็เสียที่มีอายุมากเสียเปล่า แต่ไม่มีสติปัญญาตัดเตือนตนเองเสียเลย

๓. พิจารณาถึงความกล้าหาญของตนเองว่า ตัวเราต้องมีความกล้าหาญ ตั้งใจมั่นอยู่ในคุณความดี บำเพ็ญประโยชน์เพื่อตนเองและผู้อื่น ต่างจากผู้ที่ทำผิดศีล เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน เพราะมีจิตใจอ่อนแอ ตกอยู่ในอำนาจของกิเลส

๔. พิจารณาถึงความเป็นพหูสูตของตนเองว่า ตัวเรานั้นเป็นผู้ศึกษาธรรมะมามาก มีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เราจึงควรเป็นผู้มีศีล มีการกระทำอันงาม ต่างจากคนพาลซึ่งทำบาปอกุศล เพราะไม่มีหลักธรรมใด ๆ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

โอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป เกิดขึ้นได้เพราะกลัวว่าตนเองจะเดือดร้อนในภายหลัง จากภัย ๔ ประการคือ

๑. ภัยเพราะติเตียนตนเอง เมื่อทำผิดศีล เราย่อมรู้สึกเดือดร้อน กระทบกระวายใจในภายหลัง เพราะนึกติเตียนตนเองที่ทำในสิ่งไม่สมควร

^{๑๑๕} สมดุลแห่งชีวิต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

[http://www.kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i= ๓๗๔๙. \[๑๔ มีนาคม ๒๕๕๘\]](http://www.kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i= ๓๗๔๙. [๑๔ มีนาคม ๒๕๕๘])

๒. ภัยจากการที่ผู้อื่นตีเตียน เมื่อบัณฑิต ได้รู้ถึงการกระทำที่ผิดศีลของเรา เขาย่อมตีเตียนว่า เราเป็นคนพาล เป็นผู้กระทำบาปกรรม เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน

๓. ภัยจากอาชญา เมื่อเราผิดศีล จนเป็นผลให้ผู้อื่นเดือดร้อน ย่อมต้องถูกลงโทษจากกฎหมาย บ้านเมือง ได้รับความเดือดร้อนตอบแทนกลับมา

๔. ภัยในหฤคติ การผิดศีล ย่อมจะนำเราไปสู่อบายภูมิ มีนรก สัตว์เดรัจฉาน เปเรต อสุรกาย ทำให้ต้องประสบทุกข์ภัยเป็นอันมากในภพชาติเบื้องหน้า เมื่อละจากโลกไปแล้ว

ราชนิสัยธรรม คือ ธรรมที่เป็นหลักในการปฏิบัติราชการ ซึ่งมีสาระสรุปได้เป็น ๓ หลักใหญ่ รวม ๔๙ ข้อ ปฏิบัติ หลักใหญ่ ๓ ประการ ได้แก่

๑. หลักธรรมที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อพระราชาโดยตรง เป็นธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระราชา ได้แก่ ไม่ควรเดินบนราชวิถี และไม่ควรรื้อหรือบริโภคเสนาพระราชา ไม่ใช้กิริยา วาจาเสนาแก่พระราชา ไม่แสดงอาการสนิทในพระสนมกำนัล ไม่ฟุ้งซ่านแสดงอาการให้เสียมารยาทของข้าเฝ้า ไม่เล่นหัวกับพระสนมกำนัล ไม่ปรึกษาราชการในที่ลับ ไม่ลักลอบพระราชมัทธ์ออกจากพระคลังหลวง (ไม่คอร์รัปชั่น) ไม่ทะนงตนว่าเป็นคนที่พระราชา หัวหน้าโปรดปราน ต้องอยู่ในที่ซึ่งพระราชาจะทอดพระเนตรเห็นถนัด หรือฟังกระแสพระดำรัสได้โดยง่าย อย่าชะล่าใจเมื่อพระราชาทรงกระทำพระองค์เป็นเพื่อน เมื่อได้รับการยกย่องเชิดชูก็อย่าทงตัวอวดตัวว่าเป็นนักปราชญ์ ควรขอพระบรมราชานุญาตให้เข้าออกนอกในก่อนทุกครั้ง ต้องมีสติดำรงตนเป็นคนรอบคอบเสมอ ไม่ควรเพ็ดทูลคุณ หรือโทษ เมื่อพระราชาหรือหัวหน้าจะบำเหน็จความชอบแก่ผู้ใด ไม่เสนอขัดแต่ควรสอบสวนให้ถ้วนถี่ มีจิตใจอ่อนโยนไปในทางที่เหมาะสม ต้องรู้จักพระราชนิยม ปฏิบัติให้ต้องตามพระราชประสงค์ แม้จะถูกกริ้วกราดจนถึงต้องพระราชอาญา ก็ไม่พึงโกรธตอบ ต้องสักการบูชาพระราชา

๒. หลักธรรมที่เกี่ยวกับการควบคุมตนเอง เป็นธรรมเกี่ยวกับการควบคุมตนเองข้าราชการ ซึ่งมีธรรมะที่สำคัญ ๆ คือ ความมีสติ การใช้ปัญญาความไม่หวั่นไหวตามโลกบาลธรรม คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ความไม่เกียจคร้าน ความไม่เห็นแก่ได้ การไม่มัวเมาสุราและนารี ความเป็นคนอ่อนน้อม ความอดทนไม่โกรธง่าย การพูดจาดี การละอายต่อความชั่ว และการเลี้ยงดูบิดามารดา ธรรมในส่วนนี้ เมื่อพิเคราะห์ดูจะเห็นว่าข้อใหญ่คือ การตัดต้นเหตุแห่งการฉ้อราษฎร์บังหลวง คือ อบายมุขต่าง ๆ ความโลภ และความชั่ว การปลุกฝังลักษณะที่จะทำให้ทำงานได้ดีและเข้ากับผู้อื่นได้คือ มีสติ การใช้ ปัญญา ความอดทนและการพูดจาดี การไม่พุดมากเกินพอดี นอกจากนี้ยังมีธรรมที่เป็นเครื่องแสดงความเป็นคนดีคือ การเลี้ยงดูบิดามารดา และธรรมที่แสดงความใฝ่รู้คือ การไปหาสมณะซีพราหมณ์ ผู้มีความรู้และมีธรรม

๓. หลักธรรมที่เกี่ยวกับการทำงาน เป็นธรรมเกี่ยวกับการงานโดยตรงคือ ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความยินดีทำงานไม่ว่าเวลาใด ความยึดถือระเบียบ ความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ความไม่สุร่ยสุร่าย การทำงานให้สำเร็จโดยเร็ว ความมีวินัยและสุขภาพ ความอ่อนน้อม การพูดจาดี ความรักงานยิ่งกว่าญาติ ความรู้ฐานะอันควรและไม่ควร การไม่ขโมยเงินหลวง และการหมั่นตรวจตรางบประมาณอยู่เสมอ ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ข้าราชการพึงทำงานด้วยความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด ฎกระเบียบรอบคอบ อดทน สุภาพอ่อนน้อม และรักงาน ยินดีทำงานเสมอ

อคติ ๔ ควรละเว้นอคติ นักปกครอง เมื่อปฏิบัติหน้าที่ พึงเว้นความลำเอียงหรือความประพฤติที่คลาดเคลื่อนจากธรรม ๔ ประการ

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ

๒. โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง

๓. โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา

๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะขลาดกลัว

สรุป หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นหลักศีลธรรมที่มนุษย์ควรต้องมีคุณธรรมในการครองตนเอง ต่อผู้ร่วมงาน ต่อหน้าที่การงาน และผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหลักพุทธธรรมบุญกิริยาวัตถุ ๓ และบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ที่เป็นปัจจัยฐานของมนุษย์จะครองอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในความมีเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และธรรมช่วยคุ้มครองบุคคลหรือมวลมนุษย์ในโลกให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในหลักธรรมโลกบาลได้แก่ หิริ คือ ความละอายในตนเอง และโอตตปปะ คือ มีความเกรงกลัวต่อทุกข์ ความเสื่อม ความชั่ว จนไม่คิดจะกระทำความชั่ว

2.2.๓ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psycho analytic theory) จริยธรรมกับมโนธรรม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ความผิดชอบชั่วดี จากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้นจนมีลักษณะพิเศษของแต่ละสังคมที่เรียกว่า เอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สึกสำนึกเกิดหิริโอตตปปะ ละอายใจตนเอง ถือว่าได้รับการลงโทษด้วยตนเอง เมื่อสำนึกแล้วพึงละเว้นไม่ปฏิบัติอีกโดยไม่ต้องมีสิ่งควบคุมจากภายนอก เป็นการสร้าง มโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจ องค์ประกอบของลำดับขั้นพัฒนาการทางจริยธรรม

ในลักษณะทฤษฎีเช่นนี้ บทบาทของการศึกษา คือ การพัฒนาทางด้านจิตใจ เพื่อเสริมสร้างกำลังคนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามที่ระบบเศรษฐกิจและสังคมต้องการ ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ การศึกษาเพื่ออบรมฝึกฝน การนำสติปัญญาไปใช้เป็นประโยชน์แก่กล้ายิ่งขึ้น พยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิต คือ ความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด หรือการมีอิสรภาพ การศึกษาจึงเป็น “กิจกรรมของชีวิต โดยชีวิต เพื่อชีวิต เป็นความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและรู้จักเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน

ฟรอยด์^{๑๑๖} ได้อธิบายเรื่องจิต (Mind) ของมนุษย์โดย เริ่มจากเรื่องของจิตใต้สำนึก (Unconscious) และการที่มนุษย์ถูกแรงขับเบื้องต้นจากการผลักดันของสัญชาตญาณ (Instinct forces) ซึ่งมนุษย์มีอยู่หรือไม่ทราบว่ามีอยู่ ฟรอยด์ ได้แบ่งสภาวะจิตของของเราออกเป็น ๒ ระดับได้แก่ ระดับจิตใต้สำนึก (Unconscious) และระดับจิตสำนึก (Conscious) ในระดับจิตใต้สำนึกยังมี ๒ ช่วง คือ ช่วงจิตใต้สำนึก และช่วงจิตก่อนสำนึก (Preconscious) โดย ฟรอยด์ พูดถึงจิตก่อนสำนึกในฐานะเป็นกระบวนการของจิตใต้สำนึกดังต่อไปนี้

จิตใต้สำนึกประกอบด้วยแรงขับ (Drive) สัญชาตญาณ (Urges หรือ Instincts) ซึ่งอยู่นอกเหนือจากที่จะรับรู้ได้ แต่เป็นตัวที่ผลักดันสิ่งที่อยู่เหนือคำพูด ความรู้สึกและการกระทำ ถึงแม้ว่า ในบางครั้งบุคคลจะรู้ว่าทำอะไรแต่ไม่ได้คิดว่ากระบวนการนั้นมาจากอะไรหรืออะไรที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังการกระทำนั้น ทั้งนี้เพราะจิตใต้สำนึกไม่ได้อยู่ในจิตสำนึก คน ๆ นั้นจะรู้ได้อย่างไรว่ามีสิ่งนั้น เกิดขึ้น จิตใต้สำนึกจะอธิบายได้โดยความหมายที่อยู่เบื้องหลังของความฝัน การพลั้งปาก หรืออาการผิดปกติ หรือลักษณะบางอย่างของอาการซึม เช่น การเก็บกด (Repression) สัญชาตญาณที่อยู่ในจิตใต้สำนึกพยายามต่อสู้เพื่อเข้ามาอยู่ในจิตสำนึก และมีหลายกรณีที่สามารถทำได้ถึงแม้บางครั้งจะอยู่ได้ไม่นาน ความรู้สึกที่อยู่ในจิตใต้สำนึกสามารถที่จะเป็นแรงขับให้กับคน ๆ นั้นได้ เช่น เด็กชายซึ่งไม่ชอบพ่อเลยแต่อาจจะสร้างท่าโดยการแสดงความรู้สึกรักพ่อ แต่เด็กชายคนนั้นจะรู้สึกระวนระวายใจ (Anxious) นั่นคือ ความรู้สึกไม่ชอบพ่อหรือต่อต้านพ่อซึ่งอยู่ในจิตใต้สำนึกเป็นแรงขับของการต่อต้านทางอ้อม ฟรอยด์ เรียกว่า การกระทำสิ่งที่ตรงข้ามกับความเป็นจริง (Reaction formation)

จิตก่อนสำนึก เป็นระดับที่ยังไม่ถึงจิตสำนึก แต่เกือบจะเข้าสู่จิตสำนึก เรื่องของจิตก่อนสำนึกมาจาก ๒ แหล่ง แหล่งแรกได้แก่ การรับรู้ของจิตสำนึกเป็นการรับรู้ที่ผ่านเข้ามาในจิตสำนึกอย่างรวดเร็ว โดยในขณะนั้น ๆ คน ๆ นั้น อาจจะยังไม่สนใจเต็มที่ หรือกำลังสนใจอย่างอื่นอยู่ ซึ่งสิ่งนี้ เกิดขึ้นนั้นในจิตก่อนสำนึกนี้จะไม่มีความ

^{๑๑๖} วิจิตรพาณี เจริญขวัญ, ความเหมือนและความแตกต่างของทฤษฎีบุคลิกภาพของฟรอยด์และแอดเลอร์, รามคำแหง, ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๔๙) : ๖๑-๘๐.

กระบวนการฉายใจเกิดขึ้น ในความเป็นจริงเป็นเหมือนมโนภาพของจิตสำนึก (Conscious images) มากกว่าที่จะมาจากแรงขับจากจิตใต้สำนึก แหล่งที่สอง ของจิตก่อนสำนึกมาจากจิตใต้สำนึก ฟรอยด์ เชื่อว่า ความคิดต่าง ๆ จากอดีตจะสามารถผ่านเข้าไปยังจิตก่อนสำนึกได้ในรูปแบบที่น่ารังเกียจ เพราะฉะนั้นมโนภาพนี้บางอย่างจะไม่เคยเกิดขึ้นมาที่จิตสำนึกเลย เพราะรู้ว่าเป็นสิ่งที่มาจากจิตใต้สำนึกที่รับไม่ได้ ทำให้เกิดความกระวนกระวายใจ มากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงเก็บส่วนนี้ไว้ในจิตใต้สำนึก สิ่งเหล่านี้ที่กลับไปยังจิตใต้สำนึก และสามารถจะขึ้นมาอยู่ในระดับของจิตสำนึกได้โดยผ่านกระบวนการความฝัน การปลั่งปาก หรือกลไกป้องกันตนเอง

จิตสำนึก โดยคำจำกัดความในฐานะที่เป็นหน่วยของจิต (Mental element) ที่ทำหน้าที่ ในการที่จะรับรู้ ณ เวลาหนึ่ง เป็นระดับเดียวของจิตที่มีผลต่อคนๆ นั้น ความคิดต่างๆ เข้ามาสู่จิตสำนึกมาจาก ๒ ทาง คือ ทางที่หนึ่ง มาจากการรับรู้ของจิตสำนึก (Perceptual consciousness) ซึ่งมาจากโลกภายนอกและกระทำในสถานะตัวกลางที่รับมาจากสิ่งเร้าจากภายนอก นั่นคือ การที่รับรู้ โดยทางอวัยวะสัมผัส และไปสู่จิตสำนึก ทางที่สอง มาจากจิตสำนึกพอ ๆ กับที่มาจากจิตใต้สำนึก นั่นคือ การที่ความคิดต่าง ๆ จากจิตใต้สำนึกแล้วหนีขึ้นมายังจิตก่อนสำนึกโดยซ่อนตัวเองในลักษณะที่ไม่เป็นอันตรายและเข้ามาสู่จิตสำนึก นั่นคือ การเข้ามาสู่กระบวนการของจิตสำนึก ซึ่งในมโนภาพเหล่านี้จะบิดเบือนปิดบังเปลี่ยนรูปไป และบ่อยครั้งที่กลายเป็นรูปแบบของอาการทางประสาทหรือออกมาในรูปของความฝัน

ใน ค.ศ. ๑๙๒๐ ฟรอยด์ แบ่งโครงสร้างบุคลิกภาพออกเป็น ๓ ส่วน ซึ่งช่วยอธิบายรูปแบบ ของจิต โดยฟรอยด์ อธิบายการทำงานของจิต สำหรับฟรอยด์แล้วในส่วนดั้งเดิมที่สุดคือ “das Es หรือ it” ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษคือ id ในส่วนที่สอง คือ “das Ich หรือ I” ซึ่งแปลเป็น Ego และส่วนสุดท้าย “das Uber-Ich” หรือ “above I” ซึ่งในภาษาอังกฤษ คือ Superego ทั้ง ๓ ส่วนนี้ ไม่มีรูปธรรมแต่เป็นเหมือนโครงสร้าง สมมติฐาน ซึ่งทั้ง ๓ นี้มีปฏิสัมพันธ์กัน ๓ ระดับ นั่นคือ Ego จะมี ส่วนของทั้งจิตสำนึก จิตก่อนสำนึก ส่วน Superego จะมีส่วนของจิตก่อนสำนึก และจิตใต้สำนึก ส่วน id จะมีแต่ส่วนของจิตใต้สำนึกเท่านั้น

id ส่วนของบุคลิกภาพและอยู่ในจิตใต้สำนึกเท่านั้น เป็นส่วนที่ไม่ได้มีการติดต่อกับ ความจริงเป็นสิ่งที่แสวงหาการลดความตึงเครียด โดยสนองความปรารถนาของสัญชาตญาณ เพราะการทำงานของ id เพื่อความสนุกสนานหรือความสุขเรียกได้ว่า ตอบสนองความสุขเท่านั้น (Pleasure principle) และคุณสมบัติอีกอย่างของ id คือ ขาดเรื่องของศีลธรรมจรรยา ทั้งนี้ id ไม่สามารถที่จะ ตัดสินหรือแยกระหว่างความดีกับความเลวร้าย ไม่ใช่ว่า id ไร้ศีลธรรมแต่เพียงขาดความรับผิดชอบ ชั่วดี พลังงานทั้งหมดของ id ใช้เพื่อจุดประสงค์เดียวเท่านั้น คือ แสวงหาความสุขโดยไม่สนใจว่าเหมาะสมหรือถูกต้อง กล่าวได้ว่า id เป็นอะไรที่ยังไม่เจริญ สับสนวุ่นวาย ไม่สามารถเข้าถึงจิตสำนึก ไม่เปลี่ยนแปลง ขาดการรับผิดชอบชั่วดี ไร้เหตุผล และมีพลังงานที่ได้รับจากสัญชาตญาณและขับออก เพื่อตอบสนองความสุขเท่านั้น ถือได้ว่า id เป็นกระบวนการขั้นแรกที่จะสามารถคงอยู่โดยการพัฒนากระบวนการขั้นที่ ๒ ซึ่งจะมีการติดต่อกับสัมพันธ์กับโลกภายนอก ซึ่งกระบวนการขั้นที่ ๒ นี้ จะทำงานโดยผ่านทาง Ego

Ego หรือ I เป็นส่วนของจิตใจที่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริง Ego เป็นส่วนที่เจริญเติบโตออกจาก id ในช่วงเด็กทารก และเป็นส่วนที่บุคคลติดต่อกับโลกภายนอก ซึ่งถูกครอบคลุมโดย กระบวนการของความเป็นจริง (Reality Principle) ซึ่งพยายามที่จะแทนที่ความสนุกสนานของ id ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของจิตที่ติดต่อกับโลกภายนอก Ego เป็นคนตัดสินใจหรือเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ อย่างไรก็ตาม Ego จึงสามารถที่จะตัดสินใจในส่วนใดส่วนหนึ่งของ ๓ ระดับนี้ ในการทำงานของ Ego จะทำงานจากความต้องการของ id และ Superego และส่วนที่ ๓ คือ โลกภายนอก หรือสิ่งแวดล้อมจากการที่ต้องตอบสนองต่อ ๓ ส่วนนี้ Ego จะมีปฏิกิริยาที่สามารถทำนายได้ คือ เกิดความวิตกกังวล (Anxious) ดังนั้น Ego จะใช้การเก็บกด (Repression) และบางอย่างของกลไกป้องกันตนเอง (Defense Mechanism) ในการปกป้องความวิตกกังวลนั้น Ego จะแยกตัวเองออกจาก id เมื่อเด็กเรียนรู้ที่จะแยกตัวเองจากโลกภายนอก ในขณะที่ id ไม่มีการเปลี่ยนแปลง Ego จะพัฒนาขึ้นตามความเป็นจริงและรู้จักควบคุมพลังงาน (ที่มาจาก

id) และเมื่อเด็กเริ่มมีประสบการณ์จากการให้รางวัล หรือจากการลงโทษจากพ่อแม่ เด็กจะเรียนรู้ที่จะทำให้ตัวเองมีความสุขและหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดทั้งหลาย ทั้งหมดเป็นการทำงานของ Ego แต่พออายุ ๕-๖ ขวบ เด็กสามารถที่จะรู้สึกอย่างเดียวกับพ่อแม่คือ เริ่มเรียนรู้ว่า อะไรเป็นสิ่งที่เด็กควรทำและอะไรไม่ควรทำ ซึ่งเป็นจุด เริ่มต้นของ Superego

Superego หรือ I (Above-I) เป็นตัวแทนของศีลธรรม (Moral) และอุดมคติ (Ideal) ของ บุคลิกภาพ ซึ่งถูกชี้นำโดยกระบวนการทางศีลธรรมและอุดมคติ (Moralistic and Idealistic Principle) ซึ่งเป็นส่วนที่อยู่ตรงข้ามกับความสนุกสนานของ id และสิ่งที่ป็นจริงของ Ego Superego จะอยู่นอก Ego และเหมือน Ego คือ ไม่มีพลังงานของตัวเอง แต่เป็นสิ่งที่ไม่ได้ติดต่อกับโลกภายนอก เป็นความต้องการเพื่อความสมบูรณ์แบบ (Perfection) Superego แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน อย่างชัดเจน แต่บอกว่าเป็นส่วนของมโนธรรมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ของการถูกลงโทษในพฤติกรรมบางอย่าง และบอกว่าอะไรไม่ควรทำ ในขณะที่ Ego-Ideal พัฒนาจากประสบการณ์ที่ได้รับรางวัลสำหรับพฤติกรรมของพ่อแม่ เมื่อเด็กเลิกกลัวการสูญเสียความรักหรือการยอมรับ และในช่วงการพัฒนาการในระยะ Oedipus จะพัฒนาไปสู่การพยายามเลียนแบบพ่อแม่ Superego ที่มีการพัฒนา ที่ดี จะเป็นตัวควบคุมแรงขับทางเพศและความก้าวร้าว โดยผ่านกระบวนการเก็บกด โดยการสั่งให้ Ego เป็นผู้กระทำ และถ้า Ego ทำในสิ่งที่ Superego ตัดสินว่าไม่ดี หรือถ้า Ego ไม่สามารถไปให้ ถึง มาตรฐานที่ Superego วางไว้ ความรู้สึก “ผิด” (Guilt) รวมทั้งความรู้สึกด้อย (Feeling of Inferiority) จะเกิดขึ้น ความรู้สึกผิดเป็นส่วนหนึ่งของมโนธรรมขณะที่ความรู้สึกด้อยเป็นส่วนที่เกิดขึ้น ในอุดมคติ (Ego-Ideal) Superego ไม่ได้ให้ความสำคัญกับความสุขของ Ego แต่เป็นสิ่งที่แสวงหาความสมบูรณ์แบบ ถึงแม้ว่าจะกลายเป็นสิ่งที่ทำให้ Ego เกิดความยากลำบากในการที่จะเติมเต็มความต้องการของ Superego ก็ตาม

ฟรอยด์¹¹⁷ กล่าวถึงการแบ่งส่วนของทั้ง ๓ ไม่ได้มีรูปแบบที่แน่นอน พัฒนาการอาจแตกต่างกันออกไปในแต่ละคน บางคน Superego จะเกิดขึ้นหลังวัยเด็ก บางคน Superego จะมีบทบาทต่อบุคลิกภาพในรูปของความรู้สึกผิดและความรู้สึกด้อย บางคน Superego และ Ego สลับเปลี่ยนกันควบคุมบุคลิกภาพ ซึ่งจะเกี่ยวข้องไปถึงเรื่องของอารมณ์ ความมั่นใจในตนเอง และการ ตัดสินตนเอง ในคนที่มีความสุขจิตใจที่ดีหรือคนปกติ id และ Superego จะบูรณาการเข้าด้วยกันและร่วมกันทำงานอย่างราบรื่นและมีความขัดแย้งกันน้อยที่สุด และ ฟรอยด์¹¹⁸ ยังกล่าวถึงธรรมชาติ การป้องกันตน (Defense) และการควบคุมตน (Control) อันมีผลต่อการพัฒนาการบุคลิกภาพดังต่อไปนี้

๑. การเก็บกด (Repression) เป็นกลไกที่บุคคลใช้บ่อยที่สุด โดยฟรอยด์ อธิบายว่า บุคคลที่มีพฤติกรรมชอบบ่นมือบ่นเท้า นั้น อาจเกิดมาจากความรู้สึกกังวลเกี่ยวกับการใช้มือสำเร็จความใคร่ เมื่อเขาเก็บกดความรู้สึกนี้เข้าจึงแสดงออกมาด้วยการล้างมือบ่อย ๆ แทน

๒. การแสดงปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Formation) ได้แก่ การที่เก็บกดความต้องการหรือแรงขับในจิตในสำนึกของตนเองแล้วบิดเบือนแสดงออกมาในรูปแบบที่ตรงกันข้าม เช่น บุคคลที่อยากได้อำนาจ แต่เขาไม่อาจได้ลาภยศตำแหน่งดังใจปรารถนา ก็จะแสดงออกมาว่าไม่ต้องการสิ่งเหล่านี้ด้วยการไม่สนใจแทน

๓. การส่งทอดความรู้สึก (Projection) ได้แก่ การส่งทอดความผิดไปให้กับผู้อื่น บุคคลพยายามกีดความรู้สึกของตนเอง ไม่ยอมรับสภาพพจน์ของตนตามความเป็นจริง แต่จะส่งทอด ความต้องการของตนหรือภาพพจน์ของตนไปยังผู้อื่นแทนเช่น บุคคลที่มีความก้าวร้าวแต่เก็บกดไว้ จะชอบดุดมวดยหรือการต่อสู้ของผู้อื่น เป็นการส่งทอดความรู้สึกของตนเอง

^{๑๑๗} วิจิตรพาศน์ เจริญขวัญ, ความเหมือนและความแตกต่างของทฤษฎีบุคลิกภาพของฟรอยด์และแอดเลอร์, รามคำแหง, ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๔๙) : ๖๑-๘๐.

^{๑๑๘} พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ. พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯมหานคร : บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๙๐-๙๒.

๔. การมีพฤติกรรมย้อนถอย (Regression) ได้แก่ การปฏิเสธรับรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัว และเมื่อเกิดความรู้สึกไม่พอใจในสิ่งที่เกิดขึ้นจะมีพฤติกรรมย้อนถอยไปสู่วัยเด็ก เพื่อหลีกเลี่ยง การรับรู้ในสภาพปัจจุบัน

๕. การแยกตัว (Isolation) ได้แก่ การไม่ตอบสนองต่อการกระทำที่ทำให้คับข้องใจในลักษณะที่รุนแรงทดแทนกัน แต่จะแยกตัวออกจากสภาพการณ์นั้นไม่รับรู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น บุคคลที่มีกลไกป้องกันตัวตนเช่นนี้จะเป็นคนใจเย็น รู้จักควบคุมความรู้สึกของตนเองเมื่อต้องเผชิญปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น

๖. การมีความคิดตายตัว (Fixation or Undoing) คือ การที่มีความคิดแบบตายตัวไม่เปลี่ยนแปลง จะปฏิเสธสิ่งที่เกิดขึ้นมาที่ขัดกับความต้องการของตนหรือความคิดของตน ไม่ยอมรับสิ่งที่ไม่ตรงกับประสบการณ์และความเชื่อของตนเอง จะยึดมั่นกับสิ่งที่ตนเชื่อ ปฏิเสธในสิ่งที่ตนไม่ยอมรับ การใช้กลไกป้องกันตนเช่นนี้มีขีดจำกัด ฉะนั้นผู้ที่มิมีลักษณะเช่นนี้อาจมีอาการทางจิตได้มากกว่าผู้มิมีลักษณะอื่น

๗. การสะท้อนกลับ (Introjection) คือ การเข้าไปรับเอาสภาวะทางจิต (Mental Property) ของผู้อื่นที่ส่งผลคุกคามต่อสภาวะทางจิตของตน ทำให้เกิดความขัดแย้งในตน

๘. การฝืนปรับตามสังคม (Sublimation) ได้แก่ การยอมทำตามสังคม และซ่อนความต้องการของตนเองไว้

๙. การย้อนกลับ (Reversal) ได้แก่ ความพยายามของตนที่จะทำตรงกันข้ามกับแรงขับที่นำไปในทางที่ไม่ดี

๑๐. การต่อต้านตนเอง (Turning Against the Self) ปฏิกริยาของความขัดแย้งในจิตได้สำนึกจากโลกภายนอกที่ส่งผลให้เกิดการต่อต้านตนเอง

๑๑. การควบคุมโดยปัญญา (Internalization) ความพยายามที่จะควบคุมอำนาจภายในที่มีอันตรายให้อยู่ในการควบคุมโดยเหตุผล

ทั้งนี้ فروยด์ ยังได้แบ่งระดับพัฒนาการทางบุคลิกภาพของมนุษย์ออกตามช่วงของวัยดังนี้

๑. ขั้นพัฒนาการความพึงพอใจทางปาก (Oral Stage) นับแต่อายุแรกเกิดถึง ๑ ปี เด็กจะมีความพึงพอใจอยู่บริเวณปาก ฉะนั้นกิจกรรมส่วนใหญ่ของเขาจะ ได้แก่ การดูด การกลืน และ กิน ในระยะนี้เด็กจะมีต้นเบื่องต้นสูงกว่าตนปัจจุบันและตนในคุณธรรม

๒. ความพึงพอใจทางทวารหนัก (Anal Stage) อายุระหว่าง ๑-๒ ปี ความพึงพอใจของเขาจะอยู่ในการขับถ่าย ถ้าบังคับหรือเข้มงวดเกินไปจะทำให้บุคลิกภาพของเด็กเสียไป ควรฝึกหัดการขับถ่ายของเขาให้ถูกตามค่านิยมของสังคมแต่ไม่ควรทำให้เขาคับข้องใจ เพราะจะเป็นผลสะท้อนต่อบุคลิกภาพของเขาภายหลัง

๓. ความพึงพอใจทางอวัยวะสืบพันธุ์ (Phallic Stage) อายุระหว่าง ๓-๕ ปี ในระยะนี้ فروยด์ เชื่อว่าเด็กมีพัฒนาการทางเพศขึ้น เริ่มเรียนรู้ระหว่างหญิงและชาย เลียนแบบพฤติกรรมของพ่อแม่ เด็กจะมีความรู้สึกที่ فروยด์ เรียกว่า Oedipeus Complex และ Electra Complex ซึ่งหมายถึง เด็กผู้ชายจะติดแม่ และเด็กผู้หญิงจะติดพ่อ และเด็กผู้ชายจะเลียนแบบบุคลิกภาพของพ่อเพื่อเรียกร้องความสนใจจากแม่ เด็กผู้หญิงพยายามเลียนแบบบุคลิกภาพของแม่เพื่อเรียกร้องความสนใจจากพ่อ

๔. ระยะพัก (Intency Stage) ช่วงอายุระหว่าง ๖-๑๓ ปี ระยะนี้เด็กจะเก็บกดความรู้สึกที่เรียกว่า Oedipeus Complex และ Electra Complex ไว้ เด็กจะหันมาเล่นกับเด็กเพศเดียวกันมากขึ้น และเริ่มมีการปรับตัวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ บุคลิกภาพของเด็กจะดีหรือไม่จะขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับตัวของเขา

๕. ความพอใจในเพศตรงข้าม (Genital Stage) อายุระหว่าง ๑๓-๒๐ ปี ระยะนี้ร่างกายของเด็กกำลังเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ จึงมีการเปลี่ยนแปลงมากทั้งทางกายและใจ มีปัญหาในการปรับตัวพัฒนาความเป็นตนของตนเอง และเริ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม ถ้าการพัฒนาของเด็กนี้เขาได้รับการตอบสนองตนในจิตสำนึก (Superego) จะพัฒนาดีขึ้นกว่าในวัยเด็กตอนต้น

จากการศึกษาตามแนวคิดนี้จะพบว่า คุณธรรม จริยธรรม ควรเริ่มปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก และบุคคลจะเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมให้กับตนเอง ขึ้นอยู่กับกรอบมโนทัศน์ที่ถูกต้อง

2.2.๔ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning theory) อธิบายการเกิดของจริยธรรมว่าเป็นกระบวนการสังคมประภคิต (Socialization) โดยการซึมซาบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากสังคมที่เติบโตมารับเอาหลักการเรียนรู้เชื่อมโยงกับหลักการเสริมแรง และการทดแทนสิ่งเร้า (Stimulus substitution) รับแนวคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นรูปแบบ โดยยึดถือว่าการเรียนรู้คือ การสังเกต เลียนแบบจากผู้ใกล้ชิดเพื่อแรงจูงใจคือ เป็นที่รักที่ยอมรับในกลุ่มพวกเดียวกัน กลุ่มต้นแบบเพื่อเป็นพวกเดียวกัน

ในลักษณะเช่นนี้ สถาบันหรือกลุ่มสังคมมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ โรงเรียนจะได้รับความคาดหวังจากสังคมอย่างมาก ในการเป็นสถาบันที่ปลูกฝัง รูปแบบและเสริมสร้าง การเลียนแบบจากตัวอย่างในสังคมให้แก่แก่นักเรียนทั้งระดั้มระดับชั้นในการสอน เพราะถ้าขาดความสามารถในการอธิบาย เหตุผลให้เด็กเลียนแบบ ใช้อำนาจ และวางอำนาจแทน จะทำให้เด็กรู้สึกเป็นศัตรูต่อผู้ควบคุมพฤติกรรมทุกระดับ ตั้งแต่บิดามารดา ครู ไปจนถึงตำรวจที่อบรมให้เด็กรู้จักรับผิดชอบชั่วดี รู้สึกระอายที่ทำชั่ว ให้ความคิดเหตุผล และความสม่ำเสมอในการลงโทษและให้รางวัลเด็ก เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติ จึงมีหน้าที่ต้อง จัดและพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน ให้เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรม เป็นที่ยอมรับว่า ครูเป็นผู้มีบทบาทในการอบรมสั่งสอนเป็นแบบอย่างในการปลูกฝังจริยธรรม

แบนดูรา¹¹⁹ นักจิตวิทยาชาวแคนาดา กล่าวถึง การเรียนรู้ของบุคคลส่วนหนึ่งจะเกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับโดยตรง และอีกส่วนหนึ่งจะสังเกตจากตัวแบบซึ่งมี ๓ ประเภท คือ

๑. ตัวแบบจริง ได้แก่ ตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมจริงให้เห็น
๒. ตัวแบบสัญลักษณ์ ได้แก่ ตัวแบบในโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หรือรูปภาพต่าง ๆ
๓. ตัวแบบคำบอกเล่า หรือบันทึก ซึ่งจะปรากฏในรูปของคำพูด หรือข้อเขียนต่าง ๆ ผลจาก

ประสบการณ์ตรง และการสังเกตตัวแบบ

ทั้ง ๓ ประเภทดังกล่าว จะทำให้เกิดการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม ทำให้สามารถคาดหวังได้ถึงวิธีที่จะนำผลที่พึงปรารถนามาสู่ตน และในขณะเดียวกันวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงผลที่เลวร้ายต่าง ๆ การคิดในเชิงประเมินเช่นนี้ จะนำไปสู่การตัดสินใจจะทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมต่าง ๆ และนำไปสู่การตั้งมาตรฐานการประพฤติสำหรับตนเอง ตลอดจนการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามมาตรฐานนั้น

ตามแนวคิดการเรียนรู้ทางสังคมนี้ การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่บุคคล จำเป็นต้องใช้วิธีการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยการสร้างเงื่อนไขให้บุคคลประสบด้วยตนเองหรือการให้แบบอย่างที่ดี ตลอดจนการบอกเล่าอบรมให้บุคคลเกิดความเชื่อและตระหนักถึงในที่สุดทั้งนี้เพื่อนำมาควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและแสดงออกเฉพาะพฤติกรรมที่เหมาะสมและพึงปฏิบัติ

2.2.๕ ทฤษฎีการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะในด้านต่างๆ มีเจตคติที่ดีต่อตนเอง บุคคลอื่น ชุมชน สังคมและประเทศ มีบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่สามารถมีชีวิตร่วมกันในสังคม

^{๑๑๙} ชัยพร วิชชาวุธ, การพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม, วารสารครุศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๒๖ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๔ เดือนเมษายน-มิถุนายน, หน้า ๒๒-๒๓.

ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้มีความหมายครอบคลุมทั้งกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) คือ การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และเป็นผลของการเรียนรู้ (Learning outcome) คือ ความรู้ ความเข้าใจในสาระต่างๆ ความสามารถในการกระทำ การใช้ทักษะกระบวนการต่างๆ รวมทั้งความรู้สึกหรือเจตคติอันเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้หรือการใช้วิธีการเรียนรู้¹²⁰ เป็นกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่บุคคลได้รับมา ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น โดยการเรียนรู้ทำให้เกิดประสบการณ์และประสบการณ์ทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต¹²¹ ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิดและพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น¹²² ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงปริมาณความรู้ของบุคคล¹²³ ผ่านกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนไปจากเดิมสืบเนื่องมาจากประสบการณ์¹²⁴

การกระทำของคนที่ต้องการจะทำความเข้าใจกับประสบการณ์ที่ได้พบ ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับการเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ ค่านิยม รวมทั้งศักยภาพในการใคร่ครวญการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาและความปรารถนาที่จะเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้นไปอีก¹²⁵ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลที่มีสาเหตุมาจากประสบการณ์ การเปลี่ยนแปลงที่มีสาเหตุมาจากการพัฒนาการ เช่น การเติบโตสูงใหญ่เพิ่มขึ้น ไม่ใช่ตัวอย่างของการเรียนรู้และลักษณะที่บุคคลมีมาตั้งแต่เกิด เช่น ปฏิกริยาสะท้อนและพฤติกรรมการตอบสนองต่อความหิวหรือความเจ็บปวด ก็ไม่ใช่การเรียนรู้เช่นกัน¹²⁶ เป็นการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ (Disposition)¹²⁷ หรือความสามารถ (Capability) ของบุคคล ซึ่งจะคงอยู่เป็นเวลานาน และไม่ใช่ผลที่มาจากกระบวนการของการเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า การเรียนรู้นั้นจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การวินิจฉัยถึงการเรียนรู้ทำได้ด้วยการเปรียบเทียบพฤติกรรมของบุคคลก่อนเข้าสู่สถานการณ์การเรียนรู้กับพฤติกรรมที่บุคคลสามารถแสดงให้เห็นได้หลังจากสิ้นสุดสถานการณ์การเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเป็นการเพิ่มพูนความสามารถบางอย่างในการกระทำ หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ในลักษณะที่เรียกว่า เจตคติ ความสนใจและค่านิยม

^{๑๒๐} ปารีชาติ วลัยเสถียร, **กระบวนการทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน**. (กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส), ๒๕๔๘), หน้า ๔

^{๑๒๑} น้าทิพย์ วิภาวิน, **การจัดการความรู้กับคลังความรู้**. (กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๗), หน้า ๖

^{๑๒๒} ทิศนา ขัมมณีและคณะ, **ศาสตร์เพื่อจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๕

^{๑๒๓} สุรางค์ ไคว์ตระกูล, **จิตวิทยาการศึกษา**. (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓

^{๑๒๔} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, **จิตวิทยาการศึกษา**. (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙

^{๑๒๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๙**. (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๓), หน้า ๔๓

^{๑๒๖} Slavin, R.E. **Educational Psychology**. ๒ ed. (New Jersey: Prentice-Hall, ๑๙๘๘), p. ๑๐๘

^{๑๒๗} Gagne, R.M. **The Conditions of Learning**. ๔ ed. New York: Holt Rinehart and Winston, ๑๙๘๕, p. ๒

จากความหมายของการเรียนรู้ อาจสรุปได้ว่าการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ที่เกิดจากประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้ไม่ใช่เกิดจากสาเหตุอื่น ๆ เช่น วุฒิภาวะ ความเจ็บป่วย เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ ครูจึงต้องหาวิธีการหรือเครื่องมือที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ

สาเหตุของการเกิดการเรียนรู้

การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากสาเหตุที่สำคัญหลายประการ^{๑๒๘} ดังต่อไปนี้

1. คุณภาพของสมอง สมองมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์เป็นจำนวนมาก ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความจำและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความพร้อมที่จะเรียนรู้และมีความสามารถในการเรียนรู้มาตั้งแต่เกิด จึงทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายตลอดเวลา
2. คุณภาพของอวัยวะในการเรียนรู้ มนุษย์มีอวัยวะที่เกี่ยวข้องในการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้กับสมองได้ อวัยวะที่สำคัญ คือ ระบบประสาทสัมผัสและอวัยวะสัมผัส ที่ได้รับความรู้สึกและแปลความหมายจากสมอง คือ ตา หู จมูก ลิ้น ร่างกาย และจิตใจ ทำให้มนุษย์มีระบบการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเกิดการเรียนรู้ได้ง่าย
3. แรงจูงใจ มนุษย์มีความต้องการเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งความต้องการทางกายและความต้องการทางจิตใจ เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และสังคมให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีสมองและอวัยวะในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพด้วยแล้วจึงเกิดการผลักดันให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ได้ง่าย
4. ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเป็นการเรียนรู้จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติหรือธรรมชาติเป็นผู้สอนหรือเป็นผู้ให้ความรู้ เช่น เมื่อฝนตกหนักจะทำให้เกิดน้ำท่วม แสงแดดทำให้เกิดความร้อน ลมพัดทำให้อากาศร้อนลดลง การคุกรุ่นของภูเขาไฟแสดงว่าภูเขาไฟกำลังจะระเบิด เป็นต้น
5. สิ่งแวดล้อมทางสังคม มนุษย์มีลักษณะเป็นสัตว์สังคมที่มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นตลอดเวลา ทำให้เกิดการเรียนรู้จากบุคคล กลุ่มคน สื่อสารมวลชนและการสื่อสารประเภทอื่นๆ ตลอดจนปรากฏการณ์ต่างๆ ทั้งปรากฏการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง การปกครองทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ง่ายและอย่างกว้างขวาง
6. การจัดการเรียนการสอน เป็นการเรียนรู้ที่จัดขึ้น โดยบุคคลและองค์กรที่รับผิดชอบเพื่อให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ตาม วัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยมีรูปแบบวิธีการ ผู้รับผิดชอบหลักสูตร เนื้อหาสาระ การวัดผลและประเมินผลที่แน่นอน จึงเป็นวิธีการเรียนรู้ที่สำคัญของมนุษย์ในปัจจุบัน

จากความสามารถในการเรียนรู้ที่กล่าวมาแล้ว มนุษย์จึงเป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่เป็นสัตว์แห่งการเรียนรู้ (Learning animal) สามารถเรียนรู้ได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดมีศักยภาพในการเรียนรู้ที่สูงกว่าสัตว์โลกชนิดอื่นๆ สามารถนำความรู้มาพัฒนาตนเองและสังคมให้มีความสุขซึ่งตรงกับความเชื่อของศาสนาพุทธ เชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดเดียวที่สามารถ บรรลุธรรมขั้นสูงสุด คือ ความเป็นอรหันต์ เพราะมนุษย์ทุกคนมีความเป็นพุทธะติดตัวมาตั้งแต่เกิดมีจิตวิญญาณที่กระหายใคร่รู้ และพร้อมที่จะเรียนรู้ตลอดเวลา ซึ่งเห็นได้จากพฤติกรรมของเด็กเล็กๆ เมื่อพบเห็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว มักจะตั้งคำถามต่างๆ และซักไซ้จนกว่าจะได้คำตอบที่พึงพอใจ เป็นต้น

สรุปได้ว่าสาเหตุของการเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากเขาวัวปัญญาของบุคคล ความสามารถทางภาษา ความสามารถในการสังเกตสิ่งแวดล้อม รู้จักจำแนกแยกแยะ จัดหมวดหมู่ แรงจูงใจ และความสามารถนำการเรียนรู้มาพัฒนาให้ตนเองและสังคมอย่างมีความสุข

^{๑๒๘} สนธยา พลศรี, *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๔-๖

กระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้ของมนุษย์มีลักษณะเป็นกระบวนการ (Learning process) คือ เกิดขึ้นเป็นขั้นตอนตามลำดับ ซึ่งนักจิตวิทยาหลายท่านได้เสนอลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้เอาไว้ซึ่งมีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

เฮอริเบิร์ต เจ. เคลาส์ไมเออร์ (Herbert J. Klausmeier) และวิลเลียม กูดวิน (William Goodwin. อ้างถึงใน Klausmeier and Goodwin)^{๑๒๙} ได้จำแนกและจัดลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้เรียนได้รับแรงจูงใจให้กำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้อย่างชัดเจน
 ขั้นที่ 2 ผู้เรียนพิจารณาสถานการณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
 ขั้นที่ 3 ผู้เรียนพิจารณาประเมินผลจากการกระทำ ซึ่งถ้าหากการกระทำนั้นทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ ผู้เรียนก็จะนำเอาการกระทำนั้น ๆ มาใช้อีก (Confirm response) หรือล้มเลิกปฏิเสธการกระทำนั้น (Reject response) ถ้าหากผู้เรียนพิจารณาเห็นว่าการกระทำนั้นไม่สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายได้

ขั้นที่ 4 ผู้เรียนรับรู้ในผลที่ได้ ซึ่งการรับรู้นี้จะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ รับรู้ด้วยความพอใจเมื่อบรรลุตามจุดมุ่งหมาย และรับรู้ด้วยความผิดหวัง เมื่อกระทำล้มเหลว

ขั้นที่ 5 สรุปผลของการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ สรุปว่า การกระทำนั้นนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายควรนำไปในครั้งต่อไปอีกและสรุปว่าเกิดความล้มเหลวต้องแก้ไขปรับปรุงการกระทำนั้นเสียใหม่

กระบวนการเรียนรู้มี 6 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การเกิดแรงจูงใจ เป็นขั้นที่ผู้เรียนมีความสนใจต่อสิ่งเร้าหรือสถานการณ์กระตุ้นแรงจูงใจเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นต่อการเรียนรู้เพราะจะกระตุ้นให้บุคคลไวต่อการรับรู้กระตุ้นหรือร้อนต่อการตอบสนอง

ขั้นที่ 2 กำหนดเป้าหมายเป็นขั้นที่ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายที่จะตอบสนองความต้องการตามทิศทางและระดับแรงจูงใจที่ถูกระตุ้นในขั้นที่ 1 ซึ่งระดับความสำคัญของเป้าหมายจะขึ้นอยู่กับสถานะความต้องการ กล่าวคือ ถ้ามีความต้องการมาก มีแรงจูงใจสูงเป้าหมายนั้นก็มีความสำคัญ

ขั้นที่ 3 การเกิดความตึงเครียด เมื่อผู้เรียนกำหนดความหมายไว้แล้วก็จะพยายามแสดงพฤติกรรมเพื่อสนองความต้องการตามเป้าหมายที่กำหนด แต่เมื่อไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้เพราะมีอุปสรรคปัญหาข้อขัดแย้งก็ก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้น

ขั้นที่ 4 การเลือกตอบสนองที่เหมาะสม ในการแก้ปัญหาเพื่อเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ นั้น ผู้เรียนจะเลือกตอบสนองด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นการเดาสุ่มแบบการเดาผิดเดาถูกการพิจารณาด้วยเหตุผล เป็นต้น การเลือกพฤติกรรมตอบสนองนี้จะขึ้นอยู่กับศักยภาพ การใช้ความคิดและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

ขั้นที่ 5 การแก้ไขปรับปรุงตอบสนองอย่างเหมาะสม ในการเลือกตอบสนองที่เหมาะสมในขั้นตอนที่ 4 ผู้เรียนได้ทราบวิธีการตอบสนองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายโดยในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะต้องพยายามปรับปรุงและทดลองหลายๆ ครั้ง จนได้วิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้องสมบูรณ์

ขั้นที่ 6 การงดเว้นการตอบสนองที่ไม่เหมาะสม ผู้เรียนสามารถแยกแยะได้ว่าการตอบสนองแบบใดใช้ได้ดีแบบใดใช้ไม่ได้ ผู้เรียนจะเลือกแนวทางการตอบสนองที่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาไว้ปฏิบัติและงดเว้นวิธีการตอบสนองที่ไม่เหมาะสมออกไป

^{๑๒๙} Klausmeier and Goodwin, *Learning and Human Abilities Education Psychology*.

(New York: Harper and Row, ๑๙๖๖), p. ๖๑

นำทิพย์ วิภาวิน¹³⁰ แบ่งกระบวนการเรียนรู้ ออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเกิดความรู้ (Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนซึ่งสามารถวัดได้ เช่น การวัดความจำ ความสามารถในการปฏิบัติ

ขั้นที่ 2 การเกิดความเข้าใจ (Comprehension) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนที่สามารถแปลความหมายหรืออธิบายความหมายของสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้วจนเกิดความเข้าใจ

ขั้นที่ 3 การนำไปใช้ (Application) เป็นการที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ความสามารถไปใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างดี

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นการที่ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์หรือจำแนกแจกแจงความรู้เป็นหมวดหมู่ได้

ขั้นที่ 5 การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นการที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ต่าง ๆ มาสังเคราะห์หรือมาบูรณาการ (Integrate) ทำให้เกิดองค์ความรู้ขั้นได้

ขั้นที่ 6 การประเมินผล (Evaluation) เป็นการที่ผู้เรียนมีความสามารถในการตัดสินหรือประเมินสิ่งที่ผู้เรียนได้ว่าถูกต้องดีงานและเหมาะสมหรือไม่

กระบวนการเรียนรู้หมายถึงวิธีการเรียนรู้หรือขั้นตอนการเรียนรู้โดยวิธีการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การถาม การฟัง การอ่าน การจดจำการสังเกต การดูตัวอย่าง การคิดเปรียบเทียบ การคิดวิเคราะห์ การคิดไตร่ตรอง การโต้ตอบ

หลักการเรียนรู้

หลักการเรียนรู้ในแง่ที่เกี่ยวกับการสื่อสาร¹³¹ เป็นกระบวนการที่บุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ที่ต่างกัน ดังนั้น ในการสื่อสารเพื่อให้การศึกษาเรื่องใดก็ตามจำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย เช่น คนหนุ่มสาวมักจะเรียนรู้ได้ง่ายและเร็วกว่าคนสูงอายุ คนที่ฉลาดกว่าจะเข้าใจเรื่องราวที่ซับซ้อนได้ง่ายกว่า โดยมีความสัมพันธ์กับการตอบสนองทางอารมณ์ โดยทั่วไปการสรรเสริญและการชื่นชมจะช่วยให้ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้มากกว่าการทำโทษแต่บางครั้งการถูกทำโทษก็จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้ามีการกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางอารมณ์อย่างรุนแรงเป็นการแสดงให้เห็นว่า ควรทำอย่างไรดีกว่าการบอกเพียงอย่างเดียว เพราะการแสดงถึงวิธีการให้ผู้รับสาร ได้เห็นว่าควรทำอย่างไร วิธีที่ดีที่สุดในการเรียนรู้ในเรื่องที่ซับซ้อน โดยที่ทัศนคติที่ผู้รับสารมีต่อผู้ส่งสาร จะมีผลต่อทัศนคติที่มีต่อสารนั้นด้วยอย่างไรก็ตามในระยะยาวเนื้อหาของสารจะมีความสำคัญมากกว่า

ความสัมพันธ์กับความใหม่ของเรื่องราวหรือเหตุการณ์ เรามักจะจดจำและมีการตอบสนองต่อข่าวสารที่ได้รับสดๆ ร้อนๆ มากกว่าการให้ข่าวสารซ้ำ ๆ ก็ก่อให้เกิดการจดจำได้ดีกว่า ในขณะที่เกิดการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น การนำเสนอวิธีแปลกใหม่ การใช้วิธีที่เป็นการกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางอารมณ์เนื่องจากจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้มากกว่าการนำเสนอด้วยวิธีธรรมดา

ลักษณะของการเรียนรู้

^{๑๓๐} อ่างอิงแล้ว, การจัดการความรู้กับคลังความรู้. (กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินติ้ง, ๒๕๕๗), หน้า ๖-๗

^{๑๓๑} เกศินี จุฑาวิจิตร, การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๘), หน้า ๙๙

จากความหมายของการเรียนรู้ กระบวนการของการเรียนรู้ หลักการเรียนรู้ พบว่าการเรียนรู้มีลักษณะสำคัญ^{๑๓๒} ดังต่อไปนี้

1. มีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) คือ การเรียนรู้เกิดขึ้นเป็นขั้นตอนหลายขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันตามลำดับไม่ใช่เกิดเพียงขั้นตอนเดียวหรือขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น
2. การเรียนรู้มีความหมายครอบคลุมถึงการรับรู้ (Perception) การเข้าใจ (Comprehension) และการปรับเปลี่ยน (Transformation) เช่น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การปรับเปลี่ยนวิธีคิด (Conceptualization) การปรับเปลี่ยนระบบค่านิยม (Values) เป็นต้น
3. การเปลี่ยนแปลง ในด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) เจตคติ (Attitude) และพฤติกรรมต่างๆ (Behaviors) ของบุคคล
4. การเกิดการเรียนรู้เป็นผลมาจากประสบการณ์ (Experiences) และกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล (Learning process) กล่าวคือ ประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในครั้งก่อนจะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในครั้งนั้น ประสบการณ์ และกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้จะกลายเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในครั้งต่อไปไม่ใช่เป็นผลของความเจริญเติบโตของร่างกาย ความเจ็บป่วย ความอ่อนเพลีย ฤทธิ์ของยาและสารเสพติดต่างๆ
5. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิมหรือถดถอยจากเดิมก็ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้
6. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้เป็นแบบถาวรหรือค่อนข้างถาวร ไม่ใช่เกิดขึ้นเพียงครั้งคราวแล้วไม่เกิดพฤติกรรมนั้นอีก
7. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลจากการเรียนรู้ต้องใช้เวลา คือ ไม่เกิดขึ้นในทันทีทันใด แต่จะเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป
8. ประสบการณ์ที่มีผลต่อการเรียนรู้ ทั้งประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ทางอ้อม ประสบการณ์ตรง คือ ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับด้วยตนเองหรือการฝึกฝนตัวเอง ส่วนประสบการณ์ทางอ้อม เป็นประสบการณ์ที่บุคคลไม่ได้รับด้วยตนเองแต่รับจากบุคคลอื่นหรือสิ่งต่าง ๆ เช่น ครูหรือผู้สอน เอกสารตำรา สื่อต่าง ๆ สื่อสารมวลชน เป็นต้น
9. การเรียนรู้ไม่ใช่วุฒิภาวะ (Maturation) แต่ต้องอาศัยวุฒิภาวะ กล่าวคือ บุคคลจะมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ในแต่ละวัยที่เป็นไปตามธรรมชาติไม่ใช่การเรียนรู้ เช่น การคืบ การคลาน การยืนการเดิน การวิ่ง เป็นต้น แต่บุคคลที่มีความสามารถในการเรียนรู้นั้นจำเป็นต้องอาศัยวุฒิภาวะเพียงพอด้วย
10. เกิดขึ้นโดยไม่เลือกสถานที่และเวลา โดยเหตุบังเอิญหรือการจงใจแต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เหมาะสมและความพร้อมในการเรียนรู้ของบุคคล
11. เกิดขึ้นได้โดยผู้สอนหรือไม่ต้องมีผู้สอนก็ได้ คือ เกิดการสอนของบุคคลอื่น หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติก็ได้
12. บุคคลมีระยะเวลาของการเรียนรู้ในเรื่องเดียวกันไม่เท่ากัน บางคนใช้เวลาน้อย บางคนใช้เวลามาก เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคลทำให้เกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
13. การเกิดการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละบุคคลวิธีการเรียนรู้และความพร้อมของแต่ละบุคคล

^{๑๓๒} สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖-๑๘

14. เกิดขึ้นตลอดชีวิตของคุณ เพราะมีความรู้มากกว่าที่คุณยังไม่รู้และมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต

15. ผลของการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเรียนรู้ของคุณ ซึ่งแตกต่างกันออกไป บุคคลแต่ละคนจึงเกิดการเรียนรู้ในเรื่องเดียวกันที่ไม่เท่าเทียมกัน

16. ไม่สามารถสังเกตหรือมองเห็นการเรียนรู้ได้โดยตรง แต่จะรู้ได้จากพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกมา ซึ่งสามารถรู้ได้ด้วยการสังเกตการณ์และการใช้เครื่องมือตรวจสอบ เช่น ความสามารถในการทำบางสิ่งบางอย่าง เป็นต้น

17. การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จเมื่อผู้เรียนมีความมุ่งมั่น ความต้องการ ความสนใจ ในการเรียน และเป็นผู้เรียนด้วยตนเอง

18. การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นสิ่งที่กระตุ้นหรือจูงใจที่สำคัญให้คุณเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้

19. การเรียนรู้ที่แท้จริงจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหรือได้รับสิ่งที่ต้องการแล้ว

20. การเรียนรู้ช่วยการปรับตัวของคุณ ทำให้คุณรู้จักปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ และการดำรงชีวิตร่วมกับคนอื่นได้

สรุปได้ว่า การเรียนรู้มีลักษณะหลายประการ การจะเสริมสร้างความรู้ให้กับบุคคลจึงต้องให้ความสำคัญต่อลักษณะของการเรียนรู้ดังกล่าวและนำมาใช้ เป็นแนวทางในการเสริมสร้างความรู้ให้กับบุคคลด้วย จึงจะทำให้เรียนรู้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

ขั้นตอนของการเรียนรู้

การเรียนรู้มีลักษณะเป็นกระบวนการ (process) โดยมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. ตระหนักในปัญหา หมายถึง การเข้าใจว่าปัญหาใดเป็นเรื่องที่ต้องแก้ไข
2. การหาทางเลือกที่หลากหลาย หมายถึง การเข้าใจว่าปัญหาใดที่เป็นเรื่องที่ต้องแก้ไข
3. การกำหนดทางเลือกที่เหมาะสม หมายถึง การตัดสินใจเลือกทางเลือกที่คิดว่าจะแก้ไขปัญหาได้
4. การเรียนรู้ปฏิบัติการ หมายถึง การรวบรวมข้อมูลและปรับปรุงแก้ไข
5. การประเมินผล หมายถึง การสรุปผลการปฏิบัติการ

กระบวนการเรียนรู้ของคนเรานั้น จะประกอบด้วยขั้นตอนพื้นฐานที่สำคัญ 3 ขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้

1. ประสบการณ์ (Experiences) ในบุคคลปกติทุกคน จะมีประสบการณ์จากประ- สาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง ประสบการณ์เหล่านี้จะเป็น เสมือนช่างประตูดหรือโอกาสรับรู้ประสบการณ์ต่างๆ ที่สามารถรับรู้ได้

2. ความเข้าใจ (Understanding) การเรียนรู้บุคคลจะเข้าใจประสบการณ์ ได้ต่อเมื่อสมองเกิด สัญญาณ (percept) และมีความทรงจำ (retain) สามารถจัดระเบียบ (organize) วิเคราะห์ (analyze) และสังเคราะห์ (synthesis) จนกระทั่งหาความหมายของประสบการณ์ได้

3. ความนึกคิด (Thinking) ความนึกคิดเป็นขั้นสุดท้ายของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมอง ที่จะต้องค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทั้งใหม่และเก่าให้เกิดการเรียนรู้การบูรณาการอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า ขั้นตอนในการเรียนรู้ เป็นการดำเนินการโดยใช้วิธีการเรียนรู้ต่างๆ ที่เน้นทักษะกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ที่ครบ สามารถคิดเป็นทำเป็น และแก้ไขปัญหาเป็น

รูปแบบของการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 24 การจัดการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัด โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกรายวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความชอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

เดวิด โคลบ (David Kolb) ได้ศึกษา เรื่องรูปแบบของการเรียนรู้และเสนอว่าสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ การเรียนรู้แบบนักทฤษฎี นักวิเคราะห์ นักปฏิบัติ นักกิจกรรม ดังนี้

1. การเรียนรู้แบบนักทฤษฎี เป็นการเรียนรู้ในลักษณะของแนวคิด และทฤษฎีซึ่งเป็นนามธรรม ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อสิ่งที่เรียนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของระบบ รูปแบบ แนวคิด หรือทฤษฎี จะเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ให้สัมพันธ์กับทฤษฎีอย่างเป็นระบบ ไม่นิยมที่จะให้บุคคลตัดสินใจลงความเห็นและเผชิญกับความคิดที่หลากหลาย

เมื่อเผชิญปัญหาที่จะวิเคราะห์และจัดเข้าสู่แบบแผนข้อสันนิษฐานหรือจะเรียนรู้ได้ดีที่สุด เมื่อตนเองสามารถสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งที่เรียนรู้กับรูปแบบแนวคิดทฤษฎีได้

2. การเรียนรู้แบบนักวิเคราะห์ เป็นการเรียนรู้ในลักษณะของการทบทวนสังเกตไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อมีโอกาสมีระยะเวลาในการทบทวน ไตร่ตรอง ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จะเก็บข้อมูลทั้งจากข้อมูลปฐมภูมิและจากผู้อื่น จะพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ก่อนจะสรุป มีความระมัดระวังในการสรุปหรือยืดหยุ่นเวลาลงความเห็นให้ออกไปให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ ชอบสังเกตผู้อื่น ฟังผู้อื่นก่อนที่จะสนับสนุนหรือเสริมความคิด ถ้าต้องการแสดงความคิดเห็นหรือลงมือปฏิบัติจะต้องมีข้อมูลทั้งระดับกว้างและระดับลึกหรือจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อมีเวลาทบทวนและไม่ต้องตัดสินใจอย่างรวดเร็ว

3. การเรียนรู้แบบนักปฏิบัติเป็นการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นการวางแผนและลงมือทดลอง ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาหรือโอกาสในการทำงาน ชอบแสดงความคิดเห็นใหม่ ๆ และทดลองเพื่อเพื่อตรวจสอบว่าปฏิบัติได้จริงหรือไม่ ชอบอภิปรายและแสวงหาวิธีการที่หลากหลาย ชอบแก้ปัญหาที่แท้จริงในสถานการณ์จริงและมีความพึงพอใจมากถ้าหากแก้ไขปัญหานั้นได้สำเร็จหรือทำงานได้ผล โดยสรุปคือผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อสามารถมองเห็นผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ของสิ่งที่กำลังเรียน

4. การเรียนรู้แบบนักกิจกรรมเป็นการเรียนรู้ในลักษณะที่ผู้เรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทำให้รับข้อมูลที่เป็นรูปธรรมและเข้าใจได้อย่างรวดเร็วชอบประสบการณ์ใหม่ๆ ที่ท้าทาย ใจกว้าง ไม่ขี้สงสัย มีความกระตือรือร้น โดยเฉพาะกิจกรรมที่ใช้ระยะเวลาสั้นซึ่งผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุด เมื่อเป็นผู้ลงมือทำกิจกรรมและได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างรวดเร็ว สนุกสนานกับประสบการณ์ใหม่ๆ

การเรียนรู้ของคนในชุมชนไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนเรียนรู้ เรียนรู้แบบรู้เขารู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง ข้อสรุปบทเรียนจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จและพึ่งพาตนเองได้ในระดับสูง สารสำคัญของ การเรียนรู้¹³³ มีดังนี้

1. เรียนรู้สภาพที่แท้จริงของทุกข ในปัจจุบัน การเรียนรู้ว่าตนเอง อยู่ในสภาพติดลบเป็นความรู้ที่สำคัญเพราะจะทำให้เกิดการวางแผนที่จะต้องให้พ้นจากทุกข หรือสภาพติดลบดังกล่าวให้ได้ การเรียนรู้และการพัฒนาเป็นขั้นตอนอย่างมั่นคง คือการพัฒนาให้พ้นทุกขให้รอดให้อยู่อย่างมั่นคงยั่งยืน และให้อยู่ดีมีสุข
2. เรียนรู้ให้ได้หลักคิด ไม่แสวงหาแต่เทคนิคหรือได้แต่ถามว่าทำอย่างไร การเรียนรู้หลักคิดเป็นขั้นตอนสูงสุดและสำคัญที่สุดที่มาจากฐานคิดที่มีข้อมูล มีความสามารถเชื่อมโยงข้อมูลสังเคราะห์ ความรู้ใหม่ ความรู้ดังกล่าวมักเป็นทักษะหรือการตอบคำถามอย่างไร กระบวนการจากข้อมูลไปสู่ความรู้ไปสู่ปัญญามาจาก know what เป็น know how และ know why จากการเรียนรู้อะไรไปสู่อะไรไปสู่อะไรทำไม่

การเรียนรู้ทำให้ชุมชนมองเห็นเป้าหมายการพึ่งตนเองได้ชัดเจนนั้นเรียนรู้ว่าจะทำอย่างไรจึงจะเอาความเชื่อมั่นกลับคืนมา ทำให้ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งและทำอย่างไรจึงจะจัดการชีวิตของตนเองให้ดีกว่าที่ผ่านมาทั้งผลผลิตทั้งคุณภาพ ทั้งการศึกษาของลูกหลาน และทั้งทรัพยากร

3. การเรียนรู้และการจัดการทรัพยากรเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับชนบทที่ต้องการอาศัยทรัพยากร ในการดำรงชีพ การเรียนรู้การจัดการ ดิน น้ำ ป่า ไร่นาและผลผลิตต่างๆ ต้องอาศัยฐานภูมิปัญญาดั้งเดิม ซึ่งบรรพบุรุษในแต่ละท้องถิ่นได้สั่งคม สืบทอดและถ่ายทอดมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งนำเอาภูมิปัญญามาปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

4. การเรียนรู้ผู้อื่น คือ สังคมโลกในปัจจุบันกล่าวไว้ว่า สังคมวันนี้มีความซับซ้อนอย่างยิ่ง คนไม่มีความรู้ อยู่ในสังคมนี้ด้วยความลำบาก เสี่ยงและอันตราย

5. การสร้างเครือข่าย ในอดีตชุมชนอยู่รอดมาได้ด้วยเครือข่าย ซึ่งในที่นี้หมายถึงความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันกับชุมชนอื่น ซึ่งเป็นญาติพี่น้องใกล้ ญาติโดยสายเลือด หรือ ทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามลำบากฝนแล้ง น้ำท่วม ขาดแคลน ข้าว ปลา อาหาร ซึ่งสังคมยุคใหม่ทำให้ผู้คนชมชนห่างเหินกัน ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างไป ดันรน ทำมาหากินพลังของชุมชนที่แท้จริงเป็นพลังของเครือข่ายเป็นความสัมพันธ์ หรือความเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกัน เพื่อร่วมมือกันหาทางออกจากปัญหา ทำมาหากินด้วยกัน พึ่งพาอาศัยกัน

การเรียนรู้ของชุมชนเป็นความสำเร็จของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการเรียนรู้และพัฒนาเป็นขั้นตอนสืบทอดภูมิปัญญา ร่วมมือการแก้ไขปัญหาที่มีความยั่งยืนและอยู่เย็นเป็นสุข

2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

2.3.1 ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีความแตกต่างไปจากทรัพยากรอื่นๆ เพราะทรัพยากรเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนมีความซับซ้อน ในแง่ของพฤติกรรมที่มีความต้องการมีชีวิตจิตใจตลอดจนมีความคิดเป็นของตนเอง โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของระบบ¹³⁴ โดยกล่าวว่าระบบหนึ่งๆ จะประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการแปรสภาพ และปัจจัยนำออก ปัจจัยนำเข้าของการพัฒนามนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งหมายถึงประชากรหรือกำลังแรงงานที่มีคุณภาพ ไม่ตรงกับที่ต้องการ ทรัพยากรการเงิน หมายถึง เงินทุนหรืองบประมาณที่จะใช้จ่าย เพื่อ

^{๑๓๓} เสรี พงศ์พิศ, **คืนสู่รากเหง้า**. (กรุงเทพมหานคร: เทียนวรรณ, ๒๕๔๙), หน้า ๘๙-๙๗

^{๑๓๔} กิ่งพร ทองใบ, **แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร**. (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๖-๗

พัฒนาโดยการจัดการศึกษา ฝึกอบรมและวิธีการพัฒนาอื่นๆ และทรัพยากรด้านวิทยากร หรือเทคนิควิธีต่างๆ ในการพัฒนาตลอดจนนักพัฒนา ซึ่งจะเป็นผู้ควบคุมดูแลการพัฒนาสำหรับกระบวนการแปรสภาพ ได้แก่ วิธีการศึกษา ฝึกอบรมและพัฒนาตนเองตลอดจนการปรับปรุงสุขภาพอนามัยและโภชนาการ ส่วนปัจจัยนำออกจากกระบวนการ ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนานั้นเอง

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การเรียนรู้ประสบการณ์ (Learning Experience) ที่เกิดขึ้นในกำหนดเฉพาะเจาะจงและได้รับการออกแบบที่จะนำไปสู่ความเป็นการเรียนรู้ไม่ได้เป็นการเรียนรู้แบบธรรมดา แต่จะต้องมีเกณฑ์ในการตรวจสอบเหมือนกัน¹³⁵ เป็นการวางแผนล่วงหน้าเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ขององค์กร เป็นรายบุคคลให้บุคลากรมีความพร้อมที่จะทำงานในหน้าที่ของตนให้ได้ผลดีต่อองค์กรมากที่สุด ความพร้อม หมายถึง องค์กรจะต้องดูแลให้บุคคลมีกำลังกาย กำลังใจ สติปัญญา ความรู้ความสามารถ ทুমเทพพลังที่มีอยู่ให้กับงานในหน้าที่ของตนเอง จนได้รับผลสำเร็จมากที่สุด¹³⁶

จากความคิดเห็นของนักวิชาการต่างๆ ที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การพัฒนาบุคลากรในองค์กรนั้นๆ ให้มีความรู้ ประสบการณ์และทักษะที่ดี มีกำลังใจเตรียมความพร้อมต่อการปฏิบัติงานในองค์กรปฏิบัติงาน ให้มีประสิทธิภาพต่อหน่วยงานหรือองค์กร

2.3.2 ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ในการดำเนินงานของหน่วยงานหรือองค์กรใดๆ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยนำเข้า (Input) หรือทรัพยากรต่างๆ (Resources) ขององค์กรที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด และได้ผลดีจึงจะทำให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพทรัพยากรมนุษย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งขององค์กร เพราะจะนำเอาทรัพยากรด้านอื่นขององค์กรที่มีอยู่อย่างจำกัดมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ให้แก่องค์กรให้มากที่สุด ทั้งเป็นผู้จัดการหรือดำเนินงานให้แก่องค์กรในการที่จะหาทรัพยากรอื่นๆ ที่จำเป็นแก่องค์กรด้วย หากทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้ที่ขาดประสิทธิภาพ ทรัพยากรต่างๆ เหล่านั้นก็จะถูกนำไปใช้อย่างไร้ประสิทธิภาพ ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งจำเป็นต่อประสิทธิภาพงานเป็นอย่างมาก คือ เมื่อได้มีการบรรจุและแต่งตั้งบุคคลเข้ามาทำงาน แล้วก็ได้หมายความว่าสามารถให้เข้าทำงานได้ทันทีเสมอไป จำเป็นต้องมีการอบรมและแนะนำเบื้องต้นแก่ผู้เข้ามาทำงานใหม่ (Orientation) ในบางกรณีอาจต้องมีการอบรม ถึงวิธีการทำงาน (In-service Training) ให้ด้วยทั้งนี้ เพราะการศึกษาที่ได้มาจากโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัยนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นความรู้พื้นฐาน และมีงานหลายอย่างที่ไม่ได้สอน ทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาไม่สามารถทำงานได้ทันที ต้องมีการอบรมก่อนจึงจะทำงานได้

ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นความจำเป็นที่ต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับผู้บริหาร¹³⁷ ดังนี้

1. ความสามารถทางสติปัญญาและความนึกคิด
2. ความชำนาญเฉพาะบางด้าน

^{๑๓๕} รักษ์ชาย บุญสิน, การพัฒนาบุคลากรของข้าราชการฝ่ายปกครองในจังหวัดภายใต้: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๘

^{๑๓๖} อ่างอิงแล้ว, การพัฒนาบุคลากรของข้าราชการฝ่ายปกครองในจังหวัดภายใต้: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐

^{๑๓๗} ธงชัย สันติวงษ์, การบริหารงานบุคคล. (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖), หน้า ๓๕๘

3. ความสามารถทางมนุษย์สัมพันธ์

ซึ่งความสำคัญหรือประโยชน์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มี 6 ประการ¹³⁸ คือ

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ช่วยทำให้ระบบวิธีการปฏิบัติงานมีสมรรถภาพดียิ่งขึ้น มีการติดต่อประสานงานดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะช่วยเร่งเร้าความสนใจในการปฏิบัติงานของทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสำนึกรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น นอกจากนี้เมื่อได้รับความรู้ได้จากโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แล้วก็ย่อมสามารถที่จำนำเอาความรู้นั้นไปใช้ปฏิบัติงานต่อไปได้ ซึ่งจะช่วยให้สามารถแก้ไขข้อบกพร่อง และปรับปรุงวิธีการดำเนินงานของตนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะเป็นผลทำให้องค์กรประสบความสำเร็จเจริญรุ่งเรืองในที่สุด

2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยทำให้เกิดการประหยัด ลดความสิ้นเปลืองของวัสดุที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพราะเมื่อบุคคลใดได้รับการพัฒนามาเป็นอย่างดีแล้ว ย่อมสามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง มีความผิดน้อยลง ซึ่งจะมีผลทำให้องค์กรสามารถลดค่าใช้จ่ายในการทำงานล่วงเวลาได้อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานล่วงเวลาที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการทำงานล่าช้า หรือความไม่เข้าใจในลักษณะของงานที่ต้องทำ ทั้งนี้เนื่องจากว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะช่วยทำให้บุคคลมีความเข้าใจในระบบและวิธีการทำงาน ตลอดจนลักษณะงานที่ต้องทำเป็นอย่างดี ทำให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วยิ่งขึ้น

3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ช่วยลดระยะเวลาของการเรียนรู้งานให้น้อยลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เพิ่งเข้าทำงานใหม่ หรือเข้ารับตำแหน่งใหม่ อีกทั้งยังเป็นการช่วยลดความเสียหายต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการทำงานแบบลองถูกลองผิดอีกด้วย

4. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของผู้บังคับบัญชา หรือหัวหน้าหน่วยงานต่างๆ ในการตอบคำถาม หรือให้คำแนะนำแก่ผู้บังคับบัญชาของตน กล่าวคือ ในกรณีที่มีบุคลากรเข้าทำงานใหม่ หรือเข้ารับตำแหน่งใหม่ในหน่วยงานใดก็ตาม ในระยะเริ่มแรกนั้น ย่อมจะมีความเข้าใจในลักษณะงานในหน้าที่ใหม่ไม่มากนัก จึงมักจะต้องสอบถามหรือขอคำแนะนำจากหัวหน้าหน่วยงานนั้นๆ หรือบุคคลอื่นใดก็ตามอยู่ตลอดเวลา ซึ่งก่อให้เกิดให้เกิดภาระแก่หัวหน้าหน่วยงานที่ต้องตอบคำถาม หรือให้คำแนะนำอยู่เสมอ ดังนั้น ถ้าหากจัดให้มีโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แก่บุคคลเหล่านั้นเสียก่อน ก็ย่อมที่จะทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในลักษณะของงานที่ต้องปฏิบัติตั้งแต่แรกก็ไม่ต้องสอบถามบุคคลอื่นอยู่ตลอดเวลา ทำให้หัวหน้าหน่วยงานนั้น ลดภาระในการตอบคำถามหรือให้คำแนะนำลง จะได้มีเวลาปฏิบัติงานของตนอย่างเต็มที่

5. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นบุคลากรต่างๆ ให้ปฏิบัติงาน เพื่อความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน ทั้งนี้เพราะโดยทั่วไปแล้วเมื่อมีการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งใดๆ ในองค์กรก็ตามมักจะคำนึงถึงความรู้ความสามารถที่บุคคลนั้นจะสามารถปฏิบัติงานในตำแหน่งในตำแหน่งที่ได้รับการเลื่อนขึ้นได้ ซึ่งผู้ที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมมีโอกาสมากกว่าผู้ที่มิได้เข้ารับการพัฒนา

6. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ยังช่วยให้บุคคลนั้นๆ มีโอกาสได้รับความรู้ ความคิดใหม่ๆ ทำให้เป็นคนทันสมัยต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีใหม่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้เกี่ยวกับหลักการบริหารงาน อุปกรณ์เครื่องใช้ในสำนักงาน ซึ่งมีการคิดค้นและเสนอแนะสิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ถ้าหากสามารถรู้และเข้าใจอย่างแท้จริงแล้ว ย่อมสามารถนำเอาไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ของตนได้ และในที่สุดย่อมก่อให้เกิดผลดีต่อองค์กร

^{๑๓๘} กุลธณ ธนาพงศธร, การพัฒนาบุคลากร. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๙-๑๗๑

กล่าวโดยสรุป ทรัพยากรมนุษย์ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่ง จะทำให้องค์กรมีความเจริญรุ่งเรือง หรือความเสื่อมโทรมได้ ซึ่งถ้าหากองค์กรใดที่ทรัพยากรมนุษย์ส่วนใหญ่หรือทั้งหมด เป็นผู้มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริงแล้ว องค์กรนั้นย่อมมีโอกาสที่จะบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้โดยง่าย ด้วยเหตุนี้คณะวิทยาศาสตร์สังคม มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว จึงต้องการทรัพยากรมนุษย์ของตนให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถสูง และวิธีการที่จะช่วยเพิ่มพูนความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ ก็คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ความสามารถ ด้านวิชาการทำให้องค์กรมีความก้าวหน้า

2.3.3 วิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้บุคคลได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ทักษะ รวมทั้งปรับปรุงเจตคติและเทคนิคต่างๆ อันจะส่งผลให้การปฏิบัติงานสัมฤทธิ์ผล หรือบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งวิธีการพัฒนานั้นมีหลายวิธีขึ้นอยู่กับความคิดเห็นความนิยมสภาพของงานและเวลา

วิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภท พอสรุปได้^{๑๓๙} ดังนี้

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการศึกษาเพื่อให้ความรู้กว้างๆ เป็นการศึกษาที่จัดอย่างเป็นพิธีการ เป็นหลักสูตร จัดดำเนินการโดยพรรครัฐหรือเอกชน

2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ทักษะและความรู้เฉพาะอย่าง ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาบุคลากร ภายหลังจากที่เข้าปฏิบัติงานแล้ว ได้แก่ การศึกษาฝึกอบรมในระหว่างประจำการ (In-service education) มีวิธี ดังนี้

- 2.1 การอบรมปฐมนิเทศ (Orientation)
- 2.2 การฝึกหัดโดยการลงมือทำงาน (On-The-Job Training)
- 2.3 การพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนทักษะในการทำงาน (Skill Training)
- 2.4 การพัฒนาระดับหัวหน้างาน (Supervisory Training)
- 2.5 การพัฒนาระดับการจัดการ (Managerial Training)
- 2.6 การพัฒนานักบริหาร (Executive Development)

3. การพัฒนาบุคลากรที่เป็นการพัฒนาตนเอง คือ การฝึกอบรมงานภายในหน่วย งานอย่างไม่เป็นพิธีการ เช่น การปฐมนิเทศเจ้าหน้าที่ใหม่ (Orientation New Staff) การฝึกงานเพื่อเพิ่มพูนทักษะทางใดทางหนึ่ง (Skill Training) การอบรมระยะสั้น (Short Course) การฝึกอบรมเพื่อแนะนำงาน (On-The-Job Training) การจัดอบรมวิชาการทั่วไปเพื่อเพิ่มพูนความรู้ตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ การส่งเจ้าหน้าที่ไปอบรมวิชาการระยะสั้น ที่สถาบันอื่นๆ จัดขึ้นเป็นครั้งคราว เช่น การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การอนุญาตให้ลาศึกษาต่อในประเทศ และต่างประเทศ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหนึ่งในกระบวนการบริหารงานบุคคลเริ่มต้นด้วยการสรรหา การปฏิบัติงาน การดูแลรักษา และการพ้นจากงาน การพัฒนาบุคคลไม่ใช่จะมองแต่ด้านความรู้ทักษะ เจตคติเท่านั้น จะต้องดูองค์ประกอบอื่นเชิงจิตวิทยาด้วย ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มองไปถึงความรู้สึก และผลประโยชน์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การพัฒนาอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง โดยให้บุคลากรมีความทันสมัยอยู่เสมอ

2.3.3.1 ลักษณะกิจกรรมของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

^{๑๓๙} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหารงานบุคคลแผนใหม่. (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๓), หน้า ๔๑

ลักษณะกิจกรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์/บุคลากร ขององค์กร หรือสถานศึกษาแต่ละแห่งนั้นอาจแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นกับสภาพแวดล้อม และความสำคัญของสถานศึกษานั้นๆ แต่เมื่อกล่าวโดยทั่วไปแล้วลักษณะของกิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ถึง 34 ประการ^{๑๔๐} ดังนี้

1. การบรรยาย
2. การจัดประชุมใหญ่
3. การสัมมนา
4. การอภิปรายแบบมีหัวข้อ
5. การประชุมเชิงปฏิบัติการ
6. การสับเปลี่ยนหมุนเวียนงาน
7. การใช้แบบเรียนสำเร็จรูป
8. การประชุมย่อย
9. การให้หัวข้อเรื่องไปศึกษาค้นคว้า
10. การอ่านสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ
11. การเข้าฝึกอบรม
12. การหากรณีศึกษา
13. การดูภาพยนตร์
14. การฟังเทป
15. การดูโทรทัศน์
16. เกมต่างๆ
17. การกระตุ้นให้มีการศึกษา
18. การฝึกอบรมจากการรับรู้
19. การสอนงาน
20. การสาธิต
21. การฝึกงาน
22. การให้ความช่วยเหลือ
23. การเรียนพิเศษ
24. การเขียนโครงการวิทยานิพนธ์
25. การเสนอโครงการวิจัย
26. การเยี่ยมเยือน
27. การแลกเปลี่ยน
28. การฝึกตนเอง
29. การศึกษาร่วมกัน
30. บทบาทสมมติ
31. การระดมสมอง
32. การเข้าสถาบันอบรม

^{๑๔๐} จตุภูมิ แจ่มหม้อ, การศึกษากระบวนการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขต ๘. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

33. การทัศนศึกษา

34. การฝึกตัดสินใจ

กิติมา ปรีดีติลล^{๑๔๑} กำหนดกิจกรรมสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ 18 วิธี ดังนี้

1. การประชุมพิเศษ
2. การสอนงาน
3. การอบรมอำนาจให้ปฏิบัติกรงาน ให้รู้จักรับผิดชอบงาน
4. การสับเปลี่ยนโยกย้ายหน้าที่
5. การหาที่ช่วยสอนงานให้
6. ให้ทำหน้าที่ผู้ช่วยงาน
7. การให้รักษาการแทน
8. ไปสังเกตการทำงาน
9. ส่งไปศึกษาดูงาน
10. ประชุมสัมมนาและฝึกอบรม
11. ส่งเข้าประชุมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงาน
12. จัดเอกสารทางวิชาการให้เพียงพอ
13. จัดให้มีคู่มือการปฏิบัติงาน
14. การอ่านแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ฟังปาฐกถาทางวิชาการ
15. ให้ทำการทดลองวิจัย โดยเฉพาะวิจัยในงานที่ทำอยู่เป็นประจำ
16. ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน
17. ให้มีการปรึกษาหารือ
18. การนิเทศงาน

เมธี ปิรันธนานนท์^{๑๔๒} ได้กล่าวถึง การพัฒนาที่ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ 33 วิธี

ดังนี้

1. การฟังคำบรรยาย หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ โดยคนเพียงคนเดียวสามารถกำหนดขอบเขตเนื้อหาวิชาไว้ในเวลาที่เหมาะสม
2. การประชุม หมายถึง การประชุมเพื่ออภิปรายในระหว่างสมาชิกของกลุ่มมีประธานของที่ประชุม เป็นหัวหน้าที่กล่าวนำควบคุมไม่ให้ออกนอกเรื่องรวมทั้งกล่าวสรุป
3. การสัมมนา หมายถึง การที่บุคคลกลุ่มหนึ่งประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายใต้การนำของผู้เชี่ยวชาญ
4. การอภิปราย หมายถึง การซักถามเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการทำงานหรือการอภิปรายแบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง
5. การจัดให้ฝึกงาน หมายถึง การจัดส่งบุคลากรไปฝึกปฏิบัติการในหน้าที่ ที่ต้องการให้หน่วยงานอื่นๆ หรืออาจจะฝึกในหน่วยงานเดียวกันก็ได้

^{๑๔๑} กิติมา ปรีดีติลล, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น. (กรุงเทพมหานคร: อักษรการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๙

^{๑๔๒} เมธี ปิรันธนานนท์, การบริหารงานบุคคลในวงการศึกษ. (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๔

6. การหมุนเวียนตำแหน่งหรือการสับเปลี่ยนหน้าที่ หมายถึง กิจกรรมที่จัด
7. การทดลองการปฏิบัติงาน หมายถึง การให้บุคลากรทดลองทำงานอยู่ระยะหนึ่งในตำแหน่งที่เห็นว่าเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ เมื่อเห็นว่าผลงานอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน หรือมีประสิทธิภาพก็จะบรรจุลงในตำแหน่งนั้นๆ ในเวลาต่อมา
8. การฝึกกับผู้ชำนาญการในสถานประกอบการ หมายถึง การให้บุคลากรเข้าไปทำงานในฐานะผู้ช่วย เพื่อฝึก และพัฒนาทักษะ และเจตคติให้ดีขึ้น
9. การประชุมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การให้ผู้เข้าร่วมรับฝึกอบรมฟังคำบรรยายในภาคเช้า และเข้าทดลองปฏิบัติตามเรื่องที่ได้เรียนตอนเช้าในภาคบ่าย เป็นการฝึกภาคปฏิบัติทันทีที่ได้เรียนมาใหม่
10. การศึกษาพิเศษ หมายถึง การศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มพูนทักษะความรู้ให้กว้างขวางขึ้น โดยส่งเสริมให้มีโอกาสเข้าศึกษาบางวิชาในสถาบันการศึกษาชั้นสูง ศึกษาทางไปรษณีย์ในวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงาน ศึกษาความรู้จากเอกสารอื่นๆ ติดตามความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ภายในและภายนอกประเทศ สิ่งเหล่านี้มิได้เพื่อปริญญาหรือประกาศนียบัตร
11. การระดมความคิด หมายถึง การกระตุ้นให้ได้ความคิดสร้างสรรค์ โดยไม่ต้องกังวลว่าความคิดนั้นจะถูกต้อหรือไม่ และช่วยการสรุปความคิดที่ดีไว้
12. การเรียนจากแบบเรียนสำเร็จรูปหรือแบบเรียนโปรแกรม หมายถึง การเรียนด้วยตนเองวิธีหนึ่ง หน่วยงานจัดทำแบบเรียนสำเร็จรูป มีคำบรรยาย ทฤษฎี มีแบบฝึกหัด และเฉลยแบบฝึกหัดสำเร็จรูป อยู่ในหนังสือนั้น
13. การประชุมย่อย หมายถึง การที่บุคคลกลุ่มเล็กๆ 2-3 คน มาปรึกษาหารือกัน เช่น เพื่อหาทางแก้ไขปรับปรุง
14. การมอบหมายงานพิเศษ หมายถึง การที่ผู้บริหารได้รับมอบหมายงานพร้อมทั้งอำนาจหน้าที่ ให้กับผู้บังคับบัญชาไปปฏิบัติแทน เพื่อจะดูว่าบุคคลนั้นมีความสามารถมากและน้อยแค่ไหน
15. การศึกษาจากเอกสารที่พิมพ์แจก หมายถึง กิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุคลากรได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับข่าวสารทางวิชาการ เช่น การเผยแพร่งานวิจัยจัดทำวารสารให้ความรู้หลักการทางการศึกษา
16. การจัดรายวิชาให้เข้าเรียน หมายถึง การที่ทางสถาบัน การศึกษาได้คัดเลือกบุคลากรในสายวิชาที่ขาดความกระตือรือร้น หรือมีประสิทธิภาพได้ต่ำกว่าที่ควรได้ศึกษาเพิ่มเติมรายวิชานั้นๆ ซึ่งอาจจะจัดในโรงเรียน หรือส่งไปตามวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยก็ได้
17. การศึกษาเฉพาะกรณี หมายถึง ผู้สอนจะนำเรื่องบางเรื่องมาให้ผู้เข้าร่วมอบรมศึกษาวิเคราะห์แล้วแสดงความคิดเห็น พร้อมกับยกทฤษฎีอ้างอิง เป็นการนำเอาทฤษฎีมาประยุกต์
18. การแสดงบทบาทสมมติ หมายถึง การที่ผู้สอนกำหนดให้นักเรียน หรือผู้เข้าร่วมอบรมคนใดคนหนึ่ง แสดงเป็นผู้ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง และกำหนดให้คนอื่นอีก 2-3 คน เป็นตัวประกอบมาแสดงหน้าชั้นให้นักเรียนคนอื่นดู เพื่อให้ทุกคนเห็นภาพการปฏิบัติ หรือวางตัวอย่างใดอย่างหนึ่งตามผู้สอนต้องการ
19. การทัศนศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อนำผู้รับการพัฒนาไปเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ นอกชุมชน เพื่อสังเกตการสอนหรือการทำงาน
20. การเลียนแบบพฤติกรรม หมายถึง บุคคลสามารถสามารถรับพฤติกรรมใหม่โดยการสังเกต และเลียนแบบจากพฤติกรรมที่ถูกต้องให้ผู้รับการฝึกอบรมดู จากนั้นจึงให้ผู้รับการอบรมทำตามแบบอย่าง
21. การฝึกอบรม หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้เฉพาะอย่างของบุคคลเพื่อปรับปรุงและเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและทัศนคติที่เหมาะสมจนสามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมและเจตคติ เพื่อการปฏิบัติงานในหน้าที่

22. การสอนโดยครูพิเศษ หมายถึง การเชิญครูหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาให้ความรู้แก่บุคลากร เช่น คอมพิวเตอร์
23. การสาธิต หมายถึง การจัดบุคคลหรือคณะบุคคล แสดงการทำงานผ่านกระบวนการทั้งหมดเหมือนอย่างที่เขาทำจริงในสถานการณ์จริง เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มมีโอกาสสังเกตวิธีปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
24. การเยี่ยมชมกิจกรรม หมายถึง การที่ผู้บริหารได้พบบุคลากรในหน่วยงานไปดูกิจกรรมหรือการปฏิบัติของหน่วยงานอื่น ในสาขาวิชาที่หน่วยงานนั้นๆ ต้องการช่วยให้บุคลากร เกิดความรู้ ความคิด และทำให้เกิดทัศนคติในการปฏิบัติงาน
25. กิจกรรมบุคคล หมายถึง การจัดกิจกรรมให้แต่ละบุคคลไปปฏิบัติ เช่น การให้ไปเป็นวิทยากร การไปสังเกตคนอื่นปฏิบัติงาน
26. การเล่นเกมส์ หมายถึง การให้บุคคลได้เล่นเกมส์ร่วมกัน เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
27. การฝึกหัดแก้ปัญหา หมายถึง การฝึกให้บุคลากรได้รู้จักการแก้ปัญหาต่างๆ กล้าตัดสินใจ ก่อให้เกิดการรู้วิธีป้องกันปัญหาและเกิดจากการเรียนรู้วางแผน
28. การฝึกการประสาน หมายถึง การให้บุคลากรได้เข้าใจการทำงานร่วมกันประสานงานกันเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ
29. โครงการวิจัย หมายถึง ทหารให้บุคคลได้รู้และได้เข้าใจถึงการวิจัย เพื่อได้ทำการศึกษาวารวิธีการที่ดีมาแก้ปัญหาพัฒนาหน่วยงานต่อไป
30. โปรแกรมการแลกเปลี่ยน หมายถึง การจัดโครงการการแลกเปลี่ยนระหว่างสถานศึกษา เช่น โครงการแลกเปลี่ยนครู ผู้เชี่ยวชาญ ด้านบริหารงานเฉพาะด้าน เป็นต้น
31. ภาพยนตร์ หมายถึง การใช้ภาพยนตร์หรือวีดีโอที่มีสาระความรู้ใหม่ๆ สารคดีที่เกี่ยวข้องกับงานปฏิบัติอยู่ มาให้บุคลากรได้ศึกษากัน
32. เทปบันทึกเสียง หมายถึง เทปบันทึกข่าวสารความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานปฏิบัติอยู่ มาให้บุคลากรได้ศึกษา
33. โทรทัศน์ หมายถึง การศึกษาหาความรู้จากการดูโทรทัศน์ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับงานที่ปฏิบัติอยู่ในหน้าที่ หรือในงานที่มีความสัมพันธ์กัน

มุลเลอร์ (Muller อ้างถึงใน จันเย้อ ลีโซื่อ)^{๑๔๓} ได้แบ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็น 4 ด้าน และเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาแต่ละด้านซึ่งสามารถใช้ในหน่วยงานหรือองค์กร ไว้ดังนี้

1. การพัฒนาด้านที่เป็นแก่นหลักในการปฏิบัติงาน (Core Development) หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวกับความรู้พื้นฐาน และกระบวนการดำเนินงานตามที่ของต้นวิธีการที่จะใช้ในการพัฒนา มีดังนี้
 - 1.1 การฝึกอบรมขณะประจำการ
 - 1.2 การปฐมนิเทศ
 - 1.3 โครงการศึกษาต่อเนื่องที่จัดโดยองค์กร
 - 1.4 การแจกเอกสารสิ่งพิมพ์ขององค์กรที่จัดพิมพ์ เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบาย

^{๑๔๓} จันเย้อ ลีโซื่อ, ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยสุพานุวงศ์แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘

2. การพัฒนาด้านเทคนิค (Technical Development) การพัฒนาด้านนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพด้านเทคนิคต่างๆ ของผู้ปฏิบัติงาน มีวิธี ดังนี้

- 2.1 การฝึกอบรมขณะประจำการ
- 2.2 การฝึกอบรมทักษะเฉพาะบางอย่าง
- 2.3 โครงการทดสอบเพื่อประกาศนียบัตรโครงการศึกษาที่จัดในมหาวิทยาลัย
- 2.4 การประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่ในวิชาชีพต่างๆ
- 2.5 การประชุมของสมาคมวิชาชีพต่างๆ
- 2.6 การส่งเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานหนึ่งไปฝึกงานกับอีกหน่วยงานหนึ่งในองค์กร

เดียวกัน

2.7 การมอบหมายให้เจ้าหน้าที่หรือคณะกรรมการในหน่วยงานได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างแผนก

3. การพัฒนาความเป็นผู้นำ (Leadership Development) การพัฒนาด้านนี้มีเป้าหมาย เพื่อปรับปรุงทักษะในการเป็นผู้นำ (Leadership Skills) ของเจ้าหน้าที่ วิธีการใช้ มีดังนี้

- 3.1 การฝึกอบรมขณะประจำ
- 3.2 โครงการศึกษาที่จัดในมหาลัย
- 3.3 การฝึกอบรมวิทยากร เพราะเชื่อว่าบุคคลที่จะเป็นผู้นำที่ดีนั้นควรจะเป็นครูที่ดี

ด้วย

4. การพัฒนาในด้านอื่นๆ (Supplementary Development) ซึ่งไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเทคนิคการปฏิบัติงาน และการเป็นผู้นำ ประกอบด้วย

- 4.1 การฝึกอบรม เพื่อปรับปรุงทักษะการสื่อความหมายด้านการพูด การเขียน
- 4.2 การจัดโครงการศึกษา เพื่อปรับปรุงการให้การแนะแนว หรือมนุษยสัมพันธ์

ระหว่างบุคลากรการจัดกิจกรรมในชุมชน

จากรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของมูลเลอร์นี้ จะเห็นว่ามีกิจกรรมหลายอย่าง หน่วยงาน หรือองค์กรสามารถจัดให้มีของตนเอง ดังนี้

1. การฝึกอบรมในรูปแบบต่างๆ เช่น
 - 1.1 การปฐมนิเทศ
 - 1.2 การฝึกอบรมขณะประจำการ
 - 1.3 โครงการศึกษาต่อเนื่อง
 - 1.4 การฝึกอบรมทักษะเฉพาะบางอย่าง
 - 1.5 การฝึกอบรมเพื่อปรับปรุงทักษะที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับงาน แต่มีผลดีต่องาน

เช่น การฝึกอบรมเพื่อปรับปรุงทักษะสื่อความหมายการให้การแนะแนวมุขยระหว่างบุคคลกับการจัดกิจกรรมในชุมชน เป็นต้น

2. ส่งเจ้าหน้าที่ไปฝึกงานในหน่วยงานอื่น ภายในองค์กร
3. การมอบหมายให้เจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างแผนก
4. การจัดพิมพ์เอกสารสิ่งพิมพ์เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรแก่เจ้าหน้าที่

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีหลายวิธีการ ในการปฏิบัติมากมาย และระดับบริหารหน่วยงานสามารถเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม ตามวัตถุประสงค์ ของหน่วยงาน องค์กร ในส่วน

ของคณะวิทยาศาสตร์สังคม มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว ได้เลือกใช้วิธีการที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในคณะวิทยาศาสตร์สังคม มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว มีดังนี้

1. การศึกษาต่อ
2. การฝึกอบรม
3. การศึกษาดูงาน
4. การเข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการ

การศึกษาสภาพปัจจุบันความต้องการ และแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในคณะวิทยาศาสตร์สังคม มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาวครั้งนี้ จะนำวิธีการหรือกิจกรรมการพัฒนาทั้ง 4 วิธี ดังกล่าวมาเป็นประเด็นหลัก ในการศึกษาเพราะตรงกับกรอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีรายละเอียดของแต่ละกิจกรรม ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาต่อ มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือบุคลากร เพื่อให้บุคลากรในหน่วยงาน หรือองค์กรเป็นผู้ที่มีคุณภาพ ได้เสนอแนะวิธีการพัฒนาบุคคล โดยการศึกษาต่อเป็น 2 แนวทาง คือ

1.1 วิธีการให้ไปศึกษาต่อในสถานศึกษานอกเวลาทำงาน หรือใช้เวลาบางส่วนของการทำงานไปรับการศึกษา คือ การที่หน่วยงานอนุญาตให้บุคลากรไปศึกษาวิชาที่หน่วยงานต้องการจากมหาวิทยาลัย ในตอนบ่ายหรือตอนค่ำ โดยการติดต่อเป็นพิเศษกับสถานการศึกษาหรือส่งไปเรียนเฉพาะอย่าง

1.2 วิธีให้ไปศึกษาใหม่หรือศึกษาต่อเพิ่มเติม เป็นการศึกษาเพิ่มคุณวุฒิของบุคลากร ให้มีความรู้ดีขึ้น หรือให้ได้รับความรู้ใหม่ เพราะวิธีการทำงาน และเครื่องมือในการปฏิบัติงานเปลี่ยนใหม่ การให้ไปศึกษาและดูงานในต่างประเทศ ก็จัดเป็นพัฒนาบุคลากร หน่วยงานต้องหาทางส่งบุคลากร โดยส่งไปศึกษาต่อให้ได้รับประโยชน์สูงขึ้น

สรุปได้ว่า การศึกษาต่อ หมายถึงการส่งบุคลากรในคณะวิทยาศาสตร์สังคม มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว ไปศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ วิทยาการใหม่ๆ เป็นการเพิ่มวุฒิเพื่อนำความรู้มาปรับปรุงให้คณะวิทยาศาสตร์สังคม มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี เป็นการเพิ่มคุณภาพของงาน ในหน่วยงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. การฝึกอบรม เป็นคำที่เรียกรววิธีการหรือกรรมวิธีอย่างหนึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Training เป็นกิจกรรมเรียนรู้ (Training) เฉพาะอย่างของบุคลากร¹⁴⁴ เพื่อปรับปรุงและเพิ่มความรู้ (Knowledge) ทักษะหรือความชำนาญ (Skill) และเจตคติ (Attitude) ความเข้าใจ (Understanding) อันเหมาะสมจนสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมและเจตคติ เพื่อการปฏิบัติในหน้าที่ (Specific Knowledge) เพื่อมาตรฐานการปฏิบัติงานให้อยู่ในระดับสูงขึ้น และทำให้บุคคลมีความก้าวหน้าในงาน เป็นความพยายามในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อปรับปรุงการทำงานของผูปฏิบัติงาน โดยออกแบบให้สอดคล้องกับความต้องการ และความจำเป็นตามที่ระบุไว้ทั้งนี้ เพื่อให้ปฏิบัติงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งขององค์กรและเป้าหมายส่วนบุคคล¹⁴⁵

^{๑๔๔} เครือวัลย์ ลิ้มอภิชาติ, หลักการและการจัดการฝึกอบรมและการพัฒนา. (กรุงเทพมหานคร: สยามศิลป์การพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕

^{๑๔๕} สุนันทา เลานันทน์, การบริหารทรัพยากร ภาควิชาบริหารธุรกิจและสหกรณ์. (เพชรบุรี: คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓๑

กล่าวโดยสรุป การฝึกอบรมในคณะวิทยาศาสตร์สังคม มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว หมายถึง การปรับปรุงเพิ่มความรู้ ทักษะ ประสบการณ์สิ่งใหม่ๆ ให้แก่บุคลากรหรือบุคคล ให้มีความสามารถมากขึ้น เพื่อให้เหมาะสมตามความต้องการของหน่วยงาน หรือองค์กรเพื่อให้การปฏิบัติงานในหน่วยงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. การศึกษาดูงาน หมายถึง การที่หน่วยงานสนับสนุนให้บุคลากรไปสังเกตการทำงาน ของหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ในลักษณะที่เรียกว่า Study Tour/Visit กิจกรรมเช่นนี้ จะช่วยไม่ให้เกิดความผิดพลาดที่ตนเองทำดีที่สุดแล้ว เพราะไม่มีที่จะเปรียบเทียบ การไปสังเกตในหน่วยงานอื่นย่อมจะทำให้มีโอกาสได้เปรียบ ทำให้เกิดความคิด มองเห็นตัวอย่างในการดำเนินงานตลอดจนอุปสรรคต่างๆ ที่อาจจะนำมาปรับปรุงใช้ในหน่วยงานของตน

การศึกษาดูงานเป็นการอบรมนอกสถานที่ให้บุคลากรได้พบสถานที่จริง เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ทุกระดับ หรือเป็นการฝึกอบรมชนิดหนึ่ง ที่ต้องอาศัยศักยภาพของจริง เพื่อให้เกิดประโยชน์และประหยัด เวลา โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้^{๑๔๖}

1. กำหนดวัตถุประสงค์ประสงค์ให้ชัดเจนก่อนการเดินทางไปศึกษาดูงานแล้วอธิบายให้บุคลากรเข้าใจถึงขอบเขต และวัตถุประสงค์ของการศึกษาดูงาน รายละเอียดต่างๆ ที่จำเป็นและข้อปลีกย่อยอื่นๆ เช่น เวลาารถออก ที่พัก และเมื่อเสร็จสิ้นการดูงานจะต้องเขียนรายงานถึงประโยชน์ที่ได้รับ และปัญหาอุปสรรคต่างๆ พร้อมแนวทางแก้ไข

2. สถานที่ ผู้จัดต้องศึกษารายละเอียดก่อนที่จะนำคณะผู้ดูงานเข้าเยี่ยมชม ซึ่งต้องเลือกหน่วยงาน โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ และความพร้อมเมื่อตรวจสอบรายชื่อผู้ร่วมเดินทาง และจัดกำหนดการแจกผู้ร่วมเดินทางให้ทั่วถึง

สรุปว่า การศึกษาดูงานเป็นการพัฒนาบุคลากร ที่เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานในคณะวิทยาศาสตร์สังคม มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว ได้ศึกษาดูงานการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานที่มีลักษณะของงานที่คล้ายคลึงกัน เช่น การไปศึกษาดูงานในหน่วยงานที่ได้รับรางวัลหน่วยงานดีเด่น เพื่อนำประสบการณ์ตรงที่ได้รับมาปรับปรุง และเป็นแนวทางปฏิบัติงานของตนในงานต่อไป

4. การสัมมนา คือ การร่วมกันศึกษาวิเคราะห์เรื่องที่กำหนดขึ้นเป็นหัวข้อของการสัมมนา โดยอาจเกี่ยวข้องกับการสำรวจปัญหา การหาทางแก้ไขปัญหา การกำหนดแนวทางปฏิบัติหรือการวิเคราะห์แนวโน้มในอนาคตของเรื่องร่วมกันพิจารณา ในการสัมมนาทั้งนี้ในทางปฏิบัติ มักจะมีความเชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือวิทยากร เป็นผู้ให้ความรู้และข้อมูลที่เกี่ยวข้องจำเป็น เพื่อการประกอบการสัมมนาโดยผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกคน จะต้องมีส่วนร่วมในการคิดอภิปรายหาข้อสรุปร่วมกันและข้อเสนอแนะ ซึ่งอาจได้จากการประชุม หรืออภิปรายกลุ่มย่อย หรือการสัมมนาร่วมกันทั้งหมดก็ได้ ซึ่งในการปฏิบัติมักจะมีการเลือกประธานการสัมมนา เพื่อทำหน้าที่ควบคุมการประชุมและการสัมมนา คอยกระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมให้มากที่สุด และเลือก ตั้งเลขานุการกลุ่ม ทำหน้าที่จัดบันทึกการอภิปรายและข้อสรุป เพื่อเสนอรายงานการสัมมนาต่อไป

การสัมมนาเป็นการฝึกอบรมประเภทหนึ่ง โดยที่ผู้เข้าร่วมสัมมนาร่วมกันศึกษาค้นคว้าเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ภายใต้คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีความรู้ความชำนาญในเรื่องนั้นจริง ซึ่งผู้จัดสัมมนาจะต้องศึกษาค้นคว้าจากเอกสารหนังสือ โดยการสังเกตการณ์หรือสัมภาษณ์ เพื่อนำมาเสนอต่อที่ประชุมและอภิปรายแลกเปลี่ยน

^{๑๔๖} ทองฟู ชินะโชติ, การฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากร. (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และการบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๔๘

ความคิดเห็น ซึ่งการสัมมนานี้อาจใช้เพื่อสำรวจปัญหา แลกเปลี่ยนความรู้ความเห็น หรือเพื่อกำหนดแนวทาง เพื่อหาทางเลือกหรือสรุปผลได้^{๑๔๗}

2.3.4 เป้าหมายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

เป้าหมายผลสำเร็จในด้านทรัพยากรบุคคลที่พึงปรารถนาในโลกอนาคตยุคสารสนเทศนั้น ประกอบด้วยเป้าหมายหลักที่สำคัญ 3 ประการ^{๑๔๘} ที่จะต้องพยายามทำให้บรรลุ คือ

2.3.4.1 การสร้างคนและสังคมรุ่นใหม่ให้มีนิสัยรักการเรียนรู้ใฝ่รู้ก็คือการสร้างบรรยากาศ และส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีนิสัยการเรียนรู้ (Learning Society) และสำหรับองค์กรนั้น ผู้บริหารจะต้องดำเนินการพัฒนาและจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็น เพื่อให้พนักงานสามารถหาความรู้ทั้งเก่าและใหม่ได้ตลอดเวลา ซึ่งการจัดได้ดังกล่าวทำให้องค์กรมีสภาพเป็นระบบเปิดสู่โลกกว้างและพนักงาน ซึ่งเป็นกลไกการทำงาน ก็จะสามารถติดต่อสัมผัสกับการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้น กลไกการเรียนรู้ตลอดเวลา (Learning Organization) ที่พนักงานสามารถติดตามหาความรู้ได้ตลอดเวลา เกิดนิสัยรักการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทำให้ไม่เกิดปัญหานักบริหาร และพนักงานล้าสมัยหรือตามวิทยาการใหม่ๆ ที่ก้าวหน้าไม่ทัน

นิสัยการเรียนรู้ ช่วยให้สามารถตามทันการเปลี่ยนแปลง รู้จักปรับตัว คุณสมบัติของการตามทัน และการปรับตัวต่อกระแสโลกาภิวัตน์ได้นั้น เพื่อให้มีความสามารถแข่งขันกับองค์กรอื่น และต่างประเทศด้วยการสร้างทักษะ และความสามารถใหม่ๆ และมีประสิทธิผลในการทำตลาดรวมทั้งการมีประสิทธิภาพในการผลิตสามารถเอาชนะการแข่งขันได้ด้วยราคาคุณภาพผลผลิตสูงกว่า หรือบริการที่ดีกว่ามีความรวดเร็วกว่า

2.3.4.2 มุ่งสร้างทรัพยากรบุคคลด้วยการจัดระบบการอบรม และพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ

สาเหตุที่ต้องมีการปรับระบบการอบรมและการพัฒนาคน ก็เพื่อให้เป็นเครื่องมือสำหรับการสร้างประสิทธิภาพในการผลิต และสามารถรักษาต้นทุนสินค้ารวมทั้งเพิ่มคุณภาพสินค้า และการจัดการระบบบริการที่ดี (นั่นคือการทำได้จริง) ซึ่งวิธีการที่จะทำได้ คือ ต้องสามารถใช้ความรู้ทักษะที่จำเป็นได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือต้องแน่ใจว่าพนักงานทุกคนที่อยู่กับองค์กรจะต้องได้ความรู้ทั้งที่จำเป็นและเหมาะสม (Proper Knowledge) เพื่อให้การอบรม และพัฒนาเป็นพื้นฐานในการช่วยปรับตัวเพื่อสู่การแข่งขันด้วยประสิทธิภาพที่สูงขึ้น และมีคุณภาพด้วยวิธีการดังนี้

1. สร้างประสิทธิภาพการบริหารองค์กรให้สูงขึ้น ด้วยการนำเอาเทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ได้อย่างได้ผล ซึ่งจะช่วยให้มีการจัดระบบการจัดการเท่าเทียมมาตรฐานโลก ซึ่งข้อมูลคืออำนาจ

2. มีการพัฒนาบริหารและจัดการที่ดี ซึ่งจะช่วยให้ผลิต และต้นทุนถูกลง ทั้งนี้การพัฒนาผู้บริหาร และระบบการฝึกอบรมพนักงานจะต้องมีคุณภาพ คือ มีความรู้ ได้ทักษะที่สำคัญ จำเป็น ผลิตคนได้ตรงตามความต้องการ เพื่อเป็นพื้นฐานของการสร้างประสิทธิภาพทางการผลิตทุกแผนกได้อย่างสมดุล

3. จัดให้มีการฝึกอบรมทักษะแก่พนักงานระดับเทคนิคและการผลิตต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในระบบการศึกษา และระบบการพัฒนาบุคลากรทุกระดับ นักบริหาร เจ้าหน้าที่ ด้านเทคนิคชั้นสูง รวมไปถึงผู้ชำนาญทางวิชาชีพแขนงต่างๆ ด้วย

^{๑๔๗} อ่างอิงแล้ว, การฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากร. (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และการบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๗๘

^{๑๔๘} ธงชัย สันติวงษ์, การบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕๗

2.3.4.3 เสริมสร้างคุณภาพชีวิตส่วนตัว ชีวิตในงานและสังคมให้ดีขึ้นนั้น คือ การจัดสภาพแวดล้อม ให้ทรัพยากรบุคคลในองค์กรทั้งหมด โดยรวมให้มีการอยู่ดี กินดี และได้รับสิ่งจำเป็นในชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งรวมถึงการให้ได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยีใหม่ โดยไม่เป็นทาสเทคโนโลยีมีความเจริญทางวัตถุคู่กับความเจริญทางปัญญาจริยธรรม และจิตใจมีการพัฒนาที่รวดเร็ว แต่ยังรักษาสิ่งแวดล้อมให้สมดุลได้

การดำเนินการดังกล่าวนี้ เป้าหมายที่พึงปรารถนา คือ ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ เพื่อให้พนักงานได้รู้จักชีวิตที่แท้จริง ซึ่งจะช่วยให้สามารถปรับตัวเองให้มีคุณภาพระหว่างชีวิตส่วนตัวกับครอบครัว ชีวิตการทำงาน การใช้ชีวิตส่วนตัวทางสังคม สามารถตามทันกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีสติ และสามารถปรับตัวอยู่ในโลกยุคใหม่ คือ การเข้าใจและรับรู้ถึงธรรมชาติ และอิทธิพลผลกระทบที่เกิดขึ้น การเข้าถึงและการรู้จักปรับตัว เพิ่มทักษะใหม่ที่จำเป็นได้อย่างเหมาะสม

1. การฝึกอบรม (Training) เป็นการเรียนรู้มุ่งเน้นการทำงานในปัจจุบัน
2. การศึกษา (Education) เป็นการเรียนรู้เพื่อมุ่งเน้นการทำงานในอนาคต
3. การพัฒนา (Development) เป็นการเรียนรู้ที่มีได้มุ่งเน้นการทำงาน แต่มุ่ง ถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ในทางที่ดีขึ้น

โดยสรุป การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านวิชาการในการฝึกอบรมเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องรับผิดชอบดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อประสิทธิผลขององค์กร

2.3.5 ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การดำเนินงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร มักจะประสบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ที่จะทำให้ทรัพยากรมนุษย์ไม่ประสบผลสำเร็จ ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้และจำแนก ปัญหาอุปสรรคได้เป็น 5 ประการ คือ^{๑๔๙}

2.3.5.1 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่เกิดจากผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงาน ด้านนี้ มักไม่เต็มใจปฏิบัติ

2.3.5.2 ปัญหาด้านวิชาการ ปัญหาที่พบบ่อยๆ คือ ผู้ที่คุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นวิทยากรที่ดีมีอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่แล้ววิทยากรในโครงการพัฒนามักขาดคุณสมบัติ เป็นผู้ฝึกสอนที่ดี แต่มีลักษณะเป็นผู้บรรยายหรือบอกเล่าประสบการณ์ทำงานมากกว่า ทำให้น่าเบื่อ

2.3.5.3 ปัญหาด้านทรัพยากรมนุษย์ที่เข้ารับการพัฒนา มีปัญหา 4 ลักษณะ คือ

1. ผู้เข้ารับการพัฒนาไม่เข้าใจวัตถุประสงค์การพัฒนา ว่ามีประโยชน์อย่างไร แต่เข้าการพัฒนา เพราะมีคำสั่งจากผู้บริหาร
2. ทรัพยากรมีทัศนคติที่ไม่ค่อยดีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องเข้าพัฒนา
3. ทรัพยากรมนุษย์บางคนมีทัศนคติทางอนุรักษ์นิยม พอใจปฏิบัติตามแนวทางเดิม ไม่ยอมรับต่อความพยายามใดๆ ที่จะเปลี่ยนแปลงให้แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งรวมถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วย
4. ผู้เข้ารับพัฒนาบางคนมองโลกในแง่ร้ายอยู่เสมอ ไม่เชื่อว่าวิทยากรจะมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะฝึกสอนตนได้ ทรัพยากรมนุษย์มีความเชื่อว่า เนื้อหาสาระของโปรแกรมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ส่วนใหญ่ หรือแทบทั้งหมด เป็นเรื่องเดียวกับทฤษฎีหรือหลักวิชาการ ที่ไม่สามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้

^{๑๔๙} อ้างอิงแล้ว, ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยสุพานุวงศ์แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุพานุวงศ์, (๒๕๕๐), หน้า ๒๙

2.3.5.4 ปัญหาด้านสถานที่และอุปกรณ์ ที่ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวก

2.3.5.5 ปัญหาด้านบริหาร หัวหน้าแผนก หรือหน่วยงาน ของผู้เข้ารับการพัฒนาศักยภาพ- ทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากผู้บริหารบางคนมีทัศนคติคับแคบ ไม่เห็นด้วยความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงไม่ให้การสนับสนุน หรือต่อต้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

2.3.6 กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง ขั้นตอนในการดำเนินงานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อย่างมีแบบแผน เป็นระบบนักวิชาการ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และขั้นตอนการดำเนินโครงการพัฒนาผู้บริหาร¹⁵⁰ มีดังนี้

1. วิเคราะห์ความต้องการขององค์กร
2. ประเมินความสามารถของการบริหารงานปัจจุบัน
3. สำรวจกำลังงานฝ่ายบริหารที่มีอยู่
4. วางแผนโครงการพัฒนาสำหรับแต่ละคน
5. กำหนดโครงการพัฒนาและอบรม
6. ประเมินผลของโครงการ

กระบวนการของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ให้ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล และทำตามขั้นตอนกระบวนการ โดยมีการวางแผนร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กาญจนา ศิริวงศ์ (2552)¹⁵¹ ศึกษาเรื่องการบริหารเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการบริหารเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง โดยทำการเก็บข้อมูลจาก ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ ประชากรที่ตอบแบบสอบถาม คือ ผู้บริหารและบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา 2551 จำนวน 79 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคือรองผู้อำนวยการ และศึกษานิเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ลำปางเขต 2 จำนวน 5 คน ครูซึ่งปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้จำนวน 8 คน รวมกลุ่มตัวอย่างจำนวน 13 คน ผลการศึกษาสรุปว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียนโดยภาพรวม เห็นด้วยในระดับปานกลางว่า มีการปฏิบัติจริงคือการวิเคราะห์นโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ในการจัดการศึกษาและการนำประเด็นสภาพแวดล้อมที่วิเคราะห์แล้วมาแยกเป็นด้านโอกาส และอุปสรรคของโรงเรียน 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดทิศทางของโรงเรียนโดยภาพรวม เห็นด้วยในระดับปานกลางว่า มีการปฏิบัติงานจริง คือการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยของนักเรียนในแต่ละกลุ่มและการกำหนด

^{๑๕๐} เสนาะ ตีเยาว์, **การบริหารบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๔๔-๑๔๘

^{๑๕๑} กาญจนา ศิริวงศ์, **การบริหารเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๕๒), หน้า ๑๒๕

สถานภาพในอนาคตของโรงเรียนโดยพิจารณาจากข้อมูลย้อนอดีตประกอบกับข้อมูลปัจจุบัน 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดกลยุทธ์ของโรงเรียนโดยภาพรวมเห็นด้วยในระดับปานกลางว่า มีการปฏิบัติจริง คือ การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่จะบรรลุถึงวัตถุประสงค์ในแต่ละด้าน และบุคลากรมีความเข้าใจในกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ของโรงเรียน 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามกลยุทธ์ของโรงเรียนโดยภาพรวมเห็นด้วยในระดับปานกลางว่า มีการปฏิบัติจริงคือการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบโดยแต่งตั้งคณะทำงานอย่างชัดเจน และการได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการควบคุม และประเมินกลยุทธ์ของโรงเรียนโดยภาพรวมเห็นด้วยในระดับปานกลางว่า มีการปฏิบัติจริงคือมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินกลยุทธ์ของโรงเรียนและการปรับปรุงแก้ไขกลยุทธ์ของโรงเรียนที่บกพร่องให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นความเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายเกิดขึ้นในการบริหารเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนทุกด้านของกระบวนการและเสนอแนะให้เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการศึกษาของโรงเรียนเถินวิทยา

พิมลพรรณ ดุขิยามิ (2550)^{๑๕๒} ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนและปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนประชากรที่ใช้คือโรงเรียนประถมศึกษาเอกชนในจังหวัดนครปฐมจำนวน 33 โรงเรียนผู้ให้ข้อมูลคือผู้บริหารสถานศึกษาผู้ช่วยผู้บริหารและครูผลการศึกษาพบว่าการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์การจัดโครงการและทรัพยากรการจัดบุคลากรและการอำนวยความสะดวกการวางแผนเชิงกลยุทธ์การติดตามและประเมินผลด้านปัญหาพบว่าสถานศึกษาบางแห่งไม่มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียนแต่อย่างจริงจังบุคลากรทุกฝ่ายไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนเชิงกลยุทธ์เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจและมีภาระงานที่ต้องปฏิบัติมากกว่า สถานศึกษาขนาดเล็กขาดแคลนงบประมาณในการบริหารจัดการโดยเฉพาะสื่อและอุปกรณ์มีไม่เพียงพอต่อการเรียนการสอนทำให้การปฏิบัติงานไม่สามารถบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดขาดระบบและเครื่องมือที่ใช้ในการติดตามและประเมินผลที่ชัดเจนและต่อเนื่องส่วนข้อเสนอแนะในการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนควรมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับสภาพจริงควรให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนเชิงกลยุทธ์แก่บุคลากรทุกฝ่ายจัดให้มีการประชุมชี้แจงภาวะเปียบข้อบังคับและแต่งตั้งบุคลากรในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจนจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการผลิตสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนส่งเสริมให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นมีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

^{๑๕๒} กาญจนา ศิริวงศ์, การบริหารเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒).

สุริยนต์ สุริโยตร (๒๕๕๐)¹⁵³ ศึกษาเรื่อง การวางแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านตุงตุง อำเภอมวกก่อ จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาคุณภาพของผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจัดทำแผนกลยุทธ์พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านตุงตุง อำเภอมวกก่อ จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานผู้แทนผู้ปกครองผู้แทนองค์กรท้องถิ่นและข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนบ้านตุงตุง ปีการศึกษา 2549 ผลการศึกษาสรุปว่า การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียน พบว่า โรงเรียนมีปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกเป็นอุปสรรคมากกว่าโอกาสและมีสภาพแวดล้อมภายในเป็นจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อนการวิเคราะห์ประเด็นความรุนแรงเชิงบวก/เชิงลบ และสวัสดิการและสมรรถนะเชิงเด่นเชิงด้อย พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกทั้งหมดเป็นผลกระทบเชิงลบ และปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในส่วนใหญ่เป็นสมรรถนะ เชิงเด่นสถานภาพของโรงเรียนอยู่ในตำแหน่งว่วแม่ลูกอ่อน มีวิสัยทัศน์ของโรงเรียน คือ บริหารจัดการศึกษายึดผู้เรียนเป็นสำคัญส่งเสริมให้ผู้เรียนมีค่านิยมที่ดียิ่ง และเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและกำหนดพันธกิจในการพัฒนาไว้ 2 ด้านได้แก่การพัฒนาคุณภาพด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการบริหารและจัดการศึกษากลยุทธ์ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้แก่ 1. ส่งเสริมครูให้มีคุณธรรมจริยธรรมมีคุณวุฒิมีความรู้ความสามารถมีพัฒนาตนเองและเข้ากับชุมชนได้ดี 2. พัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3. พัฒนาสถานศึกษาให้มีการบริหารและจัดการศึกษาโดยใช้สถานศึกษาเป็นพื้นฐานพัฒนาสถานศึกษาให้มีการจัดการหลักสูตร และประสบการณ์เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4. พัฒนาสถานศึกษาให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย 5. พัฒนาสถานศึกษาให้มีการจัดสภาพแวดล้อม และการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มศักยภาพ

สิทธิกุล ศรีสุทธิ (2540)¹⁵⁴ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาปัญหาและความต้องการในการศึกษาต่อเนื่องของข้าราชการฝ่ายของผู้ช่วยวิชาการมหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า ปัญหาในการศึกษาต่อเนื่องของข้าราชการฝ่ายของผู้ช่วยวิชาการมหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ความต้องการในการศึกษาต่อเนื่อง ของข้าราชการฝ่ายของผู้ช่วยวิชาการมหาวิทยาลัยรามคำแหง ด้านการสนับสนุนมหาวิทยาลัยรามคำแหง และด้านประโยชน์ที่ได้รับอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านวิชาการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ข้าราชการฝ่ายของผู้ช่วยวิชาการมหาวิทยาลัยรามคำแหง เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ระดับตำแหน่ง และตำแหน่งทางด้านวิชาการศึกษา ต่างกันมีความต้องการในการศึกษาต่อเนื่อง แบบเป็นทางการไม่แตกต่างกันอย่าง มีนัยยะสำคัญทางสถิติ ส่วนข้าราชการฝ่ายของผู้ช่วยวิชาการมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่ประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความต้องการในการศึกษาต่อเนื่อง แบบเป็นทางการแตกต่างกัน อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ 0.5 ข้าราชการฝ่ายของผู้ช่วยวิชาการมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่อายุ วุฒิภาวะ ระดับตำแหน่งหน้าที่ และตำแหน่งทางวิชาการ ต่างกันมีความต้องการในการศึกษาต่อเนื่อง แบบไม่เป็นทางการไม่แตกต่างกัน อย่าง มีนัยยะ

^{๑๕๓} สุริยนต์สุริโยตร, การวางแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านตุงตุงอำเภอมวกก่อจังหวัดเชียงใหม่. (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔)

^{๑๕๔} สิทธิกุล ศรีสุทธิ, ศึกษาปัญหาและความต้องการในการศึกษาต่อเนื่องของข้าราชการฝ่ายของผู้ช่วยวิชาการมหาวิทยาลัยรามคำแหง. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐) หน้า ๘๗

สำคัญทางสถิติ ส่วนข้าราชการใส่ของผู้ช่วยวิชาการมหาวิทยาลัยรามคำแหง เพศ และประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความต้องการในการศึกษาต่อเนื่องแบบไม่เป็นทางการแตกต่างกัน อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ 0.5

อาริยา อีระธวัช (2541)¹⁵⁵ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาปัญหาความต้องการและแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ บริษัทไค้ยู่ฮะมอเตอร์ จังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาความคิดเห็นจากพนักงานบริษัทแผนกต่างๆ ของบริษัท 4 สำนักงาน พบว่า ปัญหาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อยู่ในระดับปานกลาง 3 อันดับแรกคือ ในแต่ละปีมีการประเมินผลการทำงานของพนักงานบริษัท รองลงมา คือ บริษัทในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ชัดเจนและเหมาะสม และในแต่ละปีบริษัทมีการกำหนดแผนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านการประเมินการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันดับแรก พนักงานสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ปฏิบัติที่ตนเองรับผิดชอบจริงๆ ความต้องการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กิจกรรมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่พนักงานต้องการมากที่สุด คือ ต้องการให้บริษัทมีการเผยแพร่ข่าวสารวิชาการรองลงมา คือ การศึกษาดูงานเพิ่มเติมและความรู้ความสามารถ รองลงมา คือ ความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ในการทำงาน และความรู้ใหม่ๆ ในธุรกิจรถยนต์ส่วนความต้องการด้านปัจจัยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มากที่สุด คือ ต้องการทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถ รองลงมา คือ ต้องการให้มีงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการได้รับการสนับสนุนการพัฒนาตนเอง จากหัวหน้าหน่วยงาน ส่วนแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 3 อันดับแรกอยู่ในระดับมาก คือ การฝึกอบรมด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาต่อ

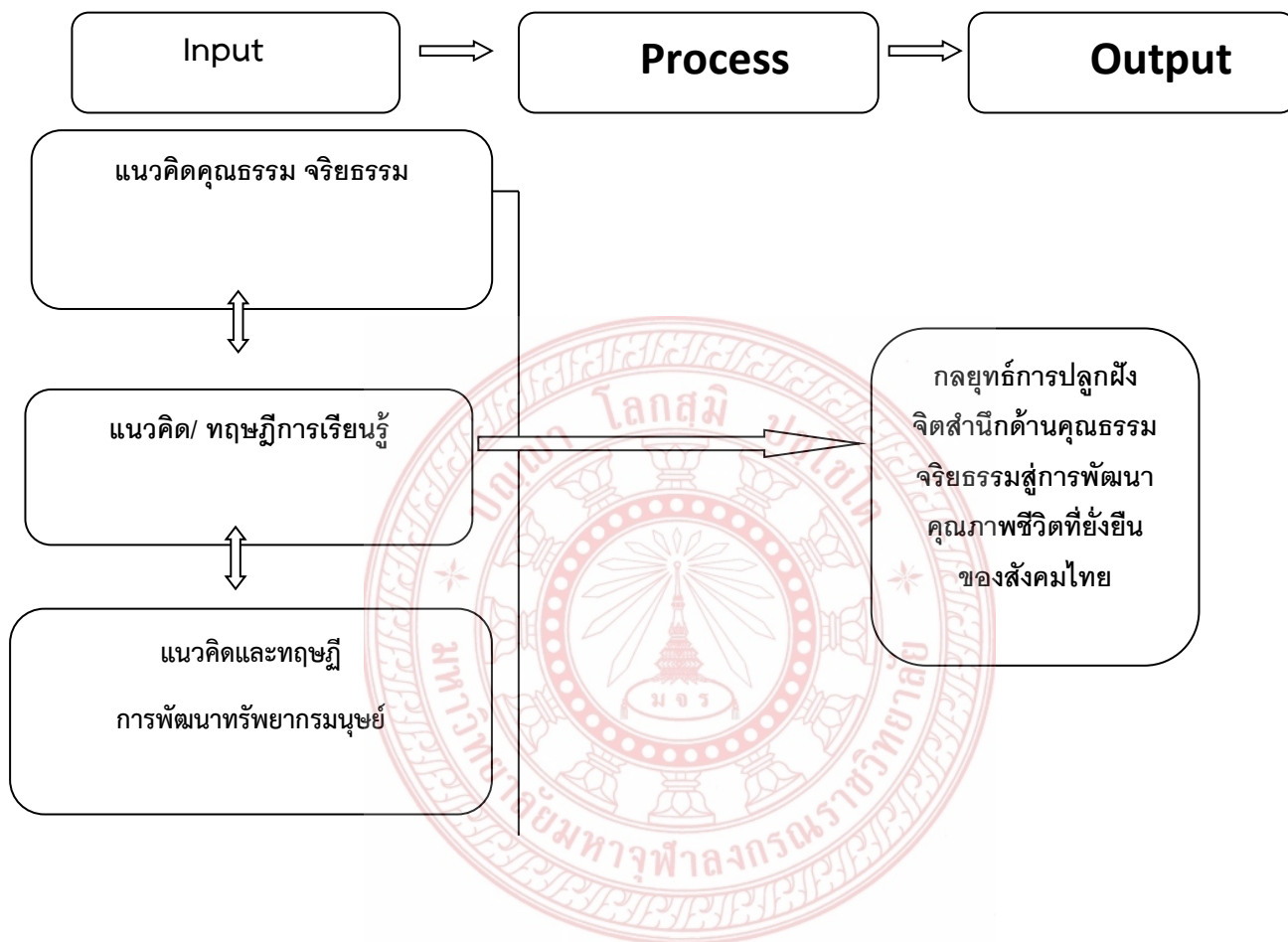
จำลอง ชูเชิด (2542)¹⁵⁶ ได้ทำการศึกษาเรื่อง ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษา พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษา มีสภาพปัญหาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามสภาพตำแหน่ง พบว่า ทั้งฝ่ายบริหารและครูอาจารย์ต่างเห็นว่าสภาพปัญหา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาตามขนาดโรงเรียน พบว่า ทั้ง 3 ขนาดมีสภาพปัญหาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ความต้องการกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสุรินทร์ พบว่า มีความต้องการโดยภาพรวม และทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามสถานภาพตำแหน่ง พบว่า ทั้งฝ่ายบริหารและครูอาจารย์ต่างมีความต้องการกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับมาก เหมือนกัน และเมื่อพิจารณาตามขนาดโรงเรียนพบมากตามขนาดมีความต้องการกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยภาพรวม และทุกด้านมีอยู่ในระดับมาก

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

^{๑๕๕} อาริยา อีระธวัช, ^{๑๕๕} การศึกษาปัญหาความต้องการและแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ บริษัทไค้ยู่ฮะมอเตอร์ จังหวัดขอนแก่น. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑)

^{๑๕๖} จำลอง ชูเชิด, ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดสุรินทร์. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒).

การศึกษาวิจัย เรื่อง “กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้



บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่” ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methods Research) ประกอบด้วย รูปแบบการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ๕ ขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่” ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบ R&D เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methods Research) ที่ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ รูป/คนเพื่อสำหรับการหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ด้วยการสนทนากลุ่มจากกลุ่มคณาจารย์ด้านสังคมศาสตร์ จำนวน 1๓ รูป / คน จากโรงเรียนทดลอง ได้แก่ โรงเรียนธรรมราชศึกษา เพื่อหาความเป็นไปได้ของการสร้างตัวแบบกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมและการสร้างกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยนำรูปแบบกลับไปใช้ปฏิบัติการ เพื่อการสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีขั้นตอนในการพัฒนางานการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน พัฒนาวิชาชีพครู โดยพยายามส่งเสริมให้คณาจารย์ในหน่วยงานมีความรู้ความสามารถด้านการวิจัยและพัฒนา จะช่วยให้ได้ทางเลือกหรือวิธีการใหม่ๆ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพในการพัฒนารูปแบบ วิธีการสอน กิจกรรมการสอน สื่อการสอน และนวัตกรรม เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน มุ่งนำผลวิจัยไปพัฒนาอย่างมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน มีกระบวนการที่ต่อเนื่อง มีแบบแผนการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีการตรวจสอบประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลของสิ่งที่พัฒนาขึ้นมา และมีการเผยแพร่

โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์สภาพการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่นักเรียนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่เป็นการสำรวจข้อมูลเชิงคุณภาพ รวมถึงการศึกษา ทฤษฎีแนวคิด ที่เกี่ยวกับปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม และสิ่งที่ต้องการพัฒนาขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม หรือพัฒนาให้ดีขึ้น (R1: Research ครั้งที่ 1)

ขั้นที่ 2 พัฒนาต้นแบบการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมก็จะเป็นการพัฒนารูปแบบกระบวนการ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ อุปกรณ์ หรือระบบการบริหารจัดการ (D1: Development ครั้งที่ 1)

ขั้นที่ ๓ ทดลองใช้โครงการต้นแบบที่พัฒนาขึ้น โดยทดลองในโรงเรียนธรรมราชศึกษา เพื่อให้ต้นแบบที่พัฒนาขึ้นมีความสมบูรณ์ เหมาะสมที่จะนำไปใช้ (R2)

ขั้นที่ ๔ ปรับปรุงโครงการต้นแบบให้เหมาะสม (D2)

ขั้นที่ ๕ สร้างแผนการนำโครงการต้นแบบที่สมบูรณ์ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ขึ้น (R3) ซึ่งการพัฒนาต้นแบบมีการทำอย่างต่อเนื่อง จะพัฒนาและไปทดลองใช้ก็ครั้งขึ้นอยู่กับงานวิจัยแต่ละเรื่อง จนกว่าผู้วิจัยจะมั่นใจได้ว่าสามารถนำต้นแบบที่สมบูรณ์นั้นไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายและสามารถแก้ปัญหาได้อย่างครบถ้วน

ขั้นที่ ๖ ประเมินประสิทธิผลของต้นแบบ และเผยแพร่

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่” เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นวิจัย ผู้วิจัยได้ทำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน ๒๔ รูป/คน ดังต่อไปนี้

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง - สังกัด
๑.	พระครูปริยัติกิจจาภิวัฒน์,ดร.	ผู้อำนวยการโรงเรียนธรรมราชศึกษา
๒.	พระครูปลัดเดช ทรงจิตร	รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียนฝ่ายบรรพชิต โรงเรียนธรรมราชศึกษา
๓.	พระมหาดาวเครือ วิสุทธิธมโม	นักศึกษาฝึกประสบการณ์โรงเรียนบ้านโป่งน้อย
๔.	พระมหาพนมกรณ์ ฐิตเมธี	ครูสอนภาษาต่างประเทศ โรงเรียนธรรมราชศึกษา
๕.	ดร.ฐิติรัตน์ วิสุทธิพลพงศ์	ครูชำนาญการพิเศษ , โรงเรียนวัดสวนดอก
๖.	นางสาวมลิลา แก้วฟู	ครู คศ. ๓ โรงเรียนวัดดอนจั่น
๗.	นายประเวช นะคำ	ครู คศ. ๒ โรงเรียนวัดดอนจั่น
๘.	นางเกษแก้ว รักดีดี	รองผู้อำนวยการโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย
๙.	นางศุภกัญญา รอดเดช	ครูชำนาญการพิเศษ, โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย
๑๐.	นางสุรรัตน์ กลนาวา	ครู คศ. ๓,บ้านเชิงดอยสุเทพ

๑๑.	นางสาวระติวัลย์ ทองกุล	พนักงานราชการ,โรงเรียนบ้านโป่งน้อย
๑๒.	นาย วรเสฏฐ์ มาสกลาง	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเจ็ดยอด
๑๓.	นางวัชรภรณ์ ทาคำ	ครู คศ. ๓,โรงเรียนวัดป่าแพ่ง
๑๔.	นางสาวสายสุนีย์ พวงเงินมาก	หัวหน้างานกิจการนักเรียน , โรงเรียนชิรวินท์ เชียงใหม่
๑๕.	นางณัฐนิชา ไชยวรรณ	หัวหน้างานบริหารธุรการและสำนักงาน, โรงเรียนนวมชิรวินท์ เชียงใหม่
๑๖.	นายสกลิต ชัยมูล	ครู คศ. ๓,บ้านเชิงดอยสุเทพ
๑๗.	นางสาวกนกพร คำมา	ครูผู้ช่วย ,โรงเรียนวัดเจ็ดยอด
๑๘.	นายธานินทร์ ธาณี	ครู คศ. ๓,โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาด
๑๙.	นายพิพัฒน์ เจริญวันทะ	ครู, โรงเรียนอนุบาลหนองป่าคลั่ง
๒๐.	ว่าที่ร้อยตรีบุญเลียว หินศรีสุวรรณ	ผู้อำนวยการโรงเรียนพุทธิโคก
๒๑.	นางสาวรัตนผล แผล่วหล้า	ครู,โรงเรียนวัดเจ็ดยอด
๒๒.	นายเชื่อนเพชร สานเครือ	ผู้ปกครองนักเรียน
๒๓.	นางจันทร์ พะพู่	ผู้ปกครองนักเรียน
๒๔.	นางสาวศุภลักษณ์ พิรุณนภา	ผู้ปกครองนักเรียน
๒๕.	นายทูน ยายแดง	ผู้ปกครองนักเรียน
๒๖.	นางสาววิไลพร บุญสุข	ผู้ปกครองนักเรียน
๒๗.	นางสาวหนึ่งฤทัย ราษฎร์ศิริ	ผู้ปกครองนักเรียน
๒๘.	นางวรรณ ศรีประจันต์	ผู้ปกครองนักเรียน
๒๙.	นางปราณี คັນธวงค์	ผู้ปกครองนักเรียน
๓๐.	นางอำพิน คันธวงค์	ผู้ปกครองนักเรียน

และกลุ่มผู้การสนทนากลุ่มจากกลุ่มคณาจารย์หัวหน้ากลุ่มสาระ และกลุ่มสาระสังคมศาสตร์
ของโรงเรียนธรรมราชศึกษา จำนวน 1๓ รูป / คน ได้แก่

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง - สังกัด
๑.	พระมหาณัชพล สิงห์มี	หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษา
๒.	นางนงลักษณ์ มะลิประทีน	หัวหน้ากลุ่มสาระภาษาไทย
๓.	นางกาญจนา อินถอด	หัวหน้ากลุ่มสาระวิทยาศาสตร์
๔.	นายณัฐชนน พัลลภประยูร	หัวหน้ากลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ
๕.	นายเกรียงไกร บุญเลิศ	หัวหน้ากลุ่มสาระพลศึกษา
๖.	นายนพดล ยุกตะบุตร	หัวหน้ากลุ่มสาระการงานอาชีพ
๗.	นายเจษฎาพันธ์ ธีญาจุฑารัตน์	หัวหน้ากลุ่มสาระศิลปศึกษา
๘.	นางจิตติภิญโญ ธีญาจุฑารัตน์	หัวหน้ากลุ่มสาระคณิตศาสตร์
๙.	พระมหาอำนาจ สิ้นชัย	กลุ่มสาระสังคมศึกษา

๑๐.	นายวุฒิชัย	วิชัยศรี	กลุ่มสาระสังคมศึกษา
๑๑.	นายปริญญา	ยอดคำปา	กลุ่มสาระสังคมศึกษา
๑๒.	นายสุภาพ	สุดแสงตา	กลุ่มสาระสังคมศึกษา
๑๓.	นายอนุชา	พงษ์ใจเหล็ก	กลุ่มสาระสังคมศึกษา

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยโดยศึกษาเอกสารวิชาการ และจากงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย ๒ รูปแบบ ประกอบด้วย ๑) การศึกษาเชิงเอกสาร (documentary research) ๒) การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เชิงคุณภาพ

๑) การศึกษาเชิงเอกสาร (documentary research) ในการกำหนดกรอบที่เกี่ยวข้องกับการสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาวิเคราะห์ ทบทวนวรรณกรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในการทำความเข้าใจในเบื้องต้น เพื่อสามารถต่อยอดแนวความคิด ในการกำหนดกรอบเพื่อทำการวิจัยในขั้นต่อไป โดยค้นหาคำประกอบ รูปแบบมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

๒) การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเชิงคุณภาพ (In-depth Interview Semi-Structure) โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ด้วยวิธีการจัดเตรียมโครงสร้างคำสัมภาษณ์ให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงความคิดเห็น โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อการศึกษารวบรวมข้อมูล ในการวิเคราะห์ด้านองค์ประกอบ และความสอดคล้อง ของการพัฒนากลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ที่เหมาะสมในปัจจุบัน ตรวจสอบความเป็นไปได้และความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ ด้วยแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเชิงคุณภาพ (In-depth Interview Semi-Structure) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกปลายเปิด เกี่ยวกับความเป็นไปได้ วิธีการ และกลไกการพัฒนาฯ เพื่อหาลักษณะร่วม (Common Character) ของแนวทางการพัฒนาจริยธรรมที่ควรจะเป็นในปัจจุบัน ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งข้อคำถามที่นำมาใช้ จะได้จากกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการตอบ โดยเป็นการสัมภาษณ์ที่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ภายใต้รูปแบบการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกึ่งทางการ เพื่อให้ประเด็นในการสนทนากว้างขวาง และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๓) การสร้างกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยนำรูปแบบกลับไปใช้ปฏิบัติการ การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) จากคณาจารย์ ผู้ปกครอง และนักเรียนเป็นการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถาม ถึงการสำรวจการปลูกฝังคุณธรรม , พัฒนาการสร้างจิตสำนึก

พร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย มีวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยใช้วิธีการดังนี้ 1. วิธีตรวจสอบโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่ต่างกันออกไป(methodological triangulation) 2. วิธีตรวจสอบโดยใช้แหล่งข้อมูลที่ต่างกัน(data triangulation)ใช้วิธีการโดยเปลี่ยนแหล่งที่เป็นบุคคลเวลาหรือสถานที่ที่ให้ข้อมูล 3. วิธีตรวจสอบโดยใช้ผู้เก็บข้อมูลที่ต่างกัน (investigator triangulation) ของกิจกรรมตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน (planning) การปฏิบัติ (acting) การสังเกตผล (observing) และการประเมินสะท้อนกลับ (reflecting) โดยจะมีการกระทำซ้ำกิจกรรมในเส้นเวียนกันหอยทั้งหมด จนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์เป็นความพยายามในการหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ ด้วยการนำความรู้ที่มีอยู่ไปใช้ปฏิบัติจริงในบริบทของพื้นที่ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ความรู้สามารถเกิดขึ้นจากความมุ่งมั่นร่วมใจที่จะปฏิบัติและเรียนรู้ร่วมกัน กระบวนการหาความรู้ใหม่ในลักษณะนี้ไม่จำเป็นจะต้องดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญภายนอกเท่านั้น แต่สามารถสร้างกลไกเพื่อการสร้างความรู้ใหม่โดยผู้ปฏิบัติได้เอง เป็นการนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติโดยมีเจตจำนงที่จะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมด้วยการเพิ่มองค์ความรู้สู่สังคมนั้น ทั้งนี้จะเป็นการใช้งานองค์ความรู้ภายใต้บริบทที่เป็นจริง มีการศึกษาสถานการณ์ในสังคมโดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้นเพื่อเพิ่มความเข้าใจในปรากฏการณ์ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงตนเองได้ รูปแบบของกิจกรรมในการสร้างความรู้ใหม่ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จะเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในทุกๆ กิจกรรมในเส้นเวียนกันหอย เพื่อค้นหาความรู้อย่างลุ่มลึก ใช้วิธีการแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม เน้นความร่วมมือโดยเสมอภาค สร้างความรู้เพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสังคมที่ดีขึ้น ผลที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติจะได้ทั้งองค์ความรู้ใหม่ จะนำไปทดลองใช้กับโรงเรียนธรรมราชาศึกษา เพื่อทบทวนองค์ความรู้ที่จะได้รับจากนักเรียน และความสามารถใหม่ในการผลิตความรู้เพื่อการสร้างกลยุทธ์ในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษา "กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่" ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยอ่านเนื้อหาของเอกสารอย่างละเอียด โดยศึกษาจาก

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสือ เอกสาร บทความ และงานวิจัย ที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี องค์ประกอบ รูปแบบ และวิธีการพัฒนาจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาและศาสตร์แห่งการบริหารที่เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษา

ขั้นตอนที่ ๒ การใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเชิงคุณภาพ (In-depth Interview Semi-Structure) โดยใช้แบบบันทึกการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้ให้

ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ภายใต้รูปแบบการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

๑) ก่อนการเดินทางลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะประสานกำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ และนำส่งหนังสือขออนุญาตและขอความอนุเคราะห์ ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยผู้วิจัยจะศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ จัดเตรียมและศึกษาการใช้อุปกรณ์เครื่องบันทึกเสียง พร้อมอุปกรณ์สำรองในกรณีฉุกเฉิน จัดเตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อม และเดินทางไปสัมภาษณ์ด้วยตนเองทุกครั้ง

๒) ขณะสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผล และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะดำเนินการสัมภาษณ์ ขออนุญาตบันทึกภาพเพื่อใช้ในการอ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยจะไม่บันทึกเสียงในช่วงนั้นทันที

๓) หลังการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสัมภาษณ์ทุกครั้ง ทำการถอดบทสัมภาษณ์ นำไปลงรหัสบทสัมภาษณ์ จัดทำดัชนีหัวเรื่องย่อยในบทสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์หน่วยข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ โดยลงข้อมูลทั้งหมดในรูปแบบตาราง ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่” ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative) ที่ใช้เทคนิควิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) เมื่อผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแล้ว จากนั้นผู้วิจัยจะได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น ๓ ส่วนตามลำดับขั้นตอนการวิจัย ได้แก่

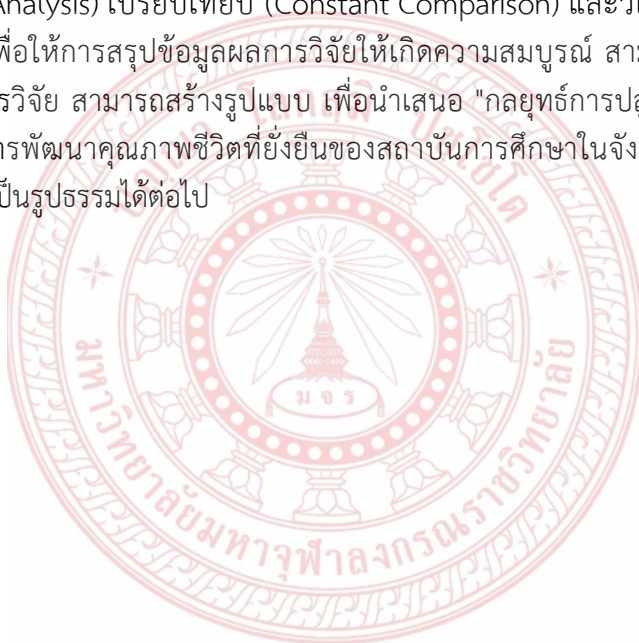
๓.๕.๑ การวิเคราะห์และสรุปข้อมูลจากการศึกษาเชิงเอกสาร (documentary research) จากการทบทวนวรรณกรรมทางวิชาการ โดยศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร กฎหมายระเบียบ บทความ และงานวิจัย ในหน่วยงาน ที่เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษา ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้นัยสำคัญของคำในข้อมูลมาวิเคราะห์หาแนวคิดที่ปรากฏขึ้นตามประเด็นที่กำหนด และสรุปตามประเด็นของกรอบการวิจัย

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเชิงคุณภาพ (In-depth Interview Semi-Structure) วิเคราะห์โดยการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความ ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แสดงความคิดเห็น สภาพทั่วไปและแนวทางการพัฒนา แล้วนำมาวิเคราะห์ตีความ และสังเคราะห์ ด้วยหลักแห่งเหตุผล อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการณ์ปรากฏการณ์ ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญ เพื่อหาลักษณะร่วม (Common Character) ของ

แนวทางการพัฒนาสมรรถนะฯ ที่ควรจะเป็นในปัจจุบัน เพื่อตอบคำถามการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique)

๓.๕.๓ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลจากการวิจัย จากผลการทำวิจัย ผลการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทำการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความที่ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง แสดงความคิดเห็น แล้วนำมาวิเคราะห์ ตีความ และสังเคราะห์ ด้วยหลักแห่งเหตุผล อภิปรายถึง ข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการณ์ ปรากฏการณ์ ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญ เพื่อตอบคำถามการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique)

โดยผู้วิจัย จะนำข้อมูลจากผลการวิจัยในแต่ละขั้นตอน มาวิเคราะห์จัดรวบรวมข้อมูล พร้อมอธิบายความหมาย แล้วทำการสร้างข้อสรุป (Conclusions) ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) ตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากผลการวิจัย ด้วยวิธีการวิเคราะห์โดยการจัดระบบจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) เปรียบเทียบ (Constant Comparison) และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้การสรุปข้อมูลผลการวิจัยให้เกิดความสมบูรณ์ สามารถนำมาตีความสร้างข้อสรุปจากผลการวิจัย สามารถสร้างรูปแบบ เพื่อนำเสนอ "กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่" ให้สามารถใช้ได้จริงอย่างเป็นรูปธรรมได้ต่อไป



บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา “กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. เพื่อศึกษาสภาพการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่นักเรียนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ๒. เพื่อศึกษาวิธีการปลูกฝังจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม ๓. เพื่อศึกษาคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกฝังจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้ ๔. เพื่อสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบ R&D เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methods Research) ที่ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) ประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง เด็กนักเรียน วิทยากร พระภิกษุ และนักวิชาการ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน สถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling)¹⁵⁷ จำนวน ๒๔ รูป /คน เพื่อสำหรับการหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ความเป็นไปได้ของการสร้างตัวแบบกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมและการสร้างกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยนำรูปแบบกลับไปใช้ปฏิบัติการ เพื่อการสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย รวมทั้งการจัดทำการสนทนากลุ่มกับผู้บริหารสถานศึกษาถึงการนำกลยุทธ์ที่ได้ออกแบบจากงานวิจัยไปทดลองใช้ในการบริหารงานด้านดังกล่าว เพื่อเป็นการนำผลการวิจัยไปพัฒนาการเรียนรู้อันเนื่องมาจากเรื่องคุณธรรม จริยธรรมไปใช้ประโยชน์ในโรงเรียน โดยผู้วิจัยทำการสรุปเป็น ๕ ส่วนดังนี้

ส่วนที่ ๑. สภาพการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่นักเรียนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

สำหรับสภาพการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่บุคคลของสังคมไทย ผู้บริหารโรงเรียนมีการสร้างกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยจัดเป็นแผนพัฒนาของโรงเรียน และในแผนปฏิบัติการประจำปี แผนพัฒนาประจำปี บริบทหลักของโรงเรียน อันเนื่องมาจากโรงเรียนการกุศลของวัด ตลอดถึงมาตรฐานของโรงเรียนเรียนเรามุ่งประเด็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรม

¹⁵⁷ ผู้วิจัยจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling) จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา นักวิชาการ และผู้บริหารโรงเรียน และคณาจารย์

เป็นเรื่องโดดเด่นที่ของโรงเรียน¹⁵⁸ นักเรียนทุกคนที่เข้ามาสู่โรงเรียนจะต้องมีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งนอกจากจะมีความรู้ทางโลกยังต้องขนานไปคู่กับคุณธรรม ดังนั้นแผนต่าง ๆ ลงสู่ภาคปฏิบัติจะมุ่งประเด็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลัก โดยครูโรงเรียนจะมีการสร้างกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยจัดการจากช่วยเหลือจากทางวัด และการดูแลอุปการะคุณจากพระผู้ใหญ่ ในการพัฒนาเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ส่วนหนึ่งจึงได้รับเป็นตัวประสาน ตัวเพิ่ม ตัวเสริม คุณธรรมมีอยู่หลายเรื่อง หลายอย่าง¹⁵⁹ ผ่านมีกิจกรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม อาทิเช่นเรื่อง ของค่านิยม ๑๒ ประการ¹⁶⁰ และสอดแทรกในรายวิชาแต่ละวิชา ไม่เฉพาะแค่วิชาสังคม โดยต้องทำ เป็นรูปธรรมที่จะทำให้เด็กเห็น เป็นภาคปฏิบัติมากกว่า ทำให้เด็กเห็น ทำให้เด็กดู และเป็นการบอก เหตุ บอกผล บอกความเป็นไปได้ บอกความเป็นจริงในสภาวะสังคมปัจจุบัน¹⁶¹ ดังนั้นคุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังอย่างที่สุด ควบคู่กับเรื่องของวิชาการ¹⁶² ผ่านการถ่ายทอดสู่นักเรียน ที่มาจากหลากหลายท้องถิ่น มีการใช้พื้นที่วัดในการจัดการเรียนการสอน ถือว่าเป็นโอกาสดี ถือว่าเป็น ปัจจัยภายในที่เอื้อโอกาส การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เราก็จัดร่วมกับทางวัดมาโดยตลอด¹⁶³ ทำให้เราได้มี การจัดกิจกรรมในเรื่องของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดเวลา โดยในเรื่องของการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็ก ตามหลักสูตรของโรงเรียน ที่มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับเด็ก นักเรียน เด็กนักเรียนจะต้องเก่ง ดี และมีความสุข เก่ง คือ ในเรื่องของวิชาความรู้ ดี คือในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม ปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นเป้าหมายของทุกโรงเรียนที่จัดการศึกษา

164

กระบวนการการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันการศึกษาในปัจจุบัน มุ่ง ประเด็นให้นักเรียนท่องศีล ๕¹⁶⁵ และมีพระอาจารย์มาช่วยสอนในวิชาพระพุทธศาสนา พระอาจารย์ สอนด้วยวิธีการสอดแทรกเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมเข้าไป เรื่องของศีล ๕ เรื่องของกรรม ยกตัวอย่างให้เรียนรู้ เช่นถ้านักเรียนทำผิดศีลข้อ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ นักเรียนจะได้รับผลของกรรมอะไร ซึ่ง เป็นการกระตุ้นจิตสำนึกให้นักเรียนรู้จักความกลัว ในสิ่งที่จะทำให้ความผิด และมีการสวดมนต์วันจันทร์ จะมีการสวดมนต์บทธรมจักรกัปปะวัตตสูตร และโรงเรียนก็ได้สนับสนุนส่งนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันสวดมนต์ทำนองสรภัญญะอย่างต่อเนื่อง พระอาจารย์ก็จะเข้ามาช่วยสอน รวมทั้งจะทำ กิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ¹⁶⁶ เพื่อช่วยปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนในโรงเรียนในวันสำคัญ ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาโดยได้รับการสนับสนุนจากวัดอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการอบรมยาเสพติด

^{๑๕๘} สัมภาษณ์พระครูปริยัติกิจจาภิวัฒน์,ดร. , ผู้อำนวยการโรงเรียนธรรมราชศึกษา , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๕๙} สัมภาษณ์นายประเวช นะคำ,ครู คศ. ๒, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๖๐} สัมภาษณ์นางสาวมลิลา แก้วฟู,ครู คศ. ๓, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ดร.ฐิติรัตน์ วลีษฐ์พลพงศ์ ,ครูชำนาญการพิเศษ , โรงเรียนวัดสวนดอก,๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๖๒} สัมภาษณ์นางศุภกัญญา รอดเดช , ครูชำนาญการพิเศษ, โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๖๓} สัมภาษณ์นาย วรเสฐ์ มาสกลาง , ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเจ็ดยอด,๑๔ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๖๔} สัมภาษณ์นางสุรรัตน์ กลานาวา,ครู คศ. ๓,บ้านเชิงดอยสุเทพ,๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๖๕} สัมภาษณ์นางสาวระติวัลย์ ทองกุล,พนักงานราชการ,โรงเรียนบ้านโป่งน้อย,๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๖๖} สัมภาษณ์พระมหาดาวเครือ วิสุทธิธมโม (จันทร์ยวง),นักศึกษาศึกษาฝึกประสบการณ์,โรงเรียนบ้านโป่งน้อย,๑๒ มีนาคม

167 มาหน่วยงานจากตำรวจ มาอบรมให้ความรู้ โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานหลายภาคส่วน ที่เข้ามาอบรมให้ความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรม

ในทำนองเดียวกันโรงเรียนของมีกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม **อันดับแรก**เปิดเทอมก็มีการจัดเข้าค่ายคุณธรรม¹⁶⁸สำหรับนักเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนได้ปรับพื้นฐาน เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย สอนเรื่องกิริยามารยาท โดยคุณครูจะไปสำรวจก่อนว่ามีวัดไหนที่จะอบรมคุณธรรมจริยธรรม ในทุกปีการศึกษาคุณครูก็จะไปดูสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียงในจังหวัดเชียงใหม่ อาทิเช่น ไปปฏิบัติธรรมที่วัดสันกำแพง วัดพระสิงห์ วัดอุโมงค์ วัดจำเปิง วัดพระธาตุดอยสะเก็ด วัดเจ็ดยอด เพื่อให้ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติธรรม โดยพระอาจารย์ก็จะให้นักเรียนจับกลุ่มโดยจัดช่วงชั้นบน คือ ป. ๔ - ป. ๖ ไปก่อน จัดทีมงานไปควบคุม คุณครูใส่ชุดขาว นักเรียนก็ใส่เสื้อขาว กางเกงพละ จัดรถโดยสารไป มีวิทยากรพร้อม วันที่ ๒ ก็จะเป็นระดับชั้น ป. ๑ - ป. ๓ วันที่ ๓ ก็จะเป็นเด็กอนุบาล โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ซึ่งเน้นทางด้านคุณธรรมจริยธรรม หลังจากนั้นช่วงเข้าพรรษาก็จะนำนักเรียนไปวัด ช่วงแรกก็จะเป็น ป. ๑ - ป. ๖ โดยทุกวันพระเราก็จะต้องนำนักเรียนไปวัด ทำบุญตักบาตร มีการจัดตารางคณะครูไปดูแล ในช่วงวันเข้าพรรษาทุกวันพระจะพานักเรียนไปทำบุญที่วัดป่าแพ่ง ซึ่งเป็นโครงการชวนกันเข้าวัดร่วมกับชุมชน มีการช่วยสนับสนุนหนังสือ สวดมนต์ให้กับนักเรียน และทางวัดก็ได้รับการสนับสนุนจากพระอาจารย์ รวมทั้งการช่วยหาเงินงบประมาณจากชุมชนเข้ามาสนับสนุน นอกจากนี้ยังมีโครงการอีกหลาย ๆ โครงการ เช่น สวดมนต์สรภัญญะ สวดมนต์ธรรมจักรกัปวัตตานุสตรของคณะสงฆ์ในจังหวัด โดยคุณครูจิตอาสา เชิญชวนคุณครูและนักเรียนสวด จนกระทั่งได้มีการสวดแข่งขันกันในระดับจังหวัด ทางโรงเรียนก็ได้รางวัลที่ ๑ ระดับจังหวัด และแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ พุทธประวัติอีกด้วย ซึ่งกระบวนการการปลูกฝังจิตสำนึกนั้น จะเป็นหน้าที่ของครูทุกคน¹⁶⁹ โดยจะมีคณะครูอีกชุดหนึ่ง คอยดูแลรับผิดชอบเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมโดยเฉพาะ อาทิเช่น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องของการรักษาดูแลความสะอาดรวมทั้งสุขบัญญัติ การดูแลสุขภาพร่างกายของนักเรียนก็จะมีครูอีกชุดหนึ่งคอยดูแล จะส่งผลในการเสริมสร้างให้เด็ก ส่วนกิจกรรมหน้าเสาธงก็จะมีเวรดูแลรับผิดชอบ

จากกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่อเนื่องมาถึงการพัฒนานักเรียนด้วยการมีการสอบนักเรียนธรรมชั้นตรี และนักเรียนธรรมชั้นโท และการจัดสอบหลาย ๆ อย่างที่เกี่ยวกับธรรมะ ซึ่งโรงเรียนมีนักเรียนธรรมชั้นตรี นักเรียนธรรมชั้นโททุกชั้นการศึกษา ก่อนจะสอบพระ , ผู้บริหาร และคุณครูก็จะเป็นคนแนะนำนักเรียน ในขณะที่ทางชุมชนและวัดก็จะสนับสนุนและให้กำลังใจโดยนำขนมมาให้ และจะมีเราก็จะให้การสนับสนุน อีกทั้งทางด้านสมาคมพุทธิสมาคมจังหวัดมีการประสานงานกัน เพื่อการสร้าง ความเหนียวแน่นของพระพุทธศาสนา คือโครงการมารชชิงความดี นักเรียนก็จะเข้ารับการฝึกตรงนี้โดยครูจิตอาสา ก็จะทำการอบรมให้กับนักเรียนใน ๕ ห้องชีวิต¹⁷⁰ คณะครูทุกคนไปดูงาน แล้วก็นำนักเรียนที่เป็นสถานนักเรียนไปดูงาน ถือว่าประสบความสำเร็จ มีการทำความสะอาดโรงเรียน สร้าง

¹⁶⁷ สัมภาษณ์นาย วรเสฏฐ์ มาสกลาง , ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเจ็ดยอด,๑๔ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๖๘} สัมภาษณ์นางวัชรภรณ์ ทาค่า , ครู คศ. ๓ ,โรงเรียนวัดป่าแพ่ง,๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๖๙} สัมภาษณ์นายประเวช นะคำ,ครู คศ. ๒ ,โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๗๐} สัมภาษณ์นางวัชรภรณ์ ทาค่า , ครู คศ. ๓ ,โรงเรียนวัดป่าแพ่ง,๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

ความสะอาดให้โรงเรียนเพื่อเข้าสู่การเข้าประกวด โดยจะมีคณะกรรมการมาตรวจดูความสะอาดในโรงเรียน จากนั้นก็ส่งคลิปการแปรขบวนในระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับประเทศ ตามลำดับ ซึ่งโล่พระราชทานของ ร.๑๐ กับพระสมเด็จพระเทพรัตนราชสุตา อันเป็นผลมาจากผู้บริหารเห็นความสำคัญและมีผู้นำกิจกรรมที่ดีคือคุณครู

ปัจจัยภายในขององค์ประกอบการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันการศึกษาพบว่า โรงเรียนควรสร้างที่บุคลากรเป็นอันดับแรก^{๑๗๑} โดยพัฒนาโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับคุณครู ซึ่งเป็นการพัฒนาตัวครูแล้วผลต่อเนื่องก็ต่อลงสู่ที่เด็ก เด็กก็จะเห็นแบบอย่างที่ดี โดยเราจะสร้างที่ตัวบุคลากรครูก่อน แล้วให้เด็กเลียนแบบตาม เหมือนสังคมในปัจจุบันที่นักเรียนจะเลียนแบบ ซึ่งคุณธรรมเป็นเรื่องของการสร้างจิตสำนึก เผยแพร่ออกมาผ่านจริยธรรม คือออกมาทางพฤติกรรมและการปฏิบัติ เช่น มีความซื่อสัตย์ คือ ถ้าเห็นของเด็กอยู่ ก็จะไปส่งของคืนที่ส่วนกลางเพื่อประกาศตามหาเจ้าของ อันนี้เป็นจริยธรรมที่สร้างขึ้นต่อจากคุณธรรม รวมทั้งคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามปรัชญาของโรงเรียน คือ ดี เก่ง สุข^{๑๗๒} ถ้าจะตีความตามความหมาย ดี ก็คือ การสร้างเด็กให้เป็นคนดี เด็กที่เป็นดีต้องเป็นอย่างไร เด็กก็ต้องซื่อสัตย์ เป็นเด็กขยันหมั่นเพียร มีความกตัญญู มีความมีเมตตา ต่าง ๆ นานา เพื่อที่จะสร้างเด็กให้เป็นคนดีแล้ว พอเด็กเป็นคนดีแล้ว ต่อไปคือคำว่า เก่ง ซึ่งคำว่าเก่งนี้ เราเอาใจผู้ปกครอง เพราะว่าผู้ปกครองก็อยากให้เด็กเรียนเก่ง ส่วนความสุขเนี่ย เมื่อเด็กเป็นคนดี เด็กมีความสุข ผู้ปกครองก็มีความสุข โรงเรียนก็มีความสุข ทุกคนก็มีความสุข ก็ถือว่าได้ดำเนินตามปรัชญาของโรงเรียน คือ “ดี เก่ง สุข” ส่วนคำว่า “ดี” ต้องนี้ทำให้โรงเรียนต้องมาพิจารณาว่าจะจัดกิจกรรมอะไร ในลักษณะอย่างไรที่เป็นรูปธรรมให้เด็กและผู้ปกครองได้เห็น และทำโครงการต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ อย่างวันวิสาขบูชา มาฆบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา โรงเรียนเชื่อว่า เด็ก ๙๘% ของโรงเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ เด็กจะถูกปลูกฝังหล่อหลอมได้ดี เช่นเรื่องสวดมนต์ไหว้พระ เด็กจะได้ทำตอนที่อยู่โรงเรียน ดังนั้นเด็กก็จะนำไปปฏิบัติที่บ้านเด็กตั้งนั้นเมื่อผู้ปกครองได้เห็นว่าเป็นการดี เด็กทำได้ ลูกของเขาทำได้ สิ่งที่เด็กได้ทำตอนอยู่โรงเรียนทุก ๆ วัน เด็กก็จะได้ซึมซับปรับพฤติกรรมไปในแนวทางที่ดี กรณีเรื่องศีล ๕ หลักธรรมต่าง ๆ ซึ่งโรงเรียนได้สอน ได้ปลูกฝังให้เด็กได้ทำผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเช่น วันศุกร์เราก็จะมีกิจกรรมโครงการไหว้พระสวดมนต์ แล้วคุณครูก็จะมินิทานหนึ่งเรื่อง เป็นนิทานคุณธรรม ซึ่งในแต่ละอาทิตย์ ครูจะเวียนกันทุกคน คือ คุณครูทุกคนต้องได้เอานิทานคุณธรรมมาเล่า ให้เด็กนักเรียนฟัง เช่น ศุกร์นี้สอนเรื่องของความมีคุณธรรม ศุกร์ถัดไปสอนเรื่องความประหยัทยอดอดอมสลับกันไป คุณครูต้องมาเล่านิทานให้เด็กฟังวันศุกร์ตอนเย็นก่อนเด็กกลับบ้าน เพราะว่า วันศุกร์เราจะไม่มีการเรียนพิเศษก็เลยเลือกใช้วันศุกร์ และอีกหนึ่งกิจกรรมได้แก่การอาศัยฝึกให้เด็กได้ปฏิบัติจริง และใช้โครงการต่าง ๆ เข้ามาผสมด้วย^{๑๗๓} โครงการที่ใช้ต่อเนื่องก็คือ ธนาคารความดี ซึ่งมีผลต่อการจบการศึกษาของนักเรียน กล่าวคือ เข้ามานักเรียนจะมีคะแนนความประพฤติ ๑๐๐ คะแนน สามารถ

^{๑๗๑} สัมภาษณ์นางสาวสายสุนีย์ พวงเงินมาก , หัวหน้างานกิจการนักเรียน , โรงเรียนชิวิตวิทย์ เชียงใหม่ ช้างคลาน , ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๗๒} สัมภาษณ์นางณัฐนิชา ไชยวรรณ , หัวหน้างานบริหารธุรการและสำนักงาน,โรงเรียนชิวิตวิทย์ เชียงใหม่ ช้างคลาน , ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๗๓} สัมภาษณ์พระมหาพนมกรณ์ ฐิตเมธี (นามราชา) ,ครูสอนภาษาต่างประเทศ, โรงเรียนธรรมราชศึกษา, ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

เพิ่มได้ แต่จะจบการศึกษาได้ ห้ามต่ำกว่า ๑๐๐ คะแนน โดยครูประจำชั้นจะเป็นคนบันทึกไว้ งานคะแนนต่าง ๆ เพิ่มหรือลด เป็นประจำทุกเดือน

ในปัจจุบันเป็นโลกของโลกาภิวัตน์ต้องเผชิญกับสิ่งหล่อแหลมที่อาจจะชักจูงเด็กไปในทางที่ไม่ดีได้ เด็กอาจได้รับสื่อดีหรือไม่ดี เกิดขึ้นมาพร้อมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เหตุการณ์บ้านเมืองต่าง ๆ คุณธรรมต่าง ๆ ก็เสื่อมถอยลง เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ เว็บไซต์ต่าง ๆ บางอย่างหล่อแหลม บางอย่างก็มีความรุนแรง ทั้งในด้านทางเพศ อุบัติเหตุ หรือว่าชีวิตความเป็นอยู่ก็ จะมีความลำบากมากขึ้น ไม่ว่าจะผ่านทางด้านสังคม เศรษฐกิจต่าง และปัญหาต่าง ๆ เด็กสมัยนี้มีการเสพสื่อ¹⁷⁴มาก สื่อจึงเป็นตัวแปรทำให้เด็กมีความคิดที่แตกต่างกันออกไป เด็กที่สามารถวิเคราะห์ตกผลึกทางความคิดได้ว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดีเองได้ เขาจะรู้จักแยกแยะและสังเคราะห์ว่าเขาควรทำ เลียนแบบหรือไม่ควรทำเลียนแบบทางโรงเรียนจึงต้องมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ให้กับเด็กนักเรียน เพื่อให้พวกเขาสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข¹⁷⁵ ถือว่าเป็นการสร้างเกราะป้องกัน สร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียน เพื่อต้านทานกับสิ่งไม่ดีในสังคมข้างนอก เพราะฉะนั้น โรงเรียนก็จะพยายามส่งเสริมนักเรียน¹⁷⁶ ส่งเสริมเพื่อจะต่อต้านสิ่งที่ไม่ดีซึ่งนักเรียนต้องมีความประพฤติเรียบร้อย แต่งกายดี มีวินัย มารยาทงาม มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ขยันหมั่นเพียร ใฝ่เรียนรู้ จะ ได้เกียรติบัตรเป็นกำลังใจ ในขณะที่เด็กก็จะคิดว่า ถ้าเขาไม่เป็นคนดี เขาก็จะไม่ได้รับเกียรติบัตร ดังนั้นเด็กก็จะหันมามองเพื่อนที่ได้รับ และปรับปรุงตัวเองใหม่จนกระทั่งได้รับเกียรติบัตรหน้าเสาธง¹⁷⁷ และจะมีการสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนเสริมไปในคราวเดียวกัน

ปัจจัยภายในของการบริหารโรงเรียนอีกประเด็นหนึ่งก็คือ การรับประทานอาหารมังสวิรัตินั้น ทุก ๆ วันพระ ซึ่งไม่กี่โรงเรียนที่ทำแบบนี้ เพื่อสื่อให้เห็นถึงเรื่องของการมีจิตเมตตา ด้วยเหตุที่ว่า การที่เรารับประทานเนื้อสัตว์ในหนึ่งมื้อและหนึ่งวัน คนหนึ่งคนกินในปริมาณหนึ่ง ทุกคนกินก็จะเพิ่ม ปริมาณการฆ่าสัตว์ แต่ถ้าหนึ่งมื้อที่เด็กของเราไม่ทานเนื้อสัตว์ อีกหนึ่งชีวิตอาจรอดได้ ซึ่งโรงเรียนได้ ดำเนินการแบบนี้มานานนับ ๑๐ ปีแล้ว ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของครูที่ต้องเสริมสร้างให้เด็กมีคุณธรรม จริยธรรม ในส่วนของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม¹⁷⁸ มีคณะครูและบุคลากรที่จะทำหน้าที่นี้ แต่ไม่ เพียงพอ เช่น วิชาสังคม ครูที่จบเอกสังคมมา มีครูแค่คนเดียว ซึ่งตอนนี้เรากำลังรอรอบครู ครูก็เรียก ครูก็ขออัตรากำลังไป แต่ติดตรงที่ว่าไม่มีใครเลือกลงที่นี้ และครูที่สอนสังคมที่นี้ไม่ได้จบสังคมศึกษามา โดยตรง ซึ่งครูทุกคนสามารถปลูกฝังคุณธรรมให้กับนักเรียนได้ โดยมีแนวคิดที่ว่าไม่ว่าจะนับถือศาสนา อะไร เราถือว่าทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี¹⁷⁹ สอนให้คนมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี เพื่อที่จะได้อยู่ ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข เมื่อเด็กทุกคนมีศาสนาประจำตัวแล้ว จะต้องปฏิบัติตนตามหลัก ของศาสนาที่ตัวเองนับถือ อย่างเช่น ศาสนาพุทธ จะต้องมีเมตตากรุณาต่อกัน และตามที่โบราณ ประเพณีของเราปฏิบัติสืบต่อกันมา ทางโรงเรียนของกัศินหาให้นักเรียนมีทั้งวัฒนธรรมประเพณีที่ดี

¹⁷⁴ สัมภาษณ์นางณัฐนิชา ไชยวรรณ , หัวหน้างานบริหารธุรการและสำนักงาน,โรงเรียนวชิรวิทย์ เชียงใหม่ ช้างคลาน , ๑๓

มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๗๕} สัมภาษณ์นายสถิต ชัยมูล,ครู คศ. ๓,บ้านเชิงคอยสุเทพ,๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๗๖} สัมภาษณ์นางศุภกัญญา รอดเดช , ครูชำนาญการพิเศษ, โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๗๗} สัมภาษณ์นางสาวกนกพร คำมา , ครูผู้ช่วย ,โรงเรียนวัดเจ็ดยอด,๑๔ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๗๘} สัมภาษณ์นางสาวมลิลา แก้วฟู,ครู คศ. ๓, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๗๙} สัมภาษณ์นายสถิต ชัยมูล,ครู คศ. ๓,บ้านเชิงคอยสุเทพ,๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

งาม ทาวิธีการรักษาขนบธรรมเนียมของไทยที่ดั่งามเอาไว้ได้ ทาวิธีให้เด็กของเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีความเมตตากรุณาต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยจะเกี่ยวเนื่องกับครูผู้สอนเป็นอันดับแรก¹⁸⁰ เพราะครูผู้สอนจะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กอยู่แล้วในเรื่องของการมีคุณธรรมจริยธรรม ครูที่ดีและเป็นแบบอย่าง จะเป็นต้นแบบที่เด็กได้สัมผัส อันนี้เด็กก็จะได้ซึมซับทุกวัน ๆ อันที่สอง คือ เราได้มีการปลูกอบรมให้กับเด็กนักเรียน ทุกครั้งที่เด็กนักเรียนแสดงพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ คุณครูก็จะคอยตักเตือนว่าอันไหนควรหรือไม่ควร นอกจากนี้ เราจะมีวิทยากรจากภายนอก คือ พระอาจารย์เข้ามาช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา และสอนเกี่ยวกับคุณครูจริยธรรมด้วย

ในขณะที่ปัจฉิมภายนอกองค์กรจะมีทางวัดเข้ามาช่วยเสริมในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน โดยนักเรียนที่เข้าใหม่ คือ นักเรียนชั้น ม.๑ และ ม.๔ จะต้องปฏิบัติธรรม¹⁸¹ และในช่วงเข้าพรรษา เด็กทุกคนจะต้องมานอนวัด ช่วงเย็นหลังทำวัตรเสร็จก็จะมีการอบรม พอเช้าวันพระเด็กทุกคนจะต้องไปทำบุญตักบาตรกับญาติโยมทั่วไป นักเรียนมาสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ และก่อนเข้าชั้นเรียนคุณครูก็จะเน้นให้นักเรียนสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ แผ่เมตตา จนเด็กสามารถท่องได้ เมื่อท่องได้ ก็เพิ่มบทแผ่เมตตาพื้นเมืองซึ่งเกือบจะสูญหาย พระอาจารย์สนับสนุนให้เงินเป็นรางวัลแก่นักเรียนเนื่องจากประมาทใจ ผู้สูงอายุบางท่านชื่นชมเด็กนักเรียนว่ามีความสามารถ ชุมชนก็สนับสนุนจนเริ่มจะมีชื่อเสียงทางด้านนี้ ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนก็ชื่นชมในความสามารถของนักเรียน จึงได้รับการสนับสนุนจากชุมชน วัด เทศบาล ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม¹⁸²

สิ่งที่คาดหวังในเรื่องของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กนักเรียน อันดับแรกก็คือเรื่องของความซื่อสัตย์¹⁸³ มีการทำให้เห็นเป็นรูปธรรมในรูปแบบของกิจกรรมโครงการ “เก็บได้ ให้คืน” เก็บได้ แล้วให้ ซึ่งตัวนี้เด็กหลายคนก็เก็บของได้ เก็บเงินได้ ก็เอามาให้คุณครูทุกครั้ง ๑๐ บาท ๒๐ บาท ๕๐ บาทก็เอามาประกาศหารเจ้าของ ก็แสดงว่าตัวนี้เป็นปัจจัยสำคัญของเด็ก อีกประการหนึ่งก็คือ การเคารพพระหว่างรุ่นพี่กับรุ่นน้อง ยอมรับซึ่งกันและกันโดยปลูกฝังผ่านกิจกรรมหน้าเสาธง สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต ส่วนคุณครู ก็จะต้องรู้หน้าที่และรู้เวลา พร้อมทั้งจะสอนโดยทางครอบครัวก็ต้องสนับสนุนซึ่งบางครอบครัวมีปัญหาทางเศรษฐกิจ ฐานะค่อนข้างต่ำ อาศัยอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย ไม่มีพ่อ ไม่มีแม่ บางครอบครัวแตกแยก บางครอบครัวพ่อแม่แยกทางกัน พ่อแม่เสียชีวิตบ้าง ก็ค่อนข้างมีปัญหาที่หลากหลาย จะต้องมีการอบรมบ่มเพาะเรื่องคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้ยังมีแหล่งเรียนรู้จากวัดต่าง ๆ รอบโรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรมกับทางวัด ซึ่งสนับสนุนการกล่อมเกลามาจากโรงเรียนอีกทางหนึ่ง ในขณะที่หัวหน้าส่วนท้องถิ่นคือหัวหน้าสำนักงานการศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่ ก็เห็นความสำคัญ¹⁸⁴ กับโครงการมาร์ชซึ่งความดี โดยโครงการมาร์ชซึ่งไปขยายผลให้มากกว่าขบวนการการแปรแถวเพียงอย่างเดียว สร้างกิจกรรมอื่น อาทิเช่นระดับการรักษาความสะอาด ความมีระเบียบวินัยต่าง ๆ สร้างห้องมาตรฐานสากล ได้แก่ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องแต่งตัว

^{๑๘๐} สัมภาษณ์นางสุรรัตน์ กลอนาวา,ครู คศ. ๓,บ้านเชิงดอยสุเทพ,๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๘๑} สัมภาษณ์พระครูปลัดเดช ทรงจิต,รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียนฝ่ายบรรพชิต,โรงเรียนธรรมราช,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๘๒} สัมภาษณ์นางสาวมลิลา แก้วฟู,ครู คศ. ๓, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๘๓} สัมภาษณ์นายธำนิษฐ์ ธาณี,ครู คศ. ๓,โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาด,๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๘๔} สัมภาษณ์นางวัชรภรณ์ ทาค่า , ครู คศ. ๓ ,โรงเรียนวัดป่าแฝง,๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

ห้องครัว และห้องทำงาน เพื่อนำเป็น Best Practice ความดีสากล ๕ อย่างก็คือ สะอาด ระเบียบ สุภาพ ตรงเวลา สมาธิ มาให้เป็นอย่างกับโรงเรียนต่าง ๆ ใน ๑๑ โรงเรียนในเขตพื้นที่เทศบาลนคร เชียงใหม่

ในประเด็นของการพิจารณาโอกาสและอุปสรรคที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน จากการวิจัยพบว่า

โอกาสที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ประการแรก ได้แก่การ นำเอาการเรียนการสอนแบบจิตศึกษา^{๑๘๕}มาใช้ในระบบในอัตรา ๕๐% ซึ่งเป็นการเรียนการสอนใน ลักษณะการให้นักเรียนได้นั่งสมาธิตอนเช้าก่อนเริ่มเรียน เป็นการฝึกจิต ให้จิตนั้นได้นิ่ง เนื่องจาก นักเรียนส่วนใหญ่จะมีปัญหาเรื่องของสมาธิสั้น การฝึกตรงนี้นำเข้ามาใช้ที่โรงเรียนเป็นปีแรก ฝึก นักเรียนทุกระดับชั้น ตั้งแต่ชั้น ป.๑ ถึง ม.๓ นะครับ อันนี้คือจุดแข็งที่ว่า ทุกระดับชั้นทำเหมือนกันหมดตั้งแต่เช้า พอมากลางวัน นักเรียนจะต้องมาทำการบอดี้สแกน คือ การนอนสมาธิ คือ จะต้องรับรู้ ตั้งแต่หัวจนกระทั่งถึงปลายเท้า หลังจากนั้นก็ให้กำหนดลมหายใจเข้าออก โดยการจดกิจกรรมตอน เข้าให้นักเรียนได้นั่งสมาธิแล้ว จะมีการ Home room ที่มีการสอดแทรกเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม เข้าไปด้วย ขึ้นอยู่กับว่าสถานการณ์ในขณะนั้นมีข่าวเกี่ยวกับเรื่องอะไร มีการนำข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ การบั้งการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ในเรื่องของรองนายกรัฐมนตรี ที่มีนาฬิกาหุมากกว่า ๒๓ เรือน แต่ครูไม่ได้ชี้ให้นักเรียนว่าสิ่งนี้ถูกหรือผิด เป็นการฝึกให้นักเรียนคิดว่าใช่หรือไม่ใช่ หรือในกรณีถ้า นักเรียนมีเงิน นักเรียนจะเอาเงินไปทำอะไร ให้เป็นการตอบคำถามปลายเปิด และในส่วนของ กิจกรรมอื่น เช่นการจุดเทียนให้นักเรียน แล้วให้นักเรียนส่งเทียนต่อ ๆ กันไป ก็เป็นการฝึกให้นักเรียน ได้ส่งต่อ การส่งต่อนั้นนักเรียนจะต้องบอกความดีของเพื่อน แม้ว่าเพื่อนที่นั่งติดกับเรา จะแกล้งเรา ตลอดก็ตาม ก็จะต้องพูดความดีของเพื่อนให้ได้ ต้องคิดมา ซึ่งเป็นการฝึกมองในแง่บวกของเพื่อน ไม่ ว่าจะโกรธจะเกลียดอย่างไรก็ตามก็ต้องพูดออกมาให้ได้ ก็ถือว่าเป็นกิจกรรมที่ทางผู้อำนวยการได้มี นโยบายลงมาเป็นเรื่องของการปลูกฝังให้นักเรียนได้มีคุณธรรมจริยธรรม และในช่วงเย็นก็เป็นการสรุป AR After Review ซึ่งเป็นการสรุปกิจกรรมที่ทำไปตลอดทั้งวัน รวมทั้งเปิดโอกาสทุกรายวิชาที่สอน โดยเฉพาะวิชาสังคม ถือว่าเป็นวิชาแม่หลักที่จะปลูกฝังในเรื่องของการให้โอกาสนักเรียนได้เรียน อย่าง ป. ๑ จะได้เรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนเป็นคนดี คุณลักษณะของคนดีก็จะครอบคลุมทุกด้าน ความ ซื่อสัตย์ ความกตัญญู ความมีคุณธรรม การปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตัวเองนับถือ

โอกาสที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ประการที่สอง ได้แก่ โรงเรียนเป็นจุดศูนย์กลางสำหรับทางวัดจะมาขอความร่วมมือ^{๑๘๖} ให้ส่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ อาทิเช่น กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา หรือว่าวันสำคัญต่าง ๆ ทาง ประเพณีท้องถิ่น จะขอความร่วมมือทางโรงเรียนส่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม และจะมีการส่งคุณครู เข้ามาให้คำแนะนำต่าง ๆ หรือดำเนินกิจกรรมทางด้านคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งจะมีพระสงฆ์เข้ามา สอนทุกปี โดยโรงเรียนจะพานักเรียนไปปฏิบัติธรรมทุกปี ปีละ ๑ ครั้ง^{๑๘๗} จากที่นอน ๒ คืน ปัจจุบัน นอนเพียงคืนเดียว จะพานักเรียนไปปฏิบัติธรรมวนกันไม่ให้เข้าประมาณ ๕-๖ วัดในจังหวัดเชียงใหม่

^{๑๘๕} สัมภาษณ์พิพัฒน์ เจริญวันทะ ,ครู, โรงเรียนอนุบาลหนองป่าครั่ง,๕ เมษายน ๒๕๖๑

^{๑๘๖} สัมภาษณ์นายสถิต ชัยมูล,ครู คศ. ๓,บ้านเชิงดอยสุเทพ,๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๘๗} สัมภาษณ์นายธำนิษฐ์ ธาณี,ครู คศ. ๓,โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาด,๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

และจะส่งนักเรียนไปร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โรงเรียนก็จะให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่พุทธสถานทุกครั้ง และจะมีให้นักเรียนร่วมแสดงตนเป็นพุทธมามกะอีกด้วย จึงถือว่าเป็นโอกาส¹⁸⁸ ที่นักเรียนทุกคนได้รับการปลูกฝังและการเสริมสร้างด้านคุณธรรมจริยธรรม เด็กจะกินนอนในวัด ทุกวันเด็กต้องตื่นตีสี่มาทำวัตร สวมมนต์กับทางวัดทุกคน แม้นักเรียนที่นับถือศาสนาคริสต์ก็ยังคงสวดมนต์ร่วมกับเพื่อนด้วย

โอกาสที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ประการที่สาม ได้แก่ ทางโรงเรียนของเราจะร่วมกับหน่วยงานทางภายนอกอยู่เป็นประจำ จะมีการสอบธรรมะศึกษา ซึ่งปีนี้ นักเรียนผ่านนักธรรมชั้นเอกยกชั้น โดยมีพระอาจารย์มาเสริม มาสอน มาสอนเข้ม ส่วนนักธรรมชั้นตรีชั้นโท ผ่านกันเกือบหมด นอกจากนี้โรงเรียนยังส่งเด็กแข่งขันตอบปัญหาทางก้าวหน้าของธรรมกายด้วย โดยได้รางวัลรองชนะเลิศระดับประเทศ ๒ ปีติดต่อกัน อาทิเช่น โครงการของฝ่ายกิจกรรมนักเรียน เรื่องโครงการธรรมพัฒนา โครงการปฏิบัติธรรมชำระใจ โครงการเหล่านี้ล้วนเป็นโครงการที่สอดแทรกความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนทั้งสิ้น ซึ่งการเรียนการสอนของโรงเรียนของเรา นอกจากจะสอนในรายวิชาแล้ว แผนการสอนของคุณครูทุกแผนโครงการของโรงเรียน ซึ่งเป็นโครงการกระจายไปยังกลุ่มสาระฝ่ายต่าง ๆ ก็จะเป็นเรื่องของคุณธรรมเป็นส่วนมาก ประมาณ ๗๐ - ๘๐ %จะต้องสอดแทรกเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ในส่วนของคุณครู จะมีการอบรมพัฒนาด้านจิตใจของคุณครู และอบรมให้ความรู้อื่น ๆ อาทิเช่น การพัฒนาจิตใจนักเรียน การช่วยเหลือนักเรียน สิ่งเหล่านี้ก็เป็นหลักของโรงเรียน รวมทั้งโรงเรียนอยู่ในวัดซึ่งสิ่งแวดล้อมก็เอื้ออำนวย ครูบาอาจารย์เป็นพระสงฆ์ นักเรียนที่มาเรียนเป็นบรรพชิต ครึ่งหนึ่ง เป็นฆราวาสครึ่งหนึ่ง เพราะฉะนั้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่โรงเรียนจะต้องพุ่มฝัก และจะต้องป้อนความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรม คุณธรรมในเรื่องสามัคคีธรรม ก็คือ การร่วมมือร่วมใจช่วยกันทำงาน การละอายใจ พึ่งต้องเคารพน้อง น้องต้องเคารพพี่ เข้ามาหน้าเสาธง เมื่อเข้าแถวแล้ว น้องแต่ละชั้นตั้งแต่อนุบาล ต้องกล่าวสวัสดีไหว้ที่ ป.๑ ป.๒ ป.๓ ป.๔ ป.๕ ขึ้นมา สวัสดีที่ ป.๖ แล้วก็จะสวัสดีครูตอนเข้าหน้าเสาธง หรือแม้กระทั่งเดินเข้ามาหน้าโรงเรียน ถ้าเจอคุณครูก็จะสวัสดี นี่คือ พื้นฐานของการสร้างวัฒนธรรม และอารยธรรมขององค์กรที่อยู่ในรูปแบบที่ร่วมมือร่วมใจกันทำ และเห็นประโยชน์ร่วมกันที่จะพาตักไปสู่อำนาจ เชื่อมโยงไปสู่ครอบครัว การสร้างความอ่อนโยนให้กับเด็ก ๆ อันนี้เป็นคุณธรรมที่โรงเรียนใช้ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยทุกเช้าจะมีการทำวัตร และมีการให้โอกาสหน้าเสาธงเป็นต้น โรงเรียนวิถีพุทธจะมีการสอนให้อยู่ได้ อยู่เป็น และสามารถที่จะช่วยกันจรรโลงกิจกรรม ซึ่งเป็นวิถีของทางโรงเรียนได้ ให้เป็นอัตลักษณ์ที่กล่าวได้ว่า เด็กดี วิถีพุทธ ตามกลยุทธ์ของพุทธี มีการวางแผน¹⁸⁹ วางแผนว่าเราจะทำอะไรให้เด็กเหล่านี้มีความคุ้นเคยกัน ใช้วิธีการให้พี่ดูแลน้อง น้องเคารพพี่ ดังนั้นโรงเรียนจึงจัดหาบุคลากรที่มีความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรมเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ ชาวบ้านที่มีความประพฤติเรียบร้อยมาให้ข้อคิด หรือพยายามดึงศิษย์เก่าที่จบการศึกษาไปแล้ว ที่ประสบความสำเร็จในทางด้านวิชาชีพ ไม่ว่าจะมาเป็นข้าราชการ ทหารตำรวจ และเป็นบุคคลที่มีความประพฤติเป็นแบบอย่าง ทางโรงเรียนก็จะนำ

¹⁸⁸ สัมภาษณ์นายประเวช นะคำ,ครู คศ. ๒, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

¹⁸⁹ สัมภาษณ์ว่าที่ร้อยตรีบุญเสียว หินศรีสุวรรณ ,ผู้อำนวยการโรงเรียนพุทธโศภณ,๒๘ มีนาคม ๒๕๖๑

บุคคลเหล่านี้มาให้ข้อคิดกับนักเรียนหน้าเสาธง หรือในวันประชุมต่าง ๆ บ้าง¹⁹⁰ และในช่วงกลางพรรษา โรงเรียนจะนำนักเรียนมานอนที่วัดในวันพระ เพราะว่าโรงเรียนจะปิดวันพระ และเรียนวันเสาร์ซดเซย ฉะนั้น นักเรียนจะได้นอนวัด และประพฤติปฏิบัติเหมือนอุบาสก อุบาสิกาในสมัยอดีต คือ ตอนเย็นวันโกนจะมานอน มาทำวัตรเย็น ปฏิบัติธรรม ฟังคำอบรมจากครูบาอาจารย์ที่สอน ตอนเช้าวันพระก็จะมาทำบุญตักบาตรกับชาวบ้าน โดยมีเทศบาล เข้ามาช่วยสนับสนุนงบประมาณทุกปี¹⁹¹

โอกาสที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ประการที่สี่ ได้แก่ นักเรียนเป็นเด็กที่เราคัดเลือกมา¹⁹² หนึ่งในนั้นจะเป็นเด็กเรียนดี มีมารยาท คุณธรรมจริยธรรมที่ดี มีความรับผิดชอบในตัวเอง มีความขยันหมั่นเพียร ใฝ่เรียนรู้ อยู่ในตัวของนักเรียน มีการอยู่ร่วมกันด้วยการรู้จักแบ่งปัน การให้อภัย¹⁹³ ดังนั้นเมื่อนักเรียนเข้ามาอยู่ในโรงเรียน ทางโรงเรียนก็จะส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนในส่วนที่นักเรียนขาดอยู่ให้ดีขึ้น

โอกาสที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ประการที่ห้า ได้แก่ เด็กทุกคนจะต้องได้รับโอกาสในการปลูกฝังเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะที่โรงเรียน เนื่องจากที่บ้านพ่อแม่ผู้ปกครองก็ปลูกฝัง และเมื่อเด็กมาโรงเรียนโอกาสที่เด็กจะได้รับการปลูกฝังเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมนั้นก็อยู่ที่นโยบายของแต่ละโรงเรียน¹⁹⁴ ด้วยที่จะให้โรงเรียนดำเนินกิจกรรมหรือครูผู้สอนที่จะสอดแทรกสิ่งพวกนี้ เนื่องจากบางโรงเรียนอาจไม่ได้มุ่งเน้นประเด็นนี้ อาจมุ่งเน้นเฉพาะเรื่องวิชาการ มุ่งเน้นว่าเด็กจะต้องเรียนเก่งอย่างเดียว เนื่องจากผู้ปกครองอยากให้เป็นอย่างนั้น ดังนั้นการที่เด็กได้รับความรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาให้ความรู้ และโอกาสที่เด็กได้รับเวลาที่คุณครูสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในรายวิชาต่าง ๆ และจะมีครูพระเข้ามาให้ความรู้¹⁹⁵ในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม รวมไปถึงความรู้เกี่ยวกับศาสนา นอกจากทางโรงเรียนแล้ว จะมีค่ายของทางเทศบาล เนื่องจากว่าโรงเรียนสังกัดเทศบาล เทศบาลก็จะมีค่ายมาให้¹⁹⁶ เป็นค่ายอบรมเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม มาปลูกฝังให้กับเด็กนักเรียน และมีโครงการต่าง ๆ รองรับ มีโครงการต่าง ๆ มารองรับเพื่อให้ครูต้องเติมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนตลอด มีโครงการไปวัดทุกวันพระ เนื่องจากว่าท่านพระอาจารย์ต่าง ๆ ที่อยู่ในวัด ก็ได้เทศนาสั่งสอนธรรมให้นักเรียนได้รับความรู้เหล่านั้น โอกาสอีกอันหนึ่งก็คือ จากเดิมที่นักเรียนไม่เคยได้รับรู้เรื่องของคุณธรรมจริยธรรมมาก่อน ก็จะเป็นโอกาสที่ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ รับรู้ ถือว่าเป็นโอกาสที่ให้นักเรียนได้ฝึกการทำสมาธิ ถึงแม้ว่าจะได้ผลสัมฤทธิ์

¹⁹⁰ สัมภาษณ์พระครูปริยัติกิจจาภิวัฒน์,ดร. , ผู้อำนวยการโรงเรียนธรรมราชศึกษา , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

¹⁹¹ สัมภาษณ์นายวรเสฏฐ์ มาสกลาง , ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเจ็ดยอด,๑๔ มีนาคม ๒๕๖๑

¹⁹² สัมภาษณ์นางศุภกัญญา รอดเดช , ครูชำนาญการพิเศษ, โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

¹⁹³ สัมภาษณ์ว่าที่ร้อยตรีบุญเสียว หินศรีสุวรรณ ,ผู้อำนวยการโรงเรียนพุทธโศภณ,๒๘ มีนาคม ๒๕๖๑

¹⁹⁴ สัมภาษณ์นางณัฐนิชา ไชยวรรณ , หัวหน้างานบริหารธุรการและสำนักงาน,โรงเรียนวชิรวิทย์ เชียงใหม่ ช้างคลาน , ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

¹⁹⁵ สัมภาษณ์นางสาวรัตนผล แผล่วหล้า ,ครู,โรงเรียนวัดเจ็ดยอด,๑๔ มีนาคม ๒๕๖๑

¹⁹⁶ สัมภาษณ์พิพัฒน์ เจริญวันทะ ,ครู, โรงเรียนอนุบาลหนองป่าคลั่ง,๕ เมษายน ๒๕๖๑

หรือไม่ได้แต่อย่างน้อยก็ได้โอกาสฝึกอย่างต่อเนื่อง เพื่อต้านทานสังคมภายนอกที่หมุนอย่างรวดเร็ว รวมทั้งชุมชนที่อยู่อาศัย โดยทั่วไปแล้วเป็นหน้าที่หรือภารกิจที่สำคัญของครูทุกคนที่ต้องทำ เพราะว่าการที่เด็กมาจากบ้าน เด็กก็เหมือนกับผ้าขาวผืนหนึ่งที่เข้ามาในโรงเรียน เพราะฉะนั้น จะทำให้ผ้าขาวผืนนี้ ได้พับอย่างสวยงาม แล้วก็อยู่ได้อย่างคงทน ในความเป็นสีขาวของมันประมาณนั้น วิธีการของความเป็นครูก็คือ ในหนึ่งวันแปดชั่วโมงที่นักเรียนมาเรียนอยู่ที่โรงเรียนเนี่ย จะทำอย่างไรในเรื่องของการที่จะหล่อหลอมพฤติกรรมหรือนิสัย ในมิติของการพัฒนาสติปัญญา¹⁹⁷ ในเรื่องของการพัฒนาเรื่องของการอยู่ร่วมกันทางสังคมได้ เพื่อที่จะไปต่อสู้อกับโลกภายนอก คือ ไปอยู่กับสังคมโลกภายนอกได้ ทำอย่างไรจะให้ลูกศิษย์ของเราแข็งแรง ตรงนี้เป็นเรื่องสำคัญ โดยส่วนใหญ่เราก็จะใช้แก่นธรรมหรือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ถึงแม้ว่านักเรียนที่เข้ามาเรียนบางคนจะนับถือศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลามบ้าง แต่ว่าทุกคนมาโรงเรียน จะต้องปฏิบัติในลักษณะระบบของศาสนาพุทธ เช่น ในตอนเช้า ต้องสวดมนต์นั่งสมาธิ เจริญสติปัญญา และแผ่เมตตา

ในขณะที่ส่วนของครอบครัวนั้น นักเรียนอยู่ที่บ้านผู้ปกครองจะสอนหลานเรื่องของการทำให้รู้จักหลักพระพุทธศาสนา¹⁹⁸ ให้ลูกเป็นคนดี¹⁹⁹ ซื่อสัตย์²⁰⁰ ถ้าเจอใครที่ลำบากก็จะให้หลานช่วยเหลือ ห้ามขโมยของของคนอื่น²⁰¹ มีน้ำใจ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่โกหก ไม่พูดปด²⁰² ถ้าจะปลูกฝังก็จะเป็นเรื่องของความอดทน²⁰³ ความขยัน ละก็ความเพียร สอนให้น้องเอาการเรียนมาพิสูจน์ตัวเอง เหมือนที่น้องอยากจะทำเรียนคณะในฝัน พี่ก็จะสอนให้น้องอดทน ขยัน เพียรพยายาม ตั้งใจทำให้ที่บ้านเห็น ในขณะที่บางครอบครัวไม่มีเวลาสอนลูก แต่เวลาที่เรารู้ตัวด้วยกัน ถ้ามีอะไรเราก็จะบอกจะสอนตามที่เห็นในทีวี ว่าแบบนี้ไม่ดี แบบนี้ไม่ดี เห็นไหมว่าถ้าทำแบบนี้มันไม่ดี แม่ก็จะสอนเขาบนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล²⁰⁴ รวมทั้งจะสอนงานบ้าน²⁰⁵ เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ล้างจาน ซักผ้า ล้างถ้วย ล้างช้อน ทำความสะอาดบ้าน ช่วยยายทำกับข้าว แล้วจะสอนเรื่องการใช้ชีวิต ยายจะสอนให้เป็นคนดี เวลาเจอผู้ใหญ่ผู้หลักผู้ใหญ่ ต้องเคารพนบอบ ห้ามก้าวร้าว สอนการวางตัวกับเพื่อน และคุณครู โดยจะสอนให้เคารพครูบาอาจารย์ อย่าไปเห็นแก่ตัว ให้เป็นเด็กดี ไปไหนก็ให้คนแก่รักและเมตตา สอนให้ลูกมารยาทดี มีความเมตตากรุณาต่อเด็กและผู้ใหญ่²⁰⁶ เชื้อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่และคุณครูอย่างสม่ำเสมอ

ในทางตรงกันข้ามอุปสรรคที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน จากการวิจัยพบว่า ประการแรกสภาพแวดล้อมข้างนอกเป็นตัวแปรที่ทำให้คุณธรรมจริยธรรมที่โรงเรียน

¹⁹⁷ สัมภาษณ์ครู ฐิติรัตน์ วลีษฐ์พลพงศ์ ,ครูชำนาญการพิเศษ , โรงเรียนวัดสวนดอก,๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๙๘} สัมภาษณ์นายเชื่อนเพชร สานเครือ, ผู้ปกครองนักเรียน ,๒๖ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๑๙๙} สัมภาษณ์นางจันทร์ พะพู่, ผู้ปกครองนักเรียน , ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๐๐} สัมภาษณ์นางสาวศุภลักษณ์ พิรุณภา , ผู้ปกครองนักเรียน , ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๐๑} สัมภาษณ์นายทุน ยายแดง, ผู้ปกครองนักเรียน , ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๐๒} สัมภาษณ์นางสาววิไลพร บุญสุข, ผู้ปกครองนักเรียน , ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๐๓} สัมภาษณ์นางสาวหนึ่งฤทัย ราชฤทธิ์ศิริ , ผู้ปกครองนักเรียน , ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๐๔} สัมภาษณ์นางวรรณ ศรีประจันต์, ผู้ปกครองนักเรียน , ๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๐๕} สัมภาษณ์นางปราณี คันธวงค์, ผู้ปกครองนักเรียน , ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๐๖} สัมภาษณ์นางอำพัน คันธวงค์, ผู้ปกครองนักเรียน , ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๑

ปลูกฝังไปนั้นลดน้อย ถอยลงไป²⁰⁷ คุณครูบางส่วนไม่เข้าใจการสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ประการที่สองการที่นักเรียนมาจากครอบครัวที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน นักเรียนของบางคนพ่อแม่เป็นแรงงานข้ามชาติ²⁰⁸ มาจากพม่า ในการปลูกฝังอะไรไป นักเรียนไม่เชื่อฟัง มีดื้อ มีรั้นบ้าง สภาพแวดล้อมทางครอบครัวของนักเรียน ด้วยความหลากหลายของนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ผู้ปกครอง ภาษา การสื่อสารไม่เข้าใจกัน²⁰⁹ เป็นความแตกต่างกันทางเชื้อชาติ ศาสนา ของนักเรียนซึ่งนักเรียนนับถือศาสนาพุทธ แต่จะมีวิธีการนับถือที่แตกต่างกัน เนื่องด้วยแต่ละชุมชนบางที่จะมีค่านิยมความเชื่อที่แตกต่างกันไป จึงทำให้แต่เด็กของที่นี่จะไม่ค่อยได้รู้ซึ่งถึงหลักธรรมคำสอนของทางพระพุทธศาสนาเท่าไรนัก นิสัยและมารยาทของเด็กที่นี้ส่วนใหญ่จึงไม่อ่อนโยนเท่าที่ควร ไม่เหมือนคนไทยที่มีมานาน ซึ่งต้องอาศัยการเรียนรู้ด้วยการปรับตัว²¹⁰ เพราะเวลาที่มาเรียนโรงเรียน มีทั้งไทใหญ่ จีนฮ่อ ขนกลุ่มน้อยบนภูเขา และลงมาเรียน มีพม่าเข้ามา ดังนั้นเรื่องของภาษาในการสื่อสาร จะเป็นอุปสรรคโดยโรงเรียนที่เป็นอยู่ในกระบวนการของโรงเรียนวิถิพุทธ และเป็นโรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ²¹¹ ในรุ่นที่ ๖ ซึ่งการดำเนินการเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียน โดยพิจารณาว่า นักเรียน มาจากหลากหลายที่ ผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่ก็มีหลากหลายอาชีพ รวมทั้งโรงเรียนวัดสวนดอก เป็นโรงเรียนที่มีเด็กนักเรียนเรียนรวม ก็คือ มีเด็กปกติ เรียนร่วมกับเด็กพิเศษ ๙ ประเภท²¹² เช่น เด็ก MR คือ เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา แต่สามารถอยู่ในสังคมได้ สอง คือ เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ อ่านไม่ได้ เขียนไม่ได้ หรือเขียนได้ อ่านได้ แต่คิดเลขไม่ได้ อย่างนี้เขาเรียกว่าเด็ก LD สาม คือ เด็กสมาธิสั้น สี่ คือ ออทิสติก ห้า ก็คือ เด็กที่มีปัญหาภาวะพฤติกรรมทางอารมณ์ ซึ่งมีหลายคนเป็นเยอะ แล้วก็เด็กประเภทอื่น ๆ คือ มีความบกพร่องทางด้านร่างกายอะไรประมาณนี้ เราก็จะจัดอยู่ในเด็กการศึกษาพิเศษ ฉะนั้น ก็จะอยู่รวมกันกับเด็กปกติ ทำอย่างไรจะให้คนเหล่านี้อยู่ร่วมกันได้ ตรงนี้แหละต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องของการอยู่ร่วมกันให้กับเขา ให้เด็กเหล่านี้อยู่ร่วมกันให้ได้ เราใช้ตัวนี้เป็นบรรทัดฐานที่จะนำไปสู่ขั้นปฐมภูมิ ในการที่เขาจะอยู่ในสังคมได้ ก่อนที่จะออกไปอยู่ทุติยภูมิ และตติยภูมิข้างนอก นี่คือบทสำคัญในการที่จะปลูกฝัง โดยต้องตระหนักถึงคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้น แต่การที่นักเรียนได้เรียนรู้ การที่นักเรียนได้เห็นพฤติกรรมของคนอื่น ๆ นักเรียนก็จะเริ่มเรียนรู้ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตาม ในรูปแบบเดียวกัน สามารถแยกอะไรคือสิ่งที่ดี อะไรคือสิ่งที่ไม่ดี อะไรคือสิ่งที่ถูกทำดี อะไรคือสิ่งที่ไม่ถูกต้องและจะแก้ไขอย่างไร ก็จะมีการปรับเปลี่ยนแบบนั้น เช่น การเก็บของตกได้ นักเรียนก็จะนำมาคืน เมื่อเด็กเอามาคืน คุณครูก็จะจดชื่อไว้ จดนามสกุลไว้ แล้วก็เอาไปใส่กล่องความดีของนักเรียน ถ้ามีใครมาบริจาคของ ครูก็จะเอาของขวัญนั้นมามอบให้กับคนที่ทำความดี²¹³ เป็นรางวัลน้ำใจ ไม่ใช่ค่าจ้าง ให้เด็กคนอื่น ๆ ได้เห็นว่า ถ้า

^{๒๐๗} สัมภาษณ์พระครูปริยัติกิจจาภิวัฒน์,ดร. , ผู้อำนวยการโรงเรียนธรรมราชศึกษา , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

²⁰⁸ สัมภาษณ์นาย วรเสฏฐ์ มาสกลาง , ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเจ็ดยอด,๑๔ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๐๙} สัมภาษณ์ดร.ฐิติรัตน์ วสิษฐ์พลพงศ์ ,ครูชำนาญการพิเศษ , โรงเรียนวัดสวนดอก,๘ มีนาคม ๒๕๖๑

²¹⁰ สัมภาษณ์นางสาวรัตนผล แห้วหล้า, ครู,โรงเรียนวัดเจ็ดยอด,๑๔ มีนาคม ๒๕๖๑

²¹¹ สัมภาษณ์ว่าที่ร้อยตรีบุญเลียว หินศรีสุวรรณ ,ผู้อำนวยการโรงเรียนพุทธโศภณ,๒๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๑๒} สัมภาษณ์ดร.ฐิติรัตน์ วสิษฐ์พลพงศ์ ,ครูชำนาญการพิเศษ , โรงเรียนวัดสวนดอก,๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๑๓} สัมภาษณ์นางเกษแก้ว ภักดิ์ดี, รองผู้อำนวยการโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

นักเรียนทำดี ซื่อสัตย์ ทุกคนก็จะยกย่อง ทุกคนก็จะสรรเสริญ ให้นักเรียนให้ความเคารพ ให้ความนับถือ ซึ่งเป็นการแปลงอุปสรรคให้เป็นโอกาส²¹⁴

อุปสรรคที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ประการสาม ได้แก่ การรับรู้ของนักเรียน คือ เด็กบางคน เข้าหูซ้าย ทะลุหูขวา มีเด็กบางคนเท่านั้นที่สามารถปฏิบัติได้ เด็กบางคนทำตามที่ครูบอก ถ้าครูไม่บอกก็ไม่ทำ²¹⁵ขึ้นอยู่กับคุณภาพของเด็ก เพราะเด็กมาจากที่ที่หลากหลาย²¹⁶ เนื่องจากโรงเรียนบางโรงเรียนขยายโอกาส จุดประสงค์พื้นฐานของโรงเรียน ก็คือ เปิดโอกาสให้นักเรียนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาสามารถที่จะมาเข้าเรียนได้ เด็กนักเรียนก็มาจากที่หลากหลายครอบครัว

อุปสรรคที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ประการสี่ ได้แก่ การขาดแคลนเรื่องของเทคโนโลยี²¹⁷ อาทิเช่น เครื่องฉายภาพสื่อต่าง ๆ แม้กระทั่งสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ การขาดแคลนยานพาหนะในกรณีเวลานำนักเรียนไปเข้าค่ายคุณธรรม กล่าวคือไม่มีงบประมาณในการดำเนินการ ซึ่งในปัจจุบันคุณธรรมจริยธรรมของเด็กลดลงเยอะ²¹⁸ เนื่องด้วยสังคมหรือแม้แต่สื่อทางโทรทัศน์ ทางอินเทอร์เน็ตนี่น่ากลัวมาก เด็กเข้าไปเพราะความอยากรู้ อยากรูเห็น เด็กอยู่กับโทรศัพท์มือถือทุกวัน อยากรูอะไรก็เข้าไปดู เด็กก็ไปรับเอาตรงนั้นมา เด็กบางคนก็มีการเลียนแบบพฤติกรรมจากสื่อต่าง ๆ มีการแสดงออกเลียนแบบละคร ส่วนนักเรียนบางคนยังไม่ค่อยสนใจ ตั้งแต่โรงเรียนมีพระอาจารย์มาช่วย ก็สามารถพัฒนาเพิ่มขึ้นมาก นักเรียนจะเกรงใจพระมากกว่าครู และในบางกรณีการรับรู้ของเด็กจากการสอนจะขึ้นอยู่กับตัวนักเรียนเอง

อุปสรรคที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ประการห้า ครอบครัวก็เป็นตัวแปรสำคัญ โดยการสังเกตของครูพบว่าเด็กที่มาโรงเรียนจะมีบุคลิกอีกแบบหนึ่ง แต่เมื่อเด็กอยู่ที่บ้าน เด็กก็จะไปเจออีกพฤติกรรมหนึ่ง เราก็จะเจอเด็กที่มีพฤติกรรมที่แปลกไป²¹⁹ เมื่อถามกลับย้อนดูอะ เด็กก็จะบอกว่าอยู่บ้านก็พูด พ่อแม่ก็ไม่ว่าเลย เด็กจะมีความเป็นเด็ก เขาจะมีความเป็นธรรมชาติ พ่อเขาเห็นอะไรมาที่เขาไม่เคยเจอ เขาก็จะมาบอกเราว่าพ่อก็บอกอย่างนี้ แม่ก็บอกอย่างนี้ บางทีเขาก็จะมาบอกว่าเห็นเพื่อนคนอื่นก็ทำ ซึ่งสถาบันครอบครัว²²⁰มีความสำคัญมาก บางครอบครัวแตกแยก เด็กบางคนมาจากครอบครัวที่มีปัญหา ครอบครัวแตกแยก ไม่ได้มีการติดตามพฤติกรรมเด็กอย่างต่อเนื่อง²²¹ รวมทั้งบางโรงเรียนไม่ได้มีกิจกรรมเชิงพุทธอะไรที่ชัดเจน ที่จริงอย่างน้อยก็ควรมีกิจกรรม เช่น ทุกวันศุกร์น่าจะมีการสวดมนต์²²² มีอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้ชัดเจนไปเลย แต่ก็ทำ

^{๒๑๔} สัมภาษณ์นางศุภกัญญา รอดเดช , ครูชำนาญการพิเศษ, โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๑๕} สัมภาษณ์นางสาวมลิลลา แก้วฟู,ครู คศ. ๓, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๑๖} สัมภาษณ์พระมหาพนมภรณ์ วิฑูตเมธี (นามราชา) ,ครูสอนภาษาต่างประเทศ, โรงเรียนธรรมราชศึกษา, ๙ มีนาคม

๒๕๖๑

^{๒๑๗} สัมภาษณ์นายสถิต ชัยมูล,ครู คศ. ๓,บ้านเชิงดอยสุเทพ,๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๑๘} สัมภาษณ์นางสุรรัตน์ กลสนาวา,ครู คศ. ๓,บ้านเชิงดอยสุเทพ,๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๑๙} สัมภาษณ์นางณัฐธิดา ไชยวรรณ , หัวหน้างานบริหารธุรการและสำนักงาน,โรงเรียนวชิรวิทย์ เชียงใหม่ ช้างคลาน , ๑๓

มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๒๐} สัมภาษณ์นางวัชรภรณ์ ทาค่า , ครู คศ. ๓ ,โรงเรียนวัดป่าแฝง,๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๒๑} สัมภาษณ์พิพัฒน์ เจริญวันทะ ,ครู, โรงเรียนอนุบาลหนองป่าคั้ง,๕ เมษายน ๒๕๖๑

^{๒๒๒} สัมภาษณ์นางสาวรัตนผล แผล่วหล้า, ครู,โรงเรียนวัดเจ็ดยอด,๑๔ มีนาคม ๒๕๖๑

หายไป บางครั้งแต่ละห้องก็อาจทำหลังเข้าแถว บางห้องอาจมีสวดมนต์ตอนเย็นบ้าง บางที่ครูพระสอนศีลธรรมก็จะมาสอนนักเรียนสวดมนต์บ้าง ซึ่งถ้าปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง เด็กก็คงทำได้ และเข้าใจ

อุปสรรคที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ประการหก ได้แก่ สื่อสังคมออนไลน์ เด็กใช้เวลาส่วนใหญ่เล่นโทรศัพท์ ทำให้เด็กสมัยนี้สมาธิสั้น ไม่นิ่ง สาเหตุนี้มาจากว่าเด็กยุคนี้เป็นเด็กยุค ๔.๐ เด็กส่วนใหญ่จะติดมือถือ เล่นเกมส์ ส่งผลต่อระบบประสาท ส่งผลต่อระบบของการตัดสินใจ ส่งผลต่อการจัดการด้านการใช้เหตุผล เด็กจึงไม่มีเหตุผลแต่จะใช้อารมณ์เป็นส่วนใหญ่ และก็ทำให้เกิดสมาธิสั้นอยู่หนึ่งไม่ได้

สรุปได้ว่าการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่บุคคลของสังคมไทย องค์กรประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการรับรู้ของเด็ก เรียน และปรับพฤติกรรมได้มากน้อยเพียงใด เป็นการตกผลึกของสังคม มาจากจิตใจ จะเห็นความลึกซึ้งถึงคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งต้องอาศัยสติคอยกำหนดและกำกับอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จะกลายเป็นความดี ที่ปฏิบัติดี ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ทำผิดกฎหมาย ไม่ทำผิดศีลธรรมจรรยาของแต่ละศาสนา ซึ่งตัวแปรที่สำคัญได้แก่การอบรมสั่งสอนเป็นสำคัญ ต้องมีทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่ใช้ผสมผสานกัน จะสามารถที่จะเชื่อมโยงกันได้ ให้เป็นเนื้อเดียวกัน ใน การที่จะฝึกคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้กับนักเรียน เป็นการฝึกลักษณะที่พึงประสงค์ให้กับเด็กนักเรียน

ส่วนที่ ๒. วิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม

วิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งหลักคำสอนทางศาสนา ต่างๆ มีอยู่มากมาย ผู้บริหารควรศึกษาน้อมนำมาพิจารณาเป็นแนวทางปฏิบัติตนและการดำเนินงาน หลักคำสอนที่จะนำมาพอเป็นตัวอย่างต่อไปนี้มีทั้งจากคำสอนทางศาสนา หลักปรัชญา แนวคิดของนักปราชญ์ทั้งในอดีตกาล และแนวใหม่ ทั้งของทางตะวันตก และตะวันออก รวมทั้งของไทย ได้แก่โสกราตีส (Socrates) กล่าวถึงคุณธรรมว่า คุณธรรมคือความรู้ (virtue is knowledge) การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม เป็นการแสวงหาคุณธรรม เพราะคุณธรรมคือความรู้ที่แท้จริง ถ้าบุคคลรู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของความจริงแล้ว เขาจะไม่พลาดจากการประกอบความดีละเว้นความชั่ว คุณธรรมที่ทำให้คนเป็นมนุษย์มี 5 ประการ คือ

1. ปัญญา หรือความรู้ (wisdom) หมายถึง รู้ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี
2. การปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนา (duty) คือ การทำความดี การเคารพยกย่องสิ่งที่ควรเคารพ เช่นพระผู้เป็นเจ้า พระธรรม การปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา
3. ความกล้าหาญ (courage) คือกล้าในสิ่งควรกล้าและกลัวในสิ่งควรกลัว
4. การควบคุมตนเอง (self control หรือ temperance) คือ การใช้ปัญญาควบคุมอารมณ์ ความรู้สึก
5. ยุติธรรม (justice) คือการปฏิบัติต่อผู้อื่น และต่อตนเองอย่างเหมาะสม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ในขณะที่เพลโต (Plato) กล่าวว่า คุณธรรม คือ การปฏิบัติที่ดีตามหน้าที่ของวิญญาณ และคุณธรรมไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยบังเอิญ เพราะมนุษย์จะต้องรู้ว่าเขากำลังทำอะไร เพื่ออะไร และทำอย่างไร คุณธรรมจึงเกิดขึ้นจากความรู้ ไม่ใช่ความรู้ทฤษฎี แต่เป็นความรู้ที่มาจากการปฏิบัติจริง คุณธรรมตามแนวคิดของเพลโต มี 4 ประการ คือ

1. ปัญญาหรือความรู้ (wisdom) คือการหยั่งรู้อะไรถูก อะไรผิด อะไรดี อะไรไม่ดี อะไรควรประพฤติหรือไม่ควรประพฤติ
2. ประมาณ (temperance) คือ การรู้จักควบคุมตัวเองให้อยู่ในขอบเขตของจุดมุ่งหมายชีวิต มีความรับผิดชอบ รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง
3. กล้าหาญ (courage) คือ กล้าเสี่ยงต่อความยากลำบาก อันตราย เพื่ออุดมการณ์ของตนเอง หรือด้วยความมั่นใจว่าได้กระทำดีที่สุดแล้ว
4. ยุติธรรม (justice) คือการให้แก่ทุกคนอย่างเหมาะสม เช่น การให้แก่ตนเอง ครอบครัว มิตรสหาย ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา อย่างมีเหตุผลอันควร

อริสโตเติล (Aristotle) ได้นำคุณธรรมของเพลโต (Plato) มาอธิบายว่าคุณธรรม ได้แก่ การเดินสายกลางระหว่างความไม่พอดีกับความพอดี หรือคุณธรรมคือความพอดีพองาม ไม่เอียงสุดไปทางด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ความกล้าหาญจะอยู่ระหว่างความบ้าบิ่นกับความขลาด ความสุภาพอยู่ระหว่างความซื่อยากับความไร้ยางอาย และความเอื้อเฟื้ออยู่ระหว่างความฟุ่มเฟือยกับความตระหนี่ คุณธรรมจึงแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. คุณธรรมทางสติปัญญา เป็นเรื่องของความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เป็นส่วนหนึ่งของวิญญาณที่มีเหตุผล และหน้าที่ของวิญญาณคือการรู้และค้นหาความจริง

2. คุณธรรมทางศีลธรรม เป็นส่วนหนึ่งของวิญญาณ อยู่ในรูปคำสอน ละมุนเพื่อความดีงาม คนมีคุณธรรมก็คือคนที่มีความพอดี ทำด้วยเจตนาดี มีเหตุผล เห็นแก่ส่วนรวม อริสโตเติลเสนอคุณธรรมพิเศษไว้ 4 ประการ คือ มิตรภาพ ประมาณ กล้าหาญ และยุติธรรม

จากผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนจะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เด็กมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมงามแนวทางของนักคิด นักทฤษฎีดังนี้ โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้

๑. **ความซื่อสัตย์** เป็นการเก็บได้ ให้คืน จะมีการประกาศตามหาเจ้าของในตอนเช้า^{๒๒๓} และตอนเช้าแถวช่วงเที่ยวก่อนเข้าเรียน ครูเวรประจำวันจะประกาศหาเจ้าของ และประกาศว่าใครเก็บได้ ก็เป็นการชมเชยเด็กด้วย

๒. **การเคารพซึ่งกันและกัน** การเคารพกันระหว่างพี่น้อง จะให้พี่น้องหันหน้าเข้าหากันและสวัสดีกัน ทำความเคารพกัน ในช่วงเวลาจัดกีฬา จะให้รุ่นพี่เป็นประธาน เป็นผู้นำ ดูแลน้อง บริหารจัดการงานต่าง ๆ พี่ก็จะสอนน้อง น้องก็จะรับฟังโดยระบบ จะชี้แนะ ชี้แนะ^{๒๒๔}ให้นักเรียนเห็นข้อดีข้อเสียแล้ว ตามสื่อต่าง ๆ ตามตัวอย่างต่าง ๆ ที่ปรากฏในสังคม อย่างเช่น การฆ่ากัน การมีโทษ การแย่งชิงต่าง ๆ โรงเรียนพยายามชี้ให้นักเรียนได้เห็นตัวอย่างที่ไม่ดีนี้ว่า สาเหตุเกิดขึ้นเพราะอะไร เช่น ไม่มีคุณธรรม ไม่มีขันติ ไม่มีสติ ก็ยกตัวอย่างไป

^{๒๒๓} สัมภาษณ์นายธนาธิร ธาณี,ครู คศ. ๓,โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาด,๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๒๔} สัมภาษณ์พระครูปริยัติกิจจาภิวัฒน์,ผู้อำนวยการ,โรงเรียนธรรมราชศึกษา,๘ มีนาคม ๒๕๖๑

๓. การรักษาอัตลักษณ์ โรงเรียนต้องดำรงปลูกฝังเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมด้านนี้ เนื่องจากว่ามีนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย วัฒนธรรมที่หลากหลายที่เผยแพร่เข้ามาในพื้นที่ สิ่งที่ถูกหลาน สิ่งที่ยาวนานจะห่างหายไปเรื่อย ๆ คือเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมแบบไทย การปลูกฝังเรื่องของอัตลักษณ์^{๒๒๕} การรักษาความเป็นไทย ในเรื่องของการมีสัมมาคารวะ สร้างมีสิ่งหนึ่งที่ยึดเหนี่ยวนักเรียน อาทิเช่น พระราชดำรัสของ รัชกาลที่ ๖ ที่กล่าวว่า ข้าฯไม่ต้องการตำราเรียนที่เดินได้ ที่ข้าฯอยากได้นั้น คือ เยาวชนที่เป็นสุภาพบุรุษ ซื่อสัตย์ สุจริต มีอุปนิสัยใจคอดี ซึ่งจุดมุ่งหมายของล้นเกล้า ๖ คือ พระองค์ต้องการนักเรียนที่มีจิตใจดี มีคุณธรรมจริยธรรม มากกว่านักเรียนที่เป็นสมุดที่เดินได้ หรือหนังสือที่เดินได้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่โรงเรียนจะต้องนำนักเรียนไปสู่พระประสงค์ที่ล้นเกล้า ๖ ทรงมุ่งหวังไว้ เนื่องจากโรงเรียนเป็นโรงเรียนที่รัชกาลที่ ๕ สร้างขึ้นมาให้เป็นโรงเรียนหลวง เพื่อเป็นสถานที่ให้การศึกษา แก่กุลบุตร กุลธิดา นักเรียนจะได้รับพระราชทานเกียรติบัตรเมื่อจบการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นเกียรติยศ และศักดิ์ศรีของความเป็นโรงเรียน

๔. การฝึกภาคปฏิบัติ ในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม จะเน้นการปฏิบัติ รวมถึงปลูกย้ำบ่อย ๆ ^{๒๒๖} เพราะว่าคุณธรรม จริยธรรม มันเป็นเรื่องของนามธรรม จับต้องไม่ได้ จึงต้องลงมือทำบ่อย ๆ ปฏิบัติบ่อย ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะที่ดี และควรเน้นเรื่องการปฏิบัติให้มีระบบ ตรวจสอบได้ ผ่านการหล่อหลอม ส่วนหนึ่งเกิดจากครอบครัว ครอบครัวถือเป็นพื้นฐานสำคัญ ต่อมาก็คือในโรงเรียน คือ ครูผู้สอนที่จะเป็นแบบอย่าง รวมไปถึงสังคมด้วย อาทิ เช่น โรงเรียนทางแม่เอย มีกิจกรรมต้นไม้ความดี ตอนแรกให้เป็นต้นไม้ไป ถ้าทำความดีก็จะได้ใบ ได้ดอก สุดท้ายก็ออกมาเป็นผล หรือโรงเรียนมงฟอร์ต จะมีให้ดาวสุภาพบุรุษ สุภาพสตรีมงฟอร์ต ถ้าทำความดี จะมีดาวติดสมุดบันทึกความดี เมื่อครบกำหนดสิ้นปีมาจะประเมินว่าได้กี่ดาว ได้กี่ดวงถึงจะผ่าน ซึ่งกิจกรรมนี้จะทำให้เห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ในขณะที่โรงเรียนวัดเจ็ดยอด กำลังหาตัวอย่าง หาแนวทางอยู่ว่าจะดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมไปในทิศทางไหนดี ในอนาคตก็มีโอกาสจะนำตัวอย่างเหล่านี้มาใช้อีกด้วย การที่เราจะแสดงออกอย่างไรให้นักเรียนทราบเป็นรูปธรรม ก็คือ เราต้องทำให้เห็นความซื่อสัตย์ ครูเก็บของได้ก็ต้องประกาศนะ โทษศัพทที่ใครหาย ทองใครตก เงินใครหาย ก็ประกาศให้เค้ามารับ นักเรียนก็จะเห็นเป็นตัวอย่าง นักเรียนก็จะทำตาม เราก็จะมีการประกาศชมเชยหน้าเสาธง นักเรียนก็ดีใจ นักเรียนก็ภูมิใจที่ได้รับยกย่อง ก็เป็นเรื่องของการแสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรมสำหรับนักเรียนเข้ามาใหม่ อันดับแรกต้องมีการอบรมคุณธรรมตามโครงการต่าง ๆ เริ่มจากโครงการประกวดห้องเรียน^{๒๒๗} โครงการอบรมปฏิบัติธรรม โครงการเยาวชนต้นแบบ และธนาคารความดี จะมีคะแนนความประพฤติให้ หมายถึง สะสมแต่ละเดือน ๆ ถ้าก่อนจบ ม ๓ หรือ ม ๖ ถ้าคะแนนธนาคารความดีไม่ถึง ๑๐๐ ครูจะไม่เซ็นตจบการศึกษาให้ นักเรียนต้องมาทำกิจกรรมความดีต่าง ๆ ชดเชยเสียก่อน ทำเสริมขึ้นมา ซึ่งคะแนนความประพฤติเริ่มทำตั้งแต่เริ่มเข้ามาเรียนที่นี่ เพราะแต่ละคนเข้ามาถือว่าได้ ๑๐๐ คะแนน ก่อนจบอย่างน้อยจะต้องรักษาคะแนนนี้ให้ได้ บางคนจบไปมีคะแนนสะสมเป็นพันคะแนน บางคนมีมากกว่า และบางคนรักษาคะแนนไม่ได้ เช่น ถ้ามาสายจะตัดคะแนนวันละ ๕

^{๒๒๕} สัมภาษณ์เกษแก้ว ภักดิ์ดี,รองผู้อำนวยการ,โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๒๖} สัมภาษณ์นายวรเสถียร มาสกลาง,ผู้อำนวยการ,โรงเรียนวัดเจ็ดยอด,๑๔ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๒๗} สัมภาษณ์พระครูปลัดเดช ทรงจิตร,รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียนฝ่ายบรรพชิต,โรงเรียนธรรมราช

ถ้ามาสายตัดคะแนนวันละ ๑๐ ถ้าไม่ขาดไม่สายเพิ่ม ๑๐ คะแนน แต่ถ้าขาดหรือมาสายแม้แต่วันเดียว ก็ตัด ก็หักวันละ ๑๐ คะแนน ธนาคารความดี เป็นเกณฑ์ต่าง ๆ แบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ เช่น ความดีด้านจิตอาสา ความดีด้านการความประพฤติ ความดีด้านความขยันหมั่นเพียร ถ้ามาเรียนไม่ขาดเลย ก็จะได้คะแนนเพิ่มตามเกณฑ์ที่วางไว้ แล้วก็จะมีคะแนนการแต่งกายต่าง ๆ ถ้าใครแต่งกายเรียบร้อยก็จะได้คะแนนเพิ่ม ถ้าเด็กทำผิดกฎก็จะลดไปตามนั้น ส่วนใหญ่จะให้นักเรียนทุกคนเดินตามคู่มือนักเรียนเลย ถ้ากล่าวถึงคุณธรรมจริยธรรม จะมีโครงการปฏิบัติธรรม “ธรรมะพัฒนา”^{๒๒๘} และอีกกิจกรรมหนึ่งก็คือ กิจกรรมนอนวัด โดยกิจกรรมนอนวัดนี้จะให้นักเรียนฝ่ายคฤหัสถ์ได้มานอนวัดรักษาศีลเหมือนสมัยก่อน และในเช้าวันพระก็จะมีกิจกรรมทำบุญตักบาตร รับศีล ฟังเทศน์ ฟังธรรม ทำวัตร สวดมนต์ กิจกรรมเหล่านี้เราจะทำเสริมมาตลอด ในช่วงเข้าพรรษา ในส่วนของโรงเรียนเราจะมีนักเรียนที่เป็นคนบ้าน หรือคฤหัสถ์ กับนักเรียนที่เป็นบรรพชิต ของคฤหัสถ์จะต้องทำหน้าที่เป็นอุบาสก ในทุกปีไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ก็ต้องเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรมคล้าย ๆ กับของ มจร. แต่ระยะเวลาอาจจะน้อยกว่า ของเราจะเข้าปฏิบัติธรรม ๓ วัน ๕ วัน สูงสุด ๗ วัน แล้วแต่โอกาสจะต้องไปเข้าอบรมและพัฒนาจิตใจไม่มีกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม มีพระสอนเป็นฐาน ๆ ฝึกจิต มีการทำให้เห็นเป็นรูปธรรม

๕. การเป็น Best Practice ซึ่งองค์ประกอบสำคัญ ประการหนึ่งคือ คน ได้แก่ ครูและบุคลากรในโรงเรียน ต้องทำเป็นตัวอย่าง^{๒๒๙} เมื่อนักเรียนเห็นตัวอย่างที่ดี ก็จะปฏิบัติได้ รวมทั้งการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเกี่ยวกับการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และเรียนรู้เรื่องจิตอาสา ที่จะช่วยพัฒนานักเรียน โดยใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ ในการเผยแพร่สิ่งที่ดี ๆ ให้กับนักเรียน ผ่านเครือข่ายความร่วมมือในโรงเรียนของเรา มีครูพระสอนศีลธรรม มีเครือข่ายผู้ปกครอง มีประชาชน ชาวบ้าน เพื่อที่จะมาช่วยและแสดงให้นักเรียนเห็นว่า การที่นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม อย่างน้อยหนึ่งคน มีคุณธรรมประจำตัวหนึ่งเรื่อง โรงเรียนของเราเน้นเรื่องของความซื่อสัตย์ จะปฏิญาณทุกวัน โรงเรียนวิถีสุนทร มีความซื่อสัตย์ สุจริต รักษาศีล ๕ จะตั้งใจให้นักเรียนอยู่ในศีล และมีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อกัน รวมทั้งที่สำคัญสำหรับการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน คือ ครอบครัวยุคใหม่ สิ่งเล็ก ๆ ที่เรียกว่า ครอบครัวยุคใหม่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ถ้าในครอบครัวยุคใหม่ของนักเรียนไม่เป็นต้นแบบ คุณพ่อคุณแม่ไม่เป็นตัวอย่างจะเป็นปัญหา โรงเรียนจึงมีกลุ่มเครือข่ายผู้ปกครอง ซึ่งคอยเฝ้าระวังและดูแลเรื่องนี้ โดยให้นักเรียนเห็นเป็นรูปธรรมว่าทำแบบนี้แล้วจะดี^{๒๓๐} ทำแบบนี้แล้วจะไม่ดี ครูคิดว่าน่าจะมีสื่อ มีหนังสือ

วิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการศึกษาโดยมุ่งพัฒนานักเรียนให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี มีความสุขดังนี้

^{๒๒๘} สัมภาษณ์พระมหาพนมกรณัฐ ฐิตเมธี (นามราชา) ,ครูสอนภาษาต่างประเทศ, โรงเรียนธรรมราชศึกษา, ๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๒๙} สัมภาษณ์ว่าที่ร้อยตรีบุญเสียว หินศรีสุวรรณ,ผู้อำนวยการ,โรงเรียน พุทธิโสภณ, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๓๐} สัมภาษณ์นางสาวมลิกา แก้วฟู,ครู คศ. ๓,โรงเรียนวัดดอนจั่น,๘ มีนาคม ๒๕๖๑

1. การให้ความรู้และเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงขึ้น เป็นวิธีการฝึกฝนให้เด็กได้ใช้ความรู้และเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นต่ำให้สามารถใช้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นไปนั้น เริ่มจากการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเล็กตามทฤษฎีของเพียเจท์ นักจิตวิทยาได้ใช้วิธีการให้เหตุผลที่เหนือกว่าให้เด็กใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้รับความรู้ขั้นที่สูงกว่าที่ตนมีอยู่ เมื่อเด็กได้รับเหตุผลอันใหม่ เด็กจะนำมาเปรียบเทียบกับเหตุผลอันเดิมของตน ซึ่งจากการเปรียบเทียบนี้ เด็กจะเกิดความรู้สึกที่ขัดแย้งกันหรือเกิดความไม่สมดุลขึ้นทางความคิด ความไม่สมดุลนี้จะเป็นเครื่องกระตุ้นให้เด็กมีการปรับปรุงโครงสร้างทางความคิดของตน เพื่อให้เกิดความสมดุลขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจและยอมรับเหตุผลในขั้นที่สูงกว่าขั้นของตนได้ ความชอบ และความเข้าใจเหตุผล ที่สูงกว่าระดับจริยธรรมของตนอีกขั้นนี้เป็นหลักฐานที่แสดงว่า ความเปลี่ยนแปลงจริยธรรมของบุคคล อาจเกิดขึ้นโดยการเลื่อนขั้นไปยังขั้นที่สูงถัดขึ้นไป มากกว่าที่บุคคลจะสามารถข้ามขั้นการพัฒนาไปได้ แสดงว่าการฝึกฝนบุคคลให้พัฒนาทางจริยธรรมไปที่ละขั้นนั้น อาจทำได้ง่ายและมีประสิทธิภาพมากกว่าการพยายามให้บุคคลมรณาการพัฒนาการข้ามขั้น

2. การให้แสดงบทบาท เป็นวิธีการฝึกให้เด็กเกิด หรือเปลี่ยนแปลงเจตคติเพื่อนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การให้เด็กแสดงบทบาทที่สมมติขึ้นเป็นการช่วยให้เด็กมองเห็นสิ่งที่เป็นนามธรรมในลักษณะของสิ่งที่กระทำได้ และเมื่อเด็กได้แสดงพฤติกรรมเหล่านั้นเขาก็จะได้ประสบการณ์ตรงที่จะทำให้เกิดความรู้สึกและอารมณ์ขึ้นเกี่ยวกับที่ตนแสดง ประสบการณ์เหล่านี้จะช่วยให้เด็กพัฒนาเจตคติ ค่านิยมในเรื่องที่ตนได้แสดงออก วิธีการนี้เกิดจากการเข้าใจที่ว่า การที่คนเราจะเข้าใจผู้อื่นได้ ต้องให้เขาได้มีโอกาสสวมบทบาทอื่น ๆ นอกเหนือไปจากที่ตนเป็นอยู่ โคลเบอร์ได้กล่าวว่าการสวมบทบาทนั้น ได้แก่การรับเอาทัศนคติของคนอื่น การรับรู้ในความคิดและความรู้สึกของคนอื่น การนำตนเองไปอยู่ในฐานะของคนอื่นด้วย กระบวนการดังกล่าวจะทำให้มีความคิดกว้างขวาง และเกิดความคิดความเข้าใจแตกต่างไปจากเดิม เช่นนักเรียนช่วยยกของ เวลาคุยกับผู้ใหญ่ก็จะยกมือไหว้ นักเรียนของเราเวลาคุยกับพระ คุยกับครู คุยกับผู้ใหญ่ ก็จะยกมือไหว้เหมือนกับคุยกับพระเลย นี่คือนิสัยที่ทางวัดสร้างมาแล้ว แต่เรายังคงรักษาสิ่งที่ดีนั้นไว้ เวลาคุยกับผู้ใหญ่ นักเรียนส่วนใหญ่มักจะยกมือไหว้ด้วย ในขณะที่ครอบครัว²³¹ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง โรงเรียน ครู และเพื่อนนักเรียน ตลอดจนถึงสังคม สิ่งแวดล้อม สื่อต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน คณะครูหรือบุคลากร²³² ในโรงเรียนน่ะครับ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาะผู้บริหารสร้างนโยบายของผู้บริหาร ให้ครูได้อบรม อย่างน้อย ๆ ทุกวันนี้กิจกรรมหน้าเสาธง ครูเวรประจำวันจะต้องอบรมนักเรียนทุกวันเช้า-เย็น ตอนเช้าก่อนเข้าแถว และตอนเย็นก่อนที่จะเลิกกลับบ้าน

3. การใช้กลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม เป็นวิธีการที่ปลูกฝังค่านิยมเกี่ยวกับจริยธรรมให้แก่เด็กโดยการใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการก่อให้เกิดการพัฒนาเจตคติค่านิยมซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เพราะเด็กวัยเดียวกันซึ่งแสดงออกทางจริยธรรมระดับเดียวกันจะยึดถือเพื่อนเป็นแบบอย่าง และคล้อยตามลักษณะของเพื่อนไปโดยง่าย เพื่อนนับว่าเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเด็กมาก สาระสำคัญของทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมเพียเจท์ได้เน้นที่ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนแบบ

²³¹ สัมภาษณ์นางศุภกัญญา รอดเดช , ครูชำนาญการพิเศษ, โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๓๒} สัมภาษณ์นายสถิต ชัยมูลครู ,คศ. ๓ , โรงเรียนบ้านเชิงดอยสุเทพ, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

เสมอภาคกันว่าเป็นแหล่งสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความรู้และระดับจริยธรรมโดยโคลเบอร์กได้ยืนยันเช่นเดียวกัน โดยเขากล่าวว่า การปฏิสัมพันธ์ต่อเพื่อนจะมีผลต่อระดับจริยธรรม เด็กที่เข้าร่วมสังคมกันจะมีความก้าวหน้ากว่าเด็กที่แยกเดี่ยวจากเพื่อน ทั้งนี้เพราะการที่เด็กได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้โต้แย้งกับเพื่อน จะทำให้เขาได้รับความคิดเห็นใหม่ๆต่างจากที่ตนเป็นอยู่ เช่นกิจกรรมตอนกลางคืนเด็กร้องไห้ทุกคน^{๒๓๓} มีใส่บาตรคุณธรรม ให้นักเรียนเขียนความชั่วของตัวเองไปใส่บาตรเหมือนหลอกล่อให้นักเรียนบอกความชั่วของตัวเองออกมา บางอย่างคุณครูไม่สามารถทำได้ แต่พระจะมีวิธีการทำได้โดยมีกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่เป็นตัวรองรับ^{๒๓๔}การฝึกฝนเรื่องคุณธรรม

4. การให้เลียนแบบจากตัวแบบ เป็นวิธีการปลูกฝังค่านิยมเกี่ยวกับจริยธรรมให้แก่เด็กโดยการให้เด็กรู้สึกและสามารถเลือกเอาอย่างหรือเลียนแบบตัวแบบประเภทที่มีคุณสมบัติน่าเลื่อมใสศรัทธา เป็นวิธีที่นักจิตวิทยา เชื่อว่าจะเรียนรู้จากสังคมได้มากที่สุด และเป็นวิธีการเดียวที่เด็กอาจทำตามโดยไม่รู้สีกว่ากำลังถูกชักจูง ลักษณะของการเลียนแบบ เป็นลักษณะหนึ่งที่เป็นไปตามทฤษฎีอิทธิพลทางสังคม เป็นวิธีหนึ่งที่มนุษย์ใช้เรียนรู้สิ่งต่างๆในชีวิตประจำวัน อันเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง^{๒๓๕}เป็นการสร้างประสบการณ์ทางสังคมในโรงเรียนให้นักเรียนเห็น แล้วถ้าเขาเข้ามาใหม่เขาก็จะเห็น คนนั้นสวยดีคนนี้ คนนี้สวยดีคนนั้น คนนั้นเก็บของมาคืน คนนี้ทำผิดแล้วก็พูดว่าขอโทษนะ คนนี้ร้องไห้ คนนี้พามาส่งครุณะ ไม่สบายก็พาเพื่อนไปห้องพยาบาลนะ อะไรเหล่านี้ แล้วเขาก็จะทำตาม สิ่งเหล่านี้มันก็จะเป็นการหล่อหลอมพวกเขาว่า เขามาอยู่ที่นี่เขาต้องทำแบบนี้ เขาต้องแบ่งปันขนมให้เพื่อน เขาต้องเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เขาเก็บของได้เขาก็ต้องเอามาคืน เมื่อเขาเก็บของตกได้บ้าง เขาก็เอามาคืน ถือว่าเป็นการแสดงในเชิงรูปธรรม ในเชิงประสบการณ์ตรงให้กับเด็ก ๆ ให้เขาได้เรียนรู้ในประสบการณ์จริง ในชีวิตประจำวัน สำหรับเรื่องการปฏิบัติตัว ปฏิบัติตน การรับผิดชอบ การรับผิดชอบต่อตัวเอง การนุ่งห่มผ้า การห่มผ้าต้องเป็นยังงี้ ต้องติดบัตร ต้องติดบัตรทุกครั้ง เด็กทุกคนจะต้องมีจิตสำนึก อย่างน้อยจะต้องอ่านตัวเองออก บอกตัวเองได้ ใช้ตัวเองเป็น อย่างดูแลคนอื่น อย่างน้อยก็ขอให้ดูตัวเองก่อนอันดับแรก ให้พยายามทำอย่างนี้ โรงเรียนนี้หลังจากที่ไหว้พระสวดมนต์เสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นผู้บริหารจะขึ้นให้อวาททุกวัน ตารางหนึ่งจะเป็นผู้อำนวยการ ในฐานะที่ท่านเป็นผู้บริหารสูงสุดของโรงเรียน ตารางสองจะเป็นวิชาการ ถ้าเป็นตารางสามจะเป็นบุคลากรจะสลับกันกับธุรการ การเงิน ถ้าตารางสี่ก็จะเป็นของฝ่ายอาจารย์อาทิศย์ เกี่ยวกับการบริหารงานทั่วไป ส่วนตารางห้าเกี่ยวกับกฎระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับการมาสาย เกี่ยวกับการหนีเรียน เกี่ยวกับการโดดเรียน ทุกอย่างให้เดินตามคู่มือของนักเรียน จะมีการให้คะแนน แม้แต่รองเท้าเราก็จะบอกว่า ให้ใช้ให้ถูกสี คือ ใช้ได้เพียงสองสีเท่านั้น คือ สีน้ำตาลกับสีดำ ยามก็เช่นกัน จะต้องใช้ให้ถูกสี จะต้องเป็นสีของโรงเรียนเท่านั้น ประคตเอาก็เหมือนกัน อย่าเอามา นอกกลุ่มนอกทาง ประคตดำไม่ได้ ประคตโนน ประคตนี้ไม่ได้ ก็คือ จะต้องให้ถูกระเบียบ อังสะก็เหมือนกัน ทุกอย่างต้องเดินตามกฎระเบียบทางโรงเรียนได้วางไว้แล้ว แม้จะพวงกุญแจ แม้แต่สายประคต จะทำเป็นห้อยอะไรต่าง ๆ นานาไม่ได้ แม้แต่ฝักรดอกก็เหมือนกัน อย่างน้อยก็ต้องให้เป็นไปใน

^{๒๓๓} สัมภาษณ์นายประเวช นะคำ , ครู คศ. ๒,โรงเรียนวัดดอนจั่น,๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๓๔} สัมภาษณ์พระครูปลัดเดช ทรงจิต,รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียนฝ่ายบรรพชิต,โรงเรียนธรรมราช,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๓๕} สัมภาษณ์ดร.ฐิติรัตน์ วสิษฐ์พลวงศ์ ,ครูชำนาญการพิเศษ , โรงเรียนวัดสวนดอก,๘ มีนาคม ๒๕๖๑

โทนเดียวกัน อันนี้ถือว่าเป็นกฎเป็นระเบียบทุกอย่างเลย ถ้าเอามาผิดสี่ ถ้าใส่มาผิดกฎ ก็ต้องมีการบันทึกทุกครั้ง

สรุปได้ว่าวิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม มีองค์ประกอบที่สำคัญก็คือ บวร^{๒๓๖} บ้าน วัด โรงเรียน ทั้งสามส่วนนี้ต้องช่วยกัน ในส่วนของครอบครัว โรงเรียน วัด ต้องประสานให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดถึงจะสามารถที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้ ในทางตรงข้ามนักเรียนที่โรงเรียน บางคนอยู่คนเดียวก็มี ด้วยความที่เป็นวัยรุ่น วุฒิภาวะยังไม่มี อาจจะมีปัญหาในการให้ความร่วมมือ เนื่องจากเด็กอยู่คนเดียว บ้านอยู่ไกล ยังขาดเสาหลักคือบ้าน ซึ่งทางโรงเรียนของเรามีโครงการที่เป็นรูปธรรมในเชิงนโยบาย และมีการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. กำหนดลำดับความสำคัญของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ที่จะต้องเร่งสร้างเสริมให้เกิดขึ้นกับคนไทยทุกคนในช่วงแรก และช่วงเวลาต่อไป อาทิ มีความเพียร รู้จักเก็บออม มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความกตัญญู ชื่นชมคนดี/คนสุจริต มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม รักชาติ รักแผ่นดิน เป็นต้น และกำหนดให้เป็นนโยบายแห่งชาติที่จะต้องดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่องตลอดไป

2. ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรแกนกลาง โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ให้มีสาระของความรู้เกี่ยวกับความจริงของชีวิตและธรรมชาติ หลักธรรมของศาสนา คุณธรรมจริยธรรมอันดีงามของระบบวิถีชีวิต เอกลักษณ์ไทย และลักษณะอันพึงประสงค์ต่างๆตามลำดับความสำคัญที่กำหนดไว้ โดยบูรณาการอย่างเหมาะสมตามวัยของผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

3. ส่งเสริมให้สถานศึกษา สถาบันศาสนา และองค์กรต่างๆ ที่จัดและร่วมการจัดการศึกษา จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ทางศาสนาและวิชาสามัญเข้าด้วยกันอย่างสมดุลมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม แก่ผู้เรียน เหมาะสมกับวัยอย่างต่อเนื่องทุกระดับ รวมทั้งส่งเสริมให้ครู คณาจารย์ พระภิกษุ นักบวช และผู้นำทางศาสนาที่มีความรู้ ความเข้าใจศาสนาอย่างถ่องแท้เป็นผู้สอนวิชาศาสนา และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถาบันศาสนาจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนา และพัฒนาจิตใจที่สำคัญของเยาวชน ศาสนิกชน และประชาชนคนไทยทุกคน เพื่อให้คนไทยเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมไทยในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

5. กำหนดนโยบาย แผนงาน และโครงการเพื่อสนับสนุนและพัฒนาให้ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ นักบวช ผู้นำทางศาสนา และผู้ทรงความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย มีความรู้ ความสามารถในการสอน ฝึกอบรม และถ่ายทอดความรู้หลักศาสนา ธรรม ศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้เป็นผู้สอนหรือเป็นวิทยากรในสถานศึกษา

^{๒๓๖} สัมภาษณ์พระมหาดุสิตเมธี (นามราชา) ,ครูสอนภาษาต่างประเทศ, โรงเรียนธรรมราชศึกษา, ๘ มีนาคม

6. ดำเนินการให้มีแผนและโครงการในการปลูกฝังและเสริมสร้าง ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมในวิถีชีวิตที่งดงาม โดยให้สถาบันสังคมในท้องถิ่นที่รับผิดชอบ ได้เข้ามามีส่วนร่วมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้คนไทยอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความสุข และเป็นสังคมที่เอื้อเพื่ออาหารต่อกัน

7. จัดกระบวนการเรียนการสอนด้านศาสนาและหลักธรรมศาสนาในทุกระดับ การศึกษา ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับศาสนาที่ผู้เรียนนับถือทั้งด้านเนื้อหา การปฏิบัติ และการประยุกต์ใช้รวมทั้งมีการบูรณาการการเรียนการสอนทางด้านศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมไว้ในทุกวิชา อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน

8. สถานศึกษาจัดให้มีการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านศาสนาและความรู้ทั่วไปเข้าด้วยกันอย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนจัดให้ครู พระภิกษุ นักบวช และผู้นำทางศาสนาที่มีความรู้ ความเข้าใจศาสนธรรมอย่างถ่องแท้ เป็นผู้สอนวิชาศาสนาและศีลธรรมให้สถานศึกษา การมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความกตัญญูคู่กับคุณธรรมจริยธรรม

9. จัดให้มีการอบรม ประชุมกันอย่างสม่ำเสมอในหมู่ครู คณาจารย์ และผู้บริหาร ในเรื่องความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถบูรณาการในเรื่องความรู้และความเข้าใจศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถบูรณาการด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย ในกระบวนการเรียนรู้ได้มากขึ้น รวมทั้งสามารถอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียน และประพฤติปฏิบัติตนเป็นต้นแบบที่ดีของสังคม

10. จัดให้มีแผนงานและโครงการที่สนับสนุนให้ศาสนบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถอย่างแท้จริงในสาสนธรรม เป็นผู้สอนหรือเป็นวิทยากรวิชาศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เพื่อปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียน

นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาถือเป็นกลุ่มเยาวชนที่กำลังเติบโตเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติ ควรได้รับการพัฒนาที่ครบถ้วนสมบูรณ์ในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้พร้อมที่จะใช้ชีวิตในสังคมอย่างผู้มีความคุณธรรม จริยธรรม เพราะฉะนั้นสถานศึกษาต้องเป็นองค์กรสำคัญในการพัฒนา สร้างเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนการประเมินผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ส่วนที่ ๓. คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้

การสร้างจิตสำนึกด้านศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม มีความสำคัญยิ่งในการที่จะจงใจหรือชักนำให้คน กลุ่มคน ประชาชนหรือพลเมืองให้กระทำการในสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรืองดเว้นกระทำการในสิ่งหนึ่งสิ่งใดในการปลูกฝังอุดมการณ์ชีวิต การสร้างค่านิยมที่พึงประสงค์ในสังคม เพื่อให้ได้สังคมที่มีสันติสุข จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเริ่มจากการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นก่อน ซึ่งภาวะวิกฤตที่หลายคนเป็นห่วงได้แก่ภาวะวิกฤตด้านศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญทำให้เกิดภาวะวิกฤตในด้านอื่นๆ ก่อให้สังคมเกิดการแตกแยก เกิดความไม่เสมอภาคในสังคม มีการฉ้อราษฎร์บังหลวง มีการใช้

กำลังทำร้ายร่างกายอย่างไร้มนุชยธรรม มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ซื้อขายตำแหน่งหน้าที่ราชการ มีการสมยอมกันในโครงการต่างๆของรัฐ จากปัญหาต่าง ๆ สิ่งที่ต้องเพิ่มคือการค้นหาจิตสำนึกของคนไทย เปลี่ยนสังคมที่เห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ มุ่งพัฒนาแต่ด้านวัตถุ ยิ่งพัฒนาไปก็ยิ่งเกิดปัญหาที่เรียกว่า “ปัญหาเกิดจากการพัฒนา” ยังมีวัตถุประสงค์ความต้องการมากเท่าใดยังมีความต้องการไม่รู้จักพอโดยไม่สนใจเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมในสังคม คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้ ได้แก่ นักเรียนต้องมีความประพฤติเรียบร้อย แต่งกายดี มีวินัย มารยาทงาม มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ขยันหมั่นเพียร ใฝ่เรียนรู้ ตามกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายที่จะเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรม นำความรู้ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกในคุณค่าของปรัชญาพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคณะโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้และอยู่ดีมีสุข

นโยบาย และกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย พบว่าโรงเรียนพยายามที่จะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเป็นประจำทุกวัน ทุกเดือน ทุกชั่วโมง ช่วงเวลากิจกรรมโครงการจะมีสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาที่เด็กมาอยู่กับโรงเรียนตลอดปีการศึกษา นำกิจกรรมต่าง ๆ มาให้เด็กได้ปฏิบัติ เพื่อให้มีประสบการณ์ตรง อาทิเช่น การไหว้พระสวดมนต์ การช่วยเหลือผู้อื่น การบริจาคสิ่งของให้กับคนที่ทุกข์ยาก ก็จะเป็นสิ่งที่ให้เด็กได้ศึกษาและปฏิบัติ เมื่อเด็กจบการศึกษาจากเรา เด็กก็จะไปศึกษาต่อ ปฏิบัติต่อ โดยการติดตามผลการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจากการที่ทางโรงเรียนได้ติดตามนักเรียนที่จบการศึกษาไป²³⁷ ไม่ว่าจะไปทำงาน จะไปศึกษาต่อในสถาบันการศึกษา ยกตัวอย่างเช่น เด็กจบจากโรงเรียนแล้วไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งครูบาอาจารย์จาก ม.ช. ก็มักจะชมว่านักเรียนจะมีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตอาสา ช่วยเหลือผู้อื่น โรงเรียนก็จะได้รับการชมเชย ส่วนในกรณีนักศึกษาวิชาทหาร เข้าค่าย ก็จะได้รับคำชมว่า เด็กมีทักษะชีวิตในการช่วยเหลือตัวเอง การทำอาหารต่าง ๆ เด็กของเราทำได้ดี อาจจะเนื่องมาจากการมีกิจกรรมโครงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอยู่เสมอ ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางเทศบาล ที่จะให้เงินสนับสนุนในการจัดกิจกรรมโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมทุกปี ในส่วนของการเรียนการสอนนั้น ก็จะเน้นให้มีการสอดแทรกความรู้เรื่องคุณธรรม จริยธรรม ดังคำขวัญของโรงเรียน คือ เรียนดี กีฬาเด่น เน้นคุณธรรม

การสร้างจิตสำนึกด้านศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม จะส่งผ่านนโยบายของโรงเรียน กล่าวคือว่า โรงเรียนดำเนินการตามนโยบาย คือ ๑) ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดีตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ²³⁸ ซึ่ง อัตลักษณ์ของโรงเรียน พุทธิ คือ วิถีพุทธ ซึ่งคำว่า วิถีพุทธ เน้นในเรื่องของ ศีล สมาธิ และปัญญา หรือที่เราเรียกว่าไตรสิกขา ในการอบรมสั่งสอนนักเรียนมีการมอบนโยบายแก่ครูไปในเรื่อง

^{๒๓๗} สัมภาษณ์พระครูปริยัติกิจจาภิวัฒน์,ดร. , ผู้อำนวยการโรงเรียนธรรมราชศึกษา , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๓๘} สัมภาษณ์ว่าที่ร้อยตรีบุญเลียว หินศรีสุวรรณ,ผู้อำนวยการ,โรงเรียน พุทธิโสภณ, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๑

เหล่านี้ ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยมีคุณครูที่เป็นตัวอย่าง และมีคุณครูที่เป็นหัวหน้าสายชั้น ซึ่งจะทำหน้าที่ดูแลนักเรียน และดูแลครูด้วย ดูแลร่วมกันในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน และพานักเรียน สอนให้นักเรียน เป็นผู้ที่มีความประพฤติดี สิ่งที่สำคัญ คือ เรื่องของศีล ๕ ที่ได้ทำทุกวัน และประกาศต่อหน้าแถวว่าจะเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ และสุจริตด้วยศีล ๕ อันนี้คือสิ่งที่โรงเรียนมีกลยุทธ์ด้วยการปลูกฝังหน้าแถว หน้าเสาธง ทุกวันนักเรียนต้องพูดอย่างสม่ำเสมอ เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ และทุกปีโรงเรียนก็จะมีการวางแผน^{๒๓๙}ก่อนว่าจะทำอะไรอย่างไรก่อน เป็นขั้นตอน เช่น มีกิจกรรมอบรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมก่อน สอนกิริยามารยาท การพูดการจา พอดีคุณครูที่นี้จิตใจดี ต้องยอมรับ เวลาสอนนักเรียน ครูทุกคนมีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีความเสียสละ ไม่ใช่เฉพาะแค่วิชาสังคมศึกษาเท่านั้น ทุกวิชาได้เน้นย้ำและปลูกฝังเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนอย่างเช่น วิชาพลศึกษา จะมีการดูแลเด็กนักเรียนกีฬา เอาเด็กไปแข่งขันกีฬาตามโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งในระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ คุณครูท่านก็จะเสียสละ

การสร้างจิตสำนึกด้านศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม จะส่งผ่านการยกย่องชมเชยในการเก็บของได้คืน ของหายได้คืน จะเป็นกลยุทธ์หนึ่ง ซึ่งทำให้นักเรียนของเราที่เก็บของได้ ก็นำมาส่งคืน ประกาศหาเจ้าของ ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่สอนให้นักเรียนรู้จักการแบ่งปัน การแบ่งปัน การให้อภัยการที่ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่อง ไปเห็นตัวอย่าง และพูดถึงสังคมที่จะต้องช่วยกัน ให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขได้ตามพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัว ว่า จงรู้จักการให้อภัยซึ่งกันและกันเหล่านี้ เราก็จะให้นักเรียนมีการรู้จักรุ่นพี่ รุ่นน้อง พี่น้องต้องพึ่งพาอาศัยกัน พี่น้องต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันเหล่านี้ พี่ก็จะดูแลน้อง น้องก็จะอยู่ในความดูแลของพี่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีเรื่องของพี่ช่วยน้อง แล้วน้องก็จะมีความอบอุ่น ศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรมก็จะดีขึ้น

ในทำนองเดียวกันการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ก็จะมีการปลูกฝังค่านิยม ๑๒ ประการ^{๒๔๐}ตามนโยบายคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ได้แก่

1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
3. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม
5. รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม
6. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
7. เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง
8. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
9. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

^{๒๓๙} สัมภาษณ์นางวัชรารัตน์ ทาคา , ครู คศ. ๓, โรงเรียนวัดป่าแฝก, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๔๐} สัมภาษณ์นางสาวมลิลลา แก้วฟู, ครู คศ. ๓, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

10. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัส ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่าย จำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี

11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความ ละเอียดเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา

12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

นอกจากนั้นแล้วรัฐบาลยังแต่งเป็นเพลงเพื่อท่องจำจนขึ้นใจ ในลักษณะเดียวกันกับเพลงวัน เด็ก ซึ่งเยาวชนในยุคหนึ่งเติบโตขึ้นมาด้วยการกล่อมเกล่าทำนองเดียวกัน เพราะหากคนไทยยึดมั่น ตามค่านิยมชาติที่เน้นทั้งเรื่องการพัฒนาตัวเองทั้งในด้านความสามารถ ทั้งคุณธรรม ศีลธรรม เพื่อ ร่วมมือกันทำให้ชาติบ้านเมืองและส่วนรวมดีขึ้น จดจำจนขึ้นใจแล้วคนไทยก็จะเข้มแข็ง เมื่อนั้น ประเทศชาติก็จะเข้มแข็ง ซึ่งครูที่สอนวิชาหน้าที่พลเมือง หนึ่งในสาระของสังคมศึกษาเป็นสาระที่สอง จะปลูกฝัง ทุก ๆ วันศุกร์ นักเรียนจะสวดมนต์ยาวเป็นครึ่งชั่วโมง และนั่งสมาธิ วันอื่น ๆ ก็จะสวดมนต์ ทำสมาธิธรรมดา โรงเรียนมีโครงการในการปลูกฝัง อาทิเช่น เข้าค่ายคุณธรรมของนักเรียนชั้น ม. ๓ และในส่วนของวิชาลูกเสือ เนตรนารี ก็มีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอีกด้วย

ในขณะที่นักเรียนบางโรงเรียนเป็นเด็กยากจน เด็กด้อยโอกาส เด็กกำพร้า ครอบครัวมีปัญหา ผู้ปกครองติดคุก เด็กพวกนี้ไม่มีที่ไป บ้านอยู่บนดอย พื้นที่ทางไกลและกันดาร เด็กเหล่านี้ไม่มีที่ไป จึง ต้องมาฝากไว้ที่วัด ให้ทางวัดอุปการะเลี้ยงดู ให้ที่กินที่พัก ให้ช้าวน้ำ ให้ได้รับการศึกษา วัดจะสร้าง เกราะให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่ดี ทางโรงเรียนก็เน้นสิ่งพวกนี้เป็นหลัก ให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งดี ๆ เด็ก เหล่านี้จะมาในทุก ๆ ปี ปีนี้ก็เยอะอยู่ ปัจจุบันนักเรียนมี ๖๐๐ กว่าคน ตั้งแต่ชั้น อนุบาล ๑ – ม. ๓ เด็กที่นี่เมื่อเรียนจบ ม.๓ แล้ว จะเรียนต่อโรงเรียนสารพัดช่าง ซึ่งทางวัดได้สร้างโรงเรียนไว้ในปีเลย เด็กนักเรียนที่นี่ เวลาเรียนจบไปแล้ว สามารถไปเรียนต่อ ไปต่อยอด ไปหางานทำได้ การศึกษาก็ พัฒนาคุณภาพชีวิตให้นักเรียน^{๒๔๑}

ด้วยคำขวัญของโรงเรียน “วิชาการดี มีจิตอาสา” เป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างจิตสำนึกด้าน ศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรมของโรงเรียนวิถิพุทธ คือ เรียนหนังสือดี มีจิตอาสาเป็นคนที่ม่มีน้ำใจ^{๒๔๒} ช่วยเหลือส่วนรวม ช่วยเหลือเพื่อน ช่วยเหลือคนอื่น ไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน และไม่ทำให้คนอื่น เดือดร้อน อย่างนี้ก็ถือว่าเป็นคนที่มีจิตอาสา เป็นโรงเรียน “วิถิพุทธ วิถิพอเพียง วิถิเวียงสวนดอก” เป็นแกนนำของวิถิพุทธของเรา อันเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของโรงเรียน ซึ่งได้รางวัลระดับชาติมาเมื่อ ๒ อาทิตย์ที่แล้ว เป็นโครงการคุณธรรม ได้รางวัลชนะเลิศของประเทศไทย ซึ่งมุ่งมั่นสู้กันอยู่ ๗ – ๘ เดือน จากเครือข่ายโรงเรียนในอำเภอเมืองเชียงใหม่ ได้ที่ ๑ แล้วก็ไประดับเขตทุกเขตของเชียงใหม่ ก็

^{๒๔๑} สัมภาษณ์นายประเวช นะคำ, ครู คศ. ๒, โรงเรียนวัดดอนจั่น, สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๔๒} สัมภาษณ์ดร.ฐิติรัตน์ วสิษฐ์พลพงศ์, ครูชำนาญการพิเศษ, โรงเรียนวัดสวนดอก, ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

ได้ที่ ๑ ไป เมื่อไประดับชาติ ๑๗ จังหวัดภาคเหนือ ๔๔ ทีม โรงเรียนได้ที่ ๒ ด้วยคำว่า “วิถีพุทธ วิถีพอเพียง วิถีเวียงสวนดอก”

ในขณะที่โครงการคุณธรรม มุ่งเน้น ๓ จุด จุดที่หนึ่งคือคำว่า วิถีพุทธ หมายความว่า เด็กของโรงเรียนจะไปวัดทุกวันพระ หรือในวันศุกร์ถ้าตรงกับวันพระ ก็จะไปฟังสัมโมทนียกถาจากพระสงฆ์ที่เทศนาธรรม และนักเรียนก็จะวิเคราะห์หลักธรรมนั้น วิเคราะห์หลักธรรมตรงนั้นสร้างเป็น Mind Map แล้วก็จะต้องบอกแก่นธรรมให้ได้ว่าคำพูดในภาษาบาลีนั้น สารธรรมก็คือ รายละเอียดของความหมายในภาษาบาลี คำสอนของพระพุทธเจ้ามีอะไรบ้าง แล้วก็บอกถึงธรรมะสองใจในชีวิต คือจะเชื่อมโยงเอาคำธรรมะนั้น มาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร จะต้องยกตัวอย่าง ก็ต้องทำส่ง ทุกคนก็จะมิกงานของเขาของใครของมันเป็นเอกลักษณ์ และที่สำคัญของวิถีพุทธก็คือ จะมีชุมนุมที่แตกออกมาจากวิถีพุทธ คือ กลุ่มที่สนใจการสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ กลุ่มที่สนใจการสวดมนต์บาลีอังกฤษ กลุ่มสนใจสวดมนต์บาลีแปลไทย กลุ่มสนใจการบรรยายธรรม กลุ่มสนใจปาถกถาธรรม กลุ่มกล่าวสุนทรพจน์ และกลุ่มปุจฉาวิสัชนา ซึ่งนักเรียนจะเข้ากลุ่มไหนก็ได้ แล้วแต่ความถนัดและความสนใจ เป็นชุมนุมไม่ถึงกับชมรมเพราะว่ามีมาก แต่กลุ่มที่สนใจได้แก่การเพาะเชื้อของคุณธรรมจริยธรรมโดยเฉพาะ

ในการทำนองเดียวกันการสร้างจิตสำนึกวิถีพอเพียง เป็นการสร้างคุณธรรมในเรื่องของการดูแลอนุรักษ์สระน้ำโดยนักเรียนทำการปลูกผักบุ้ง แล้วก็เลี้ยงไส้เดือนอยู่ ๒ ถัง มีจอกแหวน แก้ไขปัญหาไม่ให้น้ำเน่าเสีย มีเลี้ยงเป็ด แล้วในนั้นมีปลาเป็นพันธุ์ ซึ่งไม่มีใครจับไปกิน เพราะถือว่าเป็นการฝึกความเมตตากรุณาต่อสัตว์ จึงไม่กิน และเอาไส้เดือนที่หน้าหน้าฝนเอาขึ้นมาเลี้ยง ก่อนที่มันจะตายให้นักเรียนเลี้ยงเป็ด ทำให้ได้กินไข่ หรือบางทีก็เอาไข่ไปขาย ก็มีรายได้จากการขายไข่เป็ดด้วย ส่วนไส้เดือนที่เลี้ยงมามันถ่ายมูลดินออกมา จะกลายเป็นปุ๋ยธรรมชาติ เด็กที่มีพฤติกรรมทางอารมณ์ เด็กที่มีปัญหาทางด้านสมาธิ เขาก็จะฝึกคัดเอาลูกไส้เดือนกลับไปใส่ในดินใหม่ เป็นการฝึกสมาธิอย่างหนึ่ง และมีการเอามูลดินไส้เดือนนี้ใส่ถุง แพ็คถุงขาย ถุงละ 10 บาท ทำป้ายสโลแกนของตัวเองว่าปุ๋ยชีวภาพ โรงเรียนวัดสวนดอก ส่วนน้ำหมักที่มันไหลลงมา ก็เป็นน้ำหมักชีวภาพ และผู้ปกครองก็จะมารับซื้อไป

การสร้างจิตสำนึกวิถีพอเพียงเป็นการสร้างพฤติกรรมในการดูแลระบบนิเวศและอนุรักษ์สัตว์อนุรักษ์บ่อน้ำประวัติศาสตร์ ซึ่งเคยมีบ่อน้ำ ๗ สระ ในบริเวณวัดสวนดอกแห่งนี้ แต่ถูกถมไปหมดแล้วเหลือเพียงสระสุดท้าย ในสมัยของครูบาศรีวิชัย เมื่อ ๔๘ ปีที่แล้ว ซึ่งท่านขุดดินไปสร้างวิหารหลวง จึงมีการอนุรักษ์ไว้ ถือว่าเป็นบ่อน้ำประวัติศาสตร์ โดยนักเรียนจะช่วยกันดูแลระบบนิเวศ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พืชและสัตว์สามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยอยู่อย่างพอเพียงตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ในขณะที่วิถีเวียงสวนดอก เป็นแนวทางคนในสวนดอก อาทิเช่น ประธานชุมชน ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาสวัดสวนดอก จะเน้นในเรื่องของการเสียสละ เป็นผู้นำในเรื่องของจิตอาสา ช่วยงานในชุมชน จะเห็นว่าคนในชุมชน วันเสาร์ อาทิตย์ เขาไม่หยุดกัน เขาจะช่วยงานในชุมชน เด็กก็ได้ลงไปช่วย ซึ่งมี

ฐานคิดที่ว่าเมื่อเป็นคนสวนดอก ต้องมีจิตอาสา ต้องมีน้ำใจ รวมทั้งมีกิจกรรมนำสารานุกรมไทยไปแข่งขันตอบปัญหาสารานุกรม มากกว่าไปกว่านั้นเด็กคุณธรรมกลุ่มนี้ ก็เอามาสร้างเป็น Big Book ขนาดใหญ่ เอามาวาดภาพ แล้วมาอธิบายให้ห้อง ๆ ฟัง ในวันตลาดนัด โรงเรียนจะมีจัดตลาดนัดก็คือ นักเรียนชั้น ป. ๔ - ๖ จะจัดของมาขาย แล้วทำบัญชีรายรับ รายจ่าย แล้วได้กำไร ส่วนหนึ่งเขาจะมอบให้กับโรงเรียน เพื่อจะให้ค่ายอาหารปลา อาหารเป็ด ส่วนทุนของเขาและกำไรอีกนิดหนึ่ง ก็เอาไปถือว่าเป็นรายได้ของนักเรียน ในขณะที่ขายอาหาร เด็กแต่ละกลุ่มก็ต้องโชว์สารานุกรมไทยที่มาจากขยาดจากการอ่านจากสารานุกรมไทยเล่มจริง ของพระเจ้าอยู่หัว มาขายเอาให้ห้องฟัง ห้อง ๆ ก็จะมีห้องที่อธิบายให้ความรู้ซึ่งเป็นกิจกรรมตลาดนัดพอเพียง วิถีเวียงสวนดอก จะมีห้อง ๆ กลุ่มหนึ่งที่มีจิตอาสา อยากให้คนอื่นได้มีความรู้เท่ากับตนเอง ด้วยการเผยแพร่ความรู้ให้กับคนอื่น โดยผ่านสื่อภาพ Big Book เดิมเป็น Small Book ต่อมาก็เป็น Big Book โดยใช้ฝีมือวาดของพวกเรา ตอนนี้เรามีอยู่ ๔ เล่มใหญ่ แต่เล่มเล็กเรามี ๑๐ กว่าเล่ม นอกจากนี้ ก็จะมีเรื่องของการช่วยงานทุกอย่าง ที่เป็นงานของชุมชนและวัด เช่น งานกู่เจ้านายฝ่ายเหนือ งานวัด งานปอยหลวง งานใส่บาตรอุปคุต เด็กจะเข้าไปช่วย งานต่าง ๆ ที่ทางวัดจัดขึ้น

การเข้าร่วมโครงการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบของโรงเรียนคุณธรรมจริยธรรมก็เป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แต่ได้จัดดำเนินการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ตามโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของสถานศึกษาเป็นประจำทุกปี เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น ตระหนักและรู้คุณค่าร่วมอนุรักษ์ พัฒนาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นคนดีของสังคม โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยจัดกิจกรรมโครงการ ๔ กิจกรรม^{๒๔๓} ได้แก่

๑) กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ได้ดำเนินการจัดกิจกรรม อาทิเช่น กิจกรรมหล่อเทียนและถวายเทียนพรรษา ร่วมกิจกรรมกับชุมชนโดยนำคณะครูและนักเรียนร่วมฟังเทศน์ “สุจริตธรรมกถา” ณ วัดพระธาตุดอยสุเทพ วรมหาวิหาร ร่วมประเพณีทำบุญเมืองเชียงใหม่ ร่วมโครงการค่ายเยาวชนศาสนา สัมพันธ์ ณ พุทธสถานเชียงใหม่

๒) กิจกรรมเทิดพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยร่วมพิธีต่าง ๆ อาทิเช่น จัดกิจกรรมวันแม่แห่งชาติ ๑๒ สิงหาคมราชินี ร่วมแสดงความจงรักภักดีในงานเทิดไท้ ๘๕ พรรษามหาราชินี จัดกิจกรรมวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร กิจกรรม “น้อมใจประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์พระราชทานถวายพ่อหลวง” ร่วมกิจกรรม “กึกก้อง จงรักดี น้อมรักดีถึงพ่อ” ร่วมรับฟังการบรรยายจาก ม.ล.ปนัดดา ดิศกุล รัฐมนตรีช่วยว่าการ

^{๒๔๓} สัมภาษณ์นางศุภกัญญา รอดเดช , ครูชำนาญการพิเศษ, โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง “การสืบสานศาสตร์พระราชา กับพัฒนาการศึกษา เพื่อขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนคุณธรรม”

๓) กิจกรรมอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ดำเนินการจัดกิจกรรมตักบาตรทุกวันศุกร์ ในชื่อกิจกรรม “ตักบาตรวันศุกร์ คลายทุกข์ สุขใจ” กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระหน้าเสาธง กิจกรรม “ค่ายคุณธรรม น้อมนำศาสตร์พระราชา” กับนักเรียนทุกระดับชั้น กิจกรรมการแสดงจนเป็นพุทธมามกะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ กิจกรรมประกวดมารยาทไทยให้กับนักเรียนทุกระดับชั้น พิธีทำบุญสืบชะตาเรือนแก้ว พิธีทอดผ้าป่าสมทบทุนสร้างอาคารเรียน ๑๑๑ ปี ยุพราชวิทยาลัย ร่วมพิธีพุทธาภิเษกสมโภชหลวงพ่อบุญไชยมงคลอุดมโชค ณ วัดผาบ่อง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ และกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย เช่น ประเพณียี่เป็ง (วันลอยกระทง) การเรียนรู้และยอมรับวัฒนธรรมต่างประเทศ เช่น กิจกรรม “ตรุษจีนหรรษา ปีหมา พาเฮง” ประจำปี ๒๕๖๑ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้จัดกิจกรรมตามโครงการไทยแลนด์ Goo Green เพื่อรณรงค์การลดปริมาณขยะในโรงเรียนทั้งโรงเรียน ชื่อว่ากิจกรรม “แปลงขยะ เป็นทอง” และมีกิจกรรม “ห้องเรียนสีเขียว” เน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์พลังงาน เป็นต้น

๔) กิจกรรมรณรงค์เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ได้ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยการสอดแทรกในชั่วโมงที่สอน หรือแผนการสอน จัดกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความมั่นคงแห่งชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรมยกย่องเชิดชูนักเรียนที่กระทำความดี กิจกรรมรณรงค์ปลูกจิตสำนึกผู้ดูแลแผ่นดิน ร่วมกิจกรรมแก้ปัญหาและแข่งขันบรรยายธรรมะ และมอบเกียรติบัตรให้แก่นักเรียนที่มีความประพฤติเรียบร้อย แต่งกายดี มีวินัย มีความรับผิดชอบ ตรงเวลา ขยันหมั่นเพียร ไม่เรียนรู้อะไรในทุกระดับชั้น โดยสิ่งที่ทางโรงเรียนของเน้น ก็คือ “คุณธรรม นำความรู้”^{๒๔๔} โดยจะให้คุณธรรมนำความรู้^{๒๔๕} คือ ต้องพัฒนาเรื่องความรู้ พัฒนาเรื่องคุณธรรม ก็เลยจะมีโครงการหรือกิจกรรม นโยบาย และก็อาศัยการประสานความร่วมมือของบ้าน กับโรงเรียน และขององค์กรภายนอก ส่วนใหญ่ก็จะเป็นวัด ทั้งสามนี้จะต้องทำงานประสานกันเพื่อเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้นักเรียนได้มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนให้เด็กร่วมเข้ากิจกรรม^{๒๔๖} กิจกรรมก็จะเน้นในเรื่องของมารยาทไทย เน้นให้นักเรียนได้สวดมนต์ นั่งสมาธิ ในทุกวันพระก็จะนิมนต์พระมา และคำขวัญของโรงเรียนก็มีว่า “เราทำดี ไม่มีสิ้นสุด” ตามนโยบาย เด็กดี มีคุณธรรม เป็นคนดีมีจริยธรรม ตามวิสัยทัศน์ของโรงเรียน เด็กที่จบการศึกษาจากโรงเรียนเราไปจะต้องปฏิบัติตามกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนประจำปี ซึ่งเรา

^{๒๔๔} สัมภาษณ์พระครูปลัดเดช ทรงจิต, รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียนฝ่ายบรรพชิต, โรงเรียนธรรมราชา, ๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๔๕} สัมภาษณ์พระมหาพนมภรณ์ วิฑูตเมธี (นามราชา) ,ครูสอนภาษาต่างประเทศ, โรงเรียนธรรมราชาศึกษา, ๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๔๖} สัมภาษณ์นายสกลิต ชัยมูลครู ,คศ. ๓, บ้านเชิงคดอยสุเทพ, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

จะต้องดำเนินการ เช่น การทำกิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมปฏิบัติธรรมประจำปี กิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนเราก็ได้จัดให้นักเรียนอยู่แล้ว เช่น ทำดีเพื่อพ่อ โครงการเก็บใต้ให้คืน เป็นต้น โรงเรียนเราอยู่ในวัดวันสำคัญทางศาสนาก็จะมีการจัดกิจกรรมตามนโยบายของทางโรงเรียนเน้นในเรื่องของกิจกรรมทางศาสนา โรงเรียนจะนิมนต์พระมาให้อธิษฐานศีลธรรม เช่นในช่วงเข้าพรรษา เราจะมีโครงการ “ตักบาตรเกื้อหนุน เนื่องในเทศกาลเข้าพรรษา” คือ ในทุกวันพระ โรงเรียนจะนิมนต์พระสงฆ์ไม่ช้าวัด มารับบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้งทุกวันพระ แล้วทุกครั้งที่จะพระมาท่านก็จะมีข้อคิดศีลธรรมที่ใกล้ตัวมาสอนเด็ก บางรูปก็พูดเรื่องกว้าง ๆ บางรูปก็พูดเรื่องใกล้ตัวเด็ก เช่น ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู โรงเรียนที่อยู่ใกล้วัด ใกล้วัดมีกิจกรรมอะไรที่เกี่ยวกับด้านคุณธรรมจริยธรรม ก็จะส่งนักเรียนเข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งจะมีชั่วโมงจริยธรรม จัดให้นักเรียนแต่ละชั้น ได้สวดมนต์ นั่งสมาธิ อบรมคุณธรรมจริยธรรม ในชั้นหนึ่งจะมีชั่วโมงเรียน จะเอาเด็กลงมาทำกิจกรรมร่วมกันหน้าเสาธง เพื่อให้เด็กเก่ง ดี มีความสุข เน้นวิชาการ คุณธรรมจริยธรรม ความเก่งซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากความดี และสุดท้ายก็ส่งผลให้นักเรียนมีความสุข

ในการปลูกฝังคุณธรรมให้ยั่งยืนจะต้องสอนแล้วมีเป็น ๓ เสา คือการมีส่วนร่วม ของครู นักเรียน ผู้ปกครอง ต้องประสานกัน ครูสอนนักเรียน ครูขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง ผู้ปกครองดูแลลูก ดูแลบุตรเมื่อกลับถึงบ้าน พอลูกกลับมาโรงเรียน คุณครูเสริมต่อ ดังนั้น ทางคุณครูจะต้องทำการติดตามผลที่สอนไปกับที่บ้านด้วย บางครั้งให้ความร่วมมือกับผู้ปกครองแล้ว บอกไปแล้ว ประชุมผู้ปกครองไปแล้ว แต่กลับไปบ้าน ผู้ปกครองไม่ได้ให้ความร่วมมือกับเราก็คือว่าไม่ยั่งยืน ถ้าจะให้ยั่งยืนจะต้องให้ความร่วมมือกันทั้งสามฝ่าย และทางโรงเรียนจะต้องมีการประเมินผลและติดตามผลมาด้วย ประเมินผลด้วยการมีแบบสอบถามให้กับที่บ้าน ว่าบุตรของท่านได้ทำตามสิ่งที่ทางโรงเรียนวางตามขั้นตอน แล้วอย่างที่สองคือ ไปเยี่ยมบ้าน เยี่ยมจริง ๆ ดูแล้วว่านักเรียนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจริง ๆ ด้วยการไปสัมภาษณ์ มีแบบสัมภาษณ์ มีแบบสอบถาม แล้วเอาข้อมูลนั้นมาประเมินผล พิจารณาข้อดี ข้อจำกัด แล้วเอานำมาเป็นข้อเสนอแนะ ไปแก้ไขปรับปรุงใหม่ แล้วนำเสนอไปใช้ในปัดไปจะทำให้เกิดความยั่งยืน

กิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียนในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมีส่วนเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย ด้วยการสอดแทรกความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปให้กับนักเรียนก่อนที่จะเข้าสอน หรือในสาระเนื้อหาต้องพยายามดึงคุณธรรมปรากฏออกมาให้นักเรียนได้เห็น อย่างเช่น ความมีระเบียบวินัย ความสะอาดต่าง ๆ ก็พยายามเน้นเรื่องของความสะอาดเป็นหลัก กิจกรรมของโรงเรียนก็จะมีเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งก็ส่งเสริมได้ด้วย มีกิจกรรมลูกเสือเนตรนารี มีการอบรมนักเรียน และมีครูพระสอนศีลธรรมจากวัดเจ็ดยอด มีการอบรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม ๒ คืน ๓ วันทั่ววัด แต่ละปีก็จะไม่เหมือนกัน อันที่สอง คือ ในส่วนของสิ่งที่ถือว่าเป็นเรื่องโดดเด่น คือ สามเณรจะได้ทำวัตรเช้า และทำ

สมาธิอยู่ตลอด^{๒๔๗} และในส่วนของ นักเรียนฝ่ายฆราวาส ก็ได้ทำวัตรเช้า ได้ประสบการณ์ตรง คือ เป็น อุบาสก ได้อาราธนาศีล อาราธนาธรรม พยายามสอนให้นักเรียนเห็นคุณค่าของประเพณีและ วัฒนธรรม ได้เห็นถึงรากเหง้าของความเป็นชาวพุทธ และชี้ให้เห็นว่าวัด ศาสนาช่วยเหลือสังคม อย่างไร เวลาญาติโยมไม่สบายใจ เวลาญาติโยมทุกข์ใจเข้ามาในวัด ทางวัดจะให้ความช่วยเหลืออะไร ยิ่งงบประมาณนี้ ทางโรงเรียนก็จะสอนและพยายามชี้ให้นักเรียนได้เห็น

ส่วนในการจัดการเรียนการสอนคุณครูจะสอดแทรกเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมตลอด^{๒๔๘} เพราะว่า โรงเรียนของเราจะเด่นเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม นอกจากกลุ่มสาระสังคมศึกษาที่จะสอน เรื่องคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ รวมไปถึงเรื่องของหน้าที่พลเมืองให้แก่ นักเรียน ฝ่ายกิจการนักเรียนจะเป็นผู้คุมกฎ ควบคุมความประพฤติของนักเรียนแล้ว จะต้องทำควบคุมและส่งเสริมเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ นักเรียน โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ทำมา นอกจากในเรื่องของทางด้านศาสนาแล้ว ไป ถึงเรื่องของความรับผิดชอบ เรื่องของการทำความดี ถ้านักเรียนเก็บของได้มาส่งคืน ก็จะมีการแจก เกียรติบัตร ยกย่องนักเรียนที่ทำความดีนั้น ๆ นอกจากนั้น จะส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาเรื่องของ ธรรมะ โดยจะส่งนักเรียนเข้าร่วมอบรมและสอบธรรมะศึกษา ส่งนักเรียนประกวดเรื่องมารยาท ส่ง นักเรียนแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ ได้รับรางวัลว่านักเรียนสอบธรรมะศึกษามาก ส่วนใหญ่โรงเรียนจะ ทรุดแทรกเรื่องคุณธรรมจริยธรรมไปในทุกรายวิชา โรงเรียนจะมีการสอนวิชาพระพุทธศาสนาใน ห้องเรียน ในชั้นเรียน ตามโครงการครูพระสอนศีลธรรม อันที่หนึ่ง ส่วนอันที่สองที่โรงเรียนทำ คือ โครงการเข้าค่ายคุณธรรม การจัดค่ายคุณธรรมสำหรับนักเรียนทุกชั้น ทุกสายชั้น ก็จะมีการอบรมและ พัฒนานักเรียนในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมไปด้วย อันที่สาม ก็คือ เรื่องของการสอน การที่เราพูด ถึงหน้าที่พลเมือง หน้าที่ของนักเรียนทั้งหลาย เรามีคู่มือนักเรียน ให้นักเรียนได้ยึดถือปฏิบัติ แล้ว นักเรียนก็จะเกิดความรับผิดชอบ และมีการตรวจสอบ ซึ่งเราเรียกมันว่า โครงการคนดีสู่สังคม ซึ่ง เราจะทำให้นักเรียนของเราเป็นแบบอย่างในสังคมได้ โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรม โครงการ และกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นมา มีโครงการซึ่งเป็นโครงการของโรงเรียน ชื่อ ว่าโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ให้กับนักเรียน^{๒๔๙} เป็นงานของการ ส่งเสริมกิจกรรมคุณธรรมจริยธรรม ของฝ่ายกิจการ ซึ่งเป็นโครงการหลักโครงการหนึ่งของฝ่ายนี้ นะคะ ก็มีจุดประสงค์ที่จะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนโรงเรียนยุพราช วิทยาลัย มีค่านิยมที่พึงประสงค์นะคะ และมีความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น ตระหนักและรู้คุณค่า ร่วมอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นคนดีของสังคม โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้ง โครงการนี้ นะคะ ก็เพื่อจะประเมินความพึงพอใจของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมด้วยคะ และ โครงการต่าง ๆ ในโครงการของเราแบ่งออกเป็นกิจกรรมใหญ่ ๆ ๔ กิจกรรม ได้แก่ ๑) กิจกรรมวัน สำคัญทางศาสนา เราได้นำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทั้งที่โรงเรียนด้วย ทั้งที่วัดต่าง ๆ ข้างนอกด้วย ๒)

^{๒๔๗} สัมภาษณ์พระครูปริยัติกิจจาภิวัฒน์,ดร. , ผู้อำนวยการโรงเรียนธรรมราชศึกษา , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๔๘} สัมภาษณ์เกษแก้ว รักดีดี,รองผู้อำนวยการ,โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๔๙} สัมภาษณ์นางศุภกัญญา รอดเดช , ครูชำนาญการพิเศษ, โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

กิจกรรมเทิดพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์ ก็เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในวันสำคัญต่าง ๆ อย่างเช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันที่เราแสดงความจงรักภักดีเทิดไท้องค์ราชัน เป็นต้น ๓) เป็นกิจกรรมที่อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งโรงเรียนของเราจะโดดเด่นที่สุด นั่นก็คือ ในส่วนของกิจกรรมตักบาตรทุกวันศุกร์ ชื่อว่า กิจกรรม “คลายทุกข์ สุขใจ” จะมีกิจกรรมตักบาตรทุกวันศุกร์นะคะ โดยจะนิมนต์พระมารับบิณฑบาต โดยข้างในโรงเรียนของเราจะมีวัดเก่าแก่ ชื่อว่า วัดนางเหลียว ในทุกวันศุกร์จะมีทั้งคณะครูและนักเรียนร่วมทำบุญตักบาตรกัน กิจกรรมมาก อย่างเช่น งานแสดงตนเป็นพุทธะมามกะของนักเรียนชั้น ม.๑ หรือกิจกรรมที่เราทำทุกชั้น ภายใต้งานโรงเรียน อย่างเช่น การประกวดมารยาทไทย กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม อันนี้ก็ทำทั้งโรงเรียน ปีนี้ใช้ชื่อว่า “ค่ายคุณธรรม น้อมนำศาสตร์พระราชา” อันนี้เป็นผลงานหลัก ๆ ในเรื่องของกิจกรรมอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม กิจกรรมรณรงค์เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ได้ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการสอดแทรกในช่วงโมงที่สอนในแผนการสอน และจัดกิจกรรมนิมนต์พระวิทยากรมาบรรยายธรรมให้ความรู้แก่นักเรียนในคาบโฮมรูม จัดกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เพื่อเกิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอริยรังษีบรมราชินีนาถ ในโครงการ “อบรมคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน และนิสิต-นักศึกษา” ของมูลนิธิ จิตเป็นผู้ให้ ใจเป็นนิพพาน โดย พันตำรวจเอกนายแพทย์ พงศ์ศักดิ์ ตั้งคณา เป็นวิทยากรให้ความรู้ มีกิจกรรมปฐมนิเทศนักเรียนชั้น ม.๑ และ ม.๔ มีกิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมยกย่องเชิดชูนักเรียนที่ทำความดี กิจกรรมรณรงค์ปลูกจิตสำนึกผู้คุณแผ่นดินจากมณฑลมหาบกที่ ๓๓ ค่ายกาวีละ ส่งนักเรียนไปร่วมกิจกรรมแข่งขันบรรยายธรรม และมอบเกียรติบัตรให้นักเรียนที่มีความประพฤติเรียบร้อย แต่งกายดี มีวินัย มารยาทงาม มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ใฝ่เรียนในทุกระดับชั้น ถ้าเด็กมีลักษณะแบบนี้เราก็จะมอบเกียรติบัตรให้ ตอนนี้กำลังจะมีการมอบเกียรติบัตรให้กับนักเรียนที่เก็บของได้ และส่งคืนให้กับนักเรียนที่ซื่อสัตย์สุจริต นี่เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งจริง ๆ แล้วทางโรงเรียนมีกิจกรรมมากมาย

ในขณะที่การมีการอบรมนักเรียน จะมีการวางแผนขึ้นมาทำวัตรสวดมนต์^{๒๕๐} นั่งสมาธิที่วัดตอนตี ๔ ทุกวัน พอมาโรงเรียนก็ต้องมาสวดมนต์ ไหว้พระร่วมกันหน้าเสาธง วันจันทร์ พุธ ศุกร์ จะอยู่ในห้องประชุม จะมีกิจกรรม โครงการนักเรียนดาวทอง คือ คุณครูจะตรวจดู เล็บ มือ ผม เสื้อผ้า ผิวหนัง นักเรียน ที่ครูช่วยกันดูแล ครูจะสอนทักษะชีวิตให้นักเรียน โดยจะนำข่าวมาให้ให้นักเรียนคิดและเปรียบเทียบ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มีโครงการปฏิบัติธรรม ให้นักเรียนชั้น ม. ๓ ได้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม ๓ วัน ๒ คืน ที่วัดแม่ว่อง แม่ว่อง สันกำแพง โรงเรียนที่เป็นสนามสอบนักเรียน และส่งนักเรียนสอบด้วย จะมีพระอาจารย์เข้ามาช่วยติต ช่วยสอนให้นักเรียน ปีนี้นักเรียนของเราสอบผ่านมาก

^{๒๕๐} สัมภาษณ์นายประเวช นะคำ ,ครู คศ. ๒, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

รวมทั้งมีการไปอบรม การปลูกฝังการรักษาชาติ ที่ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง ที่อำเภอแมริม เป็นกิจกรรมสำหรับนักเรียนชั้น ม. ๓ ระยะเวลา ๒ วัน ให้นักเรียนมีจิตสำนึกที่ดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ผ่านวิชาแนะแนว อบรมหน้าเสาธง อบรมวันศุกร์ ส่วนใหญ่จะสอน เรื่อง ความซื่อสัตย์ ระเบียบวินัย ความเคารพในสถาบัน เคารพในบิดามารดา

ส่วนการอบรมมารยาท คุณครูทุกคนจะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน เช่น เรื่องของการไหว้ การให้ความเคารพผู้ใหญ่ เมื่อก่อนจะมีอัตลักษณ์ของนักเรียนโรงเรียนเรา คือ ยิ้มใส ไหว้สวย แต่ตอนนี้เปลี่ยนเป็น อุดหนุน ชนะ สำเร็จ ทางผู้บริหาร ครู วัต เป็นคนคิดร่วมกัน²⁵¹ มีโครงการย่อย เช่น โครงการวินัยการเข้าแถวก่อนเข้าเรียน²⁵² ชื่อโครงการ “เข้าแถวสร้างนิสัย วินัยสร้างชีวิต” จะมีการเข้าแถว มีรุ่นพี่เป็นพี่เลี้ยงคุมแถว คุณครูไม่ต้อง กิจกรรมหน้าเสาธงทุกอย่าง พี่ต้องดำเนินการทั้งหมด มีกลุ่มสภานักเรียน มีกลุ่มพี่เลี้ยง และมีกลุ่มการประเมินการ ในรูปแบบของระบบสภานักเรียน นอกนั้นมันก็มี ในส่วนย่อย เช่น เก็บของใต้เก้าอี้มาส่งคืน มีการฝึกสวดมนต์จากรุ่นพี่มาสอน รุ่นน้อง ซึ่งจะโยงโยงกัน อย่างในช่วง ๔ ปีที่ผ่านมา รุ่นพี่ที่จบไปจากเรา ไปเรียนต่อที่โรงเรียนอื่นก็จะกลับมาสอนรุ่นน้องในโรงเรียนของเรา สอนน้อง ฝึกน้อง ในการพูด ในการฝึกสวดมนต์ ฝึกกราบ ฝึกไหว้ต่าง ๆ ที่นี้มีถึงชั้น ป. ๖ จบ ป. ๖ จะเป็นเด็กที่ได้รับการฝึก รับการอบรมสั่งสอนเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมตรงนี้ไป ในทุก ๆ ปี ที่ส่งเด็กนักเรียนของเราเข้าร่วมแข่งขันและได้รับรางวัลต่าง ๆ มา เด็กจะมีคุณภาพ ซึ่งลักษณะอันพึงประสงค์ของกองกลางเขา และก็มีลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน²⁵³ แต่ว่าที่เน้นส่วนใหญ่ ๘ ข้อ คือ ๑) รักษาชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ๒) ซื่อสัตย์สุจริต ๓) วินัย ๔) ใฝ่รู้ ๕) อยู่อย่างพอเพียง ๖) ยึดมั่นในการทำงาน ๗) ความเป็นไทย ๘) มีจิตสาธารณะ โรงเรียนที่มีจิตสาธารณะมาก งานทุกงาน ส่วนใหญ่จะขอความร่วมมือมาที่โรงเรียน ไม่ว่าจะป็นงานวันพ่อ วันแม่ เวลาเอาโต๊ะหมู่ไปตั้ง หรือแม่แต่เวลาจัดงาน คนส่วนมากเวลาเขาขอความร่วมมือเพื่อเอานักเรียนออกไปช่วยทางข้างนอก เป็นการนำนักเรียนเข้าสู่ชุมชน เกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้านการมีจิตสาธารณะ หรือแม่แต่การที่เขาส่งเรื่องเข้ามาขอความร่วมมือ มาเกี่ยวกับการบริจาคโลหิต ๓ เดือนต่อครั้ง จะเน้นกิจกรรม²⁵⁴ที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันมา ก็ปฏิบัติไปตามนั้น มีการส่งเสริมต่าง ๆ ไม่ว่าจะป็นกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรมที่วัดอุมงค์ประมาณ ๔-๕ วัน หรือไปสวดมนต์ที่วัดผาลาด หรือการไปร่วมกิจกรรมแห่เทียนเข้าพรรษาที่วัดผายหินกั๊ต ทางโรงเรียนก็จะจัดนักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมที่วัดและชุมชนจัดอย่างสม่ำเสมอ

กิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคณาจารย์ในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมีส่วนเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย พบว่าในการส่งเสริมครูบา

²⁵¹ สัมภาษณ์นางสาวมลิลา แก้วฟู,ครู คศ. ๓, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๕๒} สัมภาษณ์ดร.ฐิติรัตน์ วลัยรัฐพลพงศ์ ,ครูชำนาญการพิเศษ , โรงเรียนวัดสวนดอก,๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๕๓} สัมภาษณ์พระครูปลัดเดช ทรงจิตร,รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียนฝ่ายบรรพชิต,โรงเรียนธรรมราช,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๕๔} สัมภาษณ์นายสถิต ชัยมูล,ครู คศ. ๓,บ้านเชิงค้อยสุเทพ,๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

อาจารย์ส่วนหนึ่ง บางโรงเรียนมีพระสงฆ์เป็นพระอาจารย์²⁵⁵ ซึ่งท่านเป็นพระอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการเทศน์ การสอน ประการที่สอง คุณครูฆราวาส ในมาตรฐานของโรงเรียน จะเน้นให้บุคลากรรักษามาตรฐานโดยการงดเว้นเครื่องดื่มของมึนเมาต่าง ๆ และพยายามรักษาศีล ๕ ให้ครบ เพราะถือว่าครูเป็นพ่อพิมพ์แม่พิมพ์ของชาติ โดยเฉพาะเป็นพ่อพิมพ์แม่พิมพ์ของบรรพชิต ก็ต้องรักษาตรงนี้ให้โดดเด่น ทางโรงเรียนจะอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับครูอยู่แล้ว²⁵⁶ ของคุณครูไม่ค่อยมี จะมีก็แต่ไปอบรมตามวิชาชีพครู

กิจกรรมในการส่งเสริมครู²⁵⁷ ๑) กิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมครู ในปีหนึ่งจะให้คุณครูไปปฏิบัติธรรม ตามศาสนสถานต่าง ๆ ใช้เวลา ๓ วัน ๒) ในการส่งเสริมเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมอีกอันหนึ่ง กรณีของคุณครูที่นับถือศาสนาคริสต์ ก็จะให้รายงานพฤติกรรม ว่าไปโบสถ์มาวันอาทิตย์เป็นอย่างไรบ้าง จะได้นำมาเผยแพร่ เพราะว่ามีนักเรียนโรงเรียนมีนักเรียนที่นับถือคริสต์ และอิสลามด้วย ๓) ส่งเสริมให้คณาจารย์สอบธรรมะศึกษา เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ของเรามีความรู้เรื่องพุทธศาสนา เชื่อได้ว่า เมื่อมีความรู้ความสามารถทางด้านพุทธศาสตร์แล้ว เขาก็จะเป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม ๔) โครงการพัฒนาบุคลากร โดยจะให้บุคลากรอยู่ร่วมกัน จะมีกิจกรรมที่ได้ทำร่วมกัน คุณครูก็ร่วมงานกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมวันเข้าพรรษา แห่งเทียน หล่อเทียน กิจกรรมเวียนเทียนต่าง ๆ คุณครูจะทำร่วมกับนักเรียน และจะมีกิจกรรมไปอบรมตามที่ต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดอบรมไปฝึกปฏิบัติธรรม²⁵⁸ มีโครงการละลายพฤติกรรม เพื่อก่อให้เกิดคุณธรรมของครูแต่ละท่าน ให้มีการอยู่ร่วมกันได้ มีการแบ่งปันซึ่งกันและกัน ทางผู้บริหารอนุญาตให้ครูไปปฏิบัติธรรม²⁵⁹ตามวัดต่าง ๆ ได้ โดยไม่ถือว่าเป็นวันลา โดยที่ต้องแจ้ง และมีหลักฐาน ๓ วัน สามารถไปได้ และมีโครงการพัฒนาบุคลากร มีหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาอบรม²⁶⁰ให้กับคณะครู คณะครูก็จะเข้าร่วมอบรม จะมีการอบรมการคัดกรองนักเรียนเด็กพิเศษ สามารถยื่นต่อออกไปรับรองให้เด็กได้ มากไปกว่านั้นการส่งเสริมก็คือ ผู้บริหารกับงานนโยบายของ สพฐ. จะบอกเสมอว่าเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องหลัก เช่นเรื่องค่านิยม ๑๒ ประการ จะต้องได้ทำ เพราะฉะนั้น ครูจะต้องเป็นแบบอย่างให้ลูกศิษย์ก่อน เพื่อที่จะให้ลูกศิษย์ได้เห็นแบบอย่างและทำตามในทุกเรื่อง ครูต้องได้รับการไปอบรม²⁶¹ไปทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีกิจกรรมนอนวัดร่วมกับนักเรียน²⁶² กิจกรรมเดินธุดงค์ร่วมกับนักเรียน และที่ฝึกปฏิบัติธรรมไปพร้อม ๆ กับนักเรียน กิจกรรมการให้ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ทุกเรื่อง เป็น

^{๒๕๕} สัมภาษณ์พระครูปริยัติกิจจาภิวัฒน์,ดร. , ผู้อำนวยการโรงเรียนธรรมราชศึกษา , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๕๖} สัมภาษณ์เกษแก้ว ภักดิ์ดี,รองผู้อำนวยการ,โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๕๗} สัมภาษณ์ว่าที่ร้อยตรีบุญเสียว หินศรีสุวรรณ,ผู้อำนวยการ,โรงเรียนพุทธโศภณ, ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๕๘} สัมภาษณ์นางศุภกัญญา รอดเดช , ครูชำนาญการพิเศษ, โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ,๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๕๙} สัมภาษณ์นายประเวช นะคำ ,ครู คศ. ๒, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๖๐} สัมภาษณ์นางสาวมลิลา แก้วฟู,ครู คศ. ๓, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๖๑} สัมภาษณ์ดร.ฐิติรัตน์ วลีษฐ์พลพงศ์ ,ครูชำนาญการพิเศษ , โรงเรียนวัดสวนดอก,๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๖๒} สัมภาษณ์พระมหาดาวเครือ วิสุทธิธมโม (จันทร์ยวง),นักศึกษาฝึกประสบการณ์,โรงเรียนบ้านโป่งน้อย,๑๒ มีนาคม

การให้ความร่วมมือกับทางคณะสงฆ์ ในกิจกรรมพัฒนาบุคลากร โดยเปิดค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับคุณครู และให้คุณครูได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมกับเด็ก เหมือนกันในโรงเรียน ที่ผ่านมามีการไปให้คุณครูได้ไปจัดกิจกรรมที่บ้านพักคนชรา ไปสร้างคุณธรรมจริยธรรมด้านอื่น ๆ ที่เหมาะสม

สำหรับนโยบายจากทางรัฐบาลจะได้รับนโยบายจากเบื้องบน คือ สพฐ. ให้ข้าราชการครูของไปเข้าค่ายคุณธรรม^{๒๖๓} ซึ่งคณะครูส่วนใหญ่ก็ได้ไปเข้าค่ายปฏิบัติธรรม กิจกรรมเหล่านี้ทางโรงเรียนก็ให้ความร่วมมือทุกครั้ง บางครั้งวัดต่าง ๆ ขอความร่วมมือ ทางโรงเรียนก็จะส่งคณะครูและนักเรียนไปร่วมงานอย่างสม่ำเสมอ

ในขณะที่บางโรงเรียนกิจกรรมในการอบรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของทางโรงเรียนเรายังไม่มี ถ้ามีกิจกรรม และคณะครูมีโอกาสได้เข้าร่วมก็จะทำให้คณะครูได้ซึมซับ ได้เรียนรู้ ได้องค์ความรู้ และสามารถนำมาถ่ายทอดให้กับนักเรียนได้ แล้วจะทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ที่กำลังจะดำเนินงานต่าง ๆ ด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนจะได้ดีขึ้น ถ้าครูมีความรู้ความเข้าใจเรื่องนี้เป็นอย่างดีก็จะสามารถไปถ่ายทอดให้กับเด็ก ๆ ได้ ถ้าครูไม่มีความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรมแล้ว จะไปถ่ายทอดให้เด็กก็คงเป็นเรื่องที่ยาก คุณครูควรศึกษาหลักซึ่งในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม เน้นในเรื่องของการเข้าวัด มีความรู้เรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ครูรู้เรื่องทฤษฎีแต่ขาดการปฏิบัติอยู่ ถ้าครูมีความรู้ด้านทฤษฎีและปฏิบัติแล้ว ครูจะสามารถถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ให้กับเด็กได้ดีกว่านี้ ในอดีตมีครูก่อนที่จะเกษียณท่านก็มีความรู้ด้านนี้ ท่านจะมีเทคนิควิธีการที่สามารถสอนให้เด็กนั่งสมาธิได้ ท่านสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กได้เป็นเรื่อง ๆ พอท่านเกษียณไปก็ไม่มีใครทำกิจกรรมเหล่านี้สานต่อ ครูรุ่นใหม่ก็ไม่ค่อยได้ซึมซับเรื่องพวกนี้ ก็เลยไม่สามารถถ่ายทอดหรือจัดกิจกรรมอะไรให้เด็กได้เหมือนยุคนั้น ในขณะที่ทุกปีการศึกษา จะเป็นคนไปเรียนเชิญวิทยากรและไปหาสถานที่^{๒๖๔} พาคณะครูไปอบรมคุณธรรมจริยธรรมที่วัดสันกำแพงปลาพร้อมกับนักเรียน ไปวัดป่าแพ่งบ้าง วัดอื่น ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่บ้าง หรือว่าไปอบรม เอาคนข้างนอกมาอบรมข้างใน ปิดโรงเรียนหนึ่งวัน ให้คณะครูได้ทำการอบรม มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันก่อน เหมือนกับนักเรียน เพียงแต่หลักสูตรคนละแบบ บางโรงเรียนที่สังกัดเทศบาล นำโดยท่านปลัด จะเป็นผู้นำโครงการให้ทางคุณครูได้ทำการฝึกอบรมในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ในช่วงวันเสาร์จะมีโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับทางพนักงานเทศบาล และคณะครู โดยพระสงฆ์ก็จะนำหลักธรรมคำสอนที่เป็นเรื่องที่ทันสมัย เช่น ตอนนี้กำลังโด่งดังมากเรื่องของการโกงกัน ตั้งแต่โกงเงินคนจน โกงเงินนักเรียน โกงเงินของกระทรวงศึกษา ก็จะเอาหัวข้อที่น่าสนใจพวกนี้มาเล่าสู่ให้พนักงานและคุณครูได้ฟัง

โรงเรียนสังกัดเทศบาล จะแตกต่างจากโรงเรียนที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการตรงที่ว่า เวลาจะจัดซื้อจัดจ้างจะไต่ตรงเป็นพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการจะสิ้นขั้นตอนที่ท่านผู้อำนวยการคนเดียว แต่

^{๒๖๓} สัมภาษณ์นายสถิต ชัยมูล, ครู คศ. ๓, บ้านเชิงค้อยสุเทพ, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๖๔} สัมภาษณ์นางวัชรภรณ์ ทาค่า , ครู คศ. ๓ ,โรงเรียนวัดป่าแพ่ง, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

ทางโรงเรียนสังกัดเทศบาล จะต้องผ่านผู้อำนวยการ ผ่าน ผอ. กองการศึกษา ผ่านปลัด ผ่านนายก
สามชั้นตอนตรงนี้จะมีการตรวจสอบ ถ้าเกิดผิดพลาดอะไรขึ้นมาที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต ก็จะได้รับ
โทษทางวินัย ๕ ส่วน ภาค ตัด ลด ปลด ไล่ คือ ภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน ลดเงินเดือน ปลดออก
และไล่ออก ทุกอย่างก็คือจะต้องเน้นให้เห็นถึงบทลงโทษนี้ คุณครูก็จะเกรงกลัว ได้ประโยชน์มาก
สามารถนำไปต่อยอดใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ประโยชน์คือไม่กล้าที่จะทำอะไรที่มันผิด
ระเบียบ อะไรก็ตามที่เป็นเงินภาษีของประชาชนคุณครูจะตระหนักมากขึ้น ท่านพระครูจะเน้นย้ำเลย
ว่า เงินที่เราได้รับทุกวันนี้ไม่ใช่เงินของนายก ไม่ใช่เงินของใคร แต่เป็นเงินที่ได้รับมาจากภาษีของ
ประชาชน เพราะฉะนั้นสิ่งต่าง ๆ ที่เราทำไปจะต้องคำนึงถึงภาษีของประชาชนเป็นหลัก

สรุปได้ว่าคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต
ตามที่ต้องการได้ ทุกภาคส่วนในสังคมไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษาสถาบันการเมือง
สถาบันศาสนาสถาบันสื่อมวลชนรวมทั้งสถาบันวิชาชีพต่าง ๆ ต่างร่วมมือกันทำบทบาทหน้าที่ของ
ตนเองในการสรรค์สร้างคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามให้เกิดขึ้นในสังคมได้ อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญใน
ขณะนี้คือสถาบันครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ของตนในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับสมาชิก
ในครอบครัวได้จนกลายเป็นชีวิตจริง รวมทั้งการที่พ่อแม่ส่วนใหญ่มีภัยกบฏบาทดังกล่าวให้กับโรงเรียน
ครูอาจารย์เป็นผู้ทำหน้าที่นี้แทนตน ดังนั้นครอบครัวต้องตระหนักถึงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้
เกิดขึ้นในชีวิตลูกของตนโดยเริ่มจากสร้างค่านิยม "เป็นคนดีมีคุณธรรม" โดยปัจจุบันสำนักทาง
คุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมกำลังเสื่อมลงเนื่องมาจากรากฐานปรัชญาความคิดและค่านิยมที่
ผิดเพี้ยนไปจากหลักศีลธรรมและคุณธรรมอันดี พ่อแม่จำเป็นที่จะต้องชี้ให้ลูกเห็นอย่างชัดเจนว่า อะไร
ถูก อะไรผิด และ อะไรที่มีค่า อะไรที่น่ารังเกียจ รวมทั้งฝึกเด็กให้สามารถคิดวิเคราะห์และใช้เหตุผลเชิง
จริยธรรมได้โดยการตั้งคำถามเชิงปรัชญากับค่านิยมต่าง ๆ ที่ไม่ถูกต้องในสังคม สร้างแรงจูงใจให้ทำสิ่ง
ดีโดยการสร้างแรงจูงใจเป็นการเปลี่ยนกระบวนการความคิดให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการมีคุณ
ธรรมจริยธรรมพ่อแม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้ลูกเป็นคนดีมีคุณธรรมได้โดย การสั่งสอนอบรมซึ่ง
สามารถอ้างอิงจากหลักคำสอนทางศาสนาอธิบายให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม หรือการสอนอย่างเป็น
ธรรมชาติผ่านข่าวสารที่เกิดขึ้นรอบตัว การเห็นแบบอย่าง โดยคนในครอบครัวต้องเป็นแบบอย่างชีวิต
ในการทำดีและยึดมั่นในคุณธรรมหรือชี้แนะให้เรียนแบบอย่างบุคคลสำคัญที่กระทำความดีงามใน
และการให้รางวัลเมื่อทำความดี เป็นการสร้างแรงจูงใจอย่างหนึ่ง เพื่อให้เห็นว่าการทำงานดีนั้นเป็น
สิ่งที่น่ายกย่องและภาคภูมิใจ ด้วยการสร้างช่องทางให้ทำดี ซึ่งการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้สัมฤทธิ์
ผลได้นั้น นอกจากการสร้างค่านิยมและแรงจูงใจที่ถูกต้องในการทำความดีแล้ว พ่อแม่ควรสร้าง
ช่องทางต่าง ๆ ที่หลากหลายในการทำความดีให้กับลูกอย่างเป็นรูปธรรมด้วยเช่นกัน อาทิ สนับสนุนให้
ลูกเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการทำความดี พ่อแม่ไม่ควรมุ่งเน้นให้ลูกเอาแต่เรียนหนังสือเพียงอย่าง
เดียว แต่ควรสนับสนุนให้ลูกได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมบำเพ็ญ
ประโยชน์ หรือชมรมต่าง ๆ ในการช่วยเหลือสังคม
การนำลูกให้มีส่วนร่วมในการเรียกร้องคุณธรรมจริยธรรมในสังคมเมื่อเห็นความไม่ชัดเจน ความตกต่ำ
ทางคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม รวมทั้งการสร้างกิจกรรมส่งเสริมการทำความดีภายใน
บ้าน พ่อแม่สามารถสร้างบรรยากาศการทำดีภายในบ้านโดยการสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมการทำ

ความดีต่าง ๆ อาทิ กิจกรรมสะสมดาวรักษาศีล โดยเมื่อลูกทำความดี 1 อย่าง เช่น ช่วยเหลืองานบ้าน ช่วยดูแลน้อง จะได้รับดาวไปสะสม 1 ดวง และสามารถนำมาแลกเป็นรางวัลได้ในทุก ๆ สัปดาห์ เป็นต้น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับประชาชนในประเทศได้อย่างประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องสร้างขึ้นตั้งแต่ในวัยเยาว์ให้เด็กและเยาวชนเกิดความตระหนักในเรื่องนี้อย่างแท้จริง "สถาบันครอบครัว" จึงนับเป็นสถาบันลำดับแรกสุดที่สำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่เด็กและเยาวชนที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไปในอนาคต

ส่วนที่ ๔. การสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นงานที่มีความอ่อนไหว ลึกซึ้ง และเข้าถึงได้ยาก กระบวนการพัฒนาต้องใช้ความละเอียดอ่อนและวิธีการที่เรียบง่ายและที่สำคัญต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อให้เกิดการยอมรับและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาด้วยความเต็มใจในการทำดีให้เจริญ โดยใช้หลักประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดคุณงามความดี เพื่อก่อให้เกิด

1. ความรู้เชิงจริยธรรม เป็นการมีความรู้ที่สามารถแยกได้ว่าในสังคม สิ่งใดเป็นการกระทำชนิดใดดีควรกระทำ การกระทำชนิดใดไม่ดีควรงดเว้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเรียนรู้เนื้อหาของจริยธรรม สามารถนิมนต์ครูพระสอนศีลธรรม มาสอนศาสนาให้กับนักเรียน โดยเฉพาะชั้นมัธยมศึกษา^{๒๖๕} การมีกิจกรรมพาเด็กไปศึกษาตามวัดต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ เด็กจะได้รู้ว่าแต่ละวัดมีประวัติศาสตร์และความสำคัญอย่างไรกับจังหวัดเชียงใหม่^{๒๖๖} เพื่อที่จะเรียนรู้ว่าและ ลักษณะพฤติกรรม ประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด สิ่งใดไม่ควรทำ ไม่ควรประพฤติ เช่น การจัดกิจกรรมพานักเรียนไปดูที่ทัศนสถานสามารถปลูกฝังให้เขาคิดถึงเกี่ยวกับจริยธรรมเพื่อการคิดทางจริยธรรมจะส่งผลให้การแสดงความรู้สึกทางจริยธรรม และการแสดงการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยให้โรงเรียนมีแผนการหรือนโยบายต่าง ๆ ที่รองรับการถ่ายทอดความรู้ในด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งอาจจะทำทุกวันศุกร์ หรือทุกวันตอนเช้า ซึ่งทุกวันตอนเช้าครูแหวแต่ละท่านก็จะอบรมนักเรียนในตอนเช้า แต่ไม่ได้ทำร่วมกัน ยังไม่มีการนั่งสมาธิ ไม่มีการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง ที่จริงการนั่งสมาธิจะทำให้เด็กมีสมาธิที่ดีในการเรียน รวมทั้งทางโรงเรียนจัดให้มีการเรียนการสอนวิชาจริยธรรมให้กับเด็กในคาบสุดท้ายก่อนกลับบ้าน ให้นักเรียนสวดมนต์ นั่งสมาธิ และให้ครูไปสอนเรื่อง

^{๒๖๕} สัมภาษณ์นางสาวมลิลา แก้วฟู,ครู คศ. ๓, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๖๖} สัมภาษณ์พระมหาดาวเครือ วิสุทธิธมโม (จันทร์ยวง),นักศึกษาศึกษาพิเศษการณ,โรงเรียนบ้านโป่งน้อย,๑๒ มีนาคม

คุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน ให้โรงเรียนสอนแบบวิถีพุทธ²⁶⁷ นำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปรับใช้ มาให้เด็กเรียนรู้ มาปลูกฝังตั้งแต่เด็ก ๆ

การวัดผลการเรียนรู้เรื่องความรู้เชิงจริยธรรมสามารถวัดได้ด้วยแบบทดสอบวัดเนื้อหาหรือความรู้ เนื้อหาของจริยธรรมที่โรงเรียนหรือสังคมกำหนดไว้ และนำเนื้อหาที่ถือว่าดีงามสอนให้ผู้เรียน หรือคนในสังคมประพฤติปฏิบัติกันและเมื่อประพฤติปฏิบัติกันแล้วจะทำให้สังคมอยู่อย่างมีความสุขที่เป็นมาตรฐานในสังคมระดับประเทศ ให้สอดคล้องกับรูปแบบโดยทั่วไปของสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน การสร้างข้อสอบแบบนี้เป็นแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ข้อสอบอาจเป็นการอธิบาย เติมคำ จับคู่ และเลือกตอบขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของการวัดผลการเรียนรู้

2. ทักษะจิตเชิงจริยธรรม เป็นความรู้สึกของคนเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นๆอย่างไร ส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคม เป็นความเชื่อในส่วนบุคคล ความเชื่อในสิ่งที่ดีงามที่เราจะต้องปลูกฝังเข้าไปในอุปนิสัยเรา อย่างเช่น เราถือว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว คุณธรรมจริยธรรม คือ ความเชื่อความศรัทธาในตัวเอง²⁶⁸ เราทำอะไรไปตัวเองไม่เดือดร้อน คนอื่นไม่เดือดร้อน สังคมไม่เดือดร้อน เป็นต้น ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ กรณีนักเรียนจะแสดงออกคือต้องมาเรียนให้ตรงเวลา ต้องมีสัมมาคารวะ²⁶⁹ การยกมือไหว้²⁷⁰ การแสดงความเคารพ การพูด ความจริงใจ คิดดี พูดดี ทำดี การช่วยเหลือครู²⁷¹ ลักษณะนี้ก็จะเป็นที่นักเรียนสามารถแสดงออกให้เห็นได้ง่าย เป็นคุณธรรมจริยธรรมที่นักเรียนมีแล้วแสดงออกมา ไม่หนีเรียน ไม่โดดเรียน ไม่ขาดเรียน ปฏิบัติตนตามกฎระเบียบและตามคู่มือนักเรียน

การวัดผลทัศนคติหรือความรู้สึกทางจริยธรรมก็สามารถทำได้เพราะความรู้สึกเป็นพื้นฐานอันหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมจริยธรรม ซึ่งการตัดสินนั้นแสดงว่ามีพื้นฐานความรู้สึกมาก่อนซึ่งการสร้างเครื่องมือการวัดความรู้สึก เพื่อเอาผลงานของความรู้สึกไปพยากรณ์การแสดงออกทางจริยธรรม ความรู้สึกทาง ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคล

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นสิ่งที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่าง ซึ่งแสดงให้เห็นเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่เป็นแรงผลักดันการกระทำต่างๆของคน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น ความเสียสละ ความขยัน การดำรงชีวิตของเขา

^{๒๖๗} สัมภาษณ์นางสาวหนึ่งฤทัย ราษฎร์ศิริ , ผู้ปกครอง , ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๖๘} สัมภาษณ์นายสถิต ชัยมูล,ครู คศ. ๓,บ้านเชิงดอยสุเทพ,๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๖๙} สัมภาษณ์พระครูปลัดเดช ทรงจิต,รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียนฝ่ายบรรพชิต,โรงเรียนธรรมราช,๙ มีนาคม

๒๕๖๑

²⁷⁰ สัมภาษณ์นางสาวมลิลา แก้วฟู,ครู คศ. ๓, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๗๑} สัมภาษณ์นายประเวช นะคำ ,ครู คศ. ๒, โรงเรียนวัดดอนจั่น , สัมภาษณ์ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

คุณธรรมมันก็จะกลายเป็นจริยธรรมออกมาตามนั้น แบ่งออกมาเป็น ๒ อย่างก็คือ^{๒๗๒} ๑) ในส่วนของ ส่วนรวม จะเป็นเรื่องของความเสียสละ ความมีจิตอาสา ๒) ส่วนตัวของแต่ละบุคคล ก็อาจจะเป็น ส่วนของความขยัน ความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ความมีระเบียบวินัย ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น ซึ่งการศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบถึงการมีจริยธรรมในระดับ แตกต่างกันของคน ซึ่งนักทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม คือ เพียเจท์ และโคลเบอร์ก ได้ใช้การ อ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการด้านจริยธรรมของคน นอกจากนี้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านอื่นๆของคนอีกด้วย ได้แก่การพัฒนาการ ทางสติปัญญา อารมณ์ และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่างๆของคนอีกด้วย

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นการแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือดเว้น การแสดงที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการกระทำที่สังคม เห็นชอบและสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ เดือดร้อน เป็นต้น ในทุก ๆ ปีโรงเรียนจะมีกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องสืบต่อกันมายาวนาน เป็นสิ่งที่ต้องทำ เป็นประจำ เป็นสิ่งที่ทำกันสืบมาเป็นลำดับเรื่อย ๆ ชัดเจนจนกระทั่งสังคมภายนอกยอมรับ^{๒๗๓} กิจกรรมของทางโรงเรียนมีอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ก็จะเข้าร่วม^{๒๗๔}และทำได้ดี อีกด้วย นอกจากนี้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกชนิดหนึ่ง คือ พฤติกรรมในสถานที่เข้ายวนใจ หรือ สถานที่ช่วย เช่น การโกงสิ่งของ เงินทอง หรือคะแนน และการกล่าวเท็จ เป็นต้น ซึ่งอาจรวม เรียกว่า พฤติกรรมเกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่คนให้ความสำคัญ มากกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและไม่ดีของคน ส่งผลโดยตรงต่อความ ผาสุก และความทุกข์ของสังคม การศึกษาด้านอื่นๆของจริยธรรมจึงเป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจและ สามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆของบุคคลเท่านั้น โดยดูที่การกระทำที่สอดคล้องเสมอ ปลาย^{๒๗๕} การไม่ล่วงละเมิดกฎระเบียบของทางโรงเรียน ต้องมีความเสียสละอะไรต่าง ๆ ต้องมีสัมมา การวระ

การวัดพฤติกรรมการแสดงออกทางจริยธรรม ซึ่งเป็นการวัดที่ตรงประเด็นที่สุด เพราะในแง่ การพิจารณาตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อพบสภาพความขัดแย้งทางจริยธรรม ขึ้นมา การตัดสินใจจึงต้องใช้ค่านิยมหรือคุณธรรมระดับใดระดับหนึ่งแล้วแต่มีโนธรรมหรือจิตสำนึกที่ สัมผัสอยู่ในใจคนนั้นการวัดการกระทำจึงสามารถกระทำได้หลายแบบ ดังนี้ 1) การสังเกตพฤติกรรม 2) การสัมภาษณ์ 3) ใช้ข้อความแสดงจริยธรรมให้เลือกตอบ 4) ใช้สถานการณ์ย่อยๆให้เขียน

^{๒๗๒} สัมภาษณ์พระมหาพนมกรณัฐ ฐิตเมธี (นามราชา) ,ครูสอนภาษาต่างประเทศ, โรงเรียนธรรมราชศึกษา, ๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๗๓} สัมภาษณ์ดร.ฐิติรัตน์ วชิษฐ์พลพงศ์ ,ครูชำนาญการพิเศษ , โรงเรียนวัดสวนดอก,๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๗๔} สัมภาษณ์นางวัชรภรณ์ ทาค้า , ครู คศ. ๓ ,โรงเรียนวัดป่าแพ่ง,๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๗๕} สัมภาษณ์นายสถิต ชัยมูล,ครู คศ. ๓,บ้านเชิงดอยสุเทพ,๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

ตอบ 5) ใช้สถานการณ์ย่อยๆแล้วเขียนตัวเลือกให้ตอบ โดยคุณธรรมจะเป็นรูปธรรม ส่วนจริยธรรม เป็นการปฏิบัติ เป็นการลงมือทำ สองตัวนี้ต้องคู่กัน ถ้าพูดถึงต้นไม้อคุณธรรม สองสิ่งนี้ต้องควบคู่กัน ต้องเติบโตเจริญงอกงามคู่กัน เช่นเดียวกับกับเด็ก เป็นหน้าที่โดยตรงของครูที่จะต้องปลูกฝังสร้างจิตสำนึกให้เด็ก^{๒๗๖} การแสดงลักษณะใดให้พิจารณาที่กิริยา วาจา คำพูด การแสดงออก การดำเนินชีวิตของเขา ดูว่าการดำเนินชีวิตของนักเรียนมีทักษะอย่างไร เวลามาโรงเรียนทุกวัน จะทราบได้เลยว่าเด็กคนนี้เป็นคนลักษณะใด คือ ดูจากพฤติกรรมเป็นส่วนใหญ่ แล้วเขาสามารถที่จะทำกับคนอื่น ปฏิบัติตัวดีให้กับคนอื่นเห็น แล้วคนอื่นทำตาม หรือว่ารักใคร่สามัคคีกลมเกลียวกัน ก็คือให้มันมี ๓ อย่างนี้ ปัญญาธรรม คารวะธรรม และสามัคคีธรรม เด็กต้องมีสามอย่างนี้ จึงจะเห็นได้ชัด แสดงออกให้นักเรียนเห็นเป็นรูปธรรม^{๒๗๗} เป็นสิ่งที่ดี มีจริยวัตรที่งดงาม ไม่ทำชั่ว เป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการ คือ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส คุณธรรมก็คือ สิ่งที่ดีให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีศีล ๕^{๒๗๘}เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี ครูเป็นผู้นำที่ดี เด็กก็จะประพฤติตาม ซึ่งในโรงเรียน ทุกเช้าเวลาเด็กเดินเข้าโรงเรียนมา ทุกคนจะไหว้คุณครู เด็กทุกคนจะไหว้สวย ผู้หญิงถ้าไหว้ครูก็จะย่อตัว เด็กทุกคนจะไหว้สวย ผ่านฝักมารยาท และมีการประกวดมารยาทไทยอีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงสร้างโครงการที่จะนำมาใช้เป็นกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ คือการทำโครงการกิจกรรมการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา ดังนี้

โครงการ	โครงการกิจกรรมการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา
แผนงานงบประมาณ
สนองกลยุทธ์
ลักษณะโครงการ	โครงการใหม่
งบประมาณ	๑๐๐,๐๐๐ บาท
ผู้รับผิดชอบโครงการ	กลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา
ระยะเวลาดำเนินการ	ตุลาคม ๒๕๖๒- กันยายน ๒๕๖๓

1. หลักการและเหตุผล

^{๒๗๖} สัมภาษณ์ ดร. จิตร์รัตน์ วลีษฐ์พลพงศ์ , ครูชำนาญการพิเศษ , โรงเรียนวัดสวนดอก, ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๗๗} สัมภาษณ์ นางศุภกัญญา รอดเดช , ครูชำนาญการพิเศษ , โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย , ๙ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๗๘} สัมภาษณ์ นางวัชรารักษ์ ทาค้า , ครู คศ. ๓ , โรงเรียนวัดป่าแพ่ง, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้ดำเนินโครงการเสริมสร้างคุณธรรมในสถานศึกษา ปีงบประมาณ 25๖๑ โรงเรียนสังกัดจำนวน โรงเรียน ผลการดำเนินโครงการการจัดกิจกรรมในเรื่อง โครงการคุณธรรมสำนึกดี CSR ศูนย์การเรียนรู้พุทธศาสนาสร้างจิตอาสาชุมชน และค่ายพระครู ผู้ปกครอง(บวร) ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และโรงเรียนวิถีพุทธที่ผ่านการประเมินผลการดำเนินการ 29 ประการ สู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ จะต้องดำเนินการให้ต่อเนื่องและครบถ้วน ไม่ว่าจะในด้านคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย ในเรื่องความมีคุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม รู้รักผดชอบขัวดี มีความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย ยึดถือปฏิบัติอยู่ในวิถีชีวิตดำเนินการในโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อให้โรงเรียนปฏิบัติได้ครบกิจกรรม โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ตามนโยบายของรัฐบาล

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีนโยบายที่จะขับเคลื่อนงาน กลยุทธ์ที่ 2 ปลุกฝังคุณธรรม ความเป็นไทย และวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความรับผิดชอบ ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมและห่างไกลยาเสพติด มีเป้าหมายความสำเร็จ เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาให้มีคุณธรรม มีจิตสำนึกความเป็นไทย มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และให้ทุกโรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกความเป็นชาติไทย และวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา ตระหนักและเห็นความสำคัญจึงได้จัดโครงการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมใน สถานศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขึ้น เพื่อให้ตรงกับทฤษฎีการทำซ้ำซ้ำจะเกิดเป็นการ สร้างนิสัย ให้กับตนเองในการดำเนินวิถีชีวิตแบบชาวพุทธอย่างถาวร

2.วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาคุณธรรม มีจิตสำนึกความเป็นไทย ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. เพื่อให้โรงเรียนทุกโรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม สร้างความสำนึกในความเป็นชาติไทย และวิถีชีวิตแบบชาวพุทธอย่างถาวร โดยดำเนินการ 29 ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ
3. เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ตามนโยบายของรัฐบาลให้เกิดผลกับผู้เรียน

3.เป้าหมาย

ด้านปริมาณ

1. โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน โรงเรียน ที่เป็นโรงเรียนวิถีพุทธ
2. นักเรียนจำนวน คน มีคุณธรรม จริยธรรม และความสำนึกในความเป็นไทย

ด้านคุณภาพ

1. โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และมีวัฒนธรรมชาวพุทธในสถานศึกษา เป็นศูนย์เรียนรู้พุทธศาสนา สร้างจิตอาสาชุมชนและดำเนินการ 29 ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

2. ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียนได้รับการพัฒนาให้มีคุณธรรมจิตสำนึกความเป็นไทยทุกคน

3. มีแนวทางในการจัดทำโครงการคุณธรรม เยาวชนทำดีถวายในหลวง ในชุมชน และพัฒนาสังคมให้ ยั่งยืน

4. นักเรียนใช้กิจกรรมการเรียนรู้ ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ตามนโยบายของรัฐบาล 4 หมวด ประกอบด้วย กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สร้างเสริมสมรรถนะและการเรียนรู้สร้างเสริมคุณลักษณะและ ค่านิยมสร้างเสริมทักษะการทำงาน การดำรงชีพ และทักษะชีวิต

4.กิจกรรมและระยะเวลาการดำเนินงาน

ที่	กิจกรรม	ระยะเวลาการดำเนิน	ผู้รับผิดชอบ
1	<u>กิจกรรมที่ 1</u> การประกวดโครงงานครอบครัวสุขสันต์สร้างคุณธรรม เยาวชนไทย	มิถุนายน- กรกฎาคม 25๖๒	ประธานศูนย์เครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ จำนวน โรงเรียน ผู้บริหาร ครู นักเรียน โรงเรียน จำนวน โรงเรียน
2	<u>กิจกรรมที่ 2</u> การประกวดโครงงานโรงเรียนของหนูระดับเขตพื้นที่การศึกษา	กรกฎาคม- สิงหาคม 25๖๒	คณะกรรมการประกวดโครงงานคุณธรรม โครงการ
3	<u>กิจกรรมที่ 3</u> การประเมินโครงการวัดในฝัน	กรกฎาคม - กันยายน 25๖๒	คณะกรรมการประเมินโครงการเสริมสร้างคุณธรรม โรงเรียน
4	<u>กิจกรรมที่ 4</u> ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ จัดกิจกรรมที่เหมาะสมให้กับผู้เรียนในหมวด 1. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2. สร้างเสริมสมรรถนะและการเรียนรู้ 3. สร้างเสริมคุณลักษณะและค่านิยม 4. สร้างเสริมทักษะการทำงาน การดำรงชีพ และทักษะชีวิต	ตุลาคม - กันยายน 25๖๒	กลุ่มสาระสังคมศาสตร์

4	สรุปและรายงานผล	กันยายน 25๖๒	กลุ่มสาระสังคมศาสตร์
---	-----------------	--------------	----------------------

5. รายละเอียดการใช้งบประมาณ

ที่	กิจกรรม/รายการ	เงินงบประมาณ				ผู้รับผิดชอบ	หมายเหตุ
		ตอบแทน	ใช้สอย	วัสดุ	รวม		
	<u>กิจกรรมที่ 1</u> <u>กิจกรรมที่ 2</u> <u>กิจกรรมที่ ๓</u> <u>กิจกรรมที่ ๔</u>						
	รวมงบประมาณทั้งสิ้น						

(สามารถถัวจ่ายได้ทุกรายการ)

6. การประเมินผล

ตัวชี้วัดความสำเร็จ	วิธีการประเมิน	เครื่องมือที่ใช้
1. ร้อยละ 100 โรงเรียน ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้กับนักเรียน	ประเมินจากตัวชี้วัดและความสำเร็จของโครงการ	แบบประเมินระดับความสำเร็จการดำเนินการ 29 ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ
2. ร้อยละ 100 นักเรียน มีทักษะชีวิตที่ดี ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ตามนโยบายของรัฐบาล 4 หมวด คือ 2.1 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2.2 สร้างเสริมสมรรถนะและการเรียนรู้	ตรวจสอบจากผลการเรียน	แบบตรวจสอบแบบนิเทศ ติดตามประเมินผล ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้

<p>2.3 สร้างเสริมคุณลักษณะและ ค่านิยมสร้าง</p> <p>2.4 เสริมทักษะการทำงาน การดำรงชีพ และ</p> <p>ทักษะชีวิต</p>		
---	--	--

7.ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และมีวัฒนธรรมชาวพุทธในสถานศึกษา เป็นศูนย์เรียนรู้พุทธศาสนา สร้างจิตอาสาชุมชนและดำเนินการ 29 ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

2. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักเห็นคุณค่าความสำคัญในการจัดกิจกรรมคุณธรรมมีจิตสำนึก

มีความภาคภูมิใจเห็นคุณค่าความเป็นไทย เป็นคนดีของสังคม โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ตามนโยบายของรัฐบาล ให้เกิดผลกับนักเรียนมากที่สุด

3. ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน และบุคลากรทางการศึกษา เห็นคุณค่าในความสำเร็จของการมีส่วนร่วม และเข้าร่วมกิจกรรมในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติอย่างยั่งยืนต่อไป

ผู้วิจัยได้นำโครงการดังกล่าวไปการสนทนากลุ่มจากกลุ่มคณาจารย์จำนวน 1๓ รูป / คน จากโรงเรียนทดลอง ได้แก่ โรงเรียนธรรมราชศึกษา เพื่อหาความเป็นไปได้ของการสร้างตัวแบบกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมและการสร้างกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยนำรูปแบบกลับไปใช้ปฏิบัติการ เพื่อการสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ข้อสรุปจากการสนทนากลุ่มดังนี้

หลักประเพณีปฏิบัติที่ก่อให้เกิดคุณงามความดี ซึ่งประกอบด้วย ๑. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒. หลักการกำกับดูแลองค์กรที่ดี ๓. หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี และ ๔. หลักการจัดการความรู้ และเสริมด้วยหลักการจูงใจอันเป็นหลักการเพื่อการรักษาคุณงามความดีให้คงอยู่ โดยหลักประเพณีปฏิบัตินี้จะนำมาบูรณาการให้สอดคล้องกับนโยบายขององค์กร มาใช้ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ต้องยึดหลักประเพณีปฏิบัติที่ดีที่ได้กล่าวมาแล้ว และต้องมีกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กร และประการสำคัญ คือ บุคลากรขององค์กร ตั้งแต่ระดับผู้บริหารระดับสูงไปจนถึงเจ้าหน้าที่คนสุดท้ายต้องมีความเข้าใจและยอมรับในบทบาทหน้าที่ของการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญ สนับสนุนและเป็นแบบอย่าง ผู้ให้การพัฒนาต้องมีความรู้ในหลักการเชิงทฤษฎี มีความเข้าใจในเชิงปฏิบัติ มีความศรัทธาในคุณงามความดี และลงมือทำด้วย “หัวใจ” ที่เต็มเปี่ยมด้วย “ความรัก” ผู้รับการพัฒนาต้องเข้าใจยอมรับพร้อมที่จะเข้าสู่การพัฒนาด้วยความสมัครใจ

กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมจะต้องดำเนินไปด้วยวิธีที่สร้างสรรค์ เรียบง่าย ไม่เพิ่มภาระงาน และค่อยเป็นค่อยไปในลักษณะการซึมซับเพื่อให้ฝังลึกในจิตใจ ทั้งนี้ ความสำเร็จในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่แท้จริงไม่ใช่เพียงแค่การบรรลุเป้าหมายตามที่คาดหวังไว้ แต่ต้องรักษาความมีคุณธรรม จริยธรรมให้คงอยู่และดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่

๑. ความศรัทธาในคุณงามความดี
๒. การให้ความสำคัญ สนับสนุน และการเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บังคับบัญชา
๓. การมีส่วนร่วมและความเสียสละ
๔. การประพฤติปฏิบัติด้วยจิตสำนึกที่ดี
๕. การดำรงไว้ซึ่งความยั่งยืนในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ไม่ใช่เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม แต่เป็นการปลูกจิตสำนึก ให้รู้สึกผิดชอบชั่วดี ตระหนักในคุณงามความดี และสามารถสร้างคุณค่าให้แก่ตนเอง ผู้อื่น ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้เรื่องกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ คือการทำโครงการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 3E ได้แก่ Environment , Education และ Ethic โดยนำเสนอเป็น TOWS Matrix เพื่อพิจารณาสู่

จุดแข็งและโอกาส (SO)

แสดงถึงวิธีที่สามารถใช้จุดแข็งของโรงเรียนเพื่อหาประโยชน์ที่ได้เปรียบเพื่อสร้างเป็นโอกาส

จุดแข็งและอุปสรรค (ST)

วิธีที่สามารถใช้ประโยชน์จากจุดแข็งของโรงเรียนเพื่อหลีกเลี่ยงภัยคุกคามที่อาจจะเกิดขึ้นจริง

จุดอ่อนและโอกาส (WO)

วิธีการใช้โอกาสที่มีของโรงเรียนเพื่อเอาชนะจุดอ่อนของโรงเรียน

จุดอ่อนและอุปสรรค (WT)

วิธีที่โรงเรียนสามารถลดจุดอ่อนและหลีกเลี่ยงภัยคุกคามของโรงเรียน

โดยแสดงเป็นตาราง TOWS Analysis ดังนี้

	External Opportunities (O) 1. สภาพพื้นที่ 2. มีการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น 3. กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 4. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	External Threats (T) 1. กระแสโลกาภิวัตน์ 2. ชุมชน 3. สื่อ 4. ความแตกต่างทางชาติพันธุ์
Internal Strengths (S) 1. บุคคล 2. ครอบครั 3. สถาบันการศึกษา 4. องค์กร	SO โรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากวัด และองค์กรอื่น ๆ ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านคุณธรรม จริยธรรม	ST โรงเรียนสร้าง Best Practice เพื่อเป็นต้นแบบในด้านการทำความดี
Internal Weaknesses (W) 1. การบริหารไม่ต่อเนื่อง 2. ความชำนาญของผู้สอน 3. งบประมาณสนับสนุน	WO การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไม่ต่อเนื่อง ขาดงบประมาณสนับสนุน	WT ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ทำให้การเรียนรู้อาจแตกต่างกันตามความเชื่อ

4. สื่อการสอนไม่เพียงพอ		
-------------------------	--	--

จากตาราง TOWS Analysis เป็นการสร้างเสริมจริยธรรมคุณธรรมในกลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างศักยภาพของนักเรียนสามารถนำหลักคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นผู้นำด้านคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนได้อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. บุคคลคุณธรรม เป็นการสร้างจิตสำนึกให้รู้ดี ประพฤติดี ละเว้นความชั่ว ต้องเริ่มสร้างให้เกิดขึ้นในระดับบุคคล ต้องสร้างแรงจูงใจให้ตนเองใฝ่ดี คิดดี ทำดี จนเป็นแบบอย่างที่ดี ให้เป็นที่ยอมรับของสังคม แต่ละบุคคลสามารถเริ่มสร้างแรงจูงใจให้ตนเองทำดีทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น

1.1 การสร้างวินัยตนเองในฐานะพลเมืองดี คือ ต้องมีความรับผิดชอบ รู้สิทธิและหน้าที่ ตรงต่อเวลาในการทำงาน พัฒนาตนเองในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดีขึ้นพื้นฐาน ศรัทธาต่อหลักศาสนา หรือหลักความดีที่ตัวเองยึดถือ แต่ต้องเคารพสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่นด้วย

1.2 มีจิตสำนึกแห่งความพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย หรือยึดติดลัทธิเอาอย่างผู้อื่นอย่างไร เหตุผล ต้องรู้จักใช้ชีวิตอย่าง "พอเพียง" รู้จักประมาณตนเองว่าฐานะของตนเองอยู่ในระดับไหน และอะไรคือขีดความสามารถที่ตนเองพึงชวนขวยให้ได้มา นอกจากนี้ยังต้องรู้จักสร้างภูมิคุ้มกัน เก็บออมรายได้ เพื่อให้เพิ่มพูนเป็นทุนอนาคต ไม่โลภอยากได้จนเกิดเป็นกิเลส และจะนำมาซึ่งการทุจริตประพฤติ

มิชอบ

1.3 กล้ายอมรับความผิดที่เกิดจากการกระทำของตน หากทำผิดก็ต้องรู้สำนึก กล้าที่จะพูดถึงความผิดโดยไม่ปกปิดความผิดของตนเอง และพึงระมัดระวังไม่ทำผิดซ้ำอีก เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นบทเรียนที่จะทำให้ทั้งตนเองและผู้อื่นได้เรียนรู้ สังคมไทยเป็นสังคมที่สามารถให้อภัยได้หากผู้ทำผิดและยอมรับผิด

1.4 การแย่งงานกับเรื่องส่วนตัวออกจากกัน ควรคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน ไม่ใช้หน้าที่ตำแหน่งไปแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ รวมทั้งควรละเว้นการปฏิบัติในระบบอุปถัมภ์ ซึ่งทำลายระบบคุณธรรม เนื่องจากระบบอุปถัมภ์จะคำนึงแต่ผลประโยชน์ของพวกเขาพ้องมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม

2. ครอบครัวคุณธรรม

การสร้างสังคมคุณธรรม ต้องเริ่มสร้างจากครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยทางสังคมที่เล็กที่สุด และเป็นรากฐานสำคัญในการส่งผลถึงอนาคตของสมาชิกในครอบครัว

ครอบครัวที่มีคุณธรรมคือครอบครัวที่อบอุ่น มีสัมมาชีพ สมาชิกช่วยเหลือเกื้อกูล และมีวิถีชีวิตครอบครัวแบบพอเพียง พ่อแม่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกด้วย ต้องสร้างครอบครัวให้เป็นรากฐานที่ดีในเรื่องคุณธรรมหลัก โดยเฉพาะ คุณธรรมด้านความรับผิดชอบ ความซื่อตรง และความซื่อสัตย์

3. สถาบันการศึกษาคุณธรรม

เยาวชนได้ผ่านการหล่อหลอมและขัดเกลาอบรมบ่มนิสัย ในช่วงชีวิตยาวนาน 12 ถึง 15 ปี จากสถาบันการศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัย ดังนั้นสถาบันการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรมคุณธรรม

3.1 ต้องกำหนดคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับวัย ได้แก่

วัยอนุบาล ฝึกให้รู้จักถูก ผิด ชั่ว ดี และควบคุมอารมณ์ได้

วัยประถม ฝึกให้ประหยัด มีวินัย และใฝ่เรียนรู้

วัยรุ่นมัธยม สอนให้รู้จักอัตลักษณ์ทางเพศ และอัตลักษณ์ทางสังคม

วัยหนุ่มสาวระดับมหาวิทยาลัย ฝึกการรู้จักหน้าที่และสิทธิของตนเองและผู้อื่น รวมทั้ง

การทำงานเป็นทีมในสังคมแบบประชาธิปไตย

3.2 ต้องสอนคุณธรรมหลัก (Core Ethics) ที่เป็นพื้นฐานของคุณธรรมตัวอื่นๆ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความเป็นพลเมืองดี ความน่าเชื่อถือไว้วางใจได้ ความซื่อสัตย์ การเคารพสิทธิผู้อื่น ความยุติธรรม ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความขยันอดทน เอาใจเขาใส่ใจเรา และความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์

3.3 ต้องใช้การเรียนการสอนเชิงสร้างสรรค์ ให้เด็กรู้จักคิด ลงมือทำ เกิดความรู้สึกที่ดี เน้นปรัชญาการสอนเชิงบวก "เมื่อรู้สึกต่อตนเองในทางที่ดีจะทำให้กระทำในทางสร้างสรรค์ และหาทางเลือกที่ดีเสมอไม่ว่าจะทำอะไร"

4. ชุมชนคุณธรรม

การสร้างชุมชนคุณธรรม

4.1 สร้างระบบชุมชน ปัจจัยที่เป็นหัวใจหลักในการพัฒนาของชุมชนคือผู้นำในระดับท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ร่วมกันพัฒนาระบบชุมชน ทั้ง 8 ด้าน ตั้งแต่ ๑) ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการ ๒) ระบบการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ๓) ระบบทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและพลังงาน ๔) การดูแลเด็กและเยาวชน ๕) การประกันสุขภาพ ๖) อาสาสมัครชุมชน ๗) การสื่อสารชุมชน และ ๘) การจัดการตำบล หากระบบทั้งหมดเข้มแข็ง มีการสร้างประสบการณ์ให้ชาวบ้าน จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เมื่อสมาชิกเข้าไปมีส่วนร่วม การกระทำผิดหรือทุจริตก็จะน้อยลง

4.2 วิธีการที่สำคัญในระดับชาวบ้านคือการสร้างเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีกติกา ๓ ประการคือ ๑) คิดทางบวก คือคิดในทางสร้างสรรค์ ๒) มองถึงอนาคต อย่างมุ่งแต่จะหาคนผิด แต่หาวิธีแก้ไข และ ๓) คิดว่าเราจะทำอย่างไรได้บ้าง ให้เกิดคุณธรรมออกมาจากตัวเรา ซึ่งเป็นวิธีการเชิงบวก โดยเริ่มจากเป็นคนดีของสังคมก่อนและค่อยขยายตัวไป

5. องค์กรคุณธรรม

การสร้างองค์กรคุณธรรม คือการส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนและเพื่อนร่วมงานมีคุณธรรมทั่วทั้งองค์กร

5.1 ต้องสร้างกระบวนการขับเคลื่อนองค์กร 9 วิธีการ ได้แก่ 1) สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่อย่างซื่อตรง 2) มีการตรวจสอบพฤติกรรมการทุจริต

กันเองในองค์กร 3) ทำความเข้าใจให้ตรงกันในหน่วยงานว่าสิ่งใดถูกต้อง สิ่งใดไม่ถูกต้อง 4) ให้อภัย และให้โอกาสผู้ที่เคยทำผิดแต่สามารถกลับตัวได้ 5) คนทำดีต้องได้รับการยกย่องประกาศเกียรติคุณ 6) ให้ทุกคนมองถึงความสำเร็จขององค์กร 7) เน้นความเสมอภาคและความเป็นธรรมกับคนใน องค์กร ไม่มีการเล่นพรรคเล่นพวก 8) สร้างธรรมาภิบาลให้เกิดในองค์กร และ 9) มีความโปร่งใสใน การทำงาน สามารถให้ประชาชนตรวจสอบได้

5.2 ต้องขจัดอุปสรรคในการพัฒนาจริยธรรมในองค์กร ซึ่งมาจาก 1) คนในองค์กรมีความรู้ น้อย 2) การเอาอย่างสังคมที่คดโกง โดยยึดว่า “ใครๆ เขาก็ทำกัน” 3) ความกลัวว่าตนเองจะ เตื่อร้อนหากนำเรื่องความไม่ซื่อตรงของผู้อื่นไปแจ้งแก่ผู้บังคับบัญชา และ 4) ความ รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่รู้ว่าสิ่งที่กระทำเป็นการไม่ซื่อตรง เพราะมองว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย

5.3 ต้องสร้างเสริมให้เกิดปัจจัยในทางเชิงสร้างสรรค์ภายในองค์กร โดยฝึกอบรม พัฒนา และให้ทำงานจริง ให้เกิด 1) ความเชื่อ ความศรัทธาในหลักศาสนาและปรัชญาของแต่ละบุคคล 2) การถูกปลูกฝัง การบ่มเพาะจากครอบครัว 3) ความต้องการที่จะได้รับสิ่งตอบแทนเมื่อมีการกระทำดี ซึ่งทุกคนคาดหวังว่าทำดี ต้องได้ดี 4) ความเกรงกลัวการถูกลงโทษเมื่อทำชั่ว (ซึ่งตรงกับคำสอนทาง พุทธศาสนา ให้มีหิริโอตตปละ คือความละอายที่จะทำชั่วและเกรงกลัวต่อบาปจากการทำชั่ว) 5) บรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสังคมที่อยู่ 6) กำลังใจหรือแรงจูงใจจากตนเองและบุคคลรอบข้าง และ 7) มีบุคคลต้นแบบที่เป็นแรงบันดาลใจในการทำความดี และ ภาวะผู้นำที่ต้องทำตัวเป็น แบบอย่างให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา

6. องค์กรกลางบริหารงานบุคคลและองค์กรตรวจสอบคุณธรรม

องค์กรกลางบริหารงานบุคคลและองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เช่น สำนักงาน ก.พ. สำนักงาน ก.พ.ร. สำนักงาน ป.ป.ช. ควรกำหนดแนวทางในการร่วมกันขับเคลื่อน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน รวมทั้งกระแสสังคมจากภาคประชาชนและประชาสังคม ดังนี้

6.1 กระตุ้นให้ผู้นำในภาครัฐต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

6.2 สนับสนุนการผลักดันสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ปลูกฝังให้เยาวชนไทยรู้ สิทธิหน้าที่ เคารพกฎกติกา และเป็นพลเมืองดี

6.3 ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงแนวทางพัฒนาประเทศเชิงคุณธรรม ซึ่งเป็น แนวทางที่ถาวรไม่ว่าจะเปลี่ยนไปกี่รัฐบาล

6.4 จัดสรรงบประมาณให้แก่โครงการหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม

6.5 บังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรม ตรงไปตรงมา และไม่เลือกปฏิบัติ

6.6 มีการสร้างกลไกในการเอาผิดกับผู้กระทำผิดอย่างจริงจัง

6.7 ควรมีสวัสดิการแก่ข้าราชการอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะข้าราชการชั้นผู้น้อย

6.8 ควรปรับกระบวนการบริหารราชการให้มีประสิทธิภาพเป็นกึ่งราชการกึ่งเอกชน

6.9 ทำแผนฟื้นฟูชนบทและหลักปฏิบัติทางศาสนาที่ส่งเสริมให้ประชาชนมี

จิตสำนึกที่ดี 6.10 มีการวิจัย จัดการความรู้ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

7. ผู้บริหารคุณธรรม

การส่งเสริมจริยธรรมโดย ผู้บริหารภาครัฐ

7.1 ให้ผู้บังคับบัญชาของแต่ละหน่วยงาน เป็นผู้ควบคุมดูแลจริยธรรมของลูกน้อง ต้องหาวิธีในการกำกับดูแลอย่าละเลยหน้าที่ ต้องมีความเด็ดขาดในการลงโทษผู้กระทำผิด

7.2 สร้างวัฒนธรรมองค์กร ให้เป็นบรรยากาศแห่งความซื่อตรง โดยจัดกิจกรรมที่มีลักษณะของการกำหนดวินัย/นโยบาย/พันธกิจ ของคำว่า "จริยธรรม" ให้เกิดขึ้นในองค์กรและเป็นที่ยอมรับและเข้าใจทั่วกัน อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่ทุกคนในองค์กรต้องกระทำและต้องปฏิบัติ

7.3 ผู้บังคับบัญชาดี ต้องไม่เลือกปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ต้องมีความเสมอภาค ส่วนตัวผู้บังคับบัญชาเองก็ต้องไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิด ต้องปฏิบัติไปตามกฎระเบียบและความถูกต้อง ในขณะที่เดียวกันก็ต้องส่งเสริม สนับสนุน ยกย่องเชิดชูคนดี และเห็นว่าทำงานได้เป็นไปตามเป้าหมาย หรือสิ่งที่องค์กรมุ่งหวัง อีกทั้งกระตุ้นให้คนในองค์กรมีการสร้างงานอย่างมีคุณภาพ โดยการสร้างแรงจูงใจ แรงบันดาลใจ โดยมอบรางวัลประกาศเกียรติคุณ นอกจากนี้ผู้บังคับบัญชาต้องเข้าไปดูสาระทุกข์สุขดิบของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย

7.4 พัฒนาต่อเนื่องมีการอบรมให้ความรู้ด้านวินัยและคุณธรรมจริยธรรมแก่บุคลากรตั้งแต่เริ่มต้นเข้ามาทำงานในองค์กร โดยกำหนดให้เป็นหัวข้อหนึ่งในการอบรมบุคลากรใหม่ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดบุคลาการกระทำผิดวินัย เพื่อสร้างบุคลากรที่เข้าใจหลักการปฏิบัติที่จำเป็นทั้งหมด ดีกว่าที่จะตามไปแก้ไขข้อผิดพลาดในภายหลัง

7.5 สื่อสารให้ทุกคนรู้ในสารเดียวกันในองค์กร สำหรับในวงราชการ ควรมีการเผยแพร่และทำความเข้าใจกับข้าราชการให้ตรงกันเกี่ยวกับสาระสำคัญของประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือน และข้อบังคับจรรยาข้าราชการ

7.6 การจัดการประโยชน์ทับซ้อน ประโยชน์ของสังคมมาก่อนประโยชน์ส่วนตัว คุณธรรมจึงจะเกิดขึ้น

7.7 ต้องแก้ปัญหาในระยะยาว และทำอย่างยั่งยืน ใน 3 เรื่องหลัก คือ 1) การจัดซื้อจัดจ้าง ในราคากลาง เป็นการป้องกันการทุจริตจากระบบอุปถัมภ์ 2) เรื่องการรณรงค์ส่งเสริมค่านิยมซื่อสัตย์สุจริต มีการบูรณาการแผน งบประมาณ และทรัพยากรบุคคล และ 3) เรื่องการแต่งตั้งบุคลากรที่โปร่งใส และเป็นธรรม เพื่อป้องกันการซื้อขายตำแหน่ง

7.8 ตั้งใจทำงานตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ

8. นักการเมืองคุณธรรม

การส่งเสริมจริยธรรมคุณธรรมของนักการเมือง

8.1 เปลี่ยนวิธีการคิดของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง นักการเมืองมิใช่ผู้ที่ทำหน้าที่กำหนดนโยบายสาธารณะเท่านั้น แต่ต้องเป็นต้นแบบที่ดีในการทำงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนด้วย ลดการใช้อำนาจไปในทางมิชอบ ลดการทุจริต ต้องมีส่วนร่วมในปลูกฝังจิตสำนึกด้านจริยธรรมของสังคมในทุกภาคส่วนและทุกระดับ

8.2 ไม่แทรกแซงโดยภาคการเมือง หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจไม่สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานได้อย่างอิสระ เนื่องจากถูกบีบบังคับหรือถูกแทรกแซงจากภาคการเมือง ทำให้ผลการปฏิบัติงานของหน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจมีความโน้มเอียงไปตามที่ภาคการเมืองต้องการให้เป็น ยิ่งหากมีความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์กันทั้งสองฝ่ายก็มักจะเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยไม่คำนึงถึงหลักความถูกต้อง

8.3 ขจัดระบบอุปถัมภ์หรือระบบเส้นสาย เพื่อต้องการให้คนของนักการเมืองเข้าดำรงตำแหน่งที่จะสามารถเอื้อประโยชน์แก่ตนและหมู่คณะต่อไปได้ เช่นการวิ่งเต้นช่วยเหลือให้เข้าไปทำงานหรือดำเนินการในเรื่องบางเรื่องให้ได้ ซึ่งระบบอุปถัมภ์จะทำลายระบบคุณธรรม ทำให้ข้าราชการที่ดีหมดกำลังใจที่จะทำดีต่อไป

8.4 ไม่เบียดเบียนทรัพยากรในหน่วยงานหรือแสวงหาผลประโยชน์จากนโยบายที่ได้รับมอบหมาย

9. กระแสสังคมคุณธรรม

การรณรงค์ให้เกิดกระแสสังคม

9.1 สื่อสารในทุกรูปแบบเพื่อกระตุ้นให้คนทำดี และเปลี่ยนแปลงสื่อที่ไม่ส่งเสริมจริยธรรม เช่น เกมที่มุ่งสร้างความคิดเรื่องเอาเปรียบแล้วชนะ สะท้อนให้เห็นว่า คนที่จะทำดีอยู่ในสังคมได้ยาก ต้องช่วยกันส่งเสริมคนดี และไม่เสวนากับคนที่ไม่ซื่อตรง

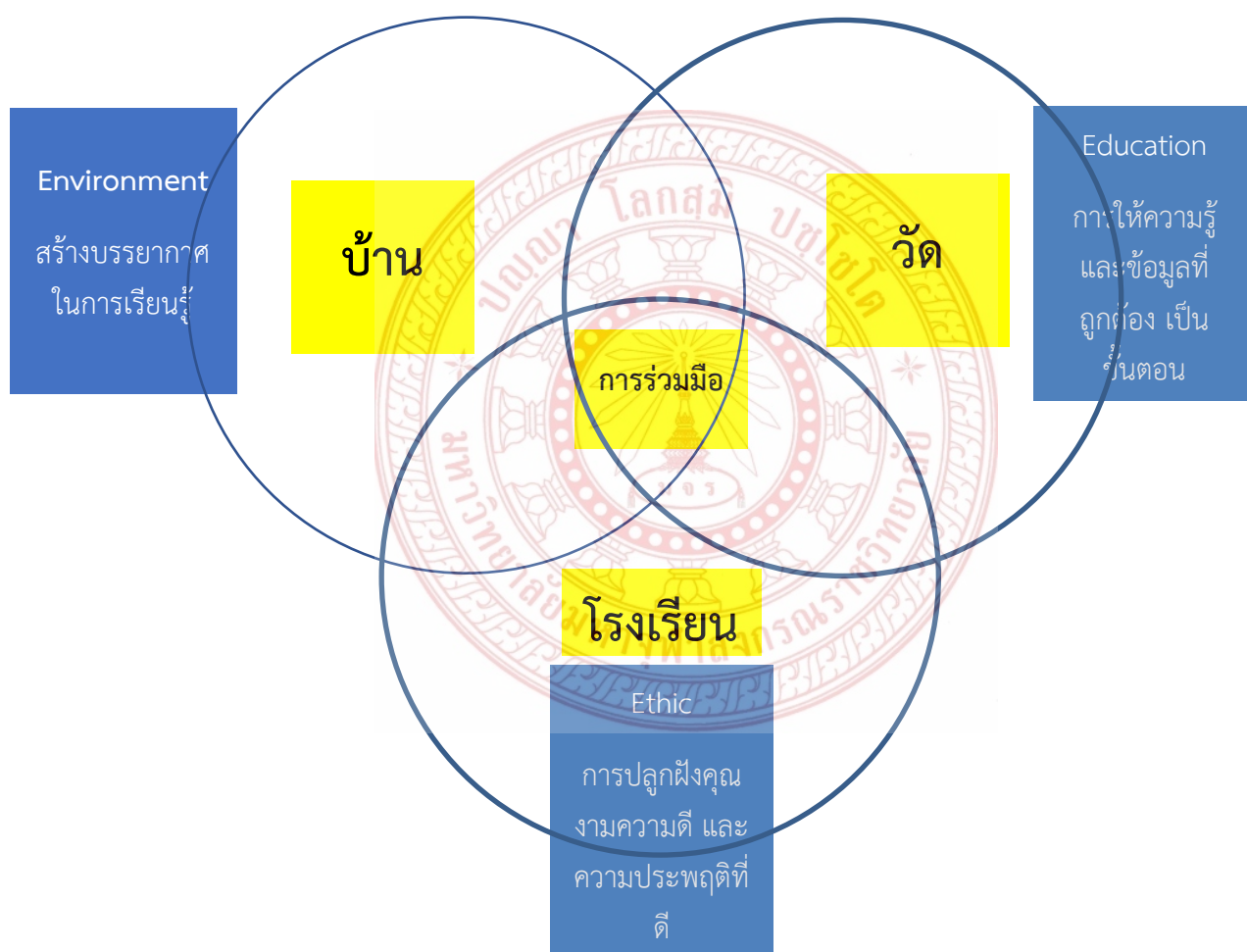
9.2 แก้ปัญหาสังคมด้วยจิตสาธารณะ มิใช่คุ้มกันแต่เฉพาะตนเองกับพวกพ้องเท่านั้น ประเทศที่ดีจะแก้ปัญหาสังคมก่อน ให้ทุกคนนึกถึงส่วนรวมก่อน

9.3 ทุนนิยมทำให้สังคมไทยเปลี่ยนไป ทุกอย่างทำเพื่อเงิน ความเอื้ออาทร ความซื่อสัตย์ สุจริตก็เสื่อมถอยลงไป จึงจำเป็นที่สังคมไทยต้องศึกษาเพื่อหาทางเปลี่ยนแปลง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดการสร้างกลยุทธการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่จะต้องสร้างจริยธรรมของบุคคลมีองค์ประกอบด้านความรู้ (moral reasoning) เป็นความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยการคิด ,ด้านอารมณ์ความรู้สึก (moral attitude and belief) คือ ความพึงพอใจ ความศรัทธาเลื่อมใส ความนิยมยินดี ที่จะรับจริยธรรมมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน และด้านพฤติกรรม (moral conduct) เป็นการกระทำหรือการแสดงออกของบุคคลในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเชื่อว่าเกิดจากอิทธิพลของทั้งสององค์ประกอบข้างต้นโดยพฤติกรรมของคน que แสดงออกมาทั้งทางกายและทางวาจา นั้น จะมีความสัมพันธ์กับทางจิตใจและสติปัญญาของบุคคลผู้นั้นเสมอ

ส่วนที่ ๕. องค์ความรู้จากวิจัยการสร้างกลยุทธการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

องค์ความรู้ของกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นกระบวนการพัฒนาต้องใช้ความละเอียดอ่อนและวิธีการที่เรียบง่ายและที่สำคัญต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อให้เกิดการยอมรับและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาด้วยความเต็มใจในการทำดีให้เจริญ โดยใช้หลักประพจน์ปฏิบัติที่ก่อให้เกิดคุณงามความดีคือการทำโครงการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 3E ได้แก่ Environment , Education และ Ethic



บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. เพื่อศึกษาสภาพการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่นักเรียนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ๒. เพื่อศึกษาวิธีการปลูกฝังจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม ๓. เพื่อศึกษาคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกฝังจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้ ๔. เพื่อสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยสามารถสรุปอภิปรายผลได้ตามระเบียบวิจัยรูปแบบการวิจัยแบบ R&D เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methods Research) ซึ่งใช้แหล่งข้อมูลจากตัวบุคคล (Man) และเอกสาร (Secondary Sources) ด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Content Analysis) และการสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์อุปนัย (Analytic Instruction) ผลจากการสรุปได้ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ ๑ สภาพการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่นักเรียนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ ๒ วิธีการปลูกฝังจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม

ตอนที่ ๓ คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกฝังจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้

ตอนที่ ๔ กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย” ผู้วิจัยได้สรุปการวิจัยตามประเด็นสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยโดยตอบคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๔ ข้อ โดยผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ตอนที่ ๑ สภาพการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่นักเรียนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

จากผลการศึกษาสภาพการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่บุคคลของสังคมไทย องค์ประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้บริหารโรงเรียนมีการสร้างกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยจัดเป็นแผนพัฒนาของโรงเรียน และในแผนปฏิบัติการประจำปี แผนพัฒนาประจำปี บริบทหลักของโรงเรียน อันเนื่องมาจากโรงเรียนการกุศลของวัด ตลอดถึงมาตรฐานของโรงเรียนเรียนเรามาุ่งประเด็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องโดดเด่นที่ของโรงเรียน นักเรียนทุกคนที่เข้ามาสู่โรงเรียนจะต้องมีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งนอกจากจะมีความรู้ทางโลกยังต้องขนานไปคู่กับคุณธรรม ดังนั้นแผนต่าง ๆ ลงสู่ภาคปฏิบัติจะมุ่งประเด็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลัก โดยครูโรงเรียนจะมีการสร้างกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยจัดการจากช่วยเหลือจากทางวัด และการดูแลอุปการะคุณจากพระผู้ใหญ่ในการพัฒนาเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ส่วนหนึ่งจึงได้รับเป็นตัวประสาน ตัวเพิ่ม ตัวเสริม คุณธรรมมีอยู่หลายเรื่อง หลายอย่าง ผ่านมิกิจกรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม สอดคล้องกับพินลพรรณ ดุชียามี (2550)²⁷⁹ ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนและปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนประชากรที่ใช้คือโรงเรียนประถมศึกษาเอกชนในจังหวัดนครปฐมจำนวน 33 โรงเรียนผู้ให้ข้อมูลคือผู้บริหารสถานศึกษาผู้ช่วยผู้บริหารและครูผลการศึกษาพบว่าการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์การจัดโครงการและทรัพยากรการจัดบุคลากรและการอำนวยความสะดวกการวางแผนเชิงกลยุทธ์การติดตามและประเมินผลด้านปัญหาพบว่าสถานศึกษาบางแห่งไม่มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียนแต่อย่างจริงจังจึงบุคลากรทุกฝ่ายไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนเชิงกลยุทธ์เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจและมีภาระงานที่ต้องปฏิบัติ

ตอนที่ ๒ วิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม

จากผลการศึกษาวิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม พบว่า วิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งหลักคำสอนทางศาสนาต่างๆ มีอยู่มากมาย ผู้บริหารควรศึกษาน้อมนำมาพิจารณาเป็นแนวทางปฏิบัติตนและการดำเนินงาน หลักคำ

^{๒๗๙} กาญจนา ศิริวงศ์, การบริหารเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนถิ่นวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒).

สอนที่จะนำมาพอเป็นตัวอย่างต่อไปนี้มีทั้งจากคำสอนทางศาสนา หลักปรัชญา แนวคิดของนักปราชญ์ ทั้งในอดีตกาล และแนวใหม่ ทั้งของทางตะวันตก และตะวันออก รวมทั้งของไทย ได้แก่โสกราตีส (Socrates) กล่าวถึงคุณธรรมว่า คุณธรรมคือความรู้ (virtue is knowledge) การแสวงหาความรู้ เกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม เป็นการแสวงหาคุณธรรม เพราะคุณธรรมคือความรู้ที่แท้จริง ถ้าบุคคลรู้ และเข้าใจถึงธรรมชาติของความจริงแล้ว เขาจะไม่พลาดจากการประกอบความดีละเว้นความชั่ว วิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบของคุณธรรม จริยธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการศึกษาโดยมุ่งพัฒนานักเรียนให้มีความสมบูรณ์ พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถ อยู่ร่วมกับผู้อื่น ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี มีความสุข **สอดคล้องกับ** สตรีโยต (๒๕๕๐)^{๒๘๐} ศึกษาเรื่อง การวางแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านตุงตุง อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาคุณภาพของผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา ขั้นพื้นฐาน และจัดทำแผนกลยุทธ์พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านตุงตุง อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานผู้แทน ผู้ปกครองผู้แทนองค์กรท้องถิ่นและข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนบ้านตุงตุง ปี การศึกษา 2549 ผลการศึกษาสรุปว่า การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียน พบว่า โรงเรียนมี ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกเป็นอุปสรรคมากกว่าโอกาสและมีสภาพแวดล้อมภายในเป็นจุดแข็ง มากกว่าจุดอ่อนการวิเคราะห์ประเด็นความรุนแรงเชิงบวก/เชิงลบ และสวัสดิการและสมรรถนะเชิง เต็มเชิงด้วย พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกทั้งหมดเป็นผลกระทบเชิงลบ และปัจจัย สภาพแวดล้อมภายในส่วนใหญ่เป็นสมรรถนะ เชิงเด่นสถานภาพของโรงเรียนอยู่ในตำแหน่งวัวแม่ลูก อ่อน มีวิสัยทัศน์ของโรงเรียน คือ บริหารจัดการศึกษายึดผู้เรียนเป็นสำคัญส่งเสริมให้ผู้เรียนมีค่านิยมที่ ดีงาม และเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายและกำหนดพันธกิจในการพัฒนาไว้ 2 ด้านได้แก่ การพัฒนาคุณภาพด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการบริหารและจัดการศึกษากลยุทธ์ในการ พัฒนาไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

ตอนที่ ๓ คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพ ชีวิตตามที่ต้องการได้

คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้ พบว่าการสร้างจิตสำนึกด้านศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม มีความสำคัญยิ่งในการที่จะ จูงใจหรือชักนำให้คน กลุ่มคน ประชาชนหรือพลเมืองให้กระทำการในสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรืองดเว้นกระทำ

^{๒๘๐} สตรีโยตดอน, การวางแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านตุงตุง อำเภอมก๋อยจังหวัดเชียงใหม่. (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔)

การในสิ่งหนึ่งสิ่งใดในการปลูกฝังอุดมการณ์ชีวิต การสร้างค่านิยมที่พึงประสงค์ในสังคม เพื่อให้ได้สังคมดีมีสันติสุข จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเริ่มจากการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นก่อน ซึ่งภาวะวิกฤตที่หลายคนเป็นห่วงได้แก่ภาวะวิกฤตด้านศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญทำให้เกิดภาวะวิกฤตในด้านอื่นๆ ก่อให้สังคมเกิดการแตกแยก เกิดความไม่เสมอภาคในสังคม มีการฉ้อราษฎร์บังหลวง มีการใช้กำลังทำร้ายร่างกายอย่างไร้มนุษยธรรม มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ซื้อขายตำแหน่งหน้าที่ราชการ มีการสมยอมกันในโครงการต่างๆ ของรัฐ จากปัญหาต่าง ๆ สิ่งที่ต้องเพิ่มคือการค้นหาจิตสำนึกของคนไทยเปลี่ยนสังคมที่เห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ มุ่งพัฒนาแต่ด้านวัตถุ ยิ่งพัฒนาไปก็ยิ่งเกิดปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับอาริยา ธีระธวัช (2541)²⁸¹ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาปัญหาความต้องการและแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ บริษัทไค้ยูฮะมอเตอร์ จังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาความคิดเห็น จากพนักงานบริษัทแผนกต่างๆ ของบริษัท 4 สำนักงาน พบว่าปัญหาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อยู่ในระดับปานกลาง 3 อันดับแรกคือ ในแต่ละปีมีการประเมินผลการทำงานของพนักงานบริษัท รองลงมา คือ บริษัทในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ชัดเจนและเหมาะสม และในแต่ละปีบริษัทมีการกำหนดแผนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านการประเมินการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันดับแรก พนักงานสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ปฏิบัติที่ตนเองรับผิดชอบจริงๆ ความต้องการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กิจกรรมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่พนักงานต้องการมากที่สุด คือ ต้องการให้บริษัทมีการเผยแพร่ข่าวสารวิชาการรองลงมา คือ การศึกษาดูงานเพิ่มเติมและความรู้ความสามารถ รองลงมา คือ ความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ในการทำงานและความรู้ใหม่ๆ ในธุรกิจรถยนต์ส่วนความต้องการด้านปัจจัยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มากที่สุดคือ ต้องการทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถ รองลงมา คือ ต้องการให้มีงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการได้รับการสนับสนุนการพัฒนาตนเอง จากหัวหน้าหน่วยงาน ส่วนแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 3 อันดับแรกอยู่ในระดับมาก คือ การฝึกอบรมด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาต่อ

ตอนที่ ๔ กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ไม่ใช่เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม แต่เป็นการปลูกจิตสำนึก ให้รู้สึกผิดชอบชั่วดี ตระหนักในคุณงามความดี และสามารถสร้างคุณค่าให้แก่ตนเอง ผู้อื่น ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้เรื่องกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรม

²⁸¹ อาริยา ธีระธวัช, ๒๕๓๑ การศึกษาปัญหาความต้องการและแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ บริษัทไค้ยูฮะมอเตอร์ จังหวัดขอนแก่น. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑)

จริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ คือการทำโครงการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 3E ได้แก่ Environment , Education และ Ethic โดยนำเสนอเป็น TOWS Matrix ซึ่งสอดคล้องกับจำลอง ชูเชิด (2542)^{๒๘๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษา พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีสภาพปัญหาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามสภาพตำแหน่ง พบว่า ทั้งฝ่ายบริหารและครูอาจารย์ต่างเห็นว่าสภาพปัญหา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาตามขนาดโรงเรียน พบว่า ทั้ง 3 ขนาดมีสภาพปัญหาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ความต้องการกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสุรินทร์ พบว่า มีความต้องการโดยภาพรวม และทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามสถานภาพตำแหน่ง พบว่า ทั้งฝ่ายบริหารและครูอาจารย์ต่างมีความต้องการกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับมาก เหมือนกัน และเมื่อพิจารณาตามขนาดโรงเรียนพบมากตามขนาดมีความต้องการกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยภาพรวม และทุกด้านมีอยู่ในระดับมาก

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ควรสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาที่มุ่งประเด็นการบูรณาการกับศาสตร์ วิชาชีวิตเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน

๒) สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ควรสร้างเป็นนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจของหน่วยงาน เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานรู้สึกถึงความมีส่วนร่วม หรือการมีความรู้สึกต้องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เพื่อที่จะสร้างสรรค์การพัฒนาทีมงานในการที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ

๓) สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ควรพิจารณากระบวนการและปัจจัยในการพัฒนาจริยธรรม เพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์อย่างเป็นรูปธรรม

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ควรตั้งแผนการในการดำเนินงาน ก่อให้เกิดคน งานที่มีคุณภาพ ด้วยการถอดบทเรียนจากมองเป้าหมาย เอกลักษณ์ เอกภาพ อยู่ในสังคม ดำรงชีพ ดำเนิน

^{๒๘๒} จำลอง ชูเชิด, ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดสุรินทร์. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒).

ชีวิตในหนทางที่ถูกต้องตามกระบวนการและปัจจัยในการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ในการที่จะนำพาชีวิตไปสู่ความสำเร็จ

๒) สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ควรพิจารณาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม สร้างกระบวนการการบริหารและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม จะต้องมีปัจจัยในการสร้างการเรียนรู้ให้บุคคล ให้ก่อให้เกิดแรงงาน การพัฒนาตน การเกิดทักษะ พัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ที่มุ่งประเด็นการอ่านออก เขียนได้ ใช้เลขเป็น รวมทั้งทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ การดำเนินการ ดำเนิน กิจกรรรมต่าง ๆ เทียงตรง มีคุณธรรม และจะต้องทำงานเป็นทีมและจะต้องทำงานเชิงรุก โดยจัดหลักสูตรการเรียนการสอน การอบรมพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ผ่านการจัดการความรู้โดยการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม สำหรับทรัพยากรมนุษย์ในสถาบันหรือหน่วยงานเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

๓) สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ควรพิจารณาสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาทุนมนุษย์ที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม และจัดทำเป็นคู่มือในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแบบสากล

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาวิจัย สถาบันการศึกษาที่ใช้การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในลักษณะเป็นกระบวนการและปัจจัยในการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาตามทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ โดยแยกวิจัยให้เชิงลึกในแต่ละทักษะ

๒) ควรจัดทำเป็นการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแบบพุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาจิตใจ องค์กร และสังคม

๓) ควรมีการวิจัยสถาบันการศึกษาในประเทศเพื่อนบ้านในภาคการศึกษาภาคเอกชน ภาคศาสนา เพื่อเป็นการสร้าง Best practice เป็นแนวการเพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

๑๐.๑ ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

บรรณานุกรม

เกศินี จุฑาวิจิตร. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร, 2548

เกษม หล้ากวนวัน. สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการด้านการพัฒนาบุคลากรของข้าราชการส่วนภูมิภาคสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการในเขตการศึกษา 9. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539

เขมมาวีร์ รัชชชูชีพ. การบริหารเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส, 2551

เครือวัลย์ ลิ้มอภิชาติ. หลักการและการจัดการฝึกอบรมและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สยามศิลป์การพิมพ์, 2541

เทพพนม เมืองแมน และสวีน สุวรรณ. การพัฒนาเจ้าหน้าที่สาธารณสุข. ในเอกสารชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุขและโรงพยาบาล. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2537

เนตร์พัฒนา ยาวีราช. จริยธรรมธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ทริปเพิ้ลกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๕๑

เมธี ปิรันธนานนท์. การบริหารงานบุคคลในวงการศึกษ. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2549

เรวัตร์ ชาตรีวิศิษฐ์ และคณะ. การจัดการเชิงกลยุทธ์: Strategic Management. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ถังทรัพย์การพิมพ์, 2553.

เสน่ห์ จุ้ยโต และ กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย. ตัวแบบธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ความเป็นเลิศ, งานวิจัย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๕

- เสนาะ ตีเยาว์. **การบริหารบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534
- เสนาะ ตีเยาว์. **หลักการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551
- เสรี พงศ์พิศ. **คืนสู่รากเหง้า**. กรุงเทพมหานคร: เทียนวรรณ, 2549
- แสง จันทร์งาม. **จริยธรรมและภาวะที่ไร้จริยธรรมจะมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์โลกอย่างไร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐
- กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ. **แนวทางพัฒนาจริยธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ เอกสารประกอบการประชุม, ๒๕๓๕
- กาญจนา ศิริวงศ์. **การบริหารเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552
- กึ่งพร ทองใบ. **แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533
- กึ่งพร ทองใบ. **แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2451
- กิติมา ปรีดีดีลิก. **การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: อักษรการพิมพ์, 2542
- กীরดี บุญเจือ. **ปัญหาและทางแก้เกี่ยวกับการอบรมคุณธรรมจริยธรรม (รวมศีลธรรม)**. งานวิจัย กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๕
- กุลชน ธนาพงศธร. **การพัฒนาบุคลากร**. พิมพ์ครั้งที่ 20, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539
- ขจรวุฒิ นำศิริกุล. **กลยุทธ์กับธุรกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553
- ชัตติยา วรรณสูตร และคณะ. **รายงานการวิจัย คุณธรรม พฤติกรรมความซื่อสัตย์ของคนไทย**. มปท , ๒๕๔๖
- จตุภูมิ แจ่มหม้อ. **การศึกษากระบวนการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขต 8**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- จันเยอ ลีไซซ้อ. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยสุพานวงค์แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 2550

- จำเรณูรัตน์ เจือจันทร์. **จริยศาสตร์: ทฤษฎีจริยธรรมสำหรับนักบริหารการศึกษา พิมพ์ครั้งที่ ๑**, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘
- จำลอง ชูเชิด. **ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดสุรินทร์**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542
- ชัยเสกฐ์ พรหมศรี. **การเป็นผู้นำที่มีจริยธรรม**. วารสารนักบริหาร ๒๕๔๙ เดือนกรกฎาคม-เดือนกันยายน ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๓. ๒๐-๒๕.
- ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ. **พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม. งานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๑
- ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ. **รายงานวิจัย พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๑
- ชัยพร วิชชาวุธ. **การพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม**. วารสารครุศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๒๖ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๔ เดือนเมษายน-มิถุนายน, หน้า ๒๒-๒๓.
- ณัฐพันธ์ เขจรนันท์. **การจัดการเชิงกลยุทธ์ (ฉบับปรับปรุงใหม่)**. กรุงเทพมหานคร: วี.พี.รินทร์, 2552
- ดวงเดือน พันธุนาวิโน และเพ็ญแข ประจันปัจฉนิก. **รายงานการวิจัยเรื่องจริยธรรมของเยาวชนไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๐
- ดวงเดือน พันธุนาวิโน. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘
- ดวงเดือน พันธุนาวิโน. **พฤติกรรมศาสตร์เล่ม ๒ และจิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยา-ภาษา**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔
- ดวงเดือน พันธุนาวิโน. **รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๐
- ต่อศักดิ์ กิจชัยนุกูล. **ทำอย่างไรองค์กรจึงจะมีแผนเชิงกลยุทธ์ที่ดี**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549

- ทองฟู ชินะโชติ. การฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากร. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และการบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541
- ทิตินา แคมมณีและคณะ. ศาสตร์เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545
- ธงชัย สันติวงษ์. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2536
- ธงชัย สันติวงษ์. การบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2540
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. นักรการเมืองไทย : จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๙
- ธีระพร อุวรรณโณ. จริยธรรมกับการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐
- นภาพร ชันธณา. จริยธรรมทางธุรกิจและความรับผิดชอบต่อสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๗
- น้ำทิพย์ วิภาวิน. การจัดการความรู้กับคลังความรู้. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินติ้ง, 2547
- บุญมี แทนแก้ว. จริยธรรมกับชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๒
- บุญมี แทนแก้ว. ประวัติและผลงานนักจริยธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๑
- ปรัชญา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.th.wikipedia.org/wiki/ปรัชญา>. [๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘].
- ประดิษฐ์ ภิญญาสกุล. แผนกลยุทธ์: กุญแจสู่ความสำเร็จในการบริหารงานและธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, 2553
- ประภาศรี สีหอำไพ. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐
- ปราชญา กล้าผจญ. คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ. กรุงเทพมหานคร : เอลโล่การพิมพ์, ๒๕๔๔
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, 2543

- ปานจิต จินดากุล. **การสร้างองค์การที่มีศักดิ์ศรีและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาพลเรือน, ๒๕๔๙
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. **กระบวนการค้นคว้าใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส), 2548
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. **ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๖
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ปยุตโต). **พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓
- พระเมธีธรรมาภรณ์. **ความรู้คู่คุณธรรม รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔
- พระเมธีธรรมาภรณ์. **ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม จริยศาสตร์ และจริยศึกษา ความรู้คู่คุณธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมะฉบับเรียนลัด**. นครปฐม : วัดญาณเวศกวัน, ๒๕๕๐
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (๒๕๔๖). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ ๑๒). หน้า ๘๘-๘๙
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **การพัฒนาจริยธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ ๕), กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๑
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **ปฏิบัติธรรม คืออย่างไร**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dharma-gateway.com/monk/.../lp-prayuth-33.ht...> [๑๓ มิ.ย.๒๕๕๘].
- พระราชวรมุนี (ประยุตต์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘
- พระราชวรมุนี. **พุทธจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๓
- พิบูล ทีปะปาล. **การจัดการเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์, 2551
- พิบูล ทีปะปาล. **การเป็นผู้ประกอบการ**. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๕๒
- พิภพ วงษ์เงิน. **จริยธรรมวิชาชีพ**. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์อมรการพิมพ์, ๒๕๔๕
- พอลจันส์ซิดี. **การจัดการกลยุทธ์**. กรุงเทพมหานคร: วี.พรินท์, 2554

รักษาย บุญสิน. การพัฒนาบุคลากรของข้าราชการฝ่ายปกครองในจังหวัดภายใต้: ศึกษาเฉพาะ
กรณีจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2538

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร : นาน
มีบุ๊คส์ พิблиเคชั่นส์, ๒๕๔๒

ฤกษ์ชัย คุณูปการ. หลักการและทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรม. พิษณุโลก: สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม,
๒๕๓๙

ลำดวน ศรีมณี. จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก. นครปฐม : กองบังคับการวิชาการ โรงเรียนนาย
ร้อยตำรวจ, ๒๕๔๓

วศิน อินทสระ. จริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บรรณาคาร, ๒๕๓๙

วศิน อินทสระ. พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทองกวาว, ๒๕๔๑

วิเชียร วิทยอดม. การบริหารเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ธนธัชการพิมพ์, 2553

วิเชียร วิทยอดม. การจัดการสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนธัช การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔

วิจิตรพาศน์ เจริญขวัญ. ความเหมือนและความแตกต่างของทฤษฎีบุคลิกภาพของ فروยด์ และแอด
เลอร์, รามคำแหง. ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๔๙)

วิทย์ วิศทเวทย์. จริยศาสตร์เบื้องต้นมนุษย์กับปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษร
เจริญทัศน์, ๒๕๓๒

ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.. คู่มือการพัฒนาและ
ส่งเสริมการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมข้าราชการพลเรือน สำหรับ
คณะกรรมการจริยธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี : กลุ่มโรงพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการ
สำนักงาน ก.พ., ๒๕๕๔

สนธยา พลศรี. เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนส
โตร์, 2550

สนธยา พลศรี. เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนส
โตร์, 2550

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลปรินายก. ศิล สมาธิ ปัญญาในพระพุทธศาสนา.
(พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๖

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. **การบริหารเชิงกลยุทธ์**. พิมพ์ ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร: อรรรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2552

สมบูรณ์ ชิตพงศ์. **การวัดและประเมินด้านคุณธรรมและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔

สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหารงานบุคคลแผนใหม่**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2553

สมยศ นาวิการ. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๓๖

สวลี ศิริไล. **นานาทรรศนะเกี่ยวกับจริยธรรม**. นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖

สาโรช บัวศรี. **จริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๖

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2549**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2543

สำนักผู้ตรวจการแผ่นดิน. **“จริยธรรม” “คุณธรรม” “ศีลธรรม” เหมือนหรือต่างกันอย่างไร?**, จัดหมายข่าวจริยธรรม สำนักส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรม ฉบับปฐมฤกษ์ เดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓, หน้า ๑.

สิทธิกุล ศรีสุทธิ. **ศึกษาปัญหาและความต้องการในการศึกษาต่อเนื่องของข้าราชการฝ่ายของผู้ช่วย วิชาการมหาวิทยาลัยรามคำแหง**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540

สุจินดา โพธิ์ไพฑูรย์. **การบริหารบริษัทข้ามชาติ: แนวคิด ทฤษฎี และแผนปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส, 2553

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. **จริยธรรมทางวิชาการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๙

สุนันทา เลานันท์. **การบริหารทรัพยากร ภาควิชาบริหารธุรกิจและสหกรณ์**. เพชรบุรี: คณะ วิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2542

สุพานี สฤกษ์วานิช. **การบริหารเชิงกลยุทธ์: แนวคิดและทฤษฎี**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

สุภัทร ปัญญาทีป. **กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม**. ๒๕๔๖, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/.../kickrrm-sng-seim-khunthrr...> [๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘].

สุภาภรณ์ ชุ่ยหาญ. การมีส่วนร่วมของบุคลากรท้องถิ่นในการสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลยเขต 2 จังหวัดเลย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 2547

สุรางค์ โค้วตระกูล. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544

สุริยน สุริโยดอน. การวางแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านตุง ติงอำเภออมก๋อยจังหวัดเชียงใหม่. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554

อง.จก.36/309/ หน้า 620-621

อ้อมเดือน สดมณี และ ฐาศุภร์ จันประเสริฐจริยธรรม. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม : จากแนวคิดสู่แนวทางการปฏิบัติ. วารสารพฤติกรรมศาสตร์ ปีที่ ๑๗ พ.ศ. ๒๕๕๔ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม, หน้า ๒๒.

อาริยา อีระฉวีช. การศึกษาปัญหาความต้องการและแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของบริษัทไคว้ยู่สะมอเตอร์ จังหวัดขอนแก่น. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541

Aaker, D. A., and others, **Marketing Research**, New York : John Wiley & Sons, 2001

Arbuthno, J., B., and Faust, D., **Teaching Moral Reasoning : Theory and Practice**, New York : Harper & Row, 1981

Atkinson, Conduct R. F., **An Introduction to Moral Philosophy**, London : Mainilain, 1969

Bandura, A., **Social Learning Theory**, New Jersey : Prentice-Hall, 1977

Brown R., **Social Psychology**, New York : The Free Press, 1968

Donald R. Cooper., and Pamela S. Schindler, **Business Research Methods** 12th ed., Irwin : McGraw-Hill, 2014

Gagne, R.M. **The Conditions of Learning**. 4 ed. New York: Holt Rinehart and Winston, 1985

Good, C. V., **Dictionary of Education** 3rd ed., New York: McGraw-Hill, 1973

Hinman, M., **Ethics : A Pluralistic Approach to Moral Theory**, San Diego: Harcourt, 1998

Klausmeier and Goodwin, **Learning and Human Abilities Education Psychology**. New York: Harper and Row, 1966

Kohlberg, L., **Review of Child Development Research**, Connecticut : Connecticut Printers, Inc, 1964

MacKinnon, B., **Ethics : Theory and Contemporary Issues** 3rd ed., (Belmont, Calif : Wadsworth, 2001

Piaget, J., **The Moral Judgment of the Childs**, Illinois : The Free Press, 1960

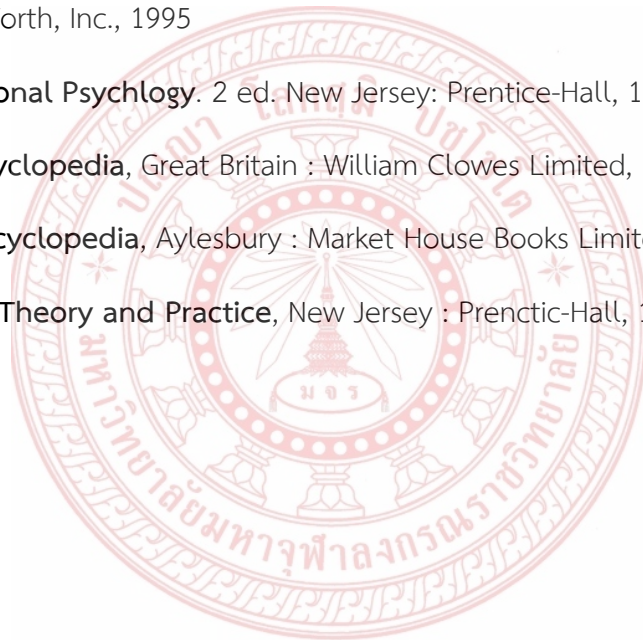
Pojman, L. P., **Ethics : Discovering Right and Wrong** 2nd ed., California : A Division of Wads Worth, Inc., 1995

Slavin, R.E. **Educational Psychology**. 2 ed. New Jersey: Prentice-Hall, 1988

The Longman Encyclopedia, Great Britain : William Clowes Limited, 1989

The Macmillan Encyclopedia, Aylesbury : Market House Books Limited, 1990

Thiroux, J., **Ethics : Theory and Practice**, New Jersey : Prentic-Hall, 1998





ภาควิชา ก
บทความวิจัย

กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม

สู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

ผศ.ดร. บุษกร วัฒนบุตร

ศศ.บ., นบ., พบ.ม., รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์), Ph.D. (Buddhist Studies)

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่นักเรียนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาวิธีการปลูกฝังจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม 3) เพื่อศึกษาคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกฝังจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้ และ 4) เพื่อสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยคุณภาพ เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำการศึกษาอย่างครบถ้วน จะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะ กับ กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากผู้อำนวยการ คุณครูผู้ปกครอง ผู้ปกครอง และนักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 24 รูป/คน โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยจะทำการสรุปตัวอย่างแบบเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่นักเรียนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าโรงเรียนมีการสร้างกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยจัดเป็นแผนพัฒนาของโรงเรียน และในแผนปฏิบัติการประจำปี แผนพัฒนาประจำปี บริบทหลักของโรงเรียน ซึ่งแผนต่าง ๆ ลงสู่ภาคปฏิบัติจะมุ่งประเด็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลัก
2. วิธีการปลูกฝังจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม พบว่าโรงเรียนจะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เด็กมีส่วนร่วม
3. คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกฝังจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้ ได้แก่ นักเรียนต้องมีความประพฤติเรียบร้อย แต่งกายดี มีวินัย มารยาทงาม มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ขยันหมั่นเพียร ใฝ่เรียนรู้

4. กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ คือการทำโครงการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 3E ได้แก่ Environment , Education และ Ethic

คำสำคัญ (Keywords) : การปลูกฝังจิตสำนึก ,คุณธรรมจริยธรรม,คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน , สถาบันการศึกษา

Abstract

The objectives of this study were 1) To study the condition for cultivating virtue in merit and ethic to students in the school at Chiangmai province 2) To study the method for cultivating virtue according to moral and ethic theory 3) To study the desirable of cultivating virtue in merit and ethic for the quality of life and 4) To create the strategies for cultivating virtue in merit and ethic to the sustainable development for quality of life in the school at Chiangmai province. The methodology of this research was Qualitative Research that aimed at the detail and content analysis with logic in this issues. The Key Informants were the 24 persons as follows : Directors , Teachers , parents and student by In-depth Interview with purpose sampling .

The research findings as followings :

1) The condition for cultivating virtue in merit and ethic to people in Thai society , element and the process for cultivating virtue in the school at Chiangmai province found that each school have process for cultivating virtue by set as school development plan and procedure plan in annual plan. The main core for the school will be set in activities and field study that aim for moral and ethic development.

2. The method for cultivating virtue according to moral and ethic theory found that each school have activities in Buddhism continuously for the participation of children.

3. the desirable of cultivating virtue in merit and ethic for the quality of life are the neat behavior of children , student dressing up , discipline , manner , just in time , energetic and yearn to know.

4. the strategies for cultivating virtue in merit and ethic to the sustainable development for quality of life in the school at Chiangmai province will be set learning project that relate with 3E as follows : Environment , Education and Ethic

Keywords : Cultivating Virtue, Ethic Conciousness , Sustainable Quality of Life, Education Institute

บทนำ (Introduction)

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นับว่าเป็นผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์อย่างมากสภาพความเครียดและความเบี่ยงเบนทางสังคมไทยในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นจากพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด โสเภณี ฯลฯ จะมีคำกล่าวอยู่ว่าสังคมยิ่งเจริญทางวัตถุมากขึ้นเท่าใด ความเสื่อมทางจิตใจของคนยิ่งต่ำลงมากเพียงนั้น(กิริติ บุญเจือ, 2555 : 34) ปัญหาสังคมไทยในปัจจุบันมักหลอกลวงกันมาก คนรู้ไม่เท่าทันสังคมจะเป็นเหยื่อของคนฉลาดคนหลายคนทำงานเพื่อประโยชน์ของตนเองทุกเรื่อง แม้กระทั่งเรื่องศาสนาสังคมยังเชื่อถือฝากความหวังไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ไม่ฝึกฝนพัฒนาตนมีการแข่งขัน ทำให้เห็นแก่ตัว แดกสามัคคี มีความเจริญทางเศรษฐกิจเฉพาะกลุ่ม ช่องว่างระหว่างคนจนคนรวยมากขึ้น อันเนื่องมาจากคนไทยชอบความสะดวกสบาย เพราะธรรมชาติเคยอุดมสมบูรณ์ จึงขาดการคิดค้น พัฒนาเทคโนโลยีที่จะก่อให้เกิดความเจริญแก่ตนเอง ครอบครัว และสังคมอย่างจริงจังขาดระบบการแก้ปัญหาและช่วยตนเอง ทำให้สังคมอ่อนแอไม่ชอบคิดค้น เทคโนโลยีที่เหมาะสมขึ้นเอง จึงยอมรับเทคโนโลยีของชาติอื่นมาใช้เพื่อความสะดวกสบายของตนเอง ซึ่งอาจตรงกับความต้องการ แต่ก็ไม่เหมาะสมกับสังคม ดังนั้น คนไทยจึงคอยแต่เฝ้ารอ ไม่รู้จักคิดแก้ปัญหา ไม่ศึกษาไม่ช่วยตัวเอง เป็นผลให้คนไทยมีคุณภาพลดลง อ่อนแอ สังคมอ่อนแอ ในขณะที่คนไทยมีวัฒนธรรมน้ำใจ (ดวงเดือน พันธุนาวิณ, 2550: 88) ซึ่งเป็นเรื่องดี หากใช้ไม่เป็นอาจเสียหายได้ เช่น น้ำใจรักพวกพ้อง ญาติพี่น้อง จึงช่วยเหลือในการคัดเลือกต่างๆ ทำให้เกิดผลเสียต่อหน่วยงาน และคอยช่วยเหลือญาติลูกหลานมากเกินไป คนไทยจึงไม่เข้มแข็ง ไม่อดทน มีความสุขยาก มีความทุกข์ยาก ทำให้เกิดปัญหาอื่นมาก เพราะต้องการหาหนทางสร้างสุข แก่ทุกข้ออยู่ตลอดเวลา ไม่มี ความพอดีไม่อดทน เกิดการเบียดเบียนเอาเปรียบแข่งขันเพื่อจะดึงเอาความสะดวกสบายมาเป็นตนและพวกพ้องให้มากที่สุดประชากรที่มีปัญหามักมีลักษณะขี้เกียจ สำรวย อ่อนแอ ใจเสาะเปราะบาง ทำให้ช่วยตัวเองไม่ได้ ไม่พัฒนา ซ้ำยังต้องมุ่งหาทางสร้างความสบายให้ตัวเองโดยอาศัยบุคคลและวัตถุเป็นที่ยึดถือ ทำให้ปัญหาสังคมเพิ่มขึ้นประชากรในโลกทั้งประเทศมหาอำนาจ หรือคนที่มีอำนาจในประเทศมุ่งรักษาอำนาจของตน จึงต้องหาผลประโยชน์จากผู้อื่นทางด้านวัตถุทั้งทางตรง

และทางอ้อม เอารัดเอาเปรียบขึ้นในสังคม ดังนั้นสังคมจึงเต็มไปด้วยการแข่งขันและการร่วมมือ ทั้งระดับระหว่างประเทศ และในประเทศ ทำให้การดำเนินงานร่วมกันไม่ราบรื่น ขาดความสามัคคี เพราะผู้ร่วมงานจะมองผู้อื่นที่มาร่วมงานด้วยความหวาดระแวง ซึ่งปัจจุบันองค์ประกอบของสังคมขาดความสัมพันธ์กันอย่างสมดุล (Hinman, M., 1998 : 67) องค์ประกอบเหล่านี้คือ มนุษย์ สังคม และธรรมชาติ องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน อยู่อย่างไม่เกื้อกูลกัน ไม่ช่วยเหลือกัน แต่กลับทำลายกันและกัน ทำให้สังคมอ่อนแอล่มสลาย

จากการประมวลผลข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาในประเด็นของกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย การพัฒนาประเทศในอนาคตให้เป็นสังคมที่พึงปรารถนาควรมีลักษณะเป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ มีเสรีภาพ ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา คนมีความสุข ครอบครัวยุติธรรม ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ เศรษฐกิจสมดุล สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ประเทศมีความมั่นคง ปรารถนาในการพัฒนาประเทศควรเป็นการพัฒนา “คน” ตั้งแต่เด็กเพื่อสร้างคนให้เป็นคนที่เป็นองค์รวมมีช่วยและมีบทบาทในการพัฒนาตนเอง ครอบครัวยุติธรรมและสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยการสอดแทรกอยู่ในทุกกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ รวมถึงการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นด้วย โดยมีเป้าหมายจะต้องมุ่งสร้างคนที่มีความมั่นใจ ความเป็นตัวของตัวเอง มีอิสระ ใฝ่การศึกษาที่สนองปัญหา และพัฒนาความเป็นมนุษย์ เพื่อส่งเสริมอิสรภาพปัจเจกบุคคล ส่งเสริมให้คนมีคุณธรรมต่อกัน มีค่านิยมและจริยธรรมตามศาสนาของตน มีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีขันติธรรม มีความมุ่งมั่นตั้งใจ ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรศาสนา สื่อมวลชนทั้งหลายต้องตื่นตัว ผนึกกำลังร่วมกันเพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยึดหลักคุณธรรมนำชีวิตไปสู่ความสุข และที่สำคัญต้องเป็นความสุขแบบเรียบง่ายและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาสภาพการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่บุคคลของสังคมไทย องค์ประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาวิธีการปลูกฝังจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม
3. เพื่อศึกษาคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกฝังจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้ และ 4) เพื่อสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methods Research) ที่ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) เพื่อสำหรับการหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ความเป็นไปได้ของการสร้างตัวแบบกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมและการสร้างกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการด้วยวิจัยแบบ R&D โดยนำรูปแบบกลับไปใช้ปฏิบัติการ เพื่อการสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัย (Research Results)

1. สภาพการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่บุคคลของสังคมไทย องค์ประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าโรงเรียนมีการสร้างกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยจัดเป็นแผนพัฒนาของโรงเรียน และในแผนปฏิบัติการประจำปี แผนพัฒนาประจำปี บริบทหลักของโรงเรียน ซึ่งแผนต่าง ๆ ลงสู่ภาคปฏิบัติจะมุ่งประเด็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลัก และผ่านมีกิจกรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม อาทิเช่น เรื่องของค่านิยม 12 ประการ และสอดแทรกในรายวิชาแต่ละวิชา โดยเฉพาะแค่วิชาสังคม โดยต้องทำเป็นรูปธรรมที่จะทำให้เด็กเห็น เป็นภาคปฏิบัติมากกว่า ทำให้เด็กเห็น ทำให้เด็กดู และเป็นการบอกเหตุ บอกผล บอกความเป็นไปได้ บอกความเป็นจริงในสถานะสังคมปัจจุบัน ดังนั้นคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังอย่างที่สุด ควบคู่กับเรื่องของวิชาการ

2. วิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม พบว่าโรงเรียนจะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เด็กมีส่วนร่วม เน้นให้นักเรียนท่องศีล 5 และจะมีพระมาช่วยสอนในวิชาพระพุทธศาสนา สอดแทรกเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมเข้าไป ก็ในเรื่องของศีล ๕ ในเรื่องของกรรม เป็นการกระตุ้นจิตสำนึกให้นักเรียนรู้จักความกลัว ในสิ่งที่จะทำความผิด และจะมีการสวดมนต์ในทุกสัปดาห์

3. คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้ ได้แก่ นักเรียนต้องมีความประพฤติเรียบร้อย แต่งกายดี มีวินัย มารยาทงาม มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ขยันหมั่นเพียร ใฝ่เรียนรู้ และตามหลักสูตรของโรงเรียน เป้าหมายในการจัด

การศึกษาให้กับเด็กนักเรียน เด็กนักเรียนจะต้องเก่ง ดี และมีความสุข เก่ง กล่าวคือ ในเรื่องของวิชาความรู้ ดี ก็คือในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม ปลุกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งถือเป็นเป้าหมายของทุกโรงเรียนที่จัดการศึกษา

4. กลยุทธ์การปลุกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ คือการทำโครงการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 3E ได้แก่ Environment , Education และ Ethic

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

1. การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่บุคคลของสังคมไทย องค์ประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าโรงเรียนมีการสร้างกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม เป็นแผนพัฒนาของโรงเรียน และในแผนปฏิบัติการประจำปี แผนพัฒนาประจำปี ซึ่งแผนต่าง ๆ ลงสู่ภาคปฏิบัติจะมุ่งประเด็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลัก ผ่านมีกิจกรรมในการปลุกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม สอดแทรกในรายวิชาแต่ละวิชา โดยต้องทำเป็นรูปธรรมที่จะทำให้เด็กเห็น เป็นภาคปฏิบัติมากกว่า ทำให้เด็กเห็น ทำให้เด็กดู และเป็นการบอกเหตุ บอกผล บอกความเป็นไปได้ บอกความเป็นจริงในสภาวะสังคมปัจจุบัน ดังนั้นคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่ต้องปลุกฝังอย่างที่สุด ควบคู่กับเรื่องของวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับ สุริยนต์ สุริโยตร (2550) ศึกษาเรื่อง การวางแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านตุงตึง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาคุณภาพของผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจัดทำแผนกลยุทธ์พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านตุงตึง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานผู้แทนผู้ปกครองผู้แทนองค์กรท้องถิ่นและข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนบ้านตุงตึง ปีการศึกษา 2549 ผลการศึกษาสรุปว่า การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียน พบว่า โรงเรียนมีปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกเป็นอุปสรรคมากกว่าโอกาสและมีสภาพแวดล้อมภายในเป็นจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อนการวิเคราะห์ประเด็นความรุนแรงเชิงบวก/เชิงลบ และสวัสดิการและสมรรถนะเชิงเด่นเชิงด้อย พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกทั้งหมดเป็นผลกระทบเชิงลบ และปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในส่วนใหญ่เป็นสมรรถนะ เชิงเด่น สถานภาพของโรงเรียนอยู่ในตำแหน่งวัวแม่ลูกอ่อน มีวิสัยทัศน์ของโรงเรียน คือ บริหารจัดการศึกษายึดผู้เรียนเป็นสำคัญส่งเสริมให้ผู้เรียนมีค่านิยมที่ดีงาม และเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย และกำหนดพันธกิจในการพัฒนาไว้ 2 ด้านได้แก่การพัฒนาคุณภาพด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการบริหารและจัดการศึกษากลยุทธ์ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

2. วิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม พบว่าโรงเรียนจะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เด็กมีส่วนร่วม สอดคล้องกับ กาญจนา ศิริวงศ์ (2552) ศึกษาเรื่องการบริหารเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการบริหารเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง โดยทำการเก็บข้อมูลจาก ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ ประชากรที่ตอบแบบสอบถาม คือ ผู้บริหารและบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา 2551 จำนวน 79 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคือรองผู้อำนวยการ และศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปางเขต 2 จำนวน 5 คน ครูซึ่งปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้จำนวน 8 คน ร่วมกลุ่มตัวอย่างจำนวน 13 คน ผลการศึกษาสรุปว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียนโดยภาพรวม เห็นด้วยในระดับปานกลางว่า มีการปฏิบัติจริงคือการวิเคราะห์นโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ในการจัดการศึกษาและการนำประเด็นสภาพแวดล้อมที่วิเคราะห์แล้วมาแยกเป็นด้านโอกาส และอุปสรรคของโรงเรียน 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดทิศทางของโรงเรียนโดยภาพรวม เห็นด้วยในระดับปานกลางว่า มีการปฏิบัติงานจริง เน้นให้นักเรียนท่องศีล 5 และจะมีพระมาช่วยสอนในวิชาพระพุทธศาสนา สอดแทรกเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมเข้าไป ก็ในเรื่องของศีล 5 ในเรื่องของกรรม เป็นการกระตุ้นจิตสำนึกให้นักเรียนรู้จักความกลัว ในสิ่งที่จะทำความผิด และจะมีการสวดมนต์ในทุกสัปดาห์

3. คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้ ได้แก่ นักเรียนต้องมีความประพฤติเรียบร้อย แต่งกายดี มีวินัย มารยาทงาม มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ขยันหมั่นเพียร ใฝ่เรียนรู้ และตามหลักสูตรของโรงเรียน เป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับเด็กนักเรียน เด็กนักเรียนจะต้องเก่ง ดี และมีความสุข เก่ง สอดคล้องกับจำลอง ชูเชิด (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษา พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษา มีสภาพปัญหาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามสภาพตำแหน่ง พบว่า ทั้งฝ่ายบริหารและครูอาจารย์ต่างเห็นว่าสภาพปัญหา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับปานกลางกล่าวคือ ในเรื่องของวิชาความรู้ ดี ก็คือในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม ปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งถือเป็นเป้าหมายของทุกโรงเรียนที่จัดการศึกษา

4. กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ คือการทำโครงการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 3E ได้แก่ Environment , Education และ Ethic สอดคล้องกับอาริยา ธีระธวัช (2541) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาปัญหาความต้องการและแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ บริษัทไคว้ยูอะมอเตอร์

จังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาความคิดเห็น จากพนักงานบริษัทแผนกต่างๆ ของบริษัท 4 สำนักงาน พบว่า ปัญหาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อยู่ในระดับปานกลาง 3 อันดับแรกคือ ในแต่ละปีมีการประเมินผลการทำงานของพนักงานบริษัท รองลงมา คือ บริษัทในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ชัดเจนและเหมาะสม และในแต่ละปีบริษัทมีการกำหนดแผนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านการประเมินการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันดับแรก พนักงานสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ปฏิบัติที่ตนเองรับผิดชอบจริงๆ ความต้องการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กิจกรรมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่พนักงานต้องการมากที่สุด

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

๑) ควรศึกษาวิจัย สถาบันองค์กรต่างๆ ที่ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในลักษณะเป็นกระบวนการและปัจจัยในการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ตามทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ โดยแยกวิจัยให้เชิงลึกในแต่ละทักษะ

๒) ควรจัดทำเป็นการจัดการความรู้ในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรแบบพุทธบูรณาการ เพื่อพัฒนาจิตใจ องค์กร และสังคม

๓) ควรมีการวิจัยองค์การในประเทศเพื่อนบ้านในภาคการศึกษา ภาคเอกชน ภาคศาสนา เพื่อเป็นการสร้าง Best practice เป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ตามทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง (References)

กิตติมา ปรีดีติลล.(2542) การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: อักษรการพิมพ์,

กิริติ บุญเจือ.(2555) ปัญหาและทางแก้เกี่ยวกับการอบรมคุณธรรมจริยธรรม (รวมศีลธรรม). งานวิจัย กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

กุลธน ธนาพงศธร. (2539) การพัฒนาบุคลากร. พิมพ์ครั้งที่ 20, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

กาญจนา ศิริวงศ์ (2552) การบริหารเชิงกลยุทธ์ในโรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ขจรวุฒิ นำศิริกุล. (2553) กลยุทธ์กับธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัตติยา กรรณสูตร และคณะ. (2546) รายงานการวิจัย คุณธรรม พฤติกรรมความซื่อสัตย์ของคนไทย. มปท.

จำลอง ชูเชิด (2542)ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดสุรินทร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

จตุภูมิ แจ่มหม้อ. (2547) การศึกษากระบวนการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขต 8. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ. (2531) รายงานวิจัย พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร,

ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2550) รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์กรมหาชน),

สุริยน สุริโยดอน (2554) การวางแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านตุงตึงอำเภออมก๋อยจังหวัดเชียงใหม่. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อาริยา อีระธวัช. (2541)การศึกษาปัญหาความต้องการและแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของบริษัทไค้ยู่ฮะมอเตอร์ จังหวัดขอนแก่น. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Bandura, A., (1977) **Social Learning Theory**, New Jersey : Prentice-Hall.

Hinman, M., (1998) **Ethics : A Pluralistic Approach to Moral Theory**, San Diego: Harcourt.

Klausmeier and Goodwin (1966) **Learning and Human Abilities Education Psychology**. New York: Harper and Row.

Kohlberg, L., (1964) **Review of Child Development Research**, Connecticut : Connecticut Printers, Inc.

MacKinnon, B., (2001) **Ethics : Theory and Contemporary Issues** 3rd ed., (Belmont, Calif : Wadsworth.

Piaget, J., (1960) **The Moral Judgment of the Childs**, Illinois : The Free Press.

Pojman, L. P., (1995) **Ethics : Discovering Right and Wrong** 2nd ed., California
: A Division of Wads Worth, Inc.



ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์





หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร

ข้าพเจ้า พมกญ.ปรีจติภัทน์ ก้าวทองจันทร์ ดร. ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน โรงเรียนจงกลจิตรดี
ที่อยู่ ๒ ซอยสามล้าน ต. พนมวัน อ. เมืองเขตพิเศษ จ. เขตพิเศษ
โทรศัพท์ ๐๕๖-๔๑๖๐๙๗ โทรสาร ๐๕๖-๔๑๖๐๙๗

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การพัฒนาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตร์บัณฑิต
คุณวุฒิวิทยานิพนธ์เรื่องการพัฒนา

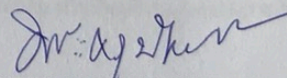
ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ
ผศ. ดร. นงนภ รัตนานนท์

- โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้
- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
 - การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
 - การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
 - การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
 - การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑ จนถึง ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๑ ซึ่งการ

- นำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้
๑. จัดทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตร์บัณฑิต
 ๒. จัดทำโครงการบูรณาการ พระเวทย์มนต์สะกดเพื่อพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุ

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ 
(พมกญ.ปรีจติภัทน์ ก้าวทองจันทร์ ดร.)
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนจงกลจิตรดี

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

รายละเอียดเกี่ยวกับการนำงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ไปใช้อันก่อประโยชน์อย่างเด่นชัด

คำชี้แจงเพิ่มเติม

การนำงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์มาใช้อันก่อให้เกิดประโยชน์อย่างชัดเจน หมายถึง การมีหลักฐานแสดงว่าได้มีการนำผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์หรือข้อเสนอแนะที่ระบุไว้ในรายงานการวิจัยอย่างถูกต้อง และมีหลักฐานปรากฏชัดเจนถึงการนำไปใช้อันก่อให้เกิดประโยชน์ได้จริง ประเภทของการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย และงานสร้างสรรค์ มีดังนี้

1. **การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ** เช่น การใช้ประโยชน์ในการให้บริการวิชาการ (สอน/ บรรยาย/ ฝึกอบรม) การใช้ประโยชน์ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน การเขียนตำรา แบบเรียน การใช้ประโยชน์ในด้านการให้บริการ หรือ เป็นงานวิจัยเพื่อต่อยอดโครงการวิจัย เป็นต้น

2. **การใช้ประโยชน์ในเชิงสาธารณะ** เช่น งานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ที่สร้างองค์ความรู้แก่สาธารณชนในเรื่องต่างๆ เช่น องค์ความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรม สาธารณสุข การบริหารจัดการสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ประชาธิปไตยภาคประชาชน วิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน อันเป็นผลมาจากการนำข้อความรู้จากการวิจัยไปใช้ เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์

3. **การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย หรือระดับประเทศ** เช่น งานวิจัยเชิงนโยบายไม่ว่าจะเป็นการนำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ไปเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งของการประกาศใช้กฎหมาย หรือมาตรการต่าง ๆ โดยองค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน

4. **การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์** เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์ หรือผลิตภัณฑ์ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ตามมา

ตัวอย่างหลักฐานการนำมาใช้อันก่อให้เกิดประโยชน์อย่างชัดเจน

- หลักฐานที่แสดงผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจากการนำสิ่งประดิษฐ์อันเป็นผลจากงานวิจัย หรืองานสร้างสรรค์มาใช้ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เช่น บันทึกลงซึ่งแสดงระยะเวลาที่สามารถลดได้ในการปอกเปลือกกุ้ง เมื่อนำเครื่องปอกเปลือกกุ้งซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์จากการวิจัยไปใช้งาน เป็นต้น

- หลักฐานที่แสดงผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจากการนำงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน มาใช้ในการแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในงานวิจัย เช่น ผลจากการสังเกตพฤติกรรมนักศึกษา ผลจากการสัมภาษณ์อาจารย์ บันทึก ผลการทดสอบวัดความรู้/ทักษะของนักศึกษา ที่แสดงได้ว่า นักศึกษามีพัฒนาการทางการเรียนดีขึ้น หรือมีพฤติกรรมระหว่างการเรียนดีขึ้น เป็นต้น

- หลักฐานที่แสดงผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจากการนำนโยบาย/กฎหมาย/มาตรการ ที่เป็นผลมาจากงานวิจัยนโยบาย มาใช้ในองค์กร/คณะ/สถาบัน เช่น มีจำนวนคณาจารย์ ในสถาบันอุดมศึกษาที่ทำงานวิจัยด้านสหวิทยาการมากขึ้น หลังจากสถาบันฯได้กำหนดนโยบาย ที่จะเป็นผู้นำทางด้านการศึกษาวิจัยสหวิทยาการ ภายในปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 โดยนโยบายดังกล่าว เป็นผลจากการวิจัยนโยบายเพื่อกำหนดทิศทางการทำวิจัยของสถาบัน เป็นต้น

- หลักฐานที่แสดงผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม จากการนำหลักสูตรการสอน/ ทฤษฎีการสอน/ โสตทัศนูปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน/ ตำราประกอบการสอน ฯลฯ ที่เป็นผลจากการวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ มาใช้ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เช่น ผลจากการสังเกตพฤติกรรมนักศึกษา ผลจากการสัมภาษณ์อาจารย์ บันทึก ผล

การทดสอบวัดความรู้/ ทักษะของนักศึกษาที่แสดงได้ว่า นักศึกษามีพัฒนาการทางการเรียนดีขึ้น หรือมีพฤติกรรมระหว่างการเรียนรู้เป็นต้น

หมายเหตุ สรุปรายละเอียดหลักฐานที่ปรากฏชัดเจนถึงการนำงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในข้อเสนอโครงการ เช่น - course syllabus

- ภาพถ่าย (โปรตรระบุ วัน เวลา สถานที่ กิจกรรม)
- หนังสือ ตำรา (โปรตรระบุหน้าที่นำไปใช้-อ้างถึง)



ภาคผนวก ค
ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ



ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
<p>๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง</p>	<p>ทราบถึงหลักการและคำสอนเกี่ยวกับประเด็นของกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย การพัฒนาประเทศในอนาคตให้เป็นสังคมที่พึงปรารถนาควรมีลักษณะเป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ มีเสรีภาพ ความยุติธรรม ความเมตตาากรุณา คนมีความสุข ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ เศรษฐกิจสมดุล สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ประเทศมีความมั่นคง ปรัชญาในการพัฒนาประเทศควรเป็นการพัฒนา “คน” ตั้งแต่เด็กเพื่อสร้างคนให้เป็นคนที่เป็นองค์รวมมีช่วยและมีบทบาทในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยการสอดแทรกอยู่ในทุกกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ รวมถึงการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นด้วย โดยมีเป้าหมายจะต้องมุ่งสร้างคนที่มีความมั่นใจ มีความเป็นตัวของตัวเอง มีอิสระ ใฝ่การศึกษาที่สนองปัญหา และพัฒนาความเป็นมนุษย์ เพื่อส่งเสริมอิสรภาพ ปังแจกบุคคล ส่งเสริมให้คนมีคุณธรรมต่อกัน มีค่านิยมและจริยธรรมตามศาสนาของตน มี</p>	<p>ข้อที่ ๑,๒,๓</p>	<p>ทำให้สามารถนำไปสู่การกำหนดแนวทางและกรอบของการดำเนินการวิจัยได้</p>

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
	วินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีขันติธรรม มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง		
๒. ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย	ทราบถึงหลักการและคำสอนเกี่ยวกับสภาพการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมส่วนบุคคลของสังคมไทย องค์ประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม วิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม และคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้ ของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ของผู้ให้ข้อมูล	ข้อที่ ๑,๒,๓	ทำให้สามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย หลักการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม ประเด็นปัญหา และหลักการและคำสอนเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนที่สำคัญของการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม
๓. การเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้องของสถานศึกษา	ทราบถึงข้อมูลความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักการและหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนที่สำคัญของกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม	ข้อที่ ๑,๒,๓	ทำให้เกิดแนวกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม
๔. ข้อเสนอแนะอื่น	ทราบถึงประเด็นของกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่	ข้อที่ ๔	ทำให้ได้กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ที่นำผลจากข้อเสนอแนะไปสู่การกำหนดนโยบาย วางแผน กำหนดหลักสูตร

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
			กระบวนการพัฒนาจริยธรรมเพื่อ จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึก
๕. รายงานฉบับสมบูรณ์	<p>ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทั้ง ๔ ข้อคือ</p> <p>๑. เพื่อศึกษาสภาพการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมส่วนบุคคลของสังคมไทย องค์ประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่</p> <p>๒. เพื่อศึกษาวิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม</p> <p>๓. เพื่อศึกษาคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้</p> <p>๔. เพื่อสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่</p>	ข้อ ๑ - ๔	<p>ได้รายงานวิจัยที่มีคุณค่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถนำกระบวนการพัฒนาจริยธรรมใช้เพื่อการกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป</p>



ภาคผนวก ง
ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์



แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง

“กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย”

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย ตามที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้อนุมัติรับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ และผู้วิจัยใคร่ขอความรู้และข้อมูลจากท่านผู้บริหารองค์การ ในการสำรวจหลักการกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทยอันจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่แก่วงการวิชาการ องค์การและประเทศชาติ

๒. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้
ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๓. ขอความกรุณาให้ตอบแบบสัมภาษณ์ข้อมูลทุกข้อมูล ในแบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยถือเป็นความลับ

๔. ผลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์นี้จะเป็นข้อมูลหลักการการสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย

๕. ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสัมภาษณ์

(ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร)
หัวหน้าโครงการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชื่อ- นามสกุล.....
 สถานที่ให้การสัมภาษณ์.....
 วัน/เดือน/ปี.....

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

คำถามข้อที่ ๑

ปัจจุบันในโรงเรียนของท่านมีกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างไร โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบของจุดแข็งและจุดอ่อนตามสภาพตามปัจจัยภายในและโอกาสและอุปสรรคจากภายนอกองค์กรที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนท่าน

คำถามข้อที่ ๒

องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมมีอะไรบ้าง และควรมีลักษณะอย่างไรที่จะแสดงให้นักเรียนทราบในเชิงรูปธรรม

คำถามข้อที่ ๓

นโยบาย และกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนของท่าน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทยเป็นอย่างไร

คำถามข้อที่ ๔

กิจกรรมการเรียนการสอนและโครงการที่ให้นักเรียนในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนของท่านมีโครงการอะไรบ้าง และมีส่วนเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทยอย่างไร

คำถามข้อที่ ๕

กิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนา*คณาจารย์*ในการการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนของท่านมีโครงการอะไรบ้าง และมีส่วนเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทยอย่างไร

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับการอนุเคราะห์ข้อมูล

ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ผู้วิจัย

ภาคผนวก จ
รูปกิจกรรมการดำเนินการวิจัย



๑. โรงเรียนวัดดอนจั่น



๒. โรงเรียนธรรมราชาศึกษา





๓. โรงเรียนวัดสวนดอก



๔. โรงเรียนยุพราช





๕. โรงเรียนพุทธิโสภณ



๖.โรงเรียนบ้านเชิงดอยสุเทพ



๗. โรงเรียนบ้านโป่งน้อย



๘. โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะท้อน



๙. โรงเรียนวชิรวิทย์



๑๐. โรงเรียนวัดเจ็ดยอด



๑๑.โรงเรียนวัดป่าแพ่ง



๑๒.โรงเรียนวัดหนองป่าคลั่ง



สรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่	ว ๗๖๑ /๒๕๖๑
ชื่อโครงการ	กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่
หัวหน้าโครงการ	ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โทรศัพท์ ๐๘๑-๘๔๖๒๒๘๘



สังคมไทยเป็นสังคมที่มีประวัติความเป็นมาสืบทอดต่อกันมา ด้วยความผสมผสานกลมกลืนระหว่าง คน สัตว์ สิ่งแวดล้อม คนไทยจะเหมือนคนเอเชียโดยทั่วไปที่เล็งเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทั้งทางชีวภาพและทางกายภาพ โดยมีศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนมีฐานแนวคิดคิดในลักษณะนี้ จึงมีลักษณะหลายประการที่เป็นของตัวเองอย่างเห็นได้ชัด อันเป็นสิ่งที่หล่อหลอมอุปนิสัยของคนไทยในด้านคุณธรรมจริยธรรม ศาสนาที่สำคัญและศาสนาประจำชาติไทยคือ พุทธศาสนา ซึ่งเป็นศูนย์รวมของจิตใจ เป็นที่รวมของกิจกรรม พิธีการต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต เป็นแหล่งที่สร้างสรรค์และส่งเสริมค่านิยมประเพณีต่าง ๆ ของคนไทย และจากศาสนานี้เองเป็นพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรมละศีลธรรมของคนในด้านต่าง ๆ อันก่อให้เกิดคุณค่าที่สำคัญ การดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง คนไทยในอดีตนิยมทางสายกลาง ทำสิ่งใดก็ต้องรู้จักประมาณตน นับแต่การทำงาน การติดต่อสัมพันธ์ในวงงาน ความเป็นเพื่อนแม้จะสนิทสนมชิดเชื้อกันดี แต่ก็ต้องไม่สนิทสนมกันเกินไป ความเป็นอิสระของทุกคนยังมีอยู่ รวมถึงความซื่อสัตย์จริงใจ เป็นคุณค่าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของคนในอดีต คนซื่อสัตย์จริงใจจะได้รับการนับถืออย่างมาก คนคดโกงจะได้รับการประณาม สังคมไทยในอดีตมีลักษณะเด่นในด้านสังคมเกษตรกรรมซึ่งส่วนใหญ่พึ่งธรรมชาติ ไม่มีการแข่งขันกับใคร ช่วยกันบ้างตามสมควรลักษณะเช่นนี้ ทำให้เกิดค่านิยมหรือลักษณะนิสัยประจำชาติบางประการ เช่น การไม่เคร่งครัดเรื่องเวลา ความรู้สึกเพียงพอไม่มักได้ สันโดษ พอใจสิ่งที่ได้และมีอยู่ มุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ไม่ค่อยจำเป็นต้องวางแผนเพื่ออนาคต โดยอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหมู่บ้านมีการร่วมมือกัน เพื่อการพึ่งตนเองและช่วยเหลือกันเอง เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว มีการประนีประนอม เนื่องจากคนในหมู่บ้านรู้จักกันดี จึงอยู่กันอย่างยอมรับการประนีประนอม ไม่นิยมการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรง ถ้ามีปัญหาขัดแย้งก็จะหาหนทางแก้ไขกันเอง หรือมีคนกลางไกล่เกลี่ย โดยการรักษานิยมความสงบ ซึ่งควบคุมมากับการประนีประนอม เมื่อมีปัญหาใดเกิดขึ้น จะต้องมีการจัดการกันเองภายใน ทำให้เกิดความสงบขึ้นในหมู่บ้าน มีความเกรงใจ มีความสุภาพ ไม่ต้องการรบกวนคนอื่น และไม่ยากให้คนอื่นเดือดร้อน มีการผูกพันกันในครอบครัว เป็นครอบครัวใหญ่ สมาชิกนับถือกันตามฐานะของแต่ละบุคคล ลักษณะของระบบครอบครัวนำไปสู่ค่านิยมเคารพอาวุโส ซึ่งรวมไปถึงการเคารวะเชื่อฟังผู้มีอำนาจหน้าที่ ยึดความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ทำให้เกิดระบบพรรคพวกมีความภักดีรู้คุณ ระบบครอบครัวรวมกับระบบศาสนา ทำให้เกิดการภักดีรู้คุณผู้ที่ให้อุปการคุณแก่ตน ใครไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ ไม่เคารพครูอาจารย์ ไม่รู้คุณคน จะถูกประณามและดูถูกจากสังคมอย่างมาก

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นับว่าเป็นผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์อย่างมากสภาพความเครียดและความเป็ยงเบนทางสังคมไทยในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นจากพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด โสเภณี ฯลฯ จะมีคากกล่าวอยู่ว่าสังคมยิ่งเจริญทางวัตถุมากขึ้นเท่าใด ความเสื่อมทางจิตใจของคนยิ่งต่ำลงมากเพียงนั้น ปัญหาสังคมไทยในปัจจุบันมักหลอกลวงกันมาก คนรู้ไม่เท่าทันสังคมจะเป็นเหยื่อของคนฉลาดคนหลายคนทำงานเพื่อประโยชน์ของตนเองทุกเรื่อง แม้กระทั่งเรื่อง

ศาสนาสังคมนั้นเชื่อถือฝากความหวังไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ไม่ฝึกฝนพัฒนาตนมีการแข่งขัน ทำให้เห็นแก่ตัว แยกสามัคคี มีความเจริญทางเศรษฐกิจเฉพาะกลุ่ม ช่องว่างระหว่างคนจนคนรวยมากขึ้น อันเนื่องมาจากคนไทยชอบความสะดวกสบาย เพราะธรรมชาติเคยอุดมสมบูรณ์ จึงขาดการคิดค้น พัฒนาเทคโนโลยีที่จะก่อให้เกิดความเจริญแก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมอย่างจริงจังขาดระบบการแก้ปัญหา และช่วยตนเอง ทำให้สังคมอ่อนแอไม่ชอบคิดค้นเทคโนโลยีที่เหมาะสมขึ้นเอง จึงยอมรับเทคโนโลยีของชาติอื่นมาใช้เพื่อความสะดวกสบายของตนเอง ซึ่งอาจตรงกับความต้องการ แต่ก็ไม่เหมาะสมกับสังคม ดังนั้น คนไทยจึงคอยแต่เฝ้ารอ ไม่รู้จักคิดแก้ปัญหา ไม่ศึกษาไม่ช่วยตัวเอง เป็นผลให้คนไทยมีคุณภาพลดลง อ่อนแอ สังคมอ่อนแอ ในขณะที่คนไทยมีวัฒนธรรมน้ำใจ ซึ่งเป็นเรื่องดี หากใช้ไม่เป็นอาจเสียหายได้ เช่น น้ำใจรักพวกพ้อง ญาติพี่น้อง จึงช่วยเหลือในการคัดเลือกต่างๆ ทำให้เกิดผลเสียต่อหน่วยงาน และคอยช่วยเหลือญาติลูกหลานมากเกินไป คนไทยจึงไม่เข้มแข็ง ไม่อดทน มีความสุขยาก มีความทุกข์ยาก ทำให้เกิดปัญหาอื่นมาก เพราะต้องหาหนทางสร้างสุข แก่ทุกข์อยู่ตลอดเวลา ไม่มีความพอดีไม่อดทน เกิดการเบียดเบียนเอาเปรียบแข่งขันเพื่อจะดึงเอาความสะดวกสบายมาเป็นตน และพวกพ้องให้มากที่สุดประชากรที่มีปัญหามากมีลักษณะขี้เกียจ สำร่วย อ่อนแอ ใจเสาะ เพราะบางทำให้ช่วยตัวเองไม่ได้ ไม่พัฒนา ซ้ำยังต้องมุ่งหาทางสร้างความสบายให้ตัวเองโดยอาศัยบุคคลและวัตถุเป็นที่ยึดถือ ทำให้ปัญหาสังคมเพิ่มขึ้นประชากรในโลกทั้งประเทศมหาอำนาจ หรือคนที่มีอำนาจในประเทศมุ่งรักษาอำนาจของตน จึงต้องหาผลประโยชน์จากผู้อื่นทางด้านวัตถุทั้งทางตรงและทางอ้อม เอาเปรียบขึ้นในสังคม ดังนั้นสังคมจึงเต็มไปด้วยการแข่งขันและการร่วมมือ ทั้งระดับระหว่างประเทศ และในประเทศ ทำให้การดำเนินงานร่วมกันไม่ราบรื่น ขาดความสามัคคี เพราะผู้ร่วมงานจะมองผู้อื่นที่มาร่วมงานด้วยความหวาดระแวง ซึ่งปัจจุบันองค์ประกอบของสังคมขาดความสัมพันธ์กันอย่างสมดุล องค์ประกอบเหล่านี้คือ มนุษย์ สังคม และธรรมชาติ องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน อยู่อย่างไม่เกื้อกูลกัน ไม่ช่วยเหลือกัน แต่กลับทำลายกันและกัน ทำให้สังคมอ่อนแอล่มสลาย

จากการประมวลผลข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาศึกษาในประเด็นของกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสังคมไทย การพัฒนาประเทศในอนาคตให้เป็นสังคมที่พึงปรารถนาควรมีลักษณะเป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ มีเสรีภาพ ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา คนมีความสุข ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ เศรษฐกิจสมดุล สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ประเทศมีความมั่นคง ปรัชญาในการพัฒนาประเทศควรเป็นการพัฒนา “คน” ตั้งแต่เด็กเพื่อสร้างคนให้เป็นคนที่เป็นองค์รวมมีช่วยและมีบทบาทในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยการสอดแทรกอยู่ในทุกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ รวมถึงการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นด้วย โดยมีเป้าหมายจะต้องมุ่งสร้างคนที่มีความมั่นใจ มีความเป็นตัวของตัวเอง มีอิสระ ใฝ่การศึกษาที่สนองปัญหา และพัฒนาความเป็นมนุษย์ เพื่อส่งเสริมอิสรภาพปัจเจกบุคคล ส่งเสริมให้คนมีคุณธรรมต่อกัน มีค่านิยมและจริยธรรมตามศาสนา

<p>ของตน มีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีขันติธรรม มีความมุ่งมั่นตั้งใจ ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรศาสนา สื่อมวลชนทั้งหลายต้องตื่นตัว ผนึกกำลังร่วมกันเพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยึดหลักคุณธรรมนำชีวิตไปสู่ความสุข และที่สำคัญต้องเป็นความสุขแบบเรียบง่ายและยั่งยืน</p>
<p>วัตถุประสงค์โครงการ</p> <p>๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่บุคคลของสังคมไทย องค์กรประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่</p> <p>๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม</p> <p>๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้</p> <p>๑.๒.๔ เพื่อสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่</p>
<p>๑. สภาพการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่บุคคลของสังคมไทย องค์กรประกอบและกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าโรงเรียนมีการสร้างกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยจัดเป็นแผนพัฒนาของโรงเรียน และในแผนปฏิบัติการประจำปี แผนพัฒนาประจำปี บริบทหลักของโรงเรียน ซึ่งแผนต่าง ๆ ลงสู่ภาคปฏิบัติจะมุ่งประเด็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลัก</p> <p>๒. วิธีการปลูกจิตสำนึกตามหลักทฤษฎีทางคุณธรรม จริยธรรม พบว่าโรงเรียนจะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เด็กมีส่วนร่วม</p> <p>๓. คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตามที่ต้องการได้ ได้แก่ นักเรียนต้องมีความประพฤติเรียบร้อย แต่งกายดี มีวินัย มารยาทงาม มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ขยันหมั่นเพียร ใฝ่เรียนรู้</p> <p>๔. กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ คือการทำโครงการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 3E ได้แก่ Environment , Education และ Ethic</p>
<p>การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์</p> <p>๑. ด้านองค์กรเอกชน</p>

- องค์กรนำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายสำหรับกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน

- องค์กรนำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปบูรณาการสำหรับการสร้างกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน

- องค์กรนำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรม หลักสูตรการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กร เพื่อส่งเสริมการสร้างตัวแบบการพัฒนาจริยธรรม

๒. ด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สถาบันศึกษานำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆ เพื่อสื่อให้เห็นถึงการปฏิบัติงานในองค์กรอย่างเป็นรูปธรรม

- สถาบันศึกษานำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปปรับปรุงหลักสูตร รายละเอียดของรายวิชาที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์ เพื่อความสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

๓. ด้านการพัฒนาและส่งเสริม

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ฝ่ายบริการฝึกอบรม นำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรม และหรือสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมสำหรับเยาวชน บุคลากรของในหน่วยงานต่าง ๆ

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต
<http://www.polmcu.com>

ส่วนการประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์อยู่ในระหว่างดำเนินการตีพิมพ์วารสารวิชาการ ในสถาบันการศึกษา



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล	บุษกร วัฒนบุตร
วัน เดือน ปีเกิด	๑๐ มีนาคม ๒๕๑๖
ที่อยู่	๘๗๘/๑๗๙ หมู่บ้านมณฑนารังสิต ๒ ตำบลประชาธิปัตย์ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๓๐
โทรศัพท์	๐๘๑-๘๕๖๒๒๘๘
E-mail	buaaiey2516@gmail.com
สถานที่เกิด	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. ๒๕๓๗	ศิลปศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ 2 วิชาเอกปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. ๒๕๔๐	พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)
พ.ศ. ๒๕๔๘	นิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ. ๒๕๕๕	รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
พ.ศ. 25๖๐	รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ. ๒๕๖๐	Doctor of Philosophy Program in Buddhist Studies (International Program) International Buddhist Studies College , Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. ๒๕๔๐ อาจารย์ประจำแผนกบุคคล โรงเรียนเทคโนโลยีสยาม (ช่างกลสยาม)
- พ.ศ. ๒๕๔๑ คณะทำงานของคณะกรรมการสามัญสภาผู้แทนราษฎร
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. ๒๕๔๒ หัวหน้างานแผนกบุคคล/วิทยาการฝึกอบรมพนักงาน
บริษัท ออปโก้ ไฮเทค จำกัด (มหาชน)
- พ.ศ. ๒๕๔๘ ผู้เชี่ยวชาญงานบุคคล/วิทยาการฝึกอบรมพนักงาน
บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน)
- พ.ศ. ๒๕๕๑ ผู้จัดการฝ่ายทรัพยากรบุคคลและธุรการ/วิทยาการฝึกอบรมพนักงาน
บริษัท วาย เอ็ม เอฟ อินเตอร์เนชั่นแนลไทย จำกัด
- พ.ศ. ๒๕๕๔ อาจารย์พิเศษ ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๖๐ อาจารย์ประจำ และเลขานุการประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๖๐-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสังคมศาสตร์ละมนุษยศาสตร์
ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายส่งเสริมวิชาการ
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ผลงานทางวิชาการ

งานวิจัย

๑. บุชกร เจริญจิตร (วัฒนบุตร). (๒๕๔๐) . การบริหารงานความปลอดภัยในโรงงานอุตสาหกรรม : กรณีศึกษาบริษัทแคนนอน ไฮเทค (ประเทศไทย) จำกัด.

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า). กรุงเทพมหานคร.

๒. บุชกร วัฒนบุตร และชัชวาล แอร์มหล้า. (๒๕๕๕) . นโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำ : กรณีศึกษาลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง .ราชบุรี.

๓. บุชกร วัฒนบุตร . (๒๕๕๕) . การนำพุทธญาณวิทยา (ไตรสิกขา) และตัวแบบการบริหารจัดการความรู้ ทักษะ (KSM) เพื่อการสร้างและพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรมหาชน. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. ปทุมธานี.

๔. ดร.บุชกร วัฒนบุตร และดร. วินัย ชุ่มชื่น . (๒๕๕๖) . การทูลงการสอบของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง . มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง. ราชบุรี.

๕. ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม , พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา (สุขเหลือ) ,ดร. บุชกร วัฒนบุตร (๒๕๕๗) . การบริหารจัดการองค์กรเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมไทย.สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
พระนครศรีอยุธยา

๖. ดร.บุชกร วัฒนบุตร. (๒๕๕๗) . การพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในการบริหารองค์กรเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน . สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๗. พระมหากำพล คุณงุโร,ดร. และดร.บุชกร วัฒนบุตร. (๒๕๕๙) . การบริหารจัดการองค์กรเพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธปัญญา . สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๘. รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ,ดร. บุชกร วัฒนบุตร, ดร.พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์,พล.อ.ดร.รุ่ง กสิวุฒิ (25๖๐) . การติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา , สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).พระนครศรีอยุธยา

๙. บุชกร วัฒนบุตร . (25๖๐) . การสร้างตัวแบบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,พระนครศรีอยุธยา

๑๐. รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ,พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,รศ.,พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญโญ (สุขเหลื่อง) ,ผศ.ดร. ,ผศ.ดร. บุษกร วัฒนบุตร (25๖๐) . การสำรวจความต้องการในการศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระนครศรีอยุธยา , หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ , มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระนครศรีอยุธยา

๑๑. รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม , ผศ.ดร. บุษกร วัฒนบุตร, พระอุดมสิทธินายก,ดร. (25๖๐) . **โครงการสร้างการชี้วัดและผลสัมฤทธิ์ทางการพัฒนาสุขภาวะอย่างยั่งยืน ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). พระนครศรีอยุธยา

บทความทางวิชาการ

วารสารทางวิชาการที่อยู่ในฐานที่เป็นที่ยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ

1. Busakorn Watthanabut, Dr. “The Human capital development in Buddhist way for preparing of Southeast ASEAN Nations community” , **Program of The 9th NRCT – ICSSR Joint Seminar on “Social Science Challenges for Thailand and India”** at Bangkok Convention Centre, Centara Grand, Central World, Bangkok, Thailand. Organized by the National Research Council of Thailand (NRCT) in Collaboration with Indian Council of Social Science Research (ICSSR) , 19th – 20th August 2015 : 45-46.
2. Busakorn Watthanabut, Dr. “Human resource development for How to touch Panya in Buddhism” , **Program of The 2nd National and International Conference on Administration and Management** at KU Home, Bangkok, Thailand. Organized by Political Science Association of Kasetsart University , 29th January 2016 : 56-62.
3. Busakorn Watthanabut, Dr. “Happy workplace according by Buddhist way” , **Program of The 2nd Multidisciplinary Research and Innovation for Globally Sustainable Development (MRIGSD)** at Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage (VRU), South East Asian Ministers of Education Organization Office (SEAMEO) and the National Innovation Agency (NIA), Pathumthanee, Thailand., February 25-26, 2016 : 202-207.

4. Busakorn Watthanabut, Dr. “**Reconciliation Management according by Five Precepts**” , NIC 2016 : The 3 rd. National and 1 st International Conferences 2016 at Mahachulalongkornrajavidyalaya University ,Khonkean Campus, Thailand., March 28, 2016 : 47.

5. Busakorn Watthanabut, Dr. “**Buddhist integration for Organizational Management to strengthening health and learning for Thai society**” International Conference on Social Science and Management (ICSSAM 2016) May 10-12, 2016, Osaka, Japan at 5-3-51 Nakanoshima, Kita-ku, Osaka City, 530-0005 Japan.

6. Phrakrusangharak Kiattisak Kittipanno , Asst.Prof.Dr. ,Anuwat Krasang Asst.Prof. Dr. Busakorn Watthanabut ,Asst.Prof. Dr. and Thitiwut Manmee, Asst.Prof. Dr. “**Senior Citizen Well Being Administration**” , 2 nd. International Conferences on Humanities , Language , Culture & Business (2nd ICoHLCB) at Malaysia , April 22-23, 2017 : 173-178.

7. Phrakrusangharak Kiattisak Kittipanno , Asst.Prof.Dr. ,Anuwat Krasang Asst.Prof. Dr. Busakorn Watthanabut ,Asst.Prof. Dr. and Thitiwut Manmee, Asst.Prof. Dr. “**The management of Buddhist charity schools monastery in Thailand**” , International Conferences on Language , Education , Humanities & Innovation (6 th icehi) at Singapore , April 22-23, 2017 : 173-178.

8. Busakorn Wattahanabut , Asst.Prof.Dr.,PhrakhrudhammathornSatthaprn Manasabutr “**Happy workplace according to Buddhist way**” RSU International Journal of College of Government (ISSN 2351-0854) , Vol.4 , No.1 , June 2017.

9. Busakorn Wattahanabut , Asst.Prof.Dr. “**The Corporate Social Responsibility according to Kant Moral’s Philosophy**” Asian Political science Review (ISSN 2351-0862) , Vol.1 , No.2 , December 2017.

บทความในการประชุมระดับชาติ

๑. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “การบูรณาการพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์แบบคนเก่งคนดีในศตวรรษที่ ๒๑” . การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่

15 “โลกาภิวัตน์ ภูมิภาคภิวัตน์ ท้องถิ่นภิวัตน์ : นัยต่อสังคมไทย” (Globalization, Regionalization, and Localization : Implications for Thai Society) , วันที่ 5 – 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 , โรงแรมแอมบาสเดอร์ซีที จอมเทียน พัทยา จ.ชลบุรี , สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา : ๑๐๖.

บทความในวารสารที่อยู่ในฐาน TCI

๑. สุรพล สุยะพรหม, ผศ.ดร., พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา (สุขเหลือง),ดร. , บุษกร วัฒนบุตร ,ดร..การบริหารจัดการองค์กรเชิงพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมไทย. สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ ตุลาคม ๒๕๕๗ , วารสารราย 6 เดือน : ๑-๒๑.

๒. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “การพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในการบริหารองค์กรเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน”. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑.(เมษายน ๒๕๕๘) : ๒๔-๓๘.

๓. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “องค์กรแห่งความสุขกับคุณภาพชีวิต”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 , มกราคม – เมษายน 2558. (2558) : ๖๕-๗๗.

๔. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “การบริหารความสุขผ่านราชอาณาจักรภูพาน”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 , มกราคม – เมษายน 255๙ (ฉบับพิเศษ). (255๙) : ๖๕-๗๗.

๕. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “การบริหารจัดการองค์กรเพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่ง พุทธิปัญญา”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ ๒ , พฤษภาคม – สิงหาคม 255๙ (255๙) : ๒๐๙-๒๒๓.

๖. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “การพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑” . วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ , กรกฎาคม – ตุลาคม 25๕๙ (255๙) : 163-176.

๗. พระมหาเทวประภาส มากคล้าย , บุญทัน ดอกไธสง , ศ.ดร. , บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “พุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาสมรรถนะองค์การบริหารส่วนตำบลในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง” . วารสารวิชาการVeridian E-Journal , Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขา มนุษยศาสตร์และศิลปะ , ปีที่ 9 ฉบับที่ ๓ , กันยายน – ธันวาคม 25๕๙ (255๙) : 615-630.

๘. สุรพล สุยะพรหม, รศ.ดร. ,บุษกร วัฒนบุตร,ดร.,พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์,ดร., พล.อ.ดร. รุจ กสิวุฒิ “การติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา” . วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ , มกราคม - เมษายน 25๖๐ (25๖๐) :-.....

๙. บุษกร วัฒนบุตร,ผศ.ดร.,พระอุดมสิทธิธนายก,ดร.,พระมหาภาณุวัฒน์ แส่นคำ “คนดีที่มีความกตัญญูบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา” . วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสประชุมวิชาการนานาชาติ สมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ ครั้งที่ ๓ , พฤษภาคม 25๖๐ : ๗๗-๘๖.

๑๐. บุษกร วัฒนบุตร,ผศ.ดร. “การสร้างตัวแบบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนา ศักยภาพทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑” . วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ , มกราคม – มีนาคม 25๖๑ (25๖๑) : ๒๖๕-๒๗๓

๑๑. บุษกร วัฒนบุตร,ผศ.ดร.,พระอุดมสิทธิธนายก,ผศ.ดร.,พระครูโสภาสนนทกิตติ “ศาสตร์ พระราชากับการพัฒนาคนไทย” . วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ พระพุทธศาสนากับพัฒนามนุษย์ , พฤษภาคม 25๖๑ : ๕๓๙-๕๕๒.

บทความในวารสาร

๑. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “การบริหารงานสร้างสรรค์” . สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี 2556 (เอกสารงานรับปริญญา มจร. 12 พ.ค. 2556): ๕๐๗-๕๒๐.

๑. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “องค์กรหัวใจสีขาว” , 30 ปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,(2556) : ๒๐๐-๒๑๑.

๒. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “Book review หัวใจสีขาว” . วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 , พฤษภาคม - สิงหาคม 2556. (2556) : ๑๙๓-๒๐๕.

๓. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “จริต ๖ กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์” . วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่๑ , มกราคม - เมษายน 2556. (2556) : ๑๘๑-๑๘๘.

๔. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา (สุขเหลือ) ,ดร., บุษกร วัฒนบุตร ,ดร., วันชัย สุขตาม, ดร., รัฐประศาสนศาสตร์เชิงบูรณาการจากตะวันตกสู่อ้อมอกพระพุทธศาสนา. , 30 ปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,(2556) : ๑๓๗-๑๕๗.

๕. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “พุทธบูรณาการเพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์แบบคนเก่งคนดี ภายใต้สังคมอาเซียน” . วารสารการประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 1 พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาจิตใจและสังคม. (23- 24 กรกฎาคม 2557) : ๓๒๔-๓๓๘.
๖. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “การจัดการความรู้เพื่อองค์กรแห่งการเรียนรู้” . วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 , (ตุลาคม 2556 - กันยายน 2557). : ๑๑๓-๑๒๖.
๗. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “Book review ฉลาดได้อีก” , วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ,มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ , ปีที่ 40 ฉบับที่ 2 : กรกฎาคม – ธันวาคม 2557 , มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2557) : ๒๒๘-๒๓๒.
๘. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยพุทธบูรณาการ” . วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ , ปีที่ ๔๑ ฉบับที่ ๑ .(มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๘) : ๓๕-๔๘.
๙. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “พุทธวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้ประชาคมอาเซียน” . วารสารมหาจุฬาริชาการ , ปีที่ ๒ ฉบับพิเศษ : เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ประจำปี ๒๕๕๘ : ๔๙๕-๕๐๙.

